België in de Tweede Wereldoorlog. Deel 5

De kollaboratie

Maurice de Wilde

bron
Maurice de Wilde, *België in de Tweede Wereldoorlog. Deel 5: De kollaboratie*. DNB/Uitgeverij Peckmans, Kapellen 1985

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/wild022belg02_01/colofon.htm

Gebruikte afkortingen

ALG. SS - VL.:	Algeme(e)ne SS-Vlaanderen
BL:	Beschermende Leden (van de Alg. SS-Vl.)
DEVLAG:	Duits(ch)-Vlaams(ch)e Arbeidsgemeenschap
	Deutsch-Vlämische Arbeitsgemeinschaft
D-DIENST:	Documentatiedienst
DINASO:	Diets(ch)e Nationaal Solidarist
DM:	Diets(ch)e Militie
DM/ZB:	Diets(ch)e Militie-Zwarte Brigade
DMO:	Dinaso Militanten Orde
DRK:	Deutsches Rotes Kreuz
FLAK:	Fliegerabwehrkanone
HB:	Hulpbrigade
KAJ:	Katholieke Arbeidersjeugd
KSA:	Katholieke Studentenactie
KVV:	Katholieke Vlaams(ch)e Volkspartij
MB:	Militair Bestuur
MO:	Militaire Organisatie
NS:	nationaal-socialisme, nationaal-socialistisch
NSB:	Nationaal-Socialistische Beweging Nederland
NSDAP:	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
NSJV:	Nationaal-Socialistische Jeugd (in) Vlaanderen
NSKK:	Nationalsozialistisches Kraftfahrerkorps
NSVAP:	Nationaal-Socialistische Vlaams(ch)e Arbeiderspartij
OFK:	Oberfeldkommandantur
OKW:	Oberkommando der Wehrmacht
OT:	Organisation Todt

PROMI:	Reichsministerium für Propaganda und Volksaufklärung
SA:	Sturmabteilung
SD:	Sicherheitsdienst
SIPO:	Sicherheitspolizei
SS:	Schutzstaffel
SS-Ustuf.:	SS-Untersturmführer
TAA:	Troupe(s) auxiliaire(s) de l'Armée
VAVV:	Vrijwillige Arbeidsdienst voor Vlaanderen
VERDINASO:	Verbond van Diets(che) Nationaal Solidaristen
VNV:	Vlaams(ch) Nationaal Verbond
VOS:	Verbond der Vlaams(ch)e Oudstrijders
VTB:	Vlaams(ch)e Toeristenbond
WB:	Wachtbrigade
ZB:	Zwarte Brigade

Ter inleiding: De Verdachten

Een vijfde kolonne?

In de dertiger jaren had het politieke leven in België heel wat schokken moeten doorstaan, die de traditionele partijen op hun voetstuk hadden doen wankelen en de ene na de andere regeringskrisis hadden uitgelokt. De opkomst van nieuwe totalitaire regimes, het kommunisme in Rusland, het fascisme in Italië en het nationaal-socialisme in Duitsland had ook in ons land diepe sporen getrokken. De elkaar opvolgende Belgische regeringen moesten afrekenen met de groeiende kracht van groeperingen, die niet alleen totalitaire opvattingen voorstonden, maar bovendien het Belgisch staatsbestel bedreigden.

De Vlaamse nationalisten hadden zich onmiddellijk na WO 1 in een Frontpartij verenigd, die gegroeid uit de Frontbeweging zich begrijpelijkerwijze anti-militaristisch opstelde. Maar zij kwam ook op voor Vlaams zelfbestuur. Na de versplintering van de Frontpartij in menigvuldige Vlaamsnationalistische groepen en groepjes kwam begin oktober 1933 het Vlaams Nationaal Verbond (VNV) tot stand, dat geen twijfel liet over zijn antiparlementaire instelling en zijn uitgesproken anti-Belgicisme. Het streefde naar de politieke wedervereniging van de Nederlanden in een Dietse staat, maar stelde zich in afwachting daarvan voorlopig tevreden met een federale staatsinrichting. In de ogen van de Belgische staatsoverheid vormde het VNV met zijn zeventien zetels in de Kamer in 1939 en met zijn militie een bestendig gevaar.

Ook Joris Van Severen had aanvankelijk met zijn in 1931 opgericht ‘Verbond van Dietsche Nationaal-Solidaristen’ of afgekort Verdinaso onrust gezaaid. Ook hij wilde immers een Dietse volksstaat vestigen. Van Severen had als officier tijdens de eerste wereldoorlog deelgenomen aan de Vlaamse Frontbeweging en was daarom een tijdlang van het front weggezonden en gedegradeerd. In 1921 was hij als 26-jarige en jongste Kamerlid tot volksvertegenwoordiger verkozen. Nadat hij in 1929 niet meer was herkozen, had hij dan zijn Verdinaso opgericht. Het uitgesproken autoritair en geüniformeerd optreden van zijn Dinaso-militie deed aan beruchte voorbeelden uit het buitenland denken. De enen zagen in hem een fascist, een Dietse Hitler of Mussolini, de anderen een separatist. Daarenboven had het Verdinaso de mond vol van ‘de wanorde van de pseudo-demokratie’, waaraan nu eens krachtdadig paal en perk moest gesteld worden. Maar tegenover de konkurrentie van het VNV ging het Verdinaso met ingang van 1934 een nieuwe marsjrichting volgen, waarbij ook Wallonië in het Grootnederlands geheel zijn plaats moest vinden. Van aanvankelijk extreem anti-Belgisch (‘La Belgique, qu'elle crève’ had hij in 1929 in het Parlement geroepen - in het Frans opdat iedereen het goed zou verstaan) was hij nu uiteindelijk vurig Belgisch patriot geworden. Voor een aantal extreme Vlamingen was dat niets minder dan verraad. Vlak vóór de tweede wereldoorlog was het aantal leden van zijn beweging tot ongeveer 3.000 teruggelopen, nadat het in '37-'38 nog een 15.000 had geteld. Te Brussel en in Wallonië had de jonge Léon Degrelle met zijn Rexpartij van 1935 af grote furore gemaakt. In zijn blad ‘Le Pays Réel’ trok hij onverbiddelijk en demagogisch ten strijde tegen de politieke korruptie van de Belgische gevestigde kringen, tegen de bindingen tussen politiek en financiën, beloofde hij zijn lezers de Belgische Augiasstallen uit te mesten. Hij behaalde daardoor - begrijpelijkerwijze - heel wat sukses, dat zich ook in het indrukwekkend aantal van meteen 21 Kamerzetels

bij de parlementsverkiezingen van 1936 omzette. Maar zijn veroordeling door kardinaal Van Roey en de vrees van de grote meerderheid van de bevolking voor al wat naar Italiaans fascisme en Duits nationaal-socialisme zweemde, deed dit aantal in 1939 tot nog nauwelijks vier zetels ineenschrompelen.

Ten slotte had de Belgische kommunistische partij vooral tijdens de jarenlange krisis na 1930 in arbei-

derskringen wortel geschoten. In 1939 hadden de kommunisten zelfs negen vertegenwoordigers in de Kamer verworven. In de ogen van de Belgische gevestigde kringen vormde de KP door haar banden met de Komintern, die volgens hen onverminderd op de wereldrevolutie aanstuurde, ongetwijfeld het grootste gevaar. Moest gekozen worden, dan hadden zij nog liever Berlijn dan Moskou.

De doorbraak van het kommunisme, het fascisme en het nationaal-socialisme had bovendien de spanningen op internationaal vlak gevoelig doen stijgen. België zag enkel heil in een - ten minste officiële - neutraliteitspolitiek. De 6de maart 1936 werd het Frans-Belgisch militair akkoord opgezegd. Zulks vond zowel in het buitenland officiële erkenning als de instemming van de grote meerderheid van de Belgische bevolking.

Inmiddels zochten hoe langer hoe meer vluchtelingen uit het buitenland een onderkomen in ons land. Reeds kort na de moord op de Italiaanse sociaal-demokratische leider Matteotti in 1924 was een aantal van zijn volgelingen ook in ons land terechtgekomen. Na de aanhechting van Oostenrijk en de start van de onverbiddelijke Jodenvervolging in Duitsland zochten van 1938 af duizenden Joden en politieke tegenstanders van het nationaal-socialisme een toevlucht in het Westen en o.m. in ons land. Ten slotte kwamen na de overwinning van Franco in de Spaanse burgeroorlog ook menigvuldige Spaanse republikeinen in ons land terecht. In 1938 verbleven in ons land 340.000 vreemdelingen. Het is zeer waarschijnlijk dat dit aantal na 1938 nog was toegenomen.

Had de Belgische overheid uit humanitaire overwegingen die talrijke vreemdelingen in ons land toegelaten, dan was zij zich wel bewust van ten minste de mogelijkheid en wellicht de zekerheid, dat onder die politieke vluchtelingen ook spionnen voorkwamen.

Toen dan Duitsland en de Sovjet-Unie de 23ste augustus 1939 een tegennatuurlijk niet-aanvalspakt sloten - door de gevestigde kringen in ons land veeleer als een vriendschapsverdrag beschouwd - werden de kommunisten in ons land de staatsvijanden bij uitstek, blijkbaar in nog hogere mate dan de Vlaamse nationalisten of de Rexisten.

De kommunisten ageerden trouwens van dan af niet zozeer tegen het nationaal-socialistisch Duitsland, maar veeleer tegen het Engels én het Belgisch grootkapitaal, waarbij de arbeiders ertoe werden aangezet zich hiervoor bij een oorlog niet te laten misbruiken. Voor de Belgische leidende kringen was dat regelrecht ondermijning van het moreel van de bevolking en van het leger, waarvoor de meer dan 600.000 weinig gemotiveerde en uiterst slecht betaalde manschappen na maandenlange en eindeloos lijkende mobilisatie erg gevoelig konden zijn.

Nochtans moest het VNV inzake defaitistische propaganda voor de kommunisten niet onderdoen. Later in dit boek zal blijken hoe de ‘Militaire Organisatie’ van Staf De Clercq de Vlaamse soldaten op zijn minst ertoe heeft aangezet niet op Duitse soldaten te schieten en zich over te geven onder het motto ‘Geen Vlaams bloed voor vreemde belangen’, waarbij België ook al als vreemd werd bestempeld. Het valt anderdeels niet te loochenen, dat het VNV-orgaan ‘Volk en Staat’ vóór de oorlog meer dan eens een nauwelijks verholen sympathie voor het nationaal-socialistisch Duitsland heeft laten blijken.

Dan was de houding van Joris Van Severen in de latere jaren dertig toch gevoelig verschillend. Onverholen steunde hij de Belgische monarchie en riep tijdens de mobilisatie zijn volgelingen ertoe op ‘de besten onder de helm’ te zijn.

Degrelle hing in ‘Le Pays Réel’ de grote Belgische patriot en verdediger van de neutraliteitspolitiek uit. De 11 de mei 1940 bestempelde hij de Duitse inval als een misdaad, terwijl hij enkele tijd later als geen één met diezelfde Duitsers ging kollaboreren. Maar vóór WO II had hij moeilijk zijn bewondering kunnen wegsteken voor het nationaalsocialistisch Duitsland als enige dam tegen het kommunistisch monster, dat hij zijn volgelingen voorhield. Die zullen dan wel niet allen hebben geweten, dat Degrelle uit Italië én Duitsland financieel werd gesteund.

Ten slotte was er nog de bevolking van de Oostkantons, die na de Duitse nederlaag in WO I bij ons land waren gevoegd. Ook de Belgische overheid wist dat een niet onaanzienlijk deel van de bewoners in Eupen, Malmedy en St Vith voor het ‘Heim ins Reich’ gewonnen was. Vandaar dat een aantal manschappen uit de Oostkantons bij het Belgisch leger zelfs geen wapens ontvingen.

Een heel wetsarsenaal

Aangezien zich onder de zeer talrijke, duizenden en nog eens duizenden naar ons land gevluchte

vreemdelingen waarschijnlijk buitenlandse agenten bevonden en aangezien blijkbaar verscheidene partijen en bewegingen buitenlandse regimes waren toegedaan, die allen een bedreiging voor 's lands veiligheid konden uitmaken, wilde de Belgische overheid alleszins het optreden van een zgh. ‘Vijfde Kolonne’ in de rug van het Belgisch leger voorkomen. Maar zoals het in dit geval opnieuw zal blijken, is planning op lange termijn nooit de sterkste zijde van onze bewindslui geweest.

Wellicht onder de druk van de openbare mening werden talloze voorstellen en suggesties gedaan, die evenwel door de overheid ter zijde werden geschoven. Eén ervan bestond erin het toezicht en de politie over de verdachten aan de oudstrijdersverenigingen toe te vertrouwen. Dit voorstel werd door een groot gedeelte van de pers zelfs gunstig onthaald.

De overheid beschikte nochtans uit vroegere ervaringen over een heel wetsarsenaal om in tijd van oorlog en van beleg de persoonlijke rechten en vrijheden op te schorten. De tijd van oorlog begint op de datum waarop het bevel tot mobilisatie van het Belgisch leger wordt uitgevaardigd tot de dag waarop het leger opnieuw op vredesvoet wordt geplaatst. Het Belgisch leger werd de 27ste augustus 1939 gemobiliseerd.

De staat van beleg werd afgekondigd bij K.B. van 10 mei 1940 en liep tot 12 december 1945.

De beperkingen van de fundamentele rechten worden in de eerste plaats bepaald bij de besluitwet van 11 oktober 1916. In art. 4 wordt voorgeschreven, dat in geval van staat van beleg de bevoegdheden van de burgerlijke overheid inzake handhaving van orde en politie kunnen uitgeoefend worden door de minister voor Landsverdediging en onder diens leiding en verantwoordelijkheid door de door de koning aangeduide militaire overheid, onverminderd de rechten van de minister voor Justitie. Bij K.B. van 10 mei 1940 werd het Hoofd van de Generale Legerstaf hiertoe aangewezen. De besluitwet van 11 oktober 1916 bepaalt het vrijheidsbeperkend regime, dat kan worden opgelegd aan de recidivisten, aan personen die verdacht worden met de vijand in betrekking te staan, aan vreemdelingen en aan alle personen die de krijgsverrichtingen kunnen belemmeren. De aangewezen overheid kan beslissen:

1) de vergaderingen te beletten, die van die aard zijn dat zij wanorde kunnen verwekken of onderhouden, m.a.w. de vrijheid van vergadering te beletten niettegenstaande art. 19 van de grondwet deze vrijheid waarborgt; 2) toezicht te houden over de briefwisseling, brieven te weerhouden en in beslag te nemen, zulks niettegenstaande art. 22 van de grondwet het briefgeheim onschendbaar verklaart; 3) huiszoekingen te verrichten bij dag en bij nacht, niettegenstaande art. 10 van de grondwet de woning onschendbaar verklaart; 4) de vreemdelingen en de personen, die verdacht worden met de vijand in betrekking te staan, uit de plaatsen te verwijderen, waar ze schadelijk zouden kunnen zijn.

Bij art. 8 van dezelfde besluitwet is het, zowel in staat van oorlog als in staat van beleg, verboden dagbladen en geschriften uit te geven waarin inlichtingen verspreid worden, die van die aard zijn, dat zij de vijand voordeel bijbrengen of een slechte invloed uitoefenen op de geest der troepen of de bevolking, m.a.w. waardoor de perscensuur wordt ingesteld.

De besluitwet van 12 oktober 1918 bevat maatregelen die vereist worden door de openbare orde, door de noodzakelijkheid van het bestrijden van de bespieding en van de geheimhouding van de krijgsverrichtingen. Zij bepaalt het vrijheidsbeperkend

regime, dat gedurende oorlogstijd door de minister van Justitie kan opgelegd worden aan alle vreemdelingen en aan sommige Belgen, die wegens hun betrekkingen met de vijand verdacht zijn.

De besluitwet van 12 oktober 1918, waarop in mei 1940 werd gesteund om tot aanhouding en internering over te gaan, is in beginsel en letterlijk in strijd met de grondwet. Op grond van art. 7 van de Belgische grondwet kan inderdaad 'niemand worden aangehouden dan krachtens een met redenen omkleed bevel van de rechter'. Er is slechts in één uitzondering voorzien: bij ontdekking op heterdaad. Bovendien moet het aanhoudingsbevel uiterlijk binnen 24 uren worden betekend. Anderdeels schrijft art. 130 van de grondwet voor: 'De Grondwet kan noch geheel, noch ten dele worden geschorst'.

Dit alles belet niet, dat voormelde besluitwet wettig en rechtsgeldig is. De drie staatsmachten, het Parlement (wetgevende macht), de regering (uitvoerende macht) en het Hof van Kassatie (rechterlijke macht) hebben de wettigheid en de rechtsgeldigheid van deze besluitwet steeds aanvaard en de toepassing ervan geldig verklaard. Zij hebben erkend, dat in tijd van oorlog, wanneer de grondwet-

telijke instellingen van de wetgevende macht niet meer normaal kunnen werken, de overblijvende organen - zoals de koning in 1914-1918, de regering in 1940-44 - bevoegd zijn om wetten, besluitwetten geheten, te mogen uitvaardigen. Zij hebben ook aanvaard dat in die omstandigheden de besluitwetten bepaalde grondrechten mogen beperken. De juridische rechtvaardiging voor het feit, dat de grondwet in oorlogstijd niet geheel van kracht is, ligt in de uitzonderingstoestand, de noodtoestand, de overmacht, wanneer buitengewone omstandigheden de beperking van bepaalde vrijheden noodzakelijk maken (Salus patriae suprema lex esto= Het heil van het vaderland is het hoogste recht). Wat in het bijzonder de goedkeuring door het Hof van Kassatie betreft, mag niet uit het oog worden verloren, dat in het Belgisch rechtsstelsel de rechterlijke macht, d.w.z. het Hof van Kassatie evenmin als alle andere Hoven en Rechtbanken, de wetten niet aan de grondwet mogen toetsen; zij moeten de wetten toepassen, zelfs indien zij ongrondwettelijk zijn. Er bestaat in België geen kontrole van het gerecht op de grondwettelijkheid van de wetten. De wetgever mag dus eventueel ongrondwettelijke wetten maken.

De wettigheid en de rechtsgeldigheid van voormelde besluitwet zijn eveneens door alle deskundigen in ons staatsrecht erkend geworden, zowel door Prof. Mast (1980), Prof. Ganshof van der Meersch (1956) als door de latere Prof. André Buttgenbach (1935).

Van Vlaams-nationalistische zijde is beweerd geworden, dat de besluitwetten van 1916 en 1918 slechts een tijdelijke wetgeving waren, dat ze niet het terugbrengen van het land op vredesvoet in 1919 hadden overleefd. Deze bewering klopt blijkbaar niet. Niet alleen heeft de wetgever deze besluitwetten nooit opgeheven, maar doordat zij eerst bij de wet van 30 april 1919 en later bij de wet van 5 maart 1935 werden gewijzigd, heeft de wetgever het voortbestaan ervan bevestigd.

Zo ook werd de besluitwet van 12 oktober 1918 aangevuld door een nieuwe besluitwet van 28 september 1939. In het ‘Verslag aan de Koning’ staat: ‘de bijzondere regels die in bedoelde besluitwet (n.v.d.r. van 12 oktober 1918) werden vastgelegd (...) zijn immers bestendig voor de tijd van oorlog geldende bepalingen die van rechtswege toepasselijk zijn geworden te rekenen van 27 augustus 1939’.

Voorts worden in de besluitwet van 28 september 1939 de vrijheidsbeperkingen bepaald die in oorlogstijd kunnen worden opgelegd aan vreemdelingen, wier aanwezigheid schadelijk of gevaarlijk voor 's lands veiligheid wordt geacht.

Ten slotte werd de 10de mei 1940 een ministerieel besluit uitgevaardigd en aan alle gemeentehuizen uitgehangen, waarbij de internering van alle vijandelijke onderdanen van het mannelijk geslacht van 16 tot 60 jaar werd bevolen onder de strafrechterlijke sankties, waarin bij de besluitwet van 12 oktober 1918 was voorzien. De betrokkenen moesten zich binnen twee uren op het gemeentehuis aanmelden.

De aanhoudingen op grond van de voorgaande wetgevende of reglementerende beschikkingen waren van administratieve aard, waarvan de verantwoordelijkheid op de minister voor Justitie of de minister voor Landsverdediging berustte. De 10de mei 1940 zal blijken dat de minister voor Landsverdediging, generaal Denis, druk bezig met militaire aangelegenheden, het nemen van bestuurlijke veiligheidsmaatregelen aan de minister voor Justitie, Paul-Emile Janson, zal overlaten. Het ging bijgevolg niet om maatregelen van gerechtelijke of strafrechterlijke aard. Zij gingen inderdaad niet gepaard met de wettelijke waarborgen zoals ondervragingen, duurtijd van de voorhechtenis, rechtsspraak, rechtsmiddelen, die bij wet zijn toegekend voor

aanhoudingen in gerechtelijke of strafrechterlijke zaken. De aanhoudingen waren 'voorlopige maatregelen, voorafgaand hetzij aan de uitzetting, hetzij aan de invrijheidstelling, hetzij aan de internering'.

De besluitwetten van 1916 en 1918 gaan bovendien uit van een vooraf erkende 'vijand', wat gezien het neutraliteitsstandpunt van de Belgische staatsleiding vóór WO II een probleem vormde. Ook betekenden de besluitwetten een drastische beperking van de fundamentele vrijheden. Wellicht daarom werd de wet van 22 maart 1940 betreffende de verdediging van de nationale instellingen afgekondigd. Op grond hiervan konden door de krijgsgerechten gevangenisstraffen en geldboeten uitgesproken worden in geval van bepaalde misdrijven, bedreven door: 'Zij die een groepering, vereniging of organisatie stichten die de vernietiging nastreeft van België's onafhankelijkheid, van de grondwettelijke vrijheden of instellingen van het Belgisch volk; zij die van dergelijke organisaties deel uitmaken, er een vergaderplaats aan verschaffen of er politieke propaganda voor voeren en zij die met

een vreemde mogendheid, hetzij met een buitenlandse organisatie derwijze in verstandhouding treden dat er schade aan de vitale belangen van het land wordt toegebracht'.

De wet van 22 maart 1940 heeft evenwel niets te maken met de administratieve aanhoudingen van mei 1940, die uitsluitend op grond van de besluitwetgeving uit de eerste wereldoorlog zijn geschied. De 10de mei 1940 was de toepassing van de wet van 22 maart 1940 zeer beperkt gebleven. Enkele onderzoeken waren begonnen, die evenwel nog niet tot enige bestraffing hadden geleid.

Het Koördinatie-komitee: veel te laat eraan begonnen

Ten einde een samenhangend beleid tot stand te brengen, procedure- en bevoegdheidsgeschillen te voorkomen en de opdrachten van de burgerlijke en militaire parketten en politie-organen te koördineren werd de 22ste maart 1940 bij het ministerie voor Justitie een Koördinatie-komitee opgericht. Het omvatte onder voorzitterschap van de minister voor Justitie Paul-Emile Janson, de advokaat-generaal bij het Verbrekingshof Raoul Hayoit de Termicourt, de drie prokureurs-generaal bij de Hoven van Beroep Alfred Rémy voor Gent, Jean Pholien voor Brussel en Alfred Destexhe voor Luik, de auditeur-generaal Walter Ganshof van der Meersch en de administrateur van de Staatsveiligheid Robert De Foy.

In februari 1940 was Ganshof door Janson gevraagd het ambt van auditeur-generaal bij het Krijgshof te aanvaarden. Ganshof stond toen op het punt benoemd te worden bij het Hof van Kassatie, waaraan hij veruit de voorkeur gaf. Hij werd daarop bij Pierlot ontboden, die hem zei dat het Ganshofs plicht was het ambt van auditeurgeneraal te aanvaarden. Ganshof bleef evenwel aarzelen tot de Koning hem voor een gesprek uitnodigde en hem sprak over de dreiging die over ons land hing. Dan kon Ganshof nog moeilijk weigeren. Hij werd geïnstalleerd de 9de april '40, de dag van de landing in het Noorse Narvik, nauwelijks zeven weken en drie dagen vóór de inval in België.

De administrateur van de Veiligheid De Foy had bij besluitwet van 9 maart '40 een enorme bevoegdheidsuitbreiding gekregen, die in vredestijd ondenkbaar was. Hij was voortaan belast met de koördinatie van alle politiediensten en stond onder de bevoegdheid van zowel de minister voor Landsverdediging als van diens kollega voor Justitie. Hij zou daarom de 10de mei 40 een spilfiguur zijn bij de aanhouding van duizenden verdachten. Het Koördinatie-komitee vergaderde één- tot tweemaal per week en is gezien de korte tijdspanne tot 10 mei slechts zes- à zevenmaal bijeengekomen. Met het oog op geheimhouding waren de vergaderingen zelfs voor parlementsleden niet bekend.

Tijdens de vergadering van de 16de april werden voor het eerst konkrete en belangrijke beslissingen genomen. De minister verklaarde er dat de regering het onmisbaar achtte bij hoogdringendheid te worden ingelicht over diegenen tegen wie maatregelen konden genomen worden ingeval België bij vijandelijkheden werd betrokken. Hij gelastte de prokureur-generaal, de auditeur-generaal en de administrateur van de Staatsveiligheid zijn onderrichtingen door te geven aan resp. de prokureurs des konings en via hen de gerechtelijke politie, de krijgsauditeurs, de

rijkswacht en politiekommissarissen, die aldus bevel kregen hem via dezelfde weg opgave te doen van de naam van al diegenen, die onder toepassing van de wetgeving inzake de staat van beleg vielen en die bij deze gebeurlijkheid konden aangehouden, geïnterneerd of uitgewezen worden. De bekomen gegevens zouden op last van de minister voor Justitie door de administrateur van de Staatsveiligheid in overleg met de auditeur-generaal onderzocht worden. Hun advies zou dan in het Koördinatie-komitee besproken worden alvorens de minister zijn beslissing tot internering of uitdrijving zou nemen. Aldus zouden twee lijsten aangelegd worden, één met Belgische staatsonderdanen en één met vreemdelingen, die allen ervan verdacht werden betrekkingen met een vreemde mogendheid te onderhouden of wier aanwezigheid op het nationaal grondgebied de militaire operaties zou kunnen hinderen.

Ongetwijfeld waren de konkrete maatregelen van de 16de april ingegeven door het optreden van de Noorse majoor Quisling en zijn medestanders tijdens de Duitse inval in Noorwegen, een klassiek voorbeeld van de aktie van een ‘Vijfde Kolonne’, vermits de partij van Quisling volledig in de Duitse kaart had gespeeld.

Tijdens de vergadering van de 30ste april vroeg De Foy aan de minister voor Ekonomische Zaken, De Schrijver, hem een lijst te bezorgen van Belgen, die geregeld belangrijke handelsverrichtingen met

vreemde mogendheden deden. De Foy bezorgde tevens de prokureurs-generaal en de auditeur-generaal een lijst met de namen van vreemdelingen, tegen wie sedert 28 september 1939 maatregelen tot internering of uitwijzing waren genomen. De Foy zou wekelijks voor een bijlage zorgen.

De 7de mei 1940, drie dagen vóór de inval in ons land, verzocht minister Janson de prokureur-generaal en de auditeur-generaal resp. de prokureurs des konings en de krijgsauditeurs ter kennis te brengen, dat hij hun opdracht gaf ingeval vijandelijkheden uitbraken en de verbindingen met hem zouden verbroken zijn in zijn naam over te gaan tot voorlopige aanhouding van verdachten. Nadien zou de minister alle gevallen onderzoeken en over het al dan niet interneren van de betrokken personen definitief beslissen. Belangrijk is ook nog, dat de minister in het komitee had gevraagd hem de lijst te bezorgen' van de leiders en werkdadige elementen der groeperingen, die onder toepassing van de wetgeving op de veiligheidsmaatregelen in staat van beleg konden vallen'. Deze lijst werd namens de minister aan de inspekteur-generaal van de Staatsveiligheid door de auditeur-generaal gevraagd.

Niet alle leden van het Koördinatie-komitee zouden eensgezind met de geplande veiligheidsmaatregelen hebben ingestemd. Zo zou prokureurgeneraal Rémy volgens zijn eigen tijdens de oorlog afgelegde verklaringen gekant zijn geweest tegen administratieve aanhoudingen, zou hij geen enkel initiatief hebben genomen om personen als verdachten te doen voordragen of aanhouden en zou hij zelfs in akkoord met sommige prokureurs des konings ervoor gezorgd hebben dat bepaalde personen niet werden voorgedragen.

Tijdens de vergaderingen van het komitee werd ook het probleem van de parlementaire onschendbaarheid opgeworpen. Onder de verdachten bevonden zich immers verscheidene parlementsleden. Minister Janson oordeelde evenwel, dat de grondwettelijke waarborg terzake niet van toepassing was, aangezien het enkel maar om administratieve aanhoudingen ging.

De auditeur-generaal stelde tenslotte in het komitee voor dat de minister voor Justitie, alvorens tot voorlopige aanhoudingen te doen overgaan, bevoegde personen zou raadplegen om hem voor te lichten. Ganshof had hierbij van de namen van Hendrik Borginon en August De Schrijver gewag gemaakt.

In het Koördinatie-komitee werd nooit beraadslaagd over het gebeurlijk wegvoeren van de verdachten naar de vreemde. Alleen werd daar overwogen, dat de verdachten ten slotte zouden geïnterneerd worden in het Weldadigheidsgesticht te Ruiselede. Dat wees er alleszins op, dat het aantal op te sluiten verdachten beperkt zou blijven. Voor de onderbrenging moesten de minister voor Justitie en het Hoofd van de Algemene Legerstaf instaan.

En alles wat voorafgaat moest gebeuren in nauwelijks een goeie drie weken! Vlak vóór de 10 mei '40 waren dus vele plannen en onderrichtingen gemaakt... maar was weinig uitgevoerd. De leden van het komitee hadden gedaan alsof zij nog jaren voor de boeg hadden. Nochtans had de noodlanding van een Duits militair vliegtuig met geheime dokumenten aan boord de 10de januari '40 te Maasmechelen en de verwittiging door de Belgische ambassade te Berlijn dat de inval ging gebeuren hen tot spoed moeten aanzetten i.p.v. hun tijd al te zeer aan juridische procedures te besteden. Het is alleszins duidelijk gebleken, dat de betrokken Belgische overheid veel te laat met het overwegen en het nemen van maatregelen en dus met het aanleggen van lijsten is gestart. Door het plots uitbreken van de vijandelijkheden

kwam er nooit een centrale lijst tot stand en kon evenmin tot de nochtans zeer noodzakelijke kontrole en zifting van de gegevens worden overgegaan. Zulks wordt ook nog door volgende feiten bewezen: pas de 8ste mei '40 drong Ganshof bij zijn ondergeschikten erop aan hem lijsten van verdachte personen te bezorgen; eerst maar de 9de mei stuurde de prokureur-generaal bij het Hof van Beroep te Brussel, Jean Pholien, een telegram naar de prokureur des konings; in het telegram dat De Foy de 10de mei, bij de inval, aan de rijkswachtposten en politiekommissariaten stuurde om de verdachten aan te houden en op te sluiten, verzocht hij inderdaad erom hem lijsten en individuele verslagen te doen geworden, die er dus blijkbaar nog niet waren. De 9de mei beval de Generale Staf aan leger en rijkswacht van bij het begin van vijandelijkheden *alle* vreemdelingen in hechtenis te nemen. Bestonden er de 10de mei '40 al wel lijsten met aan te houden personen? Zeker is dat vóór de 10de mei '40 een lijst bestond, waarop 51 namen voorkwamen van de leidende figuren van de groeperingen, die onder toepassing van de wetgeving op de veiligheidsmaatregelen bij de staat van beleg konden vallen. Deze lijst staat bij

de Vlaams-nationalistische kringen ten onrechte als de lijst Ganshof bekend. Ten onrechte, want de lijst werd vóór de 10de mei '40 op verzoek van minister Janson opgesteld, niet door het auditoraat-generaal maar door de Staatsveiligheid aan de hand van inlichtingen van de gerechtelijke politie. Die lijst is ten onrechte als de lijst Ganshof bekend geraakt, omdat Ganshof hiervan gebruik heeft gemaakt om zijn berucht geworden telegram van de 12de mei '40 te laten versturen met het oog op de evacuatie van verdachten.

In het telegram van Ganshof dd. 12 mei '40, waarover later meer, kwamen o.m. volgende bekende namen voor: Wies Moens, Robert Van Roosbroeck, Jef Van de Wiele, Emiel Goossenaerts, Herman Van Puymbrouck, Staf De Clercq, Reimond Tollenaere, Jan Timmermans, Amaat Bockaert, Flor Grammens, Ward Hermans, Karel Lambrechts, Edmond Van Dieren, Edgard Lehembre, Leon Degrelle, Victor Matthys, Joris Van Severen, August Borms, Paul Colin, Herman Van Ooteghem, Emile Dhondt, Bert Meuris. Begrijpelijk dat de Vlaamsnationalistische kringen hieraan zo'n aanstoot hebben genomen.

Opvallend is de afwezigheid onder de 51 namen van enige leider van het nochtans extreemrechtse Nationaal Legioen. Maar het werkte samen met de rijkswacht en de Belgische militaire inlichtingsdienst om Vlaamse nationalisten en kommunisten in het leger op te sporen. Bovendien onderhield de leider Paul Hoornaert betrekkingen met de Franse militaire inlichtingsdienst.

Benevens de lijst met 51 namen kwamen kort vóór de 10de mei hier en daar enkele zeer schaarse lijsten tot stand, maar zeker geen centrale lijst. Waar ter plaatse uitzonderlijk toch lijsten door de lokale overheid tot stand waren gekomen, kwamen ze op het ministerie voor Justitie terecht, waar men niet meer de tijd had om ze te centraliseren en aldus een centrale lijst aan te leggen. Het is bijgevolg in menig geval aan de plaatselijke overheid, burgemeester, politie, rijkswacht overgelaten verdachten aan te houden zonder dat zij van de centrale bevoegde overheid gekontroleerde lijsten daartoe hadden ontvangen. En bijaldien de prokureurs des konings en andere overheidslichamen aan de minister gedeeltelijke lijsten hadden overgemaakt, dan waren deze door hem nog niet nagezien en niet teruggekeerd naar de plaatselijke overheidspersonen. De gevolgen zullen dan ook ongemeen zwaar zijn...

De Aanhoudingen

‘Beter tien onschuldigen ingerekend dan één plichtige te laten lopen.’ Brugsch Handelsblad - 14 mei 1940

Bij de inval van de Duitsers in ons land werd in de nacht van de 9de op de 10de mei '40 door de regering op voorstel van auditeur-generaal Ganshof van der Meersch de staat van beleg uitgevaardigd. Tevens werd een beroep op onze garanten Frankrijk en Groot-Brittannië gedaan om ons land militair bij te staan. Deze hebben reeds in de voormiddag van de 10de mei hun eerste troepen gestuurd. Om 4 u. 's ochtends gelastte de minister voor Justitie Janson, na ruggespraak met eerste minister Pierlot, de auditeur-generaal de bevelen tot aanhouding aan de krijgsauditeur over te maken nopens de personen, die het voorwerp uitmaakten van de door de krijgsauditeurs aan

de minister overgemaakte inlichtingen of die aan de door de minister bepaalde wettelijke voorwaarden beantwoordden. Gelijkaardige onderrichtingen werden door de minister aan de administrateur van de veiligheid De Foy en via Ganshof aan de prokureurgeneraal verstrekt. Een half uur later veroverde een handvol per vliegtuig ter plaatse gebrachte Duitse pioniers het zgz. oninneembaar fort van Eben-Emael en vielen - al even onbegrijpelijk - de twee bruggen over het Albertkanaal volkomen ongeschonden in handen van de vijand. Het falen van de Belgische kontra-spionage werd hierdoor pijnlijk geïllustreerd.

Te 11.45 verstuurde De Foy het beruchte telegram met volgende tekst: ‘Bede te doen aanhouden alle Belgische of vreemde onderdanen verdacht of gevaarlijk ten opzichte van de veiligheid van de krijgsverrichtingen en deze op te sluiten in een strafinstelling of andere instelling die kan bewaakt worden stop Bede mij lijsten en individuele verslagen te doen geworden

Administrateur Staatsveiligheid De Foy’.

Het telegram wijst erop op welke losse en onprecieze onderrichtingen duizenden personen werden aangehouden en achteraf aan de Franse overheid werden overgeleverd.

Meteen begonnen overal in ons land de aanhoudingen van duizenden landgenoten en vreemdelingen.

De aanhoudingen grepen plaats in een onbeschrijfelijke verwarring. Het ging zó ver, dat zelfs de politie en de rijkswacht bij gemis van precieze onderrichtingen op eigen initiatief aanhoudingen verrichtten. Deze waren trouwens het talrijkst. Er werden zovele personen aangehouden, dat uiteindelijk alles in het honderd liep. In die chaos gingen verscheidene politie-diensten op zoek naar dezelfde personen. Een niets was voldoende om ingerekend te worden. Ten slotte achtte iedereen, politie, rijkswacht, soldaten en zelfs burgers zich bevoegd om tot aanhoudingen over te gaan. Niet alleen van hen die bekend stonden als vrienden van het nationaal-socialistisch Duitsland, niet alleen van Vlaamse nationalisten, Dinaso's en Rexisten, maar ook van kommunisten, Spaanse republikeinen uit de ‘Internationale Brigaden’, Duitse en Oostenrijkse anti-nazi's, Italiaanse anti-fascisten, inwoners van de Oostkantons en vooral van zeer vele Joden, die uit vrees voor het nazi-regime naar België waren gevlucht en van wie moeilijk kon worden verwacht, dat ze nazi-Duitsland gunstig gezind zouden zijn.

Het nieuws over Eben-Emael stak het vuur aan de lont van een hevige en ziekelijke spionnen- en parachutistenkoorts alsmede van een nooit geziene vreemdelingenhaat. Iedereen begon nu overal geparachuteerde indringers te zien toen het NIR, het Nationaal Instituut voor Radio-Omroep in de ochtend met goede bedoelingen, maar met zware gevolgen, als volgt de bevolking waarschuwde:

‘Bericht aan de Bevolking. Opgepast voor de parachutisten en de saboteurs! Het is mogelijk dat de vijand binnen het land parachutisten afzonderlijk of in groep laat landen om de verkeersmiddelen en de inrichtingen, welke van levensbelang zijn voor leger en land, te saboteren. Het is eenieders plicht de overheden bij te staan om deze parachutisten, alsmede de op ons grondgebied vertoevende vijandelijke agenten op te sporen.

Eenieder heeft tot plicht:

1) Onverwijld de militaire overheden, de rijkswacht of de plaatselijke politie in te lichten over de landing van parachutisten.

2) Aan de militaire overheden, aan de rijkswacht of aan de plaatselijke politie de verdachte personen te signaleren die zich in de omgeving van de kunstwerken of van de belangrijke inrichtingen ophouden.

Elke aarzeling of elke vertraging bij het inlichten van de overheden kan voor het leger of voor de bevolking de ergste gevolgen hebben.

Opgepast voor de parachutisten en de saboteurs! Verwittigt de overheden!’

De spionnen- en parachutistenkoorts verspreidde zich met een razende snelheid door het land. Vooral op geestelijken had men het gemunt. Geruchten waren wellicht niet alle verzonnen: volgens pater Werner Schmidt van de Orde der Picpussen aan de auteur verklaarde, waren de ochtend van de 10de mei '40 een aantal Duitsers als pater-Franciskanen verkleed in ons land geparachuteerd geworden.

Bovendien waren er in België volgens de gewezen auditeur-generaal Gilissen tussen de 1ste september '39 en de 10de mei '40 een veertigtal zaken van spionage ontdekt, waarvan de daders vervolgd werden. Het gerecht had weliswaar kennis van nog honderden andere spionage-zaken, maar beschikte over onvoldoende gegevens om tot inbeschuldigingstelling te kunnen overgaan.

De spionitis was trouwens geen typisch Belgisch verschijnsel. De Nederlandse historicus Lou De Jong gaf als volgt de gemoedsgesteldheid in Nederland weer bij de Duitse inval: ‘Er bevinden zich in ons land grote aantallen agenten van de vijand

van wie een deel reeds lang in ons midden woonde om onopvallend door spionage en het treffen van schijnbaar onschuldige maatregelen de aanval, waarvan wij het slachtoffer zijn, voor te bereiden. Een ander deel bestaat uit vijandelijke militairen die zich, nu de aanval gekomen is, in ons uniform of in gewone burgerkleding gestoken hebben dan wel zich vermomd hebben als geestelijken of vrouwen. Beide groepen agenten spioneren.'

De echte paters en andere geestelijken moesten dan wel voor de valse opdraaien. De Duitser Werner Schmidt van de Orde der Picpussen studeerde in mei '40 in het klooster te Tremelo theologie en werd daar aangehouden. Behandeld als een misdadiger weigerde de aalmoezenier in de gevangenis te Leuven hem de biecht af te nemen. In de gevangenis bleef hij zoals alle andere geïnterneerde verdachten in zijn cel opgesloten, toen vlakbij het station zwaar werd gebombardeerd. In een vrachtwagen werd hij samen met Luxemburgse en Duitse seminaristen naar Brussel gebracht. Onderweg deed de dronken bestuurder de kamion volledig omkantelen, waarbij vier doden vielen. Volgens Schmidt is te Charleroi een - echte - Duitse pater in een kelder door Franse soldaten neergeschoten. Bovendien werden ruim honderd Vlaamse nationalisten aangehouden van wie de meesten met

1

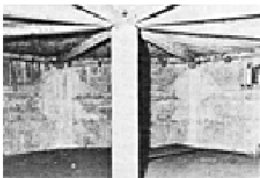
2

3

4

5

6

7

8

(1) Robert De Foy, administrateur van de Staatsveiligheid, de spilfiguur bij de aanhoudingen van de 10de mei '40. (2) Ganshof van der Meersch, de in Vlaams-nationale kringen van de kollaboratie tot de dag van vandaag veel verguisde auditeur-generaal van '40 werd én door het Belgisch én door het Duits gerecht vrijgesproken. (3) Binnenzicht in de gevangenis van het Pandreitje te Brugge, vanwaaruit de 78 verdachten de 15de mei '40 naar Abbeville werden weggevoerd. Wegens de toevloed van ten minste 552 politieke verdachten geraakte de gevangenis overvol. (4) De muziekkiosk te Abbeville, vanwaaruit 21 verdachten in de dood werden gejaagd door kapitein Dingeon. Hij gaf mondeling bevel de 78 opgeslotenen van kant te maken, hoewel hij daartoe geen enkele onderrichting had. (5) In deze kelder van de muziekkiosk zaten de verdachten als beesten opgesloten. Hier hebben ze hun onschuld uitgeschreeuwd, gehuild, geweend, gebeden en gesmeekt om genade, gehoopt op een mirakel. (6) Links in Dinaso-uniform Jan Ryckoort. Hij volgde zijn leider trouw in de dood. Hij werd te Abbeville met geweerkolven afgemaakt. (7) Zo fotografeerden de Duitsers enkele uren na de moord de pas door hen gevonden lijken. Op de voorste rij de kaalhoofdige Brusselse rexist René Wery, de kommunist Lucien Monami en twee Italianen. Op de achterste rij Joris Van Severen en Jan Ryckoort. (8) Na de opgraving uit het massagraf en identificering kregen de 21 slachtoffers op de armengrond van het kerkhof te Abbeville een apart graf met een eenvoudig kruis, waarop een nummer en hun naam.

spionage niets te maken hadden. Maar de Belgische Staatsveiligheid was bijv. te weten gekomen, dat Volk en Staat geld uit Duitsland ontving. Vandaar dat verscheidene VNV-ers, die bij deze krant betrokken waren, een Antoon Mermans, een Karel Peeters, een Hendrik Vanhoofstadt, werden aangehouden.

Ook drie vertrouwensmannen van De Clercqs Militaire Organisatie, Bert Meuris, Emiel Dhondt en Reimond Tollenaere, tevens propagandaleider van het VNV, werden ingerekend.

Voorts de gewezen aktivist August Borms, onder wiens impuls de Raad van Vlaanderen in 1917 de zelfstandigheid van Vlaanderen had uitgeroepen. De herinnering aan het Vlaams aktivisme was bij vele overtuigde Belgen nog zeer levendig en bovendien kon men moeilijk de ogen sluiten voor de kontakten, die sommige Vlaamse nationalisten met Duitsland en zijn regime onderhielden.

Ook Vlaamse nationalisten buiten het VNV zoals René Lagrou werden meteen ingerekend. Na zijn aanhouding werd bij een huiszoeking een geheime zender ontdekt, die in zijn tuin was begraven... Maar er was niet alleen de vrees voor spionage of andere hulp ten voordele van Duitsland. Voor talrijke Belgen was er nog een andere Vijfde Kolonne, nl. de kommunisten, die zouden handelen op bevel van de Kommunistische Internationale. Zij werden ervan verdacht een geest van defaitisme in het leger te verspreiden en het moreel van de bevolking te ondermijnen om het kapitalisme omver te werpen.

De prokureur-generaal van Luik en Luxemburg, Alfred Destexhe, die als een uitgesproken antikommunist bekend stond, deed vooral socialistische militanten, kommunisten, pacifisten, antimilitaristen, Spaanse republikeinen en antifascisten aanhouden, maar geen Rexisten, noch leden van het extreem-rechts Nationaal Legioen van Paul Hoornaert.

In de namiddag van de 10de mei ontving de gerechtelijke politie van Luik een nieuw telegram van De Foy om alle bekende kommunisten aan te houden, die zich in de straten van Luik, Hoei en Namen bevonden. Nogmaals werd extreem-rechts ongemoeid gelaten.

Hoeveel personen tijdens de meidagen werden aangehouden is nu nog altijd niet precies vast te stellen. J. Gérard-Libois en J. Gotovitch gewagen van twee- à drieduizend Belgen en evenveel buitenlanders. In 1975 verklaarde Ganshof dat 4 à 5.000 verdachten werden aangehouden. Maar in augustus '40 raamde het Duits Militair Bestuur het aantal op circa 10.000. Wellicht zal het juiste cijfer nooit bekend zijn. Bij wijze van vergelijking: volgens Dr. Lou de Jong was men in Nederland oorspronkelijk van plan geweest achthonderd personen in hechtenis te nemen. Ingevolge de ontstane paniek rondom een Vijfde Kolonne werden het er uiteindelijk tienduizend.

Tot slot ietwat meer over de aanhouding van twee allerbekende politieke leiders: Staf De Clercq en Joris Van Severen.

Staf De Clercq verliet in de vroege ochtend van de 10de mei zijn woning om zich bij een familielid in veiligheid te brengen. Hij begaf zich nochtans op weg naar het Parlement en werd onderweg aangehouden. In het Paleis van Justitie te Brussel moest De Clercq de inhoud van zijn zakken op een tafel leegmaken. Begrijpelijke ontsteltenis 't allenkant, toen de VNV-leider zowaar een revolver uit zijn zakken haalde en deze op de tafel deponeerde!

Niettegenstaande deze verboden wapendracht en ondanks zijn herhaalde verklaringen van vóór de oorlog dat de Vlaamse soldaten nooit de wapens tegen Duitsland zouden opnemen, werd De Clercq reeds 's anderendaags vrijgelaten. Minister De Schrijver was op verzoek van Vlaamse nationalisten (Borginon, Romsée en Van Dieren) voor De Clercq tussenbeide gekomen. Tijdens de ministerraad van de 11de mei betuigde de regering haar instemming met de vrijlating van Staf De Clercq. Volgens de Raad van Leiding van het VNV was de regering bang voor de weerslag van zijn opsluiting op de troepen. Nog steeds volgens deze Raad kwamen de 15de mei twee Engelse officieren naar St Kwintens-Lennik om De Clercq ‘onschadelijk’ te maken. Deze kon evenwel ontsnappen en dook onder in het VNV-hoofdkwartier in de Miniemenstraat te Brussel, in dezelfde straat waar vlak vóór de oorlog de Staatsveiligheid nieuwe lokalen had betrokken...

Joris Van Severen werd aangehouden ondanks het feit dat zijn beweging al sedert jaren haar anti-Belgische koers had laten varen. In 1940 kon aan Van Severens Belgisch patriotisme niet meer getwijfeld worden. De enige verklaring voor zijn aanhouding is dat de Staatsveiligheid hopeloos achterop was. De ochtend van de 10de mei '40 zou de Verdinaso-leider tegenover een medestander over de Duitse invallers hebben gezegd: ‘Ik heb die smeerlappen nooit betrouwd’.

Uit het dossier, dat onderzoeksrechter Van Laethem achteraf samenstelde, blijkt dat minister Janson het aanhoudingsbevel heeft uitgevaardigd. De regering had immers nadrukkelijk bevolen de leiders van alle extremistische politieke groeperingen aan te houden en te interneren. De prokureurgeneraal bij het Hof van Beroep te Gent, A. Remy, moest het bevel tot aanhouding van Van Severen en van diens naaste medewerker te Brugge, Jan Ryckoort, doorgeven aan de prokureur des konings te Brugge, Maurice Vervaet. Remy getuigde in 1941 dat hij deze maatregel evenwel te streng vond, dat hij naar het ministerie voor Justitie te Brussel telefoneerde en voorstelde Van Severen niet aan te houden, doch hem alleen een vaste verblijfplaats op te leggen ten einde zijn bewaking te verzekeren. De administrateur van de Veiligheid De Foy verklaarde zich daarop onbevoegd om de ministeriële bevelen te wijzigen, trachtte Janson te bereiken, maar slaagde daarin niet. Remy maakte dan maar het aanhoudingsbevel aan Vervaet over.

Volgens Ganshof werd Van Severen aangehouden door de prokureur des konings te Brugge op bevel van de Minister van Justitie, een bevel dat hem werd overgemaakt door de prokureur-generaal bij het Hof van Beroep te Gent. Rémy heeft bevestigd, dat de aanhouding is geschied zonder tussenkomst van Ganshof. Uit alles blijkt, dat indien Van Severen niet was aangehouden, dat ook met Jan Ryckoort niet ware gebeurd. De advokaat en senator Pierre Nothomb is herhaalde malen voor de vrijlating van Van Severen tussengekomen. Hij stootte evenwel op de onwil van Pierlot, in wie Van Severen nochtans al zijn hoop had gesteld. Het verzet van Pierlot is door Borginon bevestigd geworden.

Blunders van formaat

Inmiddels drongen de Duitse troepen steeds maar verder het Belgisch grondgebied binnen en sloegen daardoor honderdduizenden op de vlucht, wat de chaos nog gevoelig vergrootte.

Volgens Dr. C.H. Vlaemynck in zijn uitgebreide en grondige studie onder de titel ‘Dossier Abbeville’ werden de meest willekeurige aanhoudingen verricht. ‘Vluchtelingen die de taal van het land of het dialekt van de streek niet machtig waren, werden voorgeleid (...) Doofstommen, geesteszieken en gehandikapten kwamen in de gevangenis terecht, omdat zij door hun houding wantrouwen hadden opgewekt (...) Sommigen maakten bijvoorbeeld van de algemene verwarring gebruik om persoonlijke veten uit te vechten door een tegenstrever te laten aanhouden. Er was immers niet veel nodig om iemand verdacht te maken en het doen inrekenen van een verdachte stelde weinig problemen aangezien veldwachters, politie en rijkswacht bij gebrek aan duidelijk omschreven richtlijnen op eigen gezag tot de arrestaties konden overgaan’.

Dr. Vlaemynck heeft in zijn dossier een aantal voorbeelden van toevallige of willekeurige aanhoudingen i.v.m. de weggevoerden naar Abbeville onderzocht, waaruit hierna een keuze volgt. Het is opvallend hoevele voorbeelden van zulke onaanvaardbare aanhoudingen hij bij nader onderzoek onder de groep van 78 weggevoerden naar Abbeville heeft kunnen vinden.

Leon Hirschfeld was een Tsjechoslovaakse Jood, die geestesziek was en te Geel verbleef. De 10de mei begaf hij zich naar buiten. Omdat hij Duits sprak en zonderling deed, werd hij door Belgische soldaten opgepakt. Te Abbeville werd hij vermoord.

Ludwig Wächter was vóór de oorlog als 'broeder Thomas' een - echte - lekebroeder in een Benediktijnerklooster bij Aken. In 1937 kwam hij naar de Benediktijnerabdij van Affligem uit vrees voor het Hitlerregime. Omdat hij, zoals zovele anderen, Duitser was - maar daarom nog geen aanhanger van het nazi-regime - werd hij de 10de mei '40 aangehouden en te Abbeville vermoord.

De Canadees Robert Bell was ijshockey-trainer te Berlijn, toen Canada als deel van het Brits Gemenebest in navolging van Groot-Brittannië de oorlog aan Duitsland verklaarde. Bell vreesde door de Duitsers geïnterneerd te worden en vluchtte naar ons land. Reeds de 3de maart '40 werd hij in België aangehouden. Meegevoerd naar Abbeville werd hij daar vermoord.

Als werkzoekende en woonachtig in ons land plaatste de Zwitser Max Baltensperger een aankondiging in een krant, waarin hij zijn diensten aanbood, zijn adres opgaf en onderstreepte dat hij perfekt Duits kende. Dat bleek voldoende om hem te doen aanhouden en hem naar Abbeville over te brengen, waar hij aan de dood ontsnapte.

De in Brussel gevestigde Zwitserse industrieel Hurlimann reed de 10de mei naar een kliniek, waar één van zijn monteurs ingevolge het Duitse bom-

bardement van die dag zwaargewond was opgenomen. Onderweg werd Hurlimann door een rijkswachter voor identiteitskontrole opgehouden. Als overtuigend bewijsstuk haalde de Zwitser ook nog zijn reispas boven. Doch die stond vol inreisvisa, waaruit bleek dat hij benevens andere landen eveneens Duitsland had bezocht. Meteen was de rijkswachter argwanend. Samen reden ze in de wagen van Hurlimann naar de gevangenis te St Gillis. Toen daar bleek dat hij ook nog Frans met een Duitse tongval sprak, was zijn lot bezegeld. Hij kwam gelukkig heelhuids uit Abbeville.

Max Orban werd aangehouden omdat hij een rexist was. Toen hij zich ging aangeven, had hij als oudstrijder 14-18 voor alle veiligheid zijn uniform van reserve-kolonel aangetrokken en zijn hele lading van 13 oorlogsmedailles opgespeld. Het mocht evenwel niet baten: hij werd te Abbeville vermoord.

Achiel Mareel, die in 1935 kabinetssekretaris van minister Sap was geweest, had daarna een persbureau opgericht; dat vooral nieuwsberichten over Europa naar Japan stuurde. Tevens werd hij in 1939 persattaché bij de Japanse ambassade te Brussel. Daardoor had hij vele buitenlandse relaties. Van september '39 af werkte hij eveneens - ten minste volgens zijn eigen verklaringen - voor de Britse geheime diensten. De Belgische overheid was van laatstvermelde aktiviteit blijkbaar niet op de hoogte. Want ook hij werd naar Abbeville meegenomen, vanwaar hij evenwel heelhuids weggeraakte.

De dag waarop Mareel na de vijandelijkheden te Brussel aankwam droeg men er een requiemmis voor zijn zielezaligheid op. Mareel ging naar de kerk, waar de dode kwam binnengewandeld...

Te Brugge had zich sedert 1924 een Nederlander, Ernst Warris, als ingenieur-architekt gevestigd en was er met een Brugs meisje gehuwd. Hij had een hoge dunk van zichzelf en liet dat tegenover de Brugse burgerij ook voelen. Hij geraakte evenwel betrokken in een eindeloze reeks bouwprocessen. Op de koop toe was hij in het konservatief katholieke Brugge van toen protestant. En ten slotte stak hij zijn bewondering voor hetgeen in het nationaal-socialistisch Duitsland was verwezenlijkt niet onder stoelen of banken. Met één woord, hij moest wel opvallen, maar precies daardoor kon hij volgens Dr. Vlaemynck geen spion zijn. Die doen het inderdaad gewoonlijk anders. Toen de oorlog uitbrak bevond Warris zich om familie- en beroepsredenen in Nederland. Zijn afwezigheid gaf aanleiding tot allerlei veronderstellingen. Dat kwam ook de politie ter ore en achtereenvolgens werden zijn echtgenote, zijn schoonmoeder en zijn oudste dochter van 18 jaar aangehouden en achteraf naar Abbeville weggevoerd. De 60-jarige schoonmoeder zal bij de kiosk te Abbeville op wreedaardige wijze worden vermoord.

De oorlogsvrijwilliger uit de eerste wereldoorlog Gustave Vermeylen was na 1918 groothandelaar in witloof geworden. De 10de mei wilde hij een nog niet geïnde schuldvordering voor gedane leveringen gaan inkasseren. Hij had nl. van een klant nog 25.000 fr. te goed en bij het uitbreken van de oorlog ging hij die liefst maar halen. Toen hij met zijn grote Amerikaanse wagen ter bestemming kwam, werd hij door twee politie-agenten, die twee verdachten opleidden, erom verzocht hen allen naar de gevangenis te St Gillis te voeren. Toen hij zijn passagiers ter plaatse had gebracht, drongen beide agenten erop aan, dat hij zich in de gevangenis voor zijn rit zou laten betalen en hen dan terug naar het centrum brengen. Toen Vermeylen binnen de gevangenis op beide wegblijvende agenten stond te wachten, die maar niet terugkwamen, sprak hij een cipier aan, maar werd afgesnauwd met de woorden: ‘Als

verdachte moet gij hier zwijgen,’. Wat hij ook mocht aanvoeren, argumenteren, protesteren, smeken, het hielp allemaal geen zier. Als een staatsgevaarlijk individu werd hij opgesloten en naar Abbeville vervoerd, waar hij het bloedbad overleefde. Na zijn terugkeer lag hij maandenlang halfverlamd te bed. Hij moest zijn zaak opgeven. Zijn gezondheid bleef voorgoed geknakt.

De Brugse kommunist Louis Caestecker was niet thuis op het ogenblik waarop de politie hem kwam aanhouden. Op aanraden van zijn bezorgde moeder gaf hij zich achteraf toch aan. Caestecker belandde in Abbeville en werd er bij de kiosk neergeschoten. Zijn moeder heeft zichzelf nooit kunnen vergeven dat zij haar zoon naar het politiebureau had gestuurd en is van verdriet gestorven.

En zo zou men kunnen voortgaan... Valt het dan te verwonderen, dat een paar van de overlevende weggevoerden naar Abbeville zo'n haat tegen België hadden aangekweekt, dat zij na hun terugkeer in de kollaboratie zijn gestapt? Ook van zulke gevallen geeft Dr. Vlaemynck een paar voorbeelden. Een andere kommunist uit Brugge, Jules de Cock, was tot in maart '40 lid van de KP geweest. Ontgoocheld over het Duits-Russisch niet-aanvalspakt

en de Russische inval in Finland had hij de partij verlaten. Bij zijn aanhouding als 'staatsgevaarlijke kommunist' was hij in het bezit van een zakagenda, waarin de data stonden vermeld waarop zijn konijnen moesten werpen. Daaruit leidde de gerechtelijke politie te Brugge dan af dat het om een geheime code ging. Men dacht zelfs een belangrijke spion te hebben aangehouden. Hij belandde eveneens in Abbeville, maar overleefde het bloedbad. Na zijn terugkeer trad hij toe tot het VNV en stapte in Duitse dienst als chauffeur. Tijdens de repressie heeft hij mogen ervaren, dat zijn wegvoering bij zijn veroordeling door het Belgisch gerecht als een verzachtende omstandigheid werd aanvaard.

Als sympathisant van het Verdinaso en Vlaamsgezinde had de gemobiliseerde Leopold Fevery openlijk zijn beklag erover gemaakt, dat al zijn officieren Franstalig waren en dat de legerorders altijd in het Frans waren gesteld. Drie dagen vóór de 10de mei werd hij in zijn legerstelling aangehouden en weggevoerd. Te Abbeville ontsnapte hij amper aan de dood. Na zijn terugkeer werd hij vertaler bij de Abwehr.

Onze garanten...

Op de koop toe gingen de Britse en vooral de Franse troepen in hun opmarsjgebieden door België eveneens over tot aanhouding van Belgen die op hun lijsten als verdacht stonden aangegeven. Zij beriepen zich hierbij op een beginsel van internationaal publiek recht, volgens hetwelk een leger op vreemde bodem alle maatregelen mag nemen ter verzekering van zijn eigen veiligheid. Volgens Ganshof was het aantal door Fransen en Britten verrichte aanhoudingen 'uiterst talrijk'.

De Fransen en de Britten hadden lijsten, die hun door Belgen of in België verblijvende onderhorigen waren verschaft. Vooral de Fransen gingen tot aanhoudingen over, nl. te Oostende, Blankenberge, Roeselare, Brugge en Ieper. En het bleef in sommige gevallen niet bij een aanhouding. Zo werden Dr. Raveschot en de Menense Dinaso-leider René Denolf door Noordafrikaanse militairen vermoord, zoals ook nog verscheidene andere Belgen in de streek van Gembloers.

Ook de Britten hebben enkele door hen aangehouden Belgen tijdens de achttiendaagse veldtocht zonder vorm van proces in Noord-Frankrijk neergeschoten, zoals de toen bekende wielrenner Julien Vervaecke.

De 14de mei '40 schreef het 'Brugsch Handelsblad': 'Er kan hier en daar wel iemand opgeleid worden, die onschuldig is. Beter tien onschuldigen ingerekend dan één plichtige te laten lopen. Die onschuldigen hebben doorgaans niet de minste moeite om te bewijzen dat een misslag werd begaan en ze worden dan ook onmiddellijk op vrije voeten gesteld'. Dat was toen gewis meer dan naïef. Voor een niets kon men wel worden aangehouden, maar het vrijkrijgen van een aangehoudene was bijzonder moeilijk. Dr. Vlaemynck heeft uitgerekend, dat van de 397 personen, die van de 10de tot en met de 20ste mei '40 te Brugge in de plaatselijke gevangenis werden opgesloten, er slechts 21 werden vrijgelaten.

Zondag de 12de mei werd onder druk van de Franse militaire overheid te Blankenberge een twintigtal Vlaamsgezinden, onder wie een tiental VNV-ers, aangehouden op aanklacht van een voor de Fransen werkende spion, die sinds de eerste wereldoorlog in die stad woonde. Het aanhoudingsbevel kwam van De Foy

en werd door de plaatselijke politie uitgevoerd. Voor hun vrijlating heeft vooral August De Boodt zich onmiddellijk ingezet. Deze was een katholieke senator, die als uitgesproken flamingant bekend stond. Onder de aangehoudenen bevond zich trouwens een schoonbroer van De Boodt. De senator bracht om te beginnen nog dezelfde dag om 23 en 24 u. eerste minister Pierlot en minister Denis van het geval op de hoogte.

's Anderendaags had De Boodt een stormachtig onderhoud met de Franse bevelvoerende generaal Beaufré te Oostende. Nadat hijzelf gedurende korte tijd was aangehouden en na een bezoek aan gouverneur Baels te Brugge in de voormiddag, trok De Boodt naar Brussel om er de ministers te spreken.

In het parlement ontmoette hij de VNV-ers Romsée en Van Dieren, wier hulp hij inriep omdat het grootste aantal der aangehoudenen VNV-ers waren. Van hen bekwam hij echter weinig steun. Zij waren veeleer om hun eigen lot bekommerd, indien zij in de handen van de Fransen zouden vallen. Dat was vooral het geval met senator Van Dieren, die als oppositieleider het bureau van de Senaat naar Frankrijk moest vergezellen.

Vervolgens ging De Boodt naar het auditoraatgeneraal om de tussenkomst van Ganshof te beko-

men. Doch die had al een substituut naar Brugge gestuurd, die trouwens de vrijlating van de aangehoudenen zou bekomen.

Toen De Boodt liet opmerken, dat een groot aantal der aangehoudenen VNV-ers waren, zei Ganshof: 'Wat kan mij dat schelen. Als gij mij zegt dat het eerlijke mensen zijn, doe ik ze onmiddellijk loslaten'. Tijdens het gesprek werd Ganshof opgebeld door iemand die ten gunste sprak van de aangehouden gewezen VNV-senator Jan Van Mierlo, de broer van de bekende pater-jezuïet Jozef Van Mierlo. De Boodt had een sterk vermoeden dat die iemand Kamiel Huysmans was. Toen De Boodt ook nog verklaarde dat hij zijn hand in het vuur stak voor Jan Van Mierlo, een vader van elf kinderen, die wellicht was aangehouden omdat hij de vertegenwoordiging had van verscheidene Duitse papierfabrieken, greep Ganshof de telefoon en gaf bulderend volgend bevel: 'Lachez donc Van Mierlo, c'est une stupidité qui est commise. C'est un père de onze enfants. Faites le lacher immédiatement. Dites que c'est moi, Ganshof, qui ai donné l'ordre'. Uiteindelijk kwam Jan Van Mierlo toch niet vrij. Senator De Boodt heeft van Ganshof de indruk bewaard van een zeer loyaal man die in geen geval van Vlamingvreterij kon beschuldigd worden. De Boodt was ervan overtuigd dat Ganshof in geen geval verantwoordelijk mocht gesteld worden voor de aanhouding van de Vlamingen.

Het bloedbad van Abbeville

Met de wegvoering werd de 15de mei '40 begonnen. Gezien de uiterst snelle opmarsj van de Duitsers oordeelde de regering dat het noodzakelijk was tot evacuatie te doen overgaan.

Voor vele verdachten, onder wie zich weliswaar spionnen, Duitsgezinden en latere kollaborateurs bevonden, maar hoofdzakelijk volkomen onschuldigen, begon toen een onmenselijke lijdensweg, vooral nadat zij door de Belgische overheid in de handen van Franse rijkswachters en soldaten werden gegeven. In de verwarring van het ogenblik met de overal doorstotende Duitse troepen voor ogen werden de weggevoerden niet als verdachten maar als verachtelijke spionnen en verraders van hun vaderland, als het uitschot van de maatschappij behandeld. 78 verdachten werden de 15de mei vanuit de gevangenis te Brugge naar Frankrijk overgebracht. Deze groep gaf een treffend beeld van de wijze, waarop tot aanhouding en wegvoering was overgegaan. Zij omvatte om te beginnen 21 Belgen, van wie 13 Vlamingen en 8 Walen. Politiek gezien telde zij 2 Dinaso's, 2 rexisten, één VNV-er en 3 kommunisten. De groep omvatte vervolgens voor drievierde buitenlanders en dan vooral Joden, die uit Duitsland voor het nazisme waren gevlucht; voorts acht Italianen onder wie verscheidene anti-fascisten die hun land hadden verlaten om zich in het vrijere België te vestigen; vier van de acht werden te Abbeville vermoord; van de veertien Duitsers in de groep weet men nu dat drie onder hen daadwerkelijk spionnen van de Abwehr, de Duitse militaire inlichtingendienst, waren, van drie anderen is zeker geweten dat zij volkomen onschuldig waren; nochtans zullen de drie laatstvermelde weggevoerden te Abbevile worden vermoord; twee Nederlanders en één Fransman waren eveneens spionnen, van wie de eerste twee te Abbeville om het leven zullen gebracht worden; hetzelfde gebeurde met de twee Belgische spionnen die in de groep zaten; voorts

omvatte de groep Belgische kommunisten en aanhangers van het VNV, Verdinaso en Rex; ten slotte vreemdelingen en Belgen die louter bij toeval waren opgepakt omdat zij bijv. noch Frans noch Nederlands noch een Vlaams dialekt spraken, omdat zij toevallig daar waren waar andere verdachten werden opgepakt of omdat zij ziek van geest waren; zonder diegenen te vergeten die louter willekeurig werden meegenomen.

Ingevolge het grondig onderzoek, dat door Dr. C.H. Vlaemynck over de weggevoerden naar Abbeville werd uitgevoerd, is hij in het bezit geraakt van ‘de onomstootbare bewijzen dat er zich onder hen tenminste tien procent spionnen en agenten van de Duitse Abwehr bevonden’.

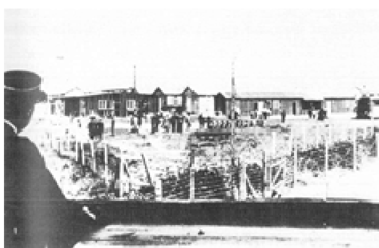
De 78 verdachten werden tijdens de reis naar Frankrijk door Belgische rijkswachters bewaakt.

De weggevoerden hebben het van die rijkswachters erg te verduren gehad.

Nog te Brugge zegden de rijkswachters tot de kijklustigen dat de opgeslotenen in de bus Duitsers, moffen en parachutisten waren en dat deze niet lang meer te leven hadden. Bij het begin van de busreis te Brugge kreeg de Duitse Benediktijner lekebroer Ludwig Wachter een matrakslag, waardoor zijn neusbeen gebroken werd en één van zijn ogen half uitpuilde. Gedurende de verdere reis moest hij met zijn zakdoek het bloedende en ge-

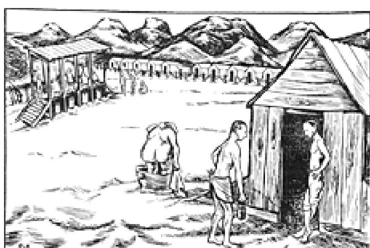
9

10

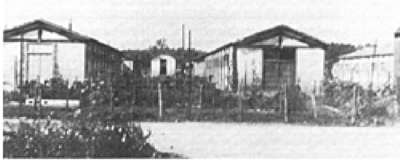
11

12

13

14

(9) Franse soldaten, hoofdzakelijk Noordafrikanen, op weg naar het front. Karel Peeters: ‘Toen ze onze wagons zagen met al die opschriften erop zoals ‘sales boches’ en ‘traitres’, dan zijn ze beginnen roepen: ‘Snijdt ze het hoofd af’. (10) Het tussenkamp te Orléans tijdens de ellenlange rit vanuit België naar Zuid-Frankrijk. (11) In het kamp van St Cyprien zaten, benevens Spaanse republikeinen, vele Joden, Duitsers, Oostenrijkers, Italianen; ook een 150 Belgen, kommunisten, rexisten, Vlaamse nationalisten zoals een Borms, een Lagrou, een Pol Le Roy. (12) Het kamp van St Cyprien aan de Middellandse Zee zoals een opgeslotene dit in juni '40 zag met links het zgh. WC-kasteel. (13) Het zwaar met prikkeldraad en loopgrachten afgezet eiland Man, waar duizenden Joden en politieke verdachten, ook enkele Belgen, vier jaar lang zaten opgesloten. Toch geen vakantie aan zee... (14) Het kamp van Le Vernet d'Ariège aan de voet van de Pyreneeën, waar o.a. een zestigtal Belgen, voornamelijk Vlaams-nationale leiders werden opgesloten.

deeltelijk uithangende oog in de holte houden. Nochtans stond het konvooi onder leiding van A. Delierneux, direkteur bij de Centrale Dienst van het Gevangeniswezen bij het ministerie voor Justitie, die zich tevens als agent van de Staatsveiligheid aanstelde. In zijn wagen zaten zijn vrouw en dochter. Volgens de sekretaris-generaal van dit ministerie, Ernst de Bunswyck, had Delierneux zelfs geen officiële opdracht van het ministerie.

In het konvooi zat ook Léon Degrelle. Te Béthune leverde Delierneux de Rexleider aan de Fransen over, die hem in de gevangenis van Duinkerken opsloten. Het scheelde geen haar of Degrelle werd er door de Fransen gefusiljeerd. Want in tegenstelling tot alle anderen kenden zij Degrelle wél. Vandaar werd Degrelle van de ene naar de andere gevangenis overgebracht en belandde hij ten slotte in het kamp van Le Vernet, waaruit hij de 23ste juli '40 door tussenkomst van o.a. zijn Duitse vriend Otto Abetz werd bevrijd.

Degrelle werd te Béthune in de groep vervangen door Adolf Wybon, een leurhandelaar, die als zoon van een Belgische vader in Frankrijk had gekozen voor de Belgische nationaliteit om aldus in Frankrijk geen militaire dienst te moeten verrichten. De Fransen hadden er korte metten mee gemaakt: als dienstweigeraar werd hij bij het konvooi gevoegd. De 19de mei kwam de groep te Abbeville aan, waar zij evenwel geen toegang tot de gevangenis kreeg. Zij werd dan maar ondergebracht in de kelder van een nabijgelegen muziekkiosk, waar de weggevoerden in onmogelijke hygiënische omstandigheden de nacht op het blote beton moesten doorbrengen.

's Anderendaags werd Abbeville opnieuw zwaar beschoten waarbij vele doden en gekwetsten vielen en de stad in lichterlaaie stond. Plotseling werd de deur opengemaakt en riep een Franse korporaal om vier man. Drie Italianen en één Belg boden zich aan. In de kelder dacht men toen dat zij voedsel moesten gaan halen. De kelderdeur werd gesloten. Schoten werden buiten gehoord, zonder dat men deze in de kelder in verband met de vier mannen bracht, die de kelder hadden verlaten. Maar opnieuw ging de deur open en weer werd geroepen om vier man. Die gingen schoorvoetend buiten. Toen dan opnieuw schoten weerklonken, was er geen twijfel meer mogelijk: de opgeslotenen voelden zich als ratten in de val. Toen niemand meer buiten wou, wierp een Franse bewaker een handgranaat in de kelder, die evenwel niet ontplofte. Een jonge Duitser gooide de granaat terug naar buiten: de Franse militairen stoven als hazen uiteen. De granaat ontplofte echter weer niet. Daarop werd opnieuw tot executie overgegaan, af en toe onderbroken door bombardementen. Dan kwam een luitenant Caron, die onder invloed van de drank was, met getrokken revolver de kelder in. De Waal Lucien Monami ging naar buiten om te roepen dat hij een goede Belg was, dat hij onschuldig was, maar iedereen die zich buiten waagde werd neergeschoten. Ondertussen huilden, tierden, schreeuwden, smeekten de opgeslotenen. Ze zongen de Marseillaise, de Brabançonne, gewijde gezangen, riepen dat zij onschuldig waren en schreeuwden ‘Vive la France’. Van Severen, die het niet meer kon aanzien, ging naar buiten om de Fransen van het onzinnige van hun daad te overtuigen. Hij werd gevolgd door Jan Ryckoort, die zijn leider niet in de steek wilde laten, en die riep: ‘Mais je suis innocent, je suis un bon Belge, je suis un ancien combattant’. Doch zonder pardon werden ze beiden omgebracht. Dan kwamen de Fransen de 60-jarige grootmoeder Maria Ceuterick halen, wier dochter en 18-jarige kleindochter eveneens in de kelder van de kiosk zaten. Zonder medelijden kreeg zij

vijf bajonetsteken in de borst, terwijl de linkerhelft van haar schedel met geweerkolven werd ingeslagen. Dan volgde de vijfde groep, waarvan de Canadees Robert Bell bij een ontvluchtingspoging werd neergeschoten. Toen dan de zesde groep aan de beurt kwam, die geknield op de executie wachtte, waren de Fransen heftig aan het discussiëren geslagen. Uiteindelijk mocht de groep in de kelder terugkeren. Aan de moordpartij was een einde gemaakt door de Franse luitenant Jean Leclabart.

De 21 slachtoffers werden achteraf eerst in een haastig gedolven massagraf ter aarde besteld. Na identificatie door toedoen van de Duitsers werden ze op de armengrond van het kerkhof van Abbeville individueel begraven. Na de oorlog werd enkel voor Joris Van Severen en Jan Ryckoort door oud-Dinaso's een gedenksteen opgericht.

De Duitsers wilden de schuldigen voor het bloedbad bestraffen, want onder de 78 weggevoerden en ook onder de 21 slachtoffers waren er medewerkers van de Duitse spionage geweest. In 1941 werden vóór de krijgsraad van Groot-Parijs twee schuldigen vervolgd: de Franse reserve-militairen luitenant Caron en sergeant-chef Mollet. Via de akte van beschuldiging kwam men te weten welke bij

de kiosk neergeschoten slachtoffers ten dienste van de Duitse geheime diensten hadden gestaan. Caron en Mollet werden ter dood veroordeeld en in 1942 terechtgesteld. Maar kapitein Dingeon, de hoofdverantwoordelijke, die mondeling het bevel tot executie had gegeven, was inmiddels naar onbezet Frankrijk getrokken en zou daar in 1941 zelfmoord plegen. Bij hem zou Mollet tot driemaal toe hebben aangedrongen om de executies te stoppen. Caron wordt in Frankrijk nog steeds als een held beschouwd. Op zijn grafsteen staat: 'Fusillé par les Allemands', zonder vermelding van het waarom. Ook bestaat te Abbeville een luitenant Caronstraat.

In een arrest van de Raad van State dd. 13 april 1962 is volgens Dr. Vlaemynck impliciet de verantwoordelijkheid van de Belgische gezagsdragers in 1940 voor de slachtoffers van de wegvoeringen erkend, vermits in het arrest staat te lezen: 'Overwegende (...) dat uit de besluitwet van 12 oktober 1918 niet kan worden afgeleid dat de terechtstelling van Lucien Monami (n.v.d.r. één van de Belgische slachtoffers van Abbeville) voltrokken door Franse militairen die aan het gezag van de Belgische staat ontsnapten, het resultaat, het noodzakelijk gevolg is van de veiligheidsmaatregelen die de Minister van Justitie gemachtigd was te nemen binnen de grenzen van de bevoegdheden welke in de aangehaalde besluiten op beperkende wijze zijn opgesomd'. De Raad stelde duidelijk dat de besluitwet van 12 oktober 1918 geen mishandelingen en nog minder terechtstellingen zonder vonnis toelaat. Krachtens dit arrest werd aan de weduwe en de zoon van Lucien Monami schadeloosstelling uitgekeerd. Maar zij hadden dan ook reeds in 1942 een proces ingespannen. Eerst na 20 jaar werd het met sukses bekroond.

Het weze nog gezegd dat totnogtoe geen enkele Belgische regering openlijk en officieel eerherstel heeft betuigd voor de onschuldige slachtoffers van het bloedbad te Abbeville. Zelfs de stoffelijke resten van de aldaar vermoorde landgenoten werden niet eens op staatskosten naar België overgebracht.

La douce France...

Bleven een aantal aangehoudenen in België in de gevangenissen zitten, dan werd de overgrote meerderheid naar het Zuiden van Frankrijk weggevoerd in onbeschrijfelijke en mensonwaardige omstandigheden. Tot zes dagen en zeven nachten duurde de reis in volgepropte beestenwagons van de zgh. spooktreinen in een verzengende hitte, stikkend van de dorst en uitgehongerd. De Franse bewakers goten tergend een emmer water vóór de ogen van de weggevoerden leeg of stampten deze omver. De opgeslotenen dronken uit de bakken met het lokomotiefwater of heel eenvoudig uit een gracht. Met meer dan veertig zaten ze in één wagon, zij gaven over, kregen dagen- en nachtenlang geen gelegenheid om naar het toilet te gaan met alle gevolgen vandien. Alles moest in de wagon te midden van een vreselijke stank gebeuren. Een Duitse vrouw kreeg er een misval...

Onderweg werden ze door de Franse bewakers en de bevolking voor het vuil van de straat uitgescholden: 'A mort les traîtres, A bas les boches, Mort aux boches, les vaches, les salauds'.

Men gooide met stenen. Tegenover een Duitse pater werd geroepen: 'A poil'.

Samen met Franse bewakers begeleidden twee Belgische luitenanten de trein waarin o.a. Borms zat opgesloten. Eén van hen, Colette, mishandelde hem, sloeg hem in het gezicht, waardoor Borms zijn bril kwijt was, zijn paternoster werd hem ontnomen. De gevangenen hadden aan de Franse bewakers al hun bezittingen moeten afgeven: geld, uurwerk, ringen.

In een tussenkamp bij Orléans werd een pater volledig uitgekleed en bespot en werd Borms opnieuw geslagen, met een bajonet geprikt en werd hij aan de latrine-korvee gezet.

Onderweg te Saumur werd getracht Borms uit de trein te stampen om hem als een vluchteling te kunnen neerschieten, doch een Vlaamse begeleider duwde Borms terug in de wagon.

In Zuid-Frankrijk kwamen de verdachten terecht in één van de 100 barakkenkampen, waarin op bevel van de Franse overheid reeds duizenden waren opgesloten: politieke vluchtelingen en Joden uit Duitsland en de door dit land veroverde gebieden, gewezen leden van de Internationale Brigaden, tegenstanders van het Franco-regime.

In het kamp van Le Vernet d'Ariège aan de voet van de Franse Pyreneeën werden een zestigtal Belgen opgesloten, onder wie Jan Timmermans, Edgard Boonen, Walter Bouchery, Karel Peeters, Antoon Mermans, Bert Meuris, Ward Hermans, Dr. Lehembre, René Lambrichts, Hendrik Van Hoofstadt, Dr. Martens, Jan Van Mierlo, Emiel Dhondt, Paul Colin, Pierre Joye.

Voor de latrine-korvee moesten daar vooral de Vlaams-nationalistische vooraanstaanden instaan, parlementsleden, advokaten, dokters, een fabrieksdirekteur. Ketels vol urine en uitwerpselen moesten ze kilometers ver naar een rivier, de Ariège, dragen, daar uitkappen, uitspoelen en terugbrengen.

De kommunist Pierre Joye verstond er zich bijzonder goed met de Vlaamse nationalisten. Hij werd zelfs door hen als barakchef gekozen. De Vlaamse nationalisten namen het Duits-Russisch nietaanvalpakt blijkbaar ernstig, een werkelijke alliantie tussen het nationaal-socialisme en het kommunisme. Er was zelfs een akkoord tussen Joye en de Vlaamse nationalisten dat zij voor elkaar zouden instaan om uit het kamp bevrijd te worden. Blijkbaar heeft Joye de goede verstandhouding in het kamp bevorderd. Joye zocht volgens een andere opgesloten Belgische kommunist, Jacques Grippa, ook toenadering tot de nieuwe orde-gezinde journalist Paul Colin, die later meewerkte aan de kollaboratie-bladen Le Nouveau Journal en Cassandre en in 1942 door leden van het Onafhankelijkheidsfront werd vermoord. Volgens de onverbiddelijke Grippa was Joye de enige kommunist, die tot nieuwe orde-aanhangers toenadering zocht. Grippa ontkent ook het bestaan van een stilzwijgende overeenkomst tussen kommunisten en Vlaamse nationalisten volgens welke zij elkaar zouden helpen om bevrijd te worden.

In éénzelfde barak zaten Antwerpse Joden met hun rabijn en de leiders van de anti-semitische organisatie van Antwerpen, Volksverwering. Tussen hen kwam het eigenaardig genoeg nooit tot geschillen: blijkbaar waren zij solidair in de ellende.

In Le Vernet slaagden de Vlamingen zelfs erin de 11de juli te vieren met een papieren Vlaamse Leeuw aan de mast, het zingen van Vlaamse liederen en het eten van Vlaamse rijstpap, weliswaar zonder bruine suiker.

Eind juli '40 werd een zestigtal Vlaamse nationalisten, Rexisten en kommunisten uit het kamp van Le Vernet bevrijd. Dit was mede te danken aan de bemoeiingen van twee leden van de Belgische regering in Frankrijk, August De Schrijver en Arthur Van der Poorten en van twee Vlaamse nationalisten, senator Hendrik Borginon en Marcel De Ridder.

In Saint-Cyprien zaten een 150-tal Belgen en een 1400-tal Joden uit het Brusselse, benevens een groot aantal Italianen. Daar waren o.a. ook opgesloten August Borms, Clem De Landtsheer, René Lagrou, Emiel Goossenaerts, Pol Le Roy.

Na de Franse wapenstilstand ontvingen de gevangenen van St Cyprien de 24ste juni '40 het bezoek van een afvaardiging van het Rode Kruis, die hun een spoedige vrijlating beloofden. Dat leidde volgens Lagrou in zijn boek ‘Wij, verdachten’ tot volgende uitbundigheid: ‘'s Avonds improviseerden wij een heusch feest. Hakenkruisvlaggen en een Vlaamsche leeuwenvlag werden rondgedragen. In het kamp der Italianen, dat vlak naast het onze lag, had men een groot portret van de Duce geschilderd en hield dat tegen de draad naar ons toe. Wij zongen “Deutschland über alles”, “Horst Wessellied”, “Giovenezza”, “Wir fahren gegen England”! Zij riepen “Duce! Duce!” en wij “Heil Hitler!” en daarna omgekeerd. Stilaan sloeg deze spontane manifestatie in een steigerende geestdrift over’.

De 3de juli '40 werd een deel van de gevangenen, de Vlaamse nationalisten en Rexisten, samen met Italianen en Rijksduitsers uit St Cyprien bevrijd. Een aantal Belgische kommunisten bleef achter, onder wie de journalist en ex-Spanje-strijder Paul Nothomb (zoon van Pierre), die de 13de juli daarop erin slaagde te ontsnappen.

De meeste andere kommunisten werden door tussenkomst van twee gelijkgezinde advokaten, Fonteyne en Pelseneer, bevrijd.

Wie niet werden bevrijd waren de vele weggevoerde Joden.

De 10de mei '40 waren er 65 à 70.000 Joden in België, van wie er 4 à 5.000 van Belgische nationaliteit waren. Meer dan 5.000 Joden werden vanuit België naar Frankrijk overgebracht. Van daaruit werden ze in 1942 naar koncentratiekampen, vooral Auschwitz, weggevoerd. Op 289 na kwamen zij er allen om het leven.

De Belgische regering kan hiervoor moeilijk verantwoordelijk worden gesteld, want zij kon in '40 niet weten wat in '42 ging gebeuren. Die Joden werden weggevoerd, niet omdat zij Joden waren, maar omdat zij vreemdelingen en meestal van Duitse nationaliteit waren. Maar waarom precies hen doen wegvoeren, die voor het Hitlerregime gevlucht waren?

Ook nog voor anderen is het zeker niet 'La douce France' geweest, hoewel hun op verre na niet hetzelfde lot als de Joden te wachten stond.

Volgens Ganshof zijn de Franse militaire gezagsdragers en de Franse burgerlijke politie- en veiligheidsdiensten in hun land overgegaan tot ontelba-

re aanhoudingen van Belgische onderdanen en vooral Vlamingen ‘op een volstrekt onbezonnen en onrechtvaardige wijze. De Vlaming werd op vele plaatsen a priori als een gevaarlijke kerel behandeld’. Volgens Ganshof hebben de Belgische regeringsleden en hijzelf herhaalde malen stappen gedaan om invrijheidsstellingen te bekomen.

Ganshofs protest bij de Franse minister voor Binnenlandse Zaken Mandel haalde niets uit. Mandel deelde integendeel 's anderendaags de inspekteurgeneraal van de Belgische Veiligheid Louwage mede, dat de Franse regering niet meer gedoogde dat de diensten van Louwage eigenhands op Franse bodem optraden.

Van de 28ste mei af werden de aanhoudingen met hernieuwde kracht hervat. Op verzoek van Janson ging Ganshof de 6de juni opnieuw bij Mandel protesteren. Ganshof kon Mandel van diens voornemen afbrengen, dat van de Belgische onderdanen een eed van getrouwheid aan Frankrijk zou geëist worden. Zij die dit zouden geweigerd hebben, zouden alleen geïnterneerd geworden zijn.

Noch Ganshof, noch enige magistraat van het Belgisch krijgsgerecht heeft in Frankrijk één enkel bevel tot aanhouding van een Belgische onderdaan gegeven. De Belgische Veiligheid is er evenmin op eigen gezag tot aanhoudingen overgegaan.

Een triestige vaudeville...

Een aantal verdachten werd naar Groot-Brittannië weggevoerd. Ook daarbij speelde willekeur een rol, zoals in het geval van Luc Desramault, de gouwleider van het Algemeen Vlaams-Nationaal Jeugdverbond. Hij had zich steeds ingezet voor een onafhankelijk Vlaanderen en was gekant tegen het nationaal-socialisme. Daarover had hij vóór de oorlog gekorrespondeerd met een Duitser, die ondertussen naar het nationaal-socialisme was geëvolueerd. Dat men Desramaults briefwisseling in het oog had gehouden, bleek toen hij de 10de mei '40 werd opgepakt, doordat een gewezen medestudent in een kollege, die in '40 voor het Franse Deuxième Bureau werkte, hem aan de Franse inlichtingsdiensten had aangegeven. Die kregen het dan gedaan dat Desramault door de stadspolitie van Ieper werd aangehouden.

Desramault werd via Oostende onder de bombardementen naar Engeland en vervolgens voor de hele duur van de oorlog naar het eiland Man overgebracht. Daar zaten benevens de aanhangers van de Britse fascist Mosley o.a. ook een vijfduizend vooral vreemde Joden opgesloten.

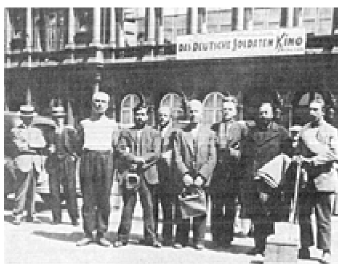
Van de Belgische regering te Londen hebben Desramault en de andere opgesloten Belgen daar nooit iemand gezien. Ze kregen wel afgevaardigden van het Belgisch Rode Kruis op bezoek, die hen verweten dat zij als slechte burgers hadden gehandeld, maar hen toch ertoe aanzetten dienst te nemen bij de Belgische strijdkrachten in Groot-Brittannië, wat zij evenwel niet deden. België zat hun daartoe veel te hoog.

Bij zijn terugkeer met enkele lotgenoten op het vliegveld te Evere gingen zij naar het kantoor van de luchthaven om te vragen welke tram ze moesten nemen om in het station te Brussel te geraken ten einde daar de trein naar de kust te nemen. Een rijkswachter snauwde hen toe dat zij bij de kolonne moesten blijven. Die kolonne werd gevormd door kollaborateurs, die eveneens per vliegtuig waren geland, maar dan uit Duitsland, vanwaar ze waren teruggebracht om hier enkele jaren bak te doen.

Een Oostendenaar, die mee met Desmarault en diens lotgenoten, uit Groot-Brittannië was teruggekeerd, zat toen al op de tram naar het station te Brussel, want die was het niet gaan vragen. Die wist wel beter. Niettegenstaande zijn vrijgeleide is Desramault toch nog gedurende vijf maanden opgesloten geweest. In die tijd ging de BOB bij de buren van zijn thuis te Ieper vragen of ze Luc Desramault tijdens de oorlog in zwarte uniform hadden zien lopen. Er zijn blijkbaar in ons land gezagsdragers die maar niet willen leren. Op het eiland Man had Desramault nochtans moeilijk kunnen kollaboreren...

De Vieringen

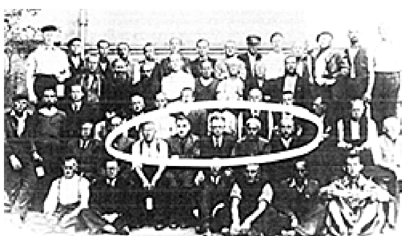
De aanhoudingen en wegvoeringen zijn - begrijpelijkerwijze - door de tot kollaboratie voorbestemde partijen en bewegingen dankbaar uitgebuit geworden. De vieringen van Vlaamsnationale weggevoerden, die door het VNV in verscheidene Vlaamse steden werden ingericht, groeiden uit tot ware politieke manifestatie tegen ‘het misbaksel van den Belgischen staat’. In de Muntschouwburg te Brussel bracht René Lagrou, even later de leider van de Alg. SS-Vlaanderen, de 11de

15

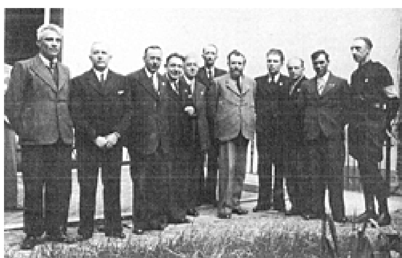
16

17

18

19

(15) De terugkeer van Vlaamse nationalisten als haveloze landlopers uit de kampen in Frankrijk op het Rogierplein te Brussel, vóór het oude en inmiddels afgebroken Noordstation. De vierde van links is Clem De Landtsheer, gedurende tientallen jaren de noest werkende sekretaris van de

IJzerbedevaarten. (16) Hét beeld van de terugkerende weggevoerde: de aangrijpende figuur van Clem De Landtsheer. Uitgeput, ongewassen, ongeschoren, met een wekenlange baard, één aanklacht voor hetgeen de Vlaamse nationalisten was aangedaan. (17) Weggevoerden te Toulouse vóór hun terugkeer naar België. In de omkadering v.l.n.r.: Ward Hermans, Marcel De Ridder en Hendrik Borginon, die de weggevoerde Vlaamse nationalisten, rexisten en kommunisten uit het kamp van Le Vernet d'Ariège waren komen bevrijden om hen per autobus terug te brengen naar België, Dr. A. Martens en Karel Peeters. (18) Huldiging van Vlaams-nationale weggevoerden te Antwerpen na hun terugkeer uit de kampen. V.l.n.r. op de eerste rij: de tweede: Werner Van Osselaere; de derde: Karel Peeters; de vierde: Eggen Van Terlan; de vijfde: Jan Timmermans; de zesde: Dr. A. Martens; de achtste: Dr. A. Borms. (19) Staf De Clercq ontvangt in het VNV-hoofdkwartier de Vlaams-nationale weggevoerden uit de Westhoek na hun terugkeer uit de kampen.

augustus 1940 hulde, niet alleen aan Borms, maar ook aan 'de Führer aller Germanen'. Hij zei: 'Franco-België had gelijk zich van ons te ontdoen(...) Wij willen in een nieuwe Westeuropese ordening ingeschakeld worden'. De zoals Lagrou weggevoerde Jan Timmermans verklaarde in die tijd te Antwerpen: 'Wij doen beroep op iedereen die bevoegd is, om de machtsovername voor te bereiden. Op een paar weken moeten wij het bewind uit de handen van de verstokte partij-politiekers nemen. Wij willen een gezondmaking over geheel de lijn, en daarom eischen wij dat de Joodsche parasieten verdwijnen'.

Ook de Rexisten herdachten met ingang van '41 het bloedbad van Abbeville, waar de rexist René Wéry was vermoord. Maar reeds in '42 groeide de herdenking van de doden van Abbeville uit tot een heldenhulde aan de Rexisten, die in België of aan het Oostfront waren omgekomen.

In het Paleis voor Schone Kunsten te Brussel verdween Abbeville helemaal op de achtergrond, toen hulde werd gebracht aan het offer van de Waalse Legioensoldaten, getrouw aan België en aan Hitler als leider van de kruistocht tegen het bolsjevisme, zoals het daar heette.

Aanzet tot kollaboratie?

Een groot aantal weggevoerden zijn na hun terugkeer in eigen land regelrecht de kollaboratie ingestapt. Velen onder hen oordelen, dat de aanhoudingen en wegvoeringen hiertoe beduidend hebben bijgedragen, dat zij diepe wonden hebben geslagen en het psychologisch klimaat hebben geschapen, waarin de kollaboratie mogelijk is geworden. In VNV-kringen is een golf van verontwaardiging ontstaan toen weggevoerden als een Dr. Borms, een Tollenaere, een Karel Peeters uit de kampen terugkwamen. Die VNV-ers, die zich vóór de oorlog hadden voorgenomen bij een nieuwe Duitse bezetting niet meer in een tweede aktivisme te stappen, waren door hun eigen wegvoering en/of deze van familieleden, vrienden, kennissen en geestverwanten razend op al wat naar België zweemde. Toen René Lagrou bij zijn terugkeer te Antwerpen uit het station stapte, zag hij op het plein bij het station een rijkswachter of een politieagent staan, alleszins een man in Belgische uniform. Lagrous haat tegen België was zó groot, dat hij de uniformdrager een klap in het aangezicht gaf, al zeggende: 'Excuseer, maar ik kon niet anders. Ik moest het doen. Het was mij te sterk'. Wrok en weerwraak zijn zelden wijze raadgeefsters... Gekoppeld aan de reeds vóór de oorlog bestaande sympathie, om niet te zeggen bewondering voor hetgeen in Duitsland door de nationaal-socialisten was verwezenlijkt voor o.a. de arbeiders en de jeugd, nog versterkt door de almacht van het Duitse leger en het aanvankelijk korrekt gedrag der Duitse soldaten, was de stap naar de kollaboratie vlug gezet.

De Dinaso-militanten voelden zich door de Belgische staat bekocht, toen zij vernamen, dat hun leider Joris Van Severen, volgens hen door toedoen van het Belgisch staatsgezag, in Abbeville was vermoord. Sommigen onder hen zouden zelfs volgens hun eigen verklaring in de kollaboratie zijn gestapt om Van Severen te wreken. De dankbaarheid tegenover de Duitsers, die hen hadden bevrijd, en de

verbittering, meer zelfs de haat tegen België, zou ertoe hebben bijgedragen menige VNV-er en Dinaso in de kollaboratie te drijven.

Anderen, ook weggevoerden, hebben daarentegen geoordeeld, dat de wegvoeringen een alibi waren voor een sedert de vooroorlog bestaande innerlijke overtuiging, zoniet waren bijv. ook weggevoerde kommunisten zoals menige weggevoerde Vlaamse nationalist de kollaboratie ingestapt. Ook al moet men niet zo ver gaan als de gewezen kommunistische voorman Pierre Joye, die achteraf de Duitse koncentratiekampen heeft gekend, en het verblijf in de Franse kampen als twee maanden vakantie heeft bestempeld.

De zware verantwoordelijkheid

Tot de dag van vandaag wordt Ganshof van der Meersch in Vlaams-nationale kringen bestempeld als de rechtstreekse verantwoordelijke voor de aanhoudingen en wegvoeringen in mei '40 en onrechtstreeks voor de dood van een aantal verdachten op grond van de overweging, dat waren deze verdachten niet aangehouden en weggegvoerd, zij ook niet waren omgekomen.

Laten wij op grond van de thans beschikbare dokumenten nagaan of Ganshof inderdaad hiervoor aansprakelijk kan gesteld worden.

Ganshof begaf zich de 19de mei naar Frankrijk

krachtens het bevel van de regering en de algemene voorschriften volgens welke het auditoraatgeneraal daar moest verblijven waar het krijgshof en de regering zich bevonden. De inspekteurgeneraal van de Staatsveiligheid Louwage had zich eveneens op bevel van de regering naar Frankrijk begeven. De administrateur De Foy was evenwel in België gebleven. De 20ste juni '40 dienden G. Romsée en E. Van Dieren, voorzitters van de Vlaams-nationale Kamergroep resp. Senaatgroep klacht in bij het Belgisch gerecht. De klacht was niet alleen gericht tegen de HH. Van Caulewaert en Gillon, voorzitters van resp. de Kamer en de Senaat, tegen Pierlot en de leden van zijn regering, tegen de leden van Kamer en Senaat ‘die aan de parodieparlementszitting van Limoges hebben deelgenomen en aldaar maatregelen goedkeurden, welke 's lands instellingen in gevaar brengen’. De klacht was ook gericht tegen Ganshof: ‘Hij heeft (...) op de meest roekeloze en onverantwoordelijke wijze, door willekeurige aanhoudingen, opsluitingen en wegvoeringen, aanslagen gepleegd op de persoonlijke vrijheid van talrijke burgers. Hij heeft niet geaarzeld de grondwettelijke onschendbaarheid van de parlementsleden met de voeten te treden en is er niet voor teruggedeinsd talrijke Belgische burgers, zonder onderzoek noch oordeel, naar het buitenland te vervoeren en ze op vreemd grondgebied rechteloos over te leveren aan de ergste geweldplegingen vanwege onderdanen eener vreemde mogendheid. Wij spreken de verwachting uit dat tegen de bovenvermelde personen door het Belgisch gerecht onverwijld en naar behooren zal opgetreden worden’.

Van Dieren en Romsée voerden bij hun ondervraging door het Belgisch gerecht aan, dat zij samen met Borginon de 11de mei 's ochtends een onderhoud hadden met Pierlot, Soudan, Janson en De Schrijver om de vrijlating van de aangehouden Vlaamse nationalisten in het algemeen en van Staf De Clercq in het bijzonder te vragen. ‘De Heer Pierlot, aldus Romsée, deelde ons mede dat de ministers niet wisten welke personen op bevel van de Staatsveiligheid aangehouden werden. Wel was het de Regeering bekend, dat de Veiligheid lijsten van verdachte personen opmaakte en er was overeengekomen dat deze lijsten, voor nazicht en schifting, aan een college van ministers moesten voorgelegd worden. Ten gevolge van den loop der gebeurtenissen kon dit nazicht niet uitgeoefend worden, zoodat de Veiligheid op eigen gezag is overgegaan tot de aanhouding van de op deze lijsten voorkomende personen’.

In Frankrijk vernam Ganshof dat in België een klacht tegen hem was ingediend. Dit bericht en de overweging, dat sommige van zijn medewerkers bij het krijgsgerecht hierdoor in het gedrang zouden kunnen komen, zette hem ertoe aan eind juni naar België terug te keren. Hij achtte het zijn plicht zijn medewerkers te komen afdekken. Wellicht heeft hij niet verwacht, dat hij in België zou worden opgesloten. Indien hij gemeend had dat hij zijn bevoegheden te buiten ware gegaan, is het moeilijk aan te nemen dat hij naar België zou teruggekeerd zijn. De 1ste juli '40 werd Ganshof door de Duitse magistraat van Randenborg ondervraagd; ‘Ganshof verklaart, dat hij in zijn land is teruggekeerd om zijn gewone bedrijvigheid als magistraat weer uit te oefenen, en dat hij zal trachten deze bedrijvigheid aan de nieuwe omstandigheden aan te passen, en in wederzijdse overeenstemming en binnen het kader van de internationale overeenkomsten samen te werken’. In Vlaams-nationale kringen is veelvuldig naar deze verklaring van Ganshof verwezen om te laten verstaan, dat hij tot samenwerking met de vijand bereid was. Hierbij dient verwezen naar de konventie van Den Haag volgens welke ambtenaren ertoe gehouden zijn loyaal met de bezetter

samen te werken, zolang de bezetter de nationale wetgeving niet met de voeten treedt of wetten uitvaardigt die niet in strijd met de nationale wetgeving zijn.

Diezelfde 1ste juli '40 had senator Van Dieren in het Paleis van Justitie te Brussel Ganshof te voren een kaakslag geven, omdat hij deze beschouwde als de hoofdverantwoorderlijke voor de willekeurige aanhoudingen en wegvoeringen.

Ganshof werd door de Duitse politie-overheid ‘bij wijze van veiligheidsmaatregel’ van de 2de juli tot de 26ste december '40 opgesloten. Hij kreeg er evenwel een gunstige behandeling. Ganshof stelde toen een verslag op ‘aangaande het optreden van zijn ambt en van dat der Krijgsauditeurs in zake bestuurlijke maatregelen die, van de verklaring van den staat van beleg af, door de Regeering werden bevolen’. Hij liet dit verslag bezorgen aan de prokureur-generaal bij het Hof van Verbreking met een afschrift voor de sekretaris-generaal voor Justitie van toen. Bij de vaststelling van de verantwoordelijkheid voor de aanhoudingen en wegvoeringen is dit stuk van belang. Hierin voert Ganshof

aan, dat hij de wet nageleefd heeft en de onderrichtingen van de bevoegde overheid uitgevoerd. De 26ste december '40 werd Ganshof vrijgelaten. Voor hem is Hendrik de Man tussengekomen, aangezien Ganshof deze onmiddellijk heeft bedankt. Volgens Ganshof heeft hij zijn vrijlating evenwel aan koning Leopold III te danken.

De Foy kreeg een betere behandeling dan Ganshof. Hij werd voor ondervraging naar het Reichssicherheitshauptamt te Berlijn overgebracht, doch na een paar weken door tussenkomst van het hoofd van de Duitse politie Heydrich vrijgelaten als beloning voor de goede diensten, die De Foy vóór de oorlog aan Heydrich had bewezen.

Laten wij nu de rol van Ganshof onderzoeken:

1) Inzake de verstrekte inlichtingen:

De door minister Janson gevraagde inlichtingen over de verdachte Belgen en vreemdelingen werden door alle politiehulpdiensten (gerechtelijke politie der parketten, bestuurlijke politie, rijkswacht) aan de prokureurs des konings verstrekt, die hun besluiten aan de prokureurs-generaal mededeelden, die ze dan op hun beurt aan de minister overmaakten. Ook de door de administrateur van de Veiligheid geraadpleegde politie-overheid heeft de gevraagde inlichtingen aan haar opdrachtgever overgemaakt. Van beide soorten inlichtingen was Ganshof onwetend. De krijgsauditeurs o.l.v. Ganshof hebben pas twee dagen vóór de krijgsverrichtingen van de ministeriële onderrichtingen kennis gekregen. Zij beschikten over weinig inlichtingen: negen van de dertien auditeurs waren nog maar pas, sedert de staat van oorlog, in dienst getreden en verbleven te velde. Geen enkele beschikte over een volledige, geordende en bijgehouden dokumentatie. Vijf auditeurs hebben voor de minister bestemde inlichtingen aangaande vreemdelingen via de auditeur-generaal overgemaakt. Drie auditeurs verschaften inlichtingen over Belgen. 10 tot 15 Belgische onderdanen en een tweehonderd vreemdelingen werden door toedoen van de auditeurs aangehouden.

2) Inzake de aanhoudingen en opsluitingen:

Ganshof kan hiervoor niet persoonlijk aansprakelijk worden gesteld, want zij behoorden tot de bevoegdheid van de minister van Justitie Janson, die daartoe de richtlijnen en bevelen had verstrekt. Zoals de prokureurs-generaal aan de prokureurs des konings, zoals de administrateur van de Veiligheid aan de politie-overheid heeft Ganshof aan de krijgsauditeurs de bevelen en onderrichtingen van de minister doorgegeven, waartoe hij trouwens gehouden was.

3) Inzake de wegvoeringen:

Bij K.B. van 10 mei '40 was de generale legerstaf aangewezen tot het wegvoeren van de verdachten. Aangezien de minister voor Landsverdediging aan Ganshof had medegedeeld, dat de militaire overheid de aangehoudenen ging evacueren van de gevechtszone naar het binnenland, verzocht Ganshof de inspekteur-generaal van de Veiligheid Louwage een ontwerp van telegram te doen opmaken, die onder Ganshofs handtekening diende verstuurd en waarin de gevangenisbestuurders erom werden verzocht ‘alle nuttige maatregelen te nemen met het oog op het evacueren van de geïnterneerde verdachten’. Volgens Ganshof kan uit dit telegram van de 12de mei '40 niet afgeleid worden, dat de geïnterneerden naar Frankrijk moesten geëvacueerd worden. Want, aldus Ganshof, de 12de mei was het overgrote deel van het Belgisch grondgebied nog vrij en niet in Duitse handen. Bovendien ging het, nog steeds volgens Ganshof, om louter voorbereidende maatregelen en niet om een bevel of verzoek tot

wegvoering. Bovendien zou hij slechts een evacuatie naar het binnenland bedoeld hebben. De vraag is natuurlijk of gevangenisbestuurders tevens gedachtenlezers zijn.

De beslissing tot wegvoering is genomen door de generale staf van het leger om militaire redenen, want het was het verwachten dat zich onder de aangehoudenen gevaarlijke personen uit militair oogpunt bevonden, personen in dienst van de Abwehr, spionnen dus, of saboteurs. In de verwarring van de meidagen had men niet de tijd meer om uit te maken wie wel en wie niet diende weggevoerd. En eens de wegvoering naar Frankrijk beslist, was het onvermijdelijk, dat de weggevoerden onder Frans gezag zouden vallen. Ook al bepaalt het Belgisch strafrecht dat België zijn eigen burgers nooit aan een vreemde mogendheid mag uitleveren, maar dat het die zelf dient te berechten.

Alleszins werd Ganshof de 8ste oktober '41 door het Belgisch gerecht buiten vervolging gesteld. Ook kon Ganshof volgens Oberkriegsverwaltungsrat van Randenborg niets ten laste worden gelegd. En volgens ex-auditeur-generaal J. Gilissen, én volgens ex-senator De Boodt, én volgens Dr. Vlaemynck is Ganshof zijn normale bevoegdheden niet te buiten gegaan.

Maar wie is dan wél verantwoordelijk? Uit alle onderzochte dokumenten blijkt, dat minister Janson

de juridische en politieke verantwoordelijkheid voor de toepassing van de betrokken wetgeving droeg en dat vooral hij aansprakelijk is voor het falen van de veiligheidsmaatregelen.

Doch in feite is het de hele regering die de verantwoordelijkheid op zich heeft genomen, doordat minister Janson in haar naam optrad en zij in de nacht van de 9de op de 10de mei '40 de minister voor Justitie haar instemming heeft betuigd met de toepassing van de besluitwet van 1918. Ook doordat zij de 11de mei a posteriori heeft ingestemd met het principe van de aanhoudingen, die al de ochtend van de 10de mei begonnen waren, en dus m.a.w. die aanhoudingen heeft bekrachtigd. Ten slotte doordat de kabinetsraad in de loop van de namiddag van de 12de mei de beslissing tot wegvoering naar Frankrijk heeft bekrachtigd, een beslissing die tot de bevoegdheid van de minister voor Justitie en de minister voor Landverdediging behoorde en in feite door de generale legerstaf om militaire veiligheidsredenen was genomen.

Waar ligt dan de echte reden van de onverminderde verwijten van Vlaamse nationalisten aan het adres van Ganshof? Wellicht is die te vinden in het feit, dat Ganshof na de oorlog de leiding van de repressie in handen had, waardoor een groot aantal Vlaamse nationalisten uit de kollaboratie werd getroffen.

Jacques Crockaert heeft in zijn boek ‘Sur les routes de l'Exode’ verhaald hoe Janson de 18de juli 1940 te Vichy tegenover de gewezen Rexistische volksvertegenwoordiger Pierre Daye de verantwoordelijkheid voor de begane wreedheden afschoof op het Auditoraat-Generaal. Dit had zich volgens de minister een diktatoriale macht toegeëigend en zijn bedoelingen helemaal miskend.

Slotsom: Blijkbaar heeft niemand de zware verantwoordelijkheid willen dragen voor de gevolgen van de wegvoeringen.

1 Belgen tegen wil en dank

In het Oosten van ons land ligt de streek van Eupen-Malmédy-St Vith, een landbouwgebied van een 1.300 km^2 met een bevolking van ±65.000 inwoners. Het heeft in het verleden nooit een natuurlijk gegroeid of ekonomisch geheel gevormd. Zo heeft de streek van het Duitstalig St Vith zeshonderd jaar lang tot Luxemburg behoord, terwijl de overwegend Franstalige stad Malmédy met enkele dorpen errond deel uitmaakte van de prinsabdij Stavelot-Malmédy. Eerst maar tijdens de Franse overheersing met ingang van 1795 werden Eupen-Malmédy-St Vith tot één bestuurlijke eenheid verenigd.

Doch het Kongres van Wenen schonk in 1815 het gebied aan Pruisen, waarbij het bleef tot 1919. Toen werd het bij het Verdrag van Versailles aan België toegewezen. Reeds tijdens WO I waren, met de sterke steun van Frankrijk, stemmen opgegaan om een veiliger oostgrens te eisen, de forten rond Luik beter te beschermen en vanuit stellingen op de Hoge Venen Aken en Keulen onder schot te houden en aldus een herhaling van 14-18 te voorkomen.

'La petite farce beige'

Bij de annexatie van dit gebied was duidelijk van militair-strategische overwegingen uitgegaan zonder met de wil van de betrokken bevolking rekening te houden. Kampagnes werden gevoerd opdat de Oostkantons bij Duitsland zouden blijven. Zo protesteerden vruchteloos in de streek van Malmédy 8.330 van de 17.000 stemgerechtigden tegen annexatie door België. Te Eupen spraken in nauwelijks vier uur 4.000 van de 8.000 burgers zich uit om bij Duitsland te blijven.

Hoewel het Verdrag van Versailles maar de 20ste januari '20 in werking trad, begon reeds in april '19 te Malmédy een Belgische militaire zending te werken, in mei '19 gevolgd door een burgerlijke missie, terwijl Belgische troepen reeds in augustus '19 Malmédy binnentrokken. Eupen was zelfs nog vroeger bezet geworden. Tot Hoge Kommissaris was generaal Henri Baltia aangesteld. Eerste minister Delacroix gaf hem volgende aanbeveling mee: 'Zorg ervoor dat alles goed gaat en niet te veel kost. U zal zoals de gouverneur van een kolonie zijn, die rechtstreeks kontakt met het moederland onderhoudt.'

Toen dus de aanhechting al een voldongen feit was en zeker niet meer ongedaan zou gemaakt worden, werd een referendum georganiseerd, zoals voorgeschreven bij het Verdrag van Versailles. Zij, die niet met de inlijving konden instemmen, konden zulks door inschrijving op protestlijsten - enkel te Eupen en Malmédy - kenbaar maken. Amper 271 van de 33.700 stemgerechtigde kiezers hebben gewaagd dit te doen, met dien verstande dat 202 van de 271 op de koop toe Duitse ambtenaren waren, die na de aanhechting toch naar hun land dienden terug te keren. Het kan zelfs een half mirakel worden genoemd, dat nog 69 moedigen te vinden waren om de protestlijsten te ondertekenen. Zij werden inderdaad met uitwijzing bedreigd, waarbij op hun bezittingen beslag zou worden gelegd. Van midden april tot midden mei 1920 waren trouwens 150 personen uitgewezen. Tegen hen, die hun protestrecht hadden uitgeoefend, werden ekonomische represailles toegepast. Ten slotte waren ook van Belgische zijde provocateurs ingezet. Valt het dan nog te verwonderen, dat deze aanfluiting van een 'volksraadpleging' in de Oostkantons voortaan als 'la petite farce belge' (het Belgisch grapje) werd afgedaan?

Nochtans liep niet iedereen hoog op met de aanhechting van de Oostkantons. Wegens de zwakheid van de Belgische frank zetten eind 1924 invloedrijke ekonomische kringen in België tot teruggave van het Duitstalig gedeelte van de Oostkantons aan. Het zou een wisselmunt vormen voor de inruiling - in goudmark - van de 6,1 biljoen Duitse Marken, die tijdens de oorlog in België waren uitgegeven en waarmee ons land na de oorlog was blijven zitten. Die Marken waren ondertussen zwaar door de inflatie aangetast, een inflatie die bovendien grote hoeveelheden van zulke Marken na de oorlog vanuit Duitsland in ons land had doen binnensmokkelen. Voor de 'verkoop' van het niet-Waals gedeelte van de Oostkantons was er sprake van een bedrag van 150 miljoen dollar. Maandenlang duurden de onderhandelingen tussen Stresemann en de Belgische regering. Zij waren echter een doorn in het oog van de Fransen. Hun druk bracht de Belgische regering ertoe de Duitsers duidelijk te maken, dat de inruiling van de Markbedragen in Belgisch bezit als herstelbetaling diende opgevat en niet tot een tegenprestatie inzake afstand van territorium noopte. De Heimatpers in de Oostkantons gaf lucht aan haar grote ontgoocheling. Dat belette

niet, dat ook nog in 1926 en 1929 - maar dan van Duitse zijde - werd gepoogd om de Duitstalige Oostkantons door onderhandelingen terug te winnen.

De annexatie schiep een hele reeks van moeilijkheden, om te beginnen al inzake taalgebruik in het onderwijs. Honderden ouders te Eupen stuurden hun kinderen onmiddellijk naar Aken om daar school te lopen. In het hoger sekundair onderwijs werd het Frans de overwegende onderrichtstaal. Sommige Franstalige Belgische leraars kenden onvoldoende of geen Duits, zodat zij de leerlingen en deze hen niet konden verstaan.

De 'Heimattreuen'

De nieuwe Belgen mochten ook aan de verkiezingen deelnemen. Maar toen bij de parlementsverkiezingen van 1925 een pro-Duitse kandidaat, die op de derde plaats stond, van de 12.583 op de Katholieke Unie-lijst uitgebrachte stemmen er 8.800 naar zich toehaalde, werd nochtans een andere kandidaat, een Luikenaar, met beduidend minder voorkeurstemmen voor de Oostkantons naar het

Parlement te Brussel gestuurd. Een socialistische verkozene, evenmin uit de Oostkantons, ging met nauwelijks 3.350 voorkeurstemmen eveneens naar het Parlement. Voor de Oostkantonners bleef er maar één mogelijkheid open: een eigen partij te stichten. Zo ontstond in 1929 de Christelijke Volkspartij, die de verdediging opnam van diegenen, die zich voor de terugkeer naar het 'ware vaderland' uitspraken. Zij waren trouwens allen Duitsers geweest. Menigeen onder hen had nog maar enkele jaren tevoren zij aan zij met de Duitse soldaten aan het front gestaan. In 1929 haalde de Christelijke Volkspartij meer dan 52% der stemmen, maar in '32 46%. Deze achteruitgang zal ook wel hiermee te maken hebben gehad, dat de bisschop van Luik, Mgr. Kerkhofs, in november '32 in de kerken van de Oostkantons een verklaring had doen voorlezen, volgens welke het de gelovigen verboden was voor een andere lijst dan deze van de Katholieke Unie te stemmen. Doch samen met de socialistische partij waren de 'Heimattreuen' toch nog goed voor meer dan 63% der stemmen. Een voldoende reden opdat Duitsland zijn pogingen niet zou opgeven om te trachten opnieuw in het bezit van de Oostkantons te geraken, vooral nu de nationaal-socialisten aan het bewind waren gekomen. Regierungsrat Franz Thedieck was als 'Reichsbetreuer' met ruime bevoegdheden en geldmiddelen eerst te Aken en dan te Keulen aangesteld om van Eupen-Malmédy-St Vith zijn werk te maken. Hij had zijn zeg over alles: aanstelling van de plaatselijke leiders van de 'Heimattreuen', toewijzing van geldelijke steun, oprichting van dekmantelorganisaties. In de Oostkantons waren inderdaad verscheidene organisaties ontstaan, die onder de dekmantel van turn-, boogschutters-, zweefvliegtuig- en natuur en heemkunde-verenigingen voor de terugkeer van het gebied naar Duitsland ijverden en uit Duitsland moreel en financieel werden gesteund.

Gezien de toenemende agitatie werd de 19de juli '34 met geringe meerderheid in het Belgisch parlement een wet goedgekeurd, waarbij diegenen, die hun Belgische nationaliteit niet bij geboorte hadden verworven, deze nationaliteit bij gerechtelijk vonnis kon ontnomen worden, wanneer zij inzake burgerplichten ernstig tekort schoten. Op grond daarvan werden Josef Dehottay, zijn broer Heinrich en zijn zoon Peter, alsmede Ir. Paul Foxius ingevolge een vonnis van het Hof van Beroep te Luik de 14de december '35 uitgewezen.

Josef Dehottay was als voorzitter van de Christelijke Volkspartij in september 1933 erin geslaagd bij Hitler een audiëntie te bekomen, waarbij hem ongetwijfeld richtlijnen voor de terugkeer van de Oostkantons naar het Duitse Rijk werden verstrekt. Dit feit deed de Christelijke Volkspartij uiteenvallen. Een deel verenigde zich in 1935 in het 'Heimattreue Front', dat vlak vóór WO II 1.737 militante en radikale leden telde, die zich met lijf en ziel inzetten voor de aanhechting bij Duitsland, dat zij - zoals ongeveer de helft van de bevolking - als hun echt vaderland bleven beschouwen. Alle 'Heimattreuen' waren daarom nog geen nationaal-socialisten. Zij waren vooral pro-Duits en bovendien meestal katholiek.

Bij de verkiezingen in 1935 behaalde het Front 45,1% der stemmen, de Katholieke Unie 38,6%, de Rexisten 6,7% en de socialisten 4%.

Toen de Saar na een volksraadpleging naar het Duitse Rijk terugkeerde, werd op straat door de 'Heimattreuen' betoogd en zongen zij een aangepaste versie van het Saarlied 'Deutsch ist die Saar, Eupen-Malmédy kommt nach'.

Toen de 7de maart 1936 Duitse troepen het gedemilitariseerd Rijnland binnenmarsjeerden, daardoor het Verdrag van Versailles met de voeten traden, en

daartegen geen enkele maatregel werd genomen, voelden de ‘Heimattreuen’ zich nog meer gesteund in hun aanspraken op Anschluss bij Duitsland. Te St Vith werd de nieuwe Duitse stap uitbundig gevierd, overal hingen hakenkruisvlaggen en Heil Hitler-opschriften. Vele inwoners uit de Oostkantons hadden familieleden en vrienden in het Duitse Rijk, die hen geregeld op de hoogte hadden gehouden van hetgeen zich in Duitsland ten goede had gewijzigd. De werkloosheid was grotendeels uitgeschakeld, de inflatie was overwonnen, het ging de Duitsers merkelijk beter dan te voren. Doch na de intocht in Oostenrijk de 12de maart 1938 werd ook andere informatie doorgegeven. De nationaal-socialisten namen daar o.m. katholieke kloosters in beslag, die dan voor heel andere doeleinden werden ingeschakeld. Voor de grotendeels katholieke bevolking van de Oostkantons was dat een minder aanlokkelijk verschijnsel, een veeg teken aan de wand.

Maar daarbij bleef het niet. Na de Kristallnacht van de 9de november 1938 werd de Jodenvervolging in Duitsland voorgoed doorgevoerd. Joden werden mishandeld, hun woningen kort en klein geslagen, hun vermogen en bankdeposito's in beslag geno-

men. Aangezien de Oostkantons het dichtst bij de Duitse grens lagen, vluchtten Joden daar over de grens. Zij hadden immers slechts als enig ander alternatief het koncentratiekamp. Het ging hem hierbij meestal om armere Joden. Hun rijkere rasgenoten hadden reeds vroeger uitgemaakt wat hun te wachten stond en hadden zich tijdig en in komfortabele omstandigheden in het buitenland in veiligheid gebracht. Maar vele van hun minder fortuinlijke lotgenoten kwamen tijdens de barre winter van '38-'39 door de meterhoge sneeuw over de grens geploeterd. Dikwijls zonder middelen, hongerig, uitgeput, doordrenkt tot onder hun armen, meer dan eens zonder hun schoenen, die zij in de diepe sneeuw hadden verloren. Onder hen waren er ook vrouwen, kinderen, bejaarden, zieken. Meer dan één kon niet meer verder, liet zich in de sneeuw zakken en wilde achterblijven: ‘Laat mij maar liggen, ik kan niet meer, ik ga hier sterven’. Die werd dan door de anderen meegedragen over de grens, waar de vluchtelingen werden opgevangen door bewoners van de Oostkantons, ook door Heimattreuen. Aldra kwamen ontsnappingslijnen tot stand, waarbij én Duitsers aan gene en Oostkantonners aan deze zijde, al dan niet met winstoogmerken, werden betrokken. Wanneer de vluchtelingen door patrouillerende rijkswachters werden opgepakt, werden ze terug over de grens gezet. Vertwijfelde Joden trachtten dan opnieuw, tot twee-, driemaal toe, opnieuw in België te geraken. Sommige rijkswachters, ‘Judenfänger’, hebben daarbij in verscheidene gevallen de ogen dicht geknepen voor al die menselijke ellende.

In vele gevallen deden Oostkantonners, die vluchtelingen opvingen en verder hielpen, dat onbaatzuchtig en uit christelijke naastenliefde. Maar niet allen handelden uit zulke verheven gevoelens. In meer dan één geval werden de Joden de laatste waardevolle bezittingen, een uurwerk, een gouden ring, hun laatste geld, door deze ‘Judentreiber’ afgeperst alvorens de vluchtelingen werden voortgeholpen.

‘*Tiere aller Art...*’

Het ging het ‘Heimattreue Front’ inmiddels hoe langer hoe meer voor de wind. Het werd rijkelijk vanuit Duitsland met geldmiddelen gesteund. Bij de verkiezingen in 1939 sprak 45,68% van de stemgerechtigden zich pro-Duits uit. Terwijl in Duitsland de werkloosheid nagenoeg was uitgeschakeld, lag die in de Oostkantons beduidend hoog. Tijdens de laatste maanden vóór de oorlog liet menige jongeman zich door Duitse wervers en leden van het ‘Heimattreue Front’ bepraten om naar Duitsland te gaan werken. Sluiks gingen zij de grens over. Aangezien vele jonge Duitsers onder de wapens waren geroepen, was er in Duitsland werkgelegenheid te over.

Doch daarbij bleef het niet. Eens over de grens werden de jonge Oostkantonners door partijmensen vertrouwelijk benaderd: hun Heimat zou spoedig worden bevrijd, het was hun plicht aktief aan de bevrijding van hun Heimat deel te nemen. Daar in Duitsland was het voor de jongelui uit de Oostkantons bijzonder moeilijk om zich aan deze morele druk te onttrekken. Menigeen liet zich overtuigen.

Andere jongelui in de Oostkantons waren nog meer het uitverkoren doelwit van de wervers en het ‘Heimattreue Front’. Een aantal miliciens en reserve-manschappen uit Eupen-Malmédy-St Vith vervulden hun dienstplicht in Waalse kompagnieën of waren ingelijfd bij een onbewapende eenheid, de TAA, de ‘Troupe auxiliaire de

l'Armée', onbewapend omdat de legerleiding tegenover die manschappen argwanend was. Door de bewoners van de Oostkantons werd die afdeling echter 'Tiere aller Art' genoemd.

Niettegenstaande de argwaan liet de legeroverheid hen evenwel allen, zoals de andere Belgische soldaten, met verlof naar huis gaan.

Maar of zij nu bij Waalse kompagnieën of bij de TAA dienden, zij werden zonder onderscheid tot desertie aangezet. Na hun verlof keerden sommigen niet meer naar hun Belgische eenheid terug en werden ze over de grens gebracht, waar ze praktisch allen werden ingedeeld in een speciale eenheid van het Brandenburger Regiment, de ZBV 800 (zur besonderen Verwendung = voor bijzondere opdrachten) en kregen te Spandau samen met vrijwilligers uit Sudetenland en Opper-Silezië een speciale genie-opleiding en de allermodernste wapens. Daar werd hun kennis van de Belgische verdedigingsstellingen door de Duitse gastheren duchtig ten nutte gemaakt. Daardoor konden die stellingen en versterkingen tot in het kleinste detail in maquette worden gebracht en kon uitgekiend worden op welke wijze men het best deze

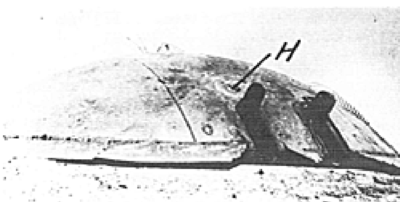

1

2

3

4

5

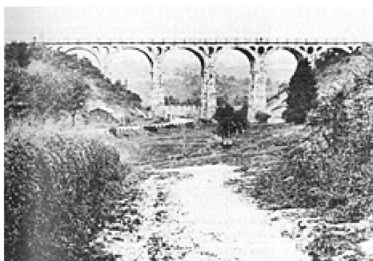
6

7

(1) Verkiezingsaffiches in 1939. Het ‘Heimattreue Front’ stak het niet onder stoelen of banken, dat het op aanhechting bij Duitsland uit was. (2) Jonge kerels van de Zweefvliegvereniging uit Eupen marsjeren vóór de oorlog vrij en vrank door de stad. Met financiële steun uit Duitsland werden zij in de geest van het nationaal-socialisme voorbereid op de nakende komst van hun volksgenoten uit het Oosten. (3) Fier lieten leiders van de Zweefvliegvereniging uit Eupen, ook erg aktief in het ‘Heimattreue Front’, zich in de dertiger jaren op de Rijkspartijdagen te Neurenberg fotograferen. (4) De hele wereld en in de eerste plaats de meer dan 700 Belgische verdedigers van het fort van Eben-Emael werden volkomen verrast, toen nauwelijks 55 goed opgeleide Duitse pioniers met zweefvliegtuigen op het dak van het fort ter plekke werden gebracht. (5) Oninneembaar, het fort van Eben-Emael? Wél voor de Belgische legerleiding, maar niet voor amper 55 Duitse pioniers. Voor het eerst werden holle ladingen gebruikt, waarmee de geschutskoepels in een handomdraai buiten werking werden gesteld. (6) Met lijf en ziel had het handvol Duitse geniesoldaten zich ingezet. Zij hadden bewezen dat het Duitse Militär zelfs de moeilijkste opdrachten tot een goed einde kon brengen. (7) Ook Hitler wist wat de verovering van het zgz. oninneembaar fort van Eben-Emael voor de reputatie van het Duitse leger betekende. De negen groepsleiders werden door hem persoonlijk met het IJzeren Kruis vereerd.

8

9

10

11

12

13

14

15

16

(8) Josef Kerres had onder zijn zoldervloer een hakenkruisvlag verborgen. Toen hij het Duitse leger Eupen hoorde naderen, haalde hij zijn vlag boven, bevestigde die aan een bonestaak en reed ermee per fiets door de stad de Duitsers tegemoet. Bij het voorbijrijden van de kazerne werd hij door een Belgische wachtpost doodgeschoten. (9) De strategisch belangrijke viadukt van Bütgenbach. In de vroege ochtend van de 19de mei 1940 beletten manschappen van het Brandenburger Regiment dat de viadukt in de lucht vloog. (10) Manschappen van het Brandenburger Regiment, onder wie verscheidene inwoners uit de Oostkantons, die enkele tijd vóór de inval hun streek verlieten om in het Duitse leger in dienst te treden. (11) Een politieagent van Eupen, lid van het 'Heimattreue Front', verwittigt een Duitse voorpost, dat er zich nog enkele Belgische soldaten in de kazerne bevinden. (12) De eerste Duitse tank rijdt de 10de mei 1940 St Vith binnen. De bevlagging zegt genoeg over de wijze waarop de 'Volksgenossen' werden ontvangen. (13) Enkele vooraanstaanden van het 'Heimattreue Front' uit St Vith tijdens de oorlog. (14) Optocht van nationaal-socialistische jongerenformaties tijdens de oorlogsjaren door de straten van St Vith. Vooraan de Hitlerjeugd, gevolgd door meisjes van de Bund deutscher Mädchen (BDM) (15) De eerste Eupenaren die reeds in 1940 als Waffen-SS-vrijwilligers dienst namen in de 'Germania' en te München werden opgeleid. (16) In de gevangenis van Nijvel wordt een naoorlogse Kerstmis gevierd door de opgeslotenen, onder wie menige Oostkantonner.

versterkingen kon aanvallen en veroveren. De Brandenburgers vormden een afdeling van de Wehrmacht, nl. van Abwehr II tot steun aan nationale - vooral Volksduitse - minderheden en het organiseren van sabotage. Zij werden vooral vlak vóór het binnenrukken van Duitse troepen ingezet.

Ons leger waakt...

De 10de mei 1940 vielen de Duitsers over een breedte van 162 km zonder enige vorm van oorlogsverklaring België binnen.

Bij het ochtendgloren, enkele minuten vóór de Duitse troepen in massa de grens overschreden, landden negen Duitse zweefvliegtuigen boven op het oninneembaar geacht fort van Eben-Emael langs het Albertkanaal. Tegelijkertijd werden parachutisten gedropt bij de drie nabijgelegen bruggen te Vroenhoven, Veldwezelt en Kanne. De Duitsers hadden per parachute eveneens verscheidene groepen namaaksoldaten (dummies) achter het kanaal uitgeworpen, wat grote verwarring in de Belgische legerleiding had veroorzaakt. De brug te Kanne kon nog tijdig door Belgische militairen in de lucht worden geblazen, doch de twee andere bruggen vielen onbeschadigd in vijandelijke handen. Bij de brug van Veldwezelt moest de postoverste met de revolver in de hand beletten, dat verscheidene soldaten op de vlucht sloegen. Dat was al een eerste tijdverlies. Daarenboven moest hij tot driemaal toe in een kwartuur naar Lanaken bellen alvorens hij het bevel kon vastkrijgen, dat de brug mocht springen. Maar toen was er reeds al te veel tijd verloren gegaan. De kommandant te Lanaken zei aanvankelijk, dat de manschappen bij de brug ‘bangerikken’ waren en dat er niets aan de hand was. Te Veldwezelt was er maar één overlevende onder de Belgische manschappen.

Onder de Duitse parachutisten bevonden zich ten minste drie manschappen uit de Oostkantons. In de eerste plaats Fritz Bodet, die sedert 1937 lid van een dekmantel-organisatie te Malmédy was. Gemobiliseerd te Veldwezelt, deed hij dienst als legerpostbode en kwam daardoor met de regelmaat van een klok in het fort van Eben-Emael. Hij deserteerde in februari '40 en verschafte de Duitsers heel wat inlichtingen. Ingedeeld bij het Brandenburger Regiment werd hij opgeleid te Hildesheim bij Hannover. Daar en later ook nog in het Sudetenland en in Polen werden de manschappen niet minder dan zes maanden lang getraind in het overvallen van het fort van Eben-Emael en de bruggen in de omgeving. Een reliëfmodel van het fort was op schaal nagemaakt. Bodet werd bij de brug te Veldwezelt geparachuteerd, waar hij de omgeving nauwkeurig kende, en veroverde mee de brug.

Benevens Bodet waren nog twee andere uit het Belgisch leger gedeserteerde soldaten uit de Oostkantons bij de operatie betrokken: Bernhard Schleck en Josef Heinen. De laatstvermelde sneuvelde alvorens hij geland was.

Het volledig ondergronds fort van Eben-Emael was 900 meter lang bij 800 meter breed en was van 1932 tot 1935 gebouwd, niettegenstaande de slechte ervaringen met forten in 1914. Ironisch genoeg zouden bij de bouw van het fort ook Duitse arbeiders ingezet zijn. Het fort beheerste het Albertkanaal, de wegen van Maastricht naar het Westen en vooral de bruggen over het Albertkanaal bij Vroenhoven en Veldwezelt. De verovering ervan waarborgde de doorbraak van het Duitse Zesde

Leger. Het werd verdedigd door een garnizoen van 1.200 man, maar omdat 500 onder hen in een nabijgelegen dorp waren ondergebracht, waren er ‘slechts’ 700 Belgische manschappen in het fort aanwezig. De aanval op het eigenlijke fort werd door welgeteld 55 Duitse manschappen uitgevoerd. Voor het eerst maakten zij gebruik van holle ladingen om de geschutskoepels buiten werking te stellen, waarin zij door hun verbeten inzet wonderwel slaagden. Ook de Duitse vlammenwerpers bleken van groot nut te zijn. De Belgische soldaten voelden zich in hun eigen fort gevangen. Eigenaardig genoeg waren op het fort geen versperringen aangebracht, geen landmijnen of prikkeldraad ten einde een aanval uit de lucht te beletten. Er waren zelfs geen verdedigende loopgrachten vóór de kazematten om te voorkomen dat de schietgaten konden bereikt worden. Het was duidelijk, dat de legerleiding niet te veel geloof aan een landing uit de lucht had gehecht. Hoewel er uiteindelijk bevelen waren gegeven om versperringen aan te brengen, was er daarvan de 10de mei '40 nog niets in huis gekomen.

Na nauwelijks 36 uren inzet van 55 Duitse pionniers gaf het Belgisch garnizoen van om en bij 700 man zich over. De Belgen hadden 23 doden en 59 gewonden, de Duitsers 6 doden en 15 gewonden, volgens een andere bron 8 doden en 18 gewonden. Reeds vóór. de aanval op Eben-Emael, nog gedu-

rende de nacht, hadden Duitse stoottroepen de grens met de Oostkantons overschreden. Zij moesten opdrachten vervullen, die de Duitse opmarsj moesten vergemakkelijken. Zij dienden vooral te voorkomen, dat belangrijke knooppunten, bruggen, viadukten, elektriciteitscentrales door het Belgisch leger in de lucht zouden geblazen worden. Zij werden geleid door Oostkantonners in Duitse uniform, die te voren in Duitsland waren opgeleid. Meer dan eens hadden die ‘wegwijzers’ uit de Oostkantons over hun uniform een burger-overjas aangetrokken, opdat zij door Belgische soldaten niet onmiddellijk als Duitse invallers zouden beschoten worden.

Bij gesprekken met enkele dezer 120 à 150 manschappen veertig jaar later wordt door hen aangevoerd, dat ze dit deden omdat ze in feite Duitsers waren, Duits voelden. De meesten konden trouwens het onderscheid tussen Duits en nationaal-socialistisch niet maken. Ze wilden niet tegen Duitsland en evenmin voor België vechten, omdat zij het dan tegen familieleden en vrienden in Duitsland moesten opnemen. Eén onder hen had vijf kozijns in het Duitse leger. Sommigen waren bovendien ervan overtuigd, dat zij in het Belgisch leger een veel grotere kans liepen om gedood te worden dan in het Duits leger, gezien de veel sterkere en modernere Duitse bewapening en de veel betere en tuchtvollere opleiding van de Duitse manschappen. Niemand onder de gesprekspartners beschouwde zijn inzet als landverraad tegenover België - ‘Wij waren eigenlijk geen Belgen’ - wel als een daad van vaderlandsliefde, tegenover Duitsland dan.

Na het overschrijden van de grens bleek het kamp van Elsenborn door de Belgische soldaten ontruimd. Op weg van Elsenborn naar Sourbrodt werden enkele Belgische soldaten en rijkswachters gevangen genomen: hun geweren waren op hun fietsen vastgebonden ... en ze hadden niet de tijd gehad die los te maken.

Vóór de invallers aan de viadukt van Weymertz kwamen, vloog deze in de lucht. De viadukt van Bütgenbach en de stuwdam vielen daarentegen onbeschadigd in hun handen. Bij deze viadukt vielen enkele gekwetsten aan beide zijden. Bij de stuwdam lieten de Belgische wachtposten zich volkomen verrast en zonder verzet wegleiden. Eén van de wachtposten, die zich al wenend met de armen in de lucht had overgegeven, vertelde vijf jaar later vóór het Krijgsgerecht, waar Oostkantonners in Duitse dienst werden vervolgd, dat hij zich tot de laatste patroon verdedigd had. Voor de krijgsauditeur was dat een gelegenheid om te verklaren: ‘Vous voyez la bravoure de nos soldats!’

Bij Steinebrück moesten twee bruggen veroverd worden. Voor één ervan kwamen de Oostkantonners en de andere Brandenburgers te laat. De andere brug kregen zij wel ongeschonden in handen, doordat de bevelvoerende Belgische officier, die alles klaarmaakte om de brug te doen springen, ermee werd bedreigd dat men hem en zijn soldaten zou doodschieten, indien hij zich niet overgaf.

Te St Vith hadden de Belgische rijkswachters niets anders dan hun verouderde geweren om op de Duitse vliegtuigen en de aanstormende Duitsers te schieten. Die Duitsers werden bijgestaan door leden van het ‘Heimattreue Front’, die met wapens aan de gevechten deelnamen. Het Front had namelijk in lege biervaten in de plaatselijke brouwerij een aantal geweren en munitie verborgen. Twee rijkswachters sneuvelden, zeven anderen werden gewond. In het plaatselijk ziekenhuis weigerde een Franse officier door een Duitse arts verzorgd te worden. Al vloekend en schimpend tegen de Duitsers stierf hij.

De Duitse en Oostkanton-soldaten werden op vele plaatsen in dit deel van de ‘Heimat’ toegejuicht. Ze werden getrakteerd op drank, chocolade en sigaretten. Spoedig hingen overal hakenkruisvlaggen te wapperen in de wind. Voor vele inwoners van de Oostkantons was het in die tijd een euforie. Het zou evenwel zo niet blijven...

Duur betaald...

Reeds de 18de mei '40 werden Eupen, Malmédy, St Vith en Moresnet met het Duitse Rijk verenigd. Deze streken mochten zelfs niet tijdelijk als bezet gebied worden beschouwd. Spoedig werden zowat overal politieke organisaties opgericht, die meestal door de vroegere ‘Heimattreuen’ werden geleid.

Begin '42 begon de inlijving in de Wehrmacht, aangezien de inwoners van de Oostkantons - ten minste daarvoor - als Duitsers werden beschouwd. Voor heel wat andere zaken moesten zij ervaren, dat zij door de Rijksduitsers als ‘buitgermanen’ of ‘rugzakduitsers’ werden beschouwd. De gelijkberechtiging was enkel in de propagandageschriften te vinden. Toen daarenboven de berich-

ten over het sneuvelen van jongens uit de Oostkantons hoe langer hoe talrijker werden, koelde de geestdrift, die aanvankelijk in vele kringen bij de komst van de Duitsers had bestaan, nog meer af. Meer dan één opgeroepen dienstplichtige pleegde vaandelvlucht, dook onder of ging zich bij het verzet voegen, dat eveneens in de Oostkantons was ontstaan. Hoe erg het in 1944 met Duitsland gesteld was, bleek ook al hieruit, dat bij het begin van dat jaar zelfs de 15 1/2 jarige schooljongens in de Oostkantons als hulpsoldaten voor de luchtafweer werden opgeroepen.

Toen de 12de september '44 de eerste Amerikanen de buitenwijken van St Vith binnentrokken, stond er daar - in tegenstelling tot Malmédy - niemand langs de weg om hen te begroeten. Er werd toen veeleer gedacht aan de jongens uit de Oostkantons, die in de Wehrmacht vochten of aan een gedeelte van de bevolking, dat in konvooi naar Duitsland was getrokken.

De Amerikanen werden gevolgd door Belgische verzetsgroepen uit het binnenland, die zich gedroegen alsof zij zich op vijandelijk gebied bevonden. Het duurde zo lang tot de Amerikanen het bevel gaven ofwel zich vrijwillig voor het front te melden, ofwel de wapens neer te leggen. De verzetsstrijders daar gaven de voorkeur aan laatstvermelde oplossing en werden met legerkamions naar het binnenland afgevoerd.

De 16de december '44 waren de Duitsers opnieuw in de Oostkantons tijdens het Ardennen-offensief. De 22ste december veroverden zij opnieuw St Vith, een belangrijk verkeersknooppunt. Op tweede Kerstdag '44 werd de stad door bijna driehonderd geallieerde vliegtuigen in puin en as gelegd. 1.139.000 kg bommen werden toen uitgegooid.

Malmédy viel daarentegen tijdens het Ardennenoffensief nooit in Duitse handen, maar werd tweemaal bij vergissing door de geallieerden gebombardeerd. Talrijke Amerikaanse soldaten vonden hierbij de dood. Het totaal aantal Amerikanen en burgers, die als slachtoffer vielen, wordt op 1.000 tot 1.500 geraamd. Alleen al in een kelder onder een kerk vonden driehonderd burgers de dood.

De 25ste januari '45 werd St Vith opnieuw door de Amerikanen veroverd. De stad was één puin. Van de 3.908 huizen waren er 3.595 volledig vernield. In Malmédy en St Vith samen was 85% van de gebouwen en woningen volkomen vernield.

Feest werd er bijgevolg in de Oostkantons na de vijandelijkheden niet gevierd. Daarvoor waren er te vele doden, gesneuvelden, gekwetsten, vermisten en verwoestingen. 8.700 Oostkantonners waren in de Wehrmacht gemobiliseerd, van wie er meer dan 2.000 sneuvelden of vermist werden. 1.600 anderen waren gekwetst of verminkt. Daarbij moeten dan nog diegenen geteld worden, die na de oorlog in Rusland in leven zijn gebleven en over wie men geen nieuws meer heeft ontvangen.

Veel verbittering is bij de bevolking van de Oostkantons ontstaan en blijven naleven wegens de na de oorlog gevoerde repressie, zonder dat hierbij rekening werd gehouden met de bijzondere omstandigheden waarin de Oostkantons bij Duitsland werden aangehecht en met het feit dat duizenden jonge mannen als ‘dwangsoldaten’ in de Wehrmacht verplicht werden ingelijfd. In de naoorlogse tijd van wraak en vergelding werden voor een bevolking van 64.000 inwoners 16.480 dossiers aangelegd, m.a.w. 25% van de bevolking zou vervolgd worden, praktisch elke familie zou op één of andere wijze getroffen worden. Weliswaar werd 80% van de gevallen achteraf geklasseerd en werd ±9% buiten vervolging gesteld. Maar niettemin werden 10% of 1.562 gevallen vervolgd, dit is 2,454% van het gezamenlijk bevolkingscijfer. In de rest van het land bedragen de overeenstemmende cijfers 0,258% voor Vlaanderen,

0,159% voor Wallonië en 0,303% voor Brussel. En dan wordt nog geen gewag gemaakt van de epuratie, waardoor om maar één voorbeeld te noemen 250 onderwijzers en leraars in de Oostkantons van de 50%, die in 1940 op hun post waren gebleven, zoals de Belgische voorschriften luidden, na de oorlog werden afgezet. En nochtans had de Belgische minister voor Justitie Paul-Emile Janson de 25ste juli 1940, dus nauwelijks enkele weken na de Duitse inval, in een brief vanuit Vichy de instemming van de Belgische regering met de nieuw getrokken grens betoond...

2 Waarom zij o.m. kollaboreerden

De samenwerking met de vijand is van alle tijden. Steeds en overal zijn er personen te vinden geweest, die hun diensten aan de vijand of bezetter hebben aangeboden. Alle tijdens WO II bezette gebieden hebben het verschijnsel van de kollaboratie in meer of mindere mate vertoond.

Tenzij voor de loutere opportunisten, die van alle hout pijlen maken, is de kollaboratie voor velen zomaar niet uit de lucht gevallen, maar heeft zij voor hen een lange aanloop gehad. Die begon al bij de massale werkloosheid en de gevoelige daling van de koopkracht tijdens de wereldkrisis van 1929-35, toen de parlementaire demokratie als grote zondebok moest dienen. Menigeen begon toen sterk eraan te twijfelen of zulk regime wel het meest geschikt was om de maatschappij te ordenen. Wegens de geldende liberale opvattingen dat de ekonomie enkel baat kon vinden bij het vrije spel der maatschappelijke krachten meende de overheid zich te moeten onthouden van diepgaand ingrijpen en zich te kunnen beperken tot - ontoereikende - steunverlening aan werklozen. Dat was koren op de molen van hen die de demokratie afwezen wegens haar al te geringe besluitkracht en slagvaardigheid. Ook al verbeterde de toestand na 1935, dan nog heeft deze krisis nog jaren later in de geesten nagewerkt en het politieke denken bepaald. Bovendien waren alle politieke beslissingen het resultaat van langdurig en moeizaam overleg en kompromissen. Regeringen vielen om de haverklap. De bindingen van politici met de financiële wereld maakten dat velen de mond vol hadden van korruptie. Degrelle vond hierin een dankbare voedingsbodem om in 1936 een verkiezingsmirakel te doen plaatsgrijpen.

Vandaar dat in onze streken werd opgekeken naar hetgeen zich vlak bij ons, in Duitsland, had voorgedaan. Dat land was gebroken, geruïneerd en vernederd uit de oorlog gekomen. Toen Hitler in 1933 aan het bewind werd gebracht, toonde hij zich de sterke man, de redder des vaderlands, die een einde maakte aan het getwist onder de partijen, die krachtdadig oplossingen bood, die de massa aanspraken, die iedereen werk verschafte en van Duitsland opnieuw een sterke staat maakte. Het leek weer goed te gaan in Duitsland. Dat zulks gepaard ging met de uitbouw van een dreigend militarisme en de vervolging van joden, kommunisten en socialisten, ontsnapte helaas aan de aandacht van hen, die gevoelig voor orde en tucht met bewondering opkeken naar hetgeen Hitler in Duitsland tot stand bracht. De voorstanders van een nieuwe orde in ons land konden zich trouwens vereenzelvigen met een hele reeks krachtlijnen van Hitlers politiek. Vele pre-kollaborateurs hadden immers al vóór de oorlog blijk gegeven van hun pro-Duitse instelling: het uitdagend optreden van hun milities, de uniformverering, de verafgoding van de leider.

Maar niet alleen bij hen, ook in brede lagen van de eerbare burgerij bestond een nauwelijks verholen kommunistenhaat. In de schoot van de katholieke kerk werden kampagnes gevoerd, waarbij de jonge gelovigen werden opgeroepen toen reeds de wapens tegen het goddeloos kommunisme op te nemen. Ten tijde van de Russisch-Finse oorlog werd de haat tegen het kommunisme nog meer aangewakkerd.

Inmiddels was Hitler zonder slag of stoot erin geslaagd het Rijksgebied gevoelig uit te breiden: achtereenvolgens kwamen het gedemilitariseerd Rijnland, Oostenrijk, Tsjechoslovakije aan de beurt. Polen werd in een flits onder de voet gelopen. In minder dan geen tijd werden Noorwegen, Denemarken, Nederland, België, Luxemburg en zelfs het grote Frankrijk op de knieën gedwongen. Dit alles sterkte de nieuwe

orde-aanhangers in hun overtuiging, dat het tijdperk van de parlementaire demokratie van tafel was geveegd en dat dit van het autoritarisme niet meer tegen te houden was. Met grote opluchting werd het einde van de 18daagse veldtocht begroet. Met evenveel opluchting werd vastgesteld dat de Duitsers zich - toen - korrekt gedroegen. Het waren goddank niet de

barbaren van 14-18. Veeleer een onberispelijk, tuchtvol en uitzonderlijk bewapend leger. Men ontdekte goed gevoede, gespierde, geestdriftige, zelfzekere officieren en soldaten, die als het ware met klank de deugden van het nationaal-socialisme symboliseerden. Zij zullen menige toekomstige kollaborateur fascineren. Velen willen steeds aan de zijde van de overwinnaar staan. Het zag alleszins ernaar uit dat het almachtige Duitsland de oorlog had gewonnen, dat het de hegemonie in Europa had veroverd, dat een nieuw tijdperk was ingetreden, waarin de Duitsers voor een hele tijd de lakens zouden uitdelen. Deze overtuiging zal in zeer belangrijke mate tot de kollaboratie bijdragen.

Daarentegen werd de regering Pierlot met alle mogelijke zonden overladen. Zij werd inderdaad door velen uitgespuwd zoals men haar in Frankrijk ging mededelen. Zij was om te beginnen gevlucht en had de bevolking in de steek gelaten, terwijl de ambtenaren vóór de oorlog de onderrichting hadden gekregen ter plaatse te blijven. Het feit dat die regering vanuit Frankrijk alle mogelijke pogingen deed om naar België terug te keren scheen te bevestigen, dat de Duitsers hier voor goed gevestigd waren. De bij de nieuwe orde-aanhangers bestaande afkeer voor België laaide nog hoger op, toen de weggevoerde verdachten uit Frankrijk terugkeerden en vernomen werd welke ellende hun - vanzelfsprekend door de schuld van de Belgische regering - was aangedaan. De haat tegen België heeft menigeen op het pad van de kollaboratie gebracht. Alle kollaborateurs kan men vanzelfsprekend niet over één kam scheren. Er zijn de kriminele elementen zoals zij die voor de SS-politiediensten de meest lafhartige handlangersdiensten hebben geleverd. Laten wij daarbij niet vergeten, dat de SD eveneens mocht rekenen op die landgenoten, die in duizenden anonieme brieven gegevens verstrekten over onderduikers, joden en verzetslui, en na de oorlog tussen de plooien zijn gevallen. Verklikkingen, die meestal weinig met politieke of ideologische motieven hadden te maken, wel met haat of jaloersheid of uitschakeling van een konkurrent in zaken of liefde-affaires.

Daarnaast zijn er diegenen, die uit geldgewin tot kollaboratie zijn overgegaan, zoals de ekonomische kollaborateurs, die na de oorlog veelvuldig de onontkoombaarheid, de onvermijdelijkheid hebben uitgespeeld, voor wie het dilemma of ze al dan niet hun arbeiders tot deportatie naar Duitsland zouden veroordelen niet of nauwelijks heeft bestaan, omdat hun enig doel erin heeft bestaan tijdens de bezetting zoveel mogelijk geld binnen te rijven.

Het kollaborateurschap verleende nog andere voordelen. Men kon er nl. zijn maatschappelijke positie gevoelig mee verbeteren. De Duitse bezetter zag uiteraard de hem goedgezinde kollaborateurs liefst op sleutelposities. Vóór de oorlog waren de nieuwe orde-aanhangers buiten het bestuur van het land gehouden. De benoemingen en promoties waren de aanhangers van de traditionele partijen voorbehouden geweest. Nu was er gelegenheid zoals nooit om plots opgedoken kansen te benutten. Zo konden Romsée en Leemans in de hoge rang van sekretaris-generaal worden aangesteld. Honderden VNV-ers en Rexisten werden gouverneur, burgemeester of schepen, ambtenaar, traden in rijkswacht en politie, waardoor menige droom van maatschappelijk prestige kon verwezenlijkt worden. Funkties in kollaboratie-bewegingen leverden dikwijls een niet onaardig inkomen en macht op, waarom het dikwijls te doen was. Bovendien konden heel wat kollaborateurs en hun gezinnen rekenen op extra-toewijzing van voedsel, brandstof en andere materiële

voordelen, die tijdens de oorlog niet te versmaden waren. En ten slotte was men vrijgesteld van arbeidsverplichting in Duitsland.

Er waren ook de zgn. kollaborateurs om den brode, zij die in één of andere para-militaire eenheid zoals de Fabriekswacht gingen om een behoorlijk inkomen te hebben, enig aanzien te verwerven, in de kantine hun buik te vullen en wat mee naar huis te nemen. Bovendien konden zij dan nog bij hun gezin blijven.

Ten slotte zijn er diegenen, die niet uit geldgewin of andere materiële voordelen, maar uit ideologische overtuiging in de kollaboratie zijn gestapt, hetzij uit politieke affiniteit met de bezettende macht, hetzij op grond van de overtuiging dat samenwerking in het belang van hun vaderland, hun volk of hun geloof was, zoals dat bijv. meestal met de Oostfronters het geval is geweest. Meestal, omdat anderen zijn vertrokken uit zin voor avontuur of wegens gezins- of sociale moeilijkheden.

Een aparte plaats nemen hierbij de Vlaamse nationalisten in. Zij hadden steeds zwaar getild aan de achteruitstelling van de Vlamingen in het Belgisch staatsverband, aan de verkrachting van de taalwetten. En ook al was de balans inzake vervlaamsing

in 1940 niet zo negatief en was het nationaal bewustzijn ongetwijfeld gegroeid, dan was men volgens hen, de onverbiddelijken, niet ver genoeg geraakt en ging het allemaal veel te traag. Voor hen gold maar één oplossing: Dietsland en, zo dat niet mogelijk bleek, dan toch een zelfstandig Vlaanderen. Dat dachten ze nu met de hulp van de bezetter te kunnen tot stand brengen. Ze waren zeker nog niet vergeten, dat onder de Duitse bezetting tijdens WO I de zelfstandigheid van Vlaanderen in 1917 door de Raad van Vlaanderen - evenwel zonder praktische gevolgen - was uitgeroepen. Zij zullen tot hun grote ontgoocheling moeten vaststellen, dat de Duitsers zich hiertoe niet wilden lenen, wel integendeel. I.p.v. een eind te maken aan hun kollaboratie en zich niet langer tot het spel van kat en muis te lenen, hebben de Vlaams-nationalistische leiders uit partijpolitieke machtsoverwegingen én Dietsland én de zelfstandigheid van Vlaanderen laten varen voor een politiek, die van Vlaanderen niets anders dan een verduitste gouw van het Grootduitse Rijk zou maken. Het idealisme van hun volgelingen is door die leiding misbruikt geworden voor doeleinden, die radikaal in strijd waren met de Vlaamse belangen. Menige kleine kollaboratie-Vlaming heeft achteraf zwaar moeten betalen voor de machtsdrang en de ontsporing van zijn leiders.

En ten slotte nog dit: de Franstaligen in ons land hebben volstrekt ten onrechte willen doen uitschijnen, dat de kollaboratie een zaak van de Vlamingen is geweest. Niets is minder waar. In verhouding hebben de Walen niet minder gekollaboreerd. Hun medewerking met de vijand is echter dikwijls van heel andere aard geweest, meer om opportunistische en materiële dan om idealistische motieven. Zij hadden nooit te klagen gehad over enige achteruitstelling in de Belgische staat, wel integendeel. Zij hadden in tegenstelling tot de Vlamingen geen strijd moeten voeren om hun rechten af te dwingen. Hun kollaboratie is daarom nog minder te begrijpen dan deze van vele Vlamingen, die meenden dat voor Vlaanderen te moeten doen.

3 Het Verdinaso

Het Verdinaso, het Verbond van Dietsche Nationaal Solidaristen, was in 1931 door Joris Van Severen opgericht, nadat hij in 1929 niet meer voor de Frontpartij herkozen was. Het solidarisme betekende in zijn geest dat de hele bevolking van een natie in al haar geledingen wederzijds solidair diende te zijn. Aldus sloot hij nauw aan bij het christelijk solidarisme, zoals voorgestaan in de pauselijke encyclieken. Was Van Severen aanvankelijk een vurige Vlaamse nationalist (‘La Belgique, qu'elle crève’ had hij in het Parlement geroepen - in het Frans opdat iedereen hem goed zou verstaan), dan evolueerde hij in 1934 tot een zgn. Nieuwe Marsjrichting met de erkenning van de Walen als volksgenoten, als Franssprekende Dietsers. Daardoor groeide het Verdinaso uit tot een uitgesproken vijand van elke verscheuring van België, en zelfs van het federalisme en van de bestuurlijke scheiding der twee taalgebieden. Vandaar dat in de latere dertiger jaren en nog begin '40 bij propagandatochten en openbare vergaderingen de Belgische vlag als zinnebeeld van dit deel der

Verenigde Nederlanden der 17 provinciën werd vooropgedragen. Tijdens de mobilisatie richtte Van Severen tot zijn onder de wapens geroepen Dinaso's een oproep om als voorbeeldige soldaten het Belgisch grondgebied tegen elke overweldiging te verdedigen: ‘Weest gij, mijne duurbare kameraden, onder den helm en aan 't geweer, de zuiversten en de edelsten onder ons allen’. Enkele dagen vóór de Duitse inval zond Van Severen een telegram aan de koning, waarin hij deze ervan verzekerde dat de Dinaso's ‘onder al Uwe getrouwen de getrouwsten’ waren. Niettegenstaande al deze uitingen van vaderlandsliefde en loyauteit werd Van Severen de 10de mei '40 door het Belgisch gerecht aangehouden en naar Frankrijk weggevoerd, waar hij de 20ste mei te Abbeville door Franse militairen werd vermoord.

‘*Ons uur slaat*’

De plotse dood van Van Severen luidde tevens de langzame dood van het Verdinaso in. Bij het begin van de bezetting verbleven Jef François, leider van de Dinaso Militanten Orde, en Pol Le Roy, leider van het Verbond van Dinaso Corporaties, nog in Frankrijk, de eerste als gemobiliseerde, de tweede als weggevoerde verdachte. In hun afwezigheid werden Emiel Thiers tot opvolger van Van Severen aangesteld, Paul Persijn tot gebiedsleider voor heel Vlaanderen, tevens leider van het Departement Organisatie en Propaganda, en Frantz Van Dorpe tot leider van de Dinaso-Pers en tevens hoofdredakteur van ‘Hier Dinaso’. Dit weekblad had de 8ste augustus '40 van de Propaganda Staffel bij het Militair Bestuur de toelating gekregen om - met voorcensuur - opnieuw te verschijnen. Ten slotte had Ast Fonteyne Leo Poppe als leider van Jong Dinaso verdrongen.

In Vlaanderen was het in de zomer van '40 al vlug duidelijk, dat het VNV op verovering van de macht uit was en daarbij alleen wilde staan. Achter de oproepen van de Volksbeweging zat het VNV nauwelijks verscholen. Het wilde zich nog niet duidelijk afficheren om zoveel mogelijk Vlamingen aan te trekken.

Doch het VNV stond niet alleen om naar de macht te grijpen. Het Verdinaso diende zich eveneens aan om de kern - en de leiding - te vormen van de eenheidsbeweging, die ‘alle gezonde krachten van de natie’ zou verenigen. Dat was weliswaar een groots opzet voor zulke kleine beweging, die nauwelijks een vier- à vijfduizend leden telde, terwijl het VNV reeds vóór de oorlog tientallen duizenden aanhangers had verzameld. Maar het Verdinaso beschikte over een militie, de Dinaso Militanten Orde (DMO), die onder de duchtige leiding van Van Severen en François was uitgegroeid tot een sterk gedisciplineerde eenheid van circa 800 aktieve leden, waarop mocht gerekend worden. De Zwarte Brigade van het VNV was weliswaar talrijker, doch inzake opleiding en tucht kon die de vergelijking met de DMO niet doorstaan. De geschiedenis heeft trouwens aangetoond, dat bij machtsverovering niet de kwantiteit, maar wel de kwaliteit en vooral de onvoorwaardelijke inzet doorslaggevend zijn.

Stuurloos en verscheurd

Het Verdinaso had evenwel zijn leider, zijn stuurman verloren, die alles onder zijn sterke hand had samengehouden. In vervanging van de onvervangbare Van Severen was weliswaar de Westvlaamse advokaat Emiel Thiers aangesteld. Deze goedhartige en milde vader van elf kinderen was een zwakke, aarzelende figuur, zonder voldoende karaktersterkte en gezag, niet opgewassen tegen de tegenstellingen die reeds vóór de oorlog in het Verdinaso tussen twee groepen tot uiting waren gekomen en die tijdens de bezetting opnieuw, maar nu wegens het verdwijnen van de krachtige Van Severen, nog veel scherper aan de dag zullen treden.

De eerste groep stond onder leiding van Paul Persijn, een ingenieur bij Gevaert, die onder de Vlaamse katholieke studenten een vooraanstaande rol had gespeeld en achteraf de studentenbeweging van het Verdinaso had gestruktureerd. In 1936 was hij gouwleider voor Antwerpen geworden. Met de textiel-industrieel Frantz Van Dorpe en de advokaat Jef Van Bilsen behoorde hij tot de vooroorlogse 'Jonge Turken', die de uitgesproken anti-demokratische en anti-partij-ingesteldheid van de onsoepele Van Severen hadden willen ombuigen en de leider stuwen, opdat het Verdinaso zou deelnemen aan de verkiezingen, die hen - zo dachten zij toch - naar een zetel in het Parlement zouden voeren. Als intellektuelen met diploma's en staande op veel hogere sporten van de maatschappelijke

1

2

3

4

5

6

7

8

(1) Joris Van Severen
(2) Emiel Thiers
(3) Pol Le Roy
(4) Jef François
(5) Luc Delafortrie
(6) Paul Persijn
(7) Frantz Van Dorpe
(8) Jef Van Bilsen

ladder hadden zij het bovendien toen reeds opgenomen tegen de groep François-Le Roy. François beschikte inderdaad in de schoot van het Verdinaso als rechterhand van Van Severen en als leider van de DMO over heel wat macht, terwijl de dichter Pol Le Roy, leider van het Verbond van Dinaso Corporaties, blijk ervan gaf dat hij voor het. nationaal-socialisme was gewonnen.

Zowel François als Le Roy liepen niet hoog op met de Belgicistische ingesteldheid van voormelde groep, wel integendeel. Volgens François hebben Persijn, Van Dorpe en Van Bilsen reeds vóór de oorlog gepoogd hem te doen afzetten om alzo de invloed van de DMO in de schoot van het Verdinaso uit te schakelen.

François heeft steeds nadrukkelijk aangevoerd, dat Van Dorpe in 1938 een putsch op touw heeft gezet om Van Severen en hemzelf af te zetten en Van Severen te vervangen door Tony Herbert. Jef Van Bilsen, die bij het konflikt betrokken was, zou zich evenwel hebben teruggetrokken en Van Severen op de hoogte hebben gebracht. Deze versie is door Van Dorpe al even nadrukkelijk en hardnekkig ontkend en weerlegd en als ‘belachelijk’ bestempeld geworden. Van Dorpe: ‘Misleid door een militant uit het Antwerpsche heeft de hr. J. Van Bilsen, bij de Leiding, een klacht tegen mij ingediend. Op verzoek van den heer Van Severen werd, door den heer Thiers, een onderzoek geleid, dat na zeer korten tijd geheel en al ten mijnen voordeele besloten werd. Het incident eindigde met een schriftelijke verontschuldiging van den heer van Bilsen, die sindsdien mijn vriend is geworden, en met een hartelijke uitnodiging van Joris van Severen’.

Toen François omstreeks de 20ste augustus '40 uit Frankrijk terugkwam, vond hij aan de leiding van het Verdinaso precies die Antwerpse-Brusselse groep, die vóór de oorlog tegenover hem als kat en hond had gestaan. Persijn had zich volgens François zelf tot gebiedsleider voor Vlaanderen uitgeroepen en de makke Thiers ‘had ja geknikt’. François protesteerde bij Thiers vooral tegen de aanstelling van Van Dorpe, die volgens hem nog niet zo lang geleden, de 9de maart '40, door Van Severen uit de beweging was gesloten. Doch volgens Van Dorpe zou hij de nodige uitleg hebben verstrekt en zou Van Severen hem opnieuw in de leiding hebben aanvaard. François kon moeilijk slikken, dat Van Dorpe, de uitgestotene, nu zelfs ‘Hier Dinaso’ in handen had gekregen, het weekblad waarover François en Le Roy liefst zelf hadden beschikt om hun eigen ideeën daarin te verkondigen. Ook tegen de afstelling van Jong Dinaso-leider Leo Poppe en diens vervanging door Ast Fonteyne voerde François heel wat bezwaren aan.

Terwijl het Verdinaso dus naar buiten uit al zijn sterkte en eensgezindheid nodig had om zich als de spil van de nieuwe - en enige - ordebeweging op te werpen en het daarbij tegen het VNV moest opnemen, werd het al van in de zomer van '40 door innerlijke tegenstellingen verscheurd. En nochtans dachten in de nazomer en herfst van '40 zowel sommige kerkelijke als wereldlijke gezagspersonen, dat het Verdinaso de macht zou krijgen of hieraan ten minste deelachtig zou worden. Het Verdinaso had niet alleen zijn aanhang zien aangroeien, maar wegens zijn royalisme en zijn positieve houding tegenover de Belgische staat kreeg de beweging belangstelling vanwege gezagspersonen, die hun belangen wilden veilig stellen en bereid waren met een autoritaire beweging als het Verdinaso in zee te steken. Wie weet kon in een herschikt Europa onder Duitse leiding het Verdinaso misschien erin slagen België relatief zelfstandig te houden?

Tegenover kardinaal Van Roey verzekerde Thiers, dat de Kerk inzake godsdienstige en nationale aangelegenheden niets van het Verdinaso te vrezen had. Kanunnik Dubois, de proost van de KSA-West-Vlaanderen, overwoog om de katholieke jeugd in de schoot van Thiers' beweging veilig te stellen, terwijl de Westvlaamse katholieke industrieel Leon Bekaert de mogelijkheid onder ogen nam het Algemeen Christelijk Verbond van Werkgevers op te nemen in het Verbond van Dinaso Corporaties. Ook Hendrik De Man dacht bij het uitstippelen van zijn politiek aan het Verdinaso. De ‘grote vakbonden’ deden toenaderingspogingen. Dus: volk genoeg over de drempel. Hierbij is het echter nooit meer dan om terreinverkenning gegaan, want zodra in oktober '40 enigszins aan een Duitse overwinning kon getwijfeld worden, werd van deze kringen nooit meer iets gehoord.

‘*Een sterke, gezonde wind waait thans uit het Oosten*’

De nieuwe leiding van het Verdinaso gaf inmiddels menigvuldige blijken van haar bereidheid tot kollaboratie ten einde als de enige politieke beweging door het Militair Bestuur te worden erkend.

Als hoofdredakteur van ‘Hier Dinaso’ had Van Dorpe de Duitse inval als een bevrijding begroet van alles wat vóór de oorlog de Nieuwe Orde had belemmerd: het kapitalisme, het liberalisme, de demokratie, de vrijmetselarij, de ‘Joderij’.

Emiel Thiers verklaarde in augustus '40: ‘Het Verdinaso heeft vóór 1933 steeds de NSDAP en na 1933 steeds de Duitsche binnen- en buitenlandsche politiek verdedigd’.

De 1ste juli '40 schreef Paul Persijn aan de Gouwleiders, Gewestleiders en Hoofdmannen van het Verdinaso: ‘Wij vochten aan de zijde van de werkelijke doodsvijanden van ons volk, de plutocratie en het internationale jodendom, tegen de dragers van de orde die wij huldigen (...) De democraten hebben gelukkiglijk voor altijd recht van spreken en van handelen verloren (...) Gedurende maanden hebben wij, in onze vergaderingen en in onze wekelijksche artikelen, de onzinnigheid en de misdadigheid van dezen oorlog, door het internationale jodendom en de loge tegen Duitschland gevoerd, bewezen’.

‘Hier Dinaso’ van 24 augustus '40 drukte een toespraak af, die Paul Persijn vier dagen te voren had gehouden. Persijn zag in de Duitse overheersing de mogelijkheid tot algehele heropstanding van ons volk: ‘Een sterke, gezonde wind waait thans uit het Oosten, verdrijft de zwoele dampen die ons steeds uit het Westen toegekomen zijn’. Ook sloot hij zich aan bij ‘Orde in België!’, een toespraak die Pol Le Roy de 3de juli '38 vóór het Verbond van Dinaso-Corporaties had gehouden: 1. Geen enkele Jood in de kaders van de Staat, van het leger of in welkdanige openbare funktie ook; 2. Geen enkele Jood in een vak, een zaak, waar nog één enkel volksgenoot werkzaam te stellen is: 3. Geen enkele Jood aan de leiding van de pers, de radio, het filmbedrijf; 4. Geen naturalisatie meer.

Een ‘nationale concentratie’

Om de macht te veroveren stond het Verdinaso niet alleen. Nog anderen wilden de kern van de eenheidsbeweging zijn. Doch nu het ‘vermolmde vooroorlogs systeem’ van de plank was geveegd, kon zonder bezwaar - zo meende althans de nieuwe leiding van het Verdinaso - met de mogelijke konkurrenten onderhandeld worden om ze naar zich toe te halen in een ‘nationale concentratie’. Het liep evenwel niet van een leien dakje. Weliswaar kon zonder grote problemen de 24ste augustus '40 met het Nationaal Legioen een akkoord worden bereikt. Beide ‘kleine’ bewegingen verklaarden zich voorstander om samen een nationale en solidaristische eenheidsbeweging te vormen. In een gemeenschappelijk beginselverklaring luidde het: ‘De bezetter onderhandelt met den Vorst, in wie wij vertrouwen hebben. Wij hopen dat het toekomstig statuut van België ons een groote en mooie plaats zal geven in de Europeesche Nieuwe Orde (...) Elke clandestiene actie is schadelijk en gaat in tegen de belangen van het Belgische volk’.

Ook Rex-Vlaanderen van Odiel Daem kon de 15de oktober de samenwerking aanvaarden: ‘Wij betuigen onze trouw aan Z.M. Koning Leopold III in de volledige overtuiging dat Z.M., wanneer het oogenblik is aangebroken, de vestiging van de nieuwe orde in dit land zal steunen met al den invloed waarover Hij bij onze bevolking

beschikt'. Toen Persijn deze samenwerking aan het Verdinasokader mededeelde, besloot hij met 'Ons uur nadert'.

Dient het gezegd, dat de onderhandelingen met Rex-Vlaanderen achter de rug van François en Le Roy waren gevoerd, die dus enkel maar na het sluiten van het akkoord op de hoogte geraakten?

Maar met het 'grote' VNV bleek het alleszins minder vlot te verlopen. Daar bestonden heel wat bezwaren tegen het Verdinaso-voornemen ook de Romaanse provincies bij een eenheidsbeweging te betrekken. Vandaar dat de Verdinaso-leiding de 10de oktober '40 in een memorandum aan het VNV zich weliswaar uitsprak voor één staat, die het hele volk zou omvatten, doch het feit, dat min of meer uitgestrekte Romaanse gewesten bij de Nederlands-sprekende gewesten zouden blijven of zouden gevoegd worden, mocht het uitgesproken Nederlands karakter van deze staat niet wijzigen. De officiële taal zou het Nederlands zijn. Daardoor was het Verdinaso (Thiers, François en Le Roy) het VNV al zeer ver tegemoet gekomen. En hoewel Thiers achteraf aan Van Dorpe schreef dat met het VNV (Reimond Tollenaere, Jan Acke en Dries Neerman) volledige overeenstemming was bereikt, werd een receptie om de 26ste oktober blijkbaar de overeenstemming bekend te maken door de Propaganda Staffel de 24ste oktober verboden. Nochtans had de Dinaso-Persdienst, waarvan Van Dorpe de leider was, een toespraak in het Duits klaargemaakt om de Duitse gasten te verwelkomen. Uit de

klaargemaakte tekst blijkt hoezeer het Verdinaso zich al ten gunste van Duitsland, het nationaal-socialisme en Hitler uitsprak... Van Dorpe gebruikte toen de taal die de bezetter het best verstond, nl. de inschakeling in de Nieuwe Orde.

Dietsland als Westmark

Van Dorpe zelf zag er geen bezwaar in een voorstel tot samenwerking te doen aan Prof. Van de Weyer en zijn groep rond ‘Nieuw Vlaanderen’.

Van al deze onderhandelingen kwam evenwel - voorlopig althans - niets terecht, omdat het Verdinaso zichzelf overschatte en overal en altijd de eerste viool wilde spelen. En ook omdat het Verdinaso de meest uiteenlopende strekkingen benaderde, zowel het VNV als het Nationaal Legioen, die elkaar niet konden luchten.

Het Verdinaso - of beter gezegd de groep Persijn - wilde wel te weten komen wat Duitsland nu eigenlijk met België ... en het Verdinaso voorhad ten einde zijn eerste viool daarop te kunnen afstemmen. Die gelegenheid deed zich al in oktober '40 voor, toen een achttal Belgische intellektuelen voor een als studiereis vermomde propagandatrip naar Duitsland werden uitgenodigd. Hiervan maakten o.a. deel uit: Maurits Naessens, de Demanist met heel wat sympathie voor het Verdinaso, Mon De Goeyse, de organisatieleider van Zender Brussel, een paar Franstaligen zoals Fernand Coupé... en de twee Dinaso's Jef Van Bilsen en Julien Verplaetse.

Met het oog op de ‘studiereis’ had Van Bilsen een memorandum opgesteld onder de titel ‘Het Dietsche Rijk beantwoordt aan het probleem der Westmark’. Hierin stelde hij voor - met instemming van de groep Persijn - Dietsland als een nationaal-socialistisch geordend protektoraat onder Leopold III met kulturele en binnenlandse zelfstandigheid op te richten.

Te Berlijn kreeg Van Bilsen enkel maar ondergeschikten te spreken. Over de toekomst van Dietsland als Westmark, en zelfs over België en het Verdinaso werd hij er bepaald niet wijzer op. Maar toch schreef hij de 14de oktober '40 in een brief aan Thiers: ‘Wij zijn een onthoofde beweging, zooals de Spaansche Falanx. Waarom zouden wij, terwille van het Vaderland, ons niet rond een Franco scharen? Op voorwaarde later de staatsdragende beweging te worden. Alles goed overwogen denk ik dat Hendrik De Man de eenige figuur in België is, in staat om een nationaal-solidaristische concentratie (...) te vormen en als kanselier van den koning een daadwerkelijke regeering te leiden’. Door bemiddeling van Naessens kwamen kontakten met De Man tot stand. Maar ook De Man zou midden '41 geen heil in de Duitsers meer vinden...

Sommigen in het Verdinaso waren wel zeer voortvarend. Zo had Luc Delafortrie vernomen, dat de strijdformatie van Rex-Oost-Vlaanderen te St Niklaas mocht marsjeren. De 20ste november '40 schreef hij dit aan François en voegde eraan toe: ‘... dan zouden wij ook kost wat kost moeten bekomen dat onze D.M.O. mag marcheeren: dat en een dagblad en wij zijn MEESTER!’. Delafortrie achtte het nochtans voor het Verdinaso onmogelijk Rex op gelijke voet te behandelen. Dat ware voor hem een belediging voor de nagedachtenis van Van Severen. Een samenvoeging met Rex zou een verslapping betekenen. ‘Daarbij is Rex niet EERLIJK! Zij zijn nu bezig met overal handtekeningen samen te ronselen om ons den indruk te kunnen

geven dat zij sterk zijn, zij doen dit met een febriele haast, waaruit blijkt dat zij ons gaarne zouden willen rollen'. François keurde trouwens het samengaan met Rex volkomen af. Volgens hem werd daardoor een dode beweging weer in het leven geroepen.

'*Wij moeten naar de SS*'

De tegenstellingen tussen de twee groepen in het Verdinaso werden met de dag scherper. De groep Persijn-Van Dorpe bleef de belofte van trouw aan Leopold III gestand doen, stelde zolang dat mogelijk was de eenheid van het Belgisch grondgebied voorop. Maar het nationaal-solidarisme van Van Severen was evenwel al een aan ons wezen en onze aard aangepast nationaal-socialisme geworden.

De groep François-Le Roy wilde de opbouw van de nieuwe orde in Vlaanderen: met de Waalse provincies had zij niets te maken, de Walen waren vreemdelingen geworden. Van de belofte van trouw aan de koning achtten zij zich ontheven. En het nationaal-solidarisme moest heel eenvoudig door het nationaal-socialisme vervangen worden.

Doch de tegenstellingen waren vooral verscherpt, omdat de groep François-Le Roy het Verdinaso naar samenwerking met de SS wilde leiden. Vooral

Le Roy was daarbij de stuwende kracht. Hij was de 10de mei '40 naar het Frans koncentratiekamp van St Cyprien weggevoerd, waar hij veel met René Lagrou was omgegaan, die reeds vóór de oorlog kontakten met de Duitse SS onderhield en in de nazomer van '40 de leider van de Alg. SS-Vl. zal worden. Uit het kamp keerde Le Roy vol verbittering terug. Door verbittering en het politiek vacuüm in België, waar de macht te grijpen lag, was hij niet alleen bereid tot kollaboratie, maar bekende hij zich daarenboven tot het nationaal-socialisme en zelfs tot de Anschluss en wilde hij de hele Verdinaso-beweging in die richting drijven. Ook in Nederland waren de Dinaso's naar de Nationaal-Socialistische Beweging van Mussert overgestapt.

De eerste kontakten met de Alg. SS waren al in oktober '40 gelegd. Samen met de DMO-inspekteur De Bruycker had Francois met Lagrou onderhandeld, en had hij 's anderendaags Thiers daarvan op de hoogte gebracht. Lagrou wilde zich meester maken van het Verdinaso en vooral van de DMO, die een gevoelige versterking van zijn Alg. SS-Vl. zou betekenen. De andere Verdinasogroep was daartegen radikaal gekant. Tegen een overeenkomst met het VNV hadden Persijn en Van Dorpe heel wat minder bezwaren. Persijn was hiervan zelfs een voorstander. Maar ingevolge de kontakten met de SS was het onvermijdelijk dat het tot een uitbarsting zou komen, vooral nadat de 7de december '40 in de lokalen van de SD te Gent regelrechte besprekingen waren begonnen tussen Thiers, François en Le Roy eensdeels en René Lagrou, Dr. Perey en drie andere Duitsers van de SS anderdeels. Het doel van de SS bestond volgens François erin het Verdinaso principieel als enige nationaal-socialistische beweging in Vlaanderen te doen erkennen op voorwaarde dat de DMO zou worden overgeheveld naar de Alg. SS, waarvan zij de kern zou vormen. Thiers oordeelde evenwel dat hij niet voldoende waarborgen op Diets-nationaal gebied kreeg en betrouwde de hele zaak niet. Zoals Thiers was ook François niet zo erg te vinden om met het hele Verdinaso zomaar naar de Alg. SS. over te gaan. Le Roy daarentegen wel, maar legde zich - voorlopig - bij het oordeel van zijn beide medestanders neer.

De 21ste januari '41 werden te Gent opnieuw onderhandelingen gevoerd tussen Thiers en Le Roy eensdeels en Lagrou, Van Puymbrouck en officieren van de Duitse SS anderdeels. Volgens François werd daar een tekst tot principieel akkoord voor samenwerking opgesteld. Doch volgens Willem Doevenspeck en Persijn werd Thiers die dag te Tielt afgehaald en zonder voorafgaande kennis naar de vergadering gevoerd. Daar werd Thiers volgens hen een stuk ter ondertekening voorgelegd tot aansluiting van het Verdinaso bij de Alg. SS-Vl. Wegens de verregaande gevolgen hiervan weigerde Thiers te ondertekenen, zelfs onder formele bedreiging van een onmiddellijke ontbinding van zijn beweging, zonder het stuk eerst de volgende zondag, de 26ste januari, aan de leidingsvergadering voor te leggen. Dit leek volgens Persijn alleszins niet erop te wijzen, dat de besprekingen met de SS gevoerd werden op initiatief en met medeweten en medewerking van Thiers.

Putschen in serie...

De ideologische tegenstellingen werden daarenboven nog ten top gedreven door een gevecht in regel om ‘Hier Dinaso’. Persijn en Van Dorpe hadden het weekblad sedert

8 augustus '40 in handen. François en Le Roy waren niet erin geslaagd het blad de door hen gewenste koers te doen varen. De 23ste januari '41 trokken beiden naar Thiers te Tielt en verzekerden hem dat indien hij het nationaal-socialisme niet als leer zou verkondigen het Verdinaso door de Duitse overheid zou ontbonden worden. Volgens Frangois de 2de februari '41 aan het Verdinaso-kader verklaarde, waren alle Feld- en Ortskommandaturen die 23ste januari in het bezit van volgende verordening: ‘Alle vergaderingen, ledenvergaderingen inbegrepen, zijn voor het Verdinaso verboden’. Verboden waren ook de bijeenkomsten van de DMO en alle publikaties van het Verdinaso, met uitzondering van ‘Hier Dinaso’. Volgens François kregen Le Roy en hijzelf volmacht over de inhoud van het weekblad en beloofde Thiers: a) dat het Verdinaso zich voortaan op het zuiver volkse en nationaal-socialistische standpunt zou stellen; b) dat hij in ‘Hier Dinaso’ een artikel onder de titel ‘Verzoening’ zou publiceren, waarin hij de - weer - nieuwe marsjrichting zou voorschrijven. Volgens Francois hebben precies die twee beloften het verbod tegen het Verdinaso doen uitstellen.

Vóór de daaropvolgende leidingsvergadering van zondag de 26ste januari te Gent werd volgens Fran-

çois door Van Dorpe en Persijn ‘een schandelijk complot’ gesmeed naar aanleiding van het artikel ‘Verzoening’, dat door Thiers was geschreven. François had Thiers gevraagd de in dit artikel vastgelegde politiek aan het hele Verdinaso op te leggen. Dit artikel werd evenwel volgens François door Van Dorpe voor publikatie in ‘Hier Dinaso’ ingehouden. Van Dorpe en Persijn trokken de 24ste januari '41 naar Tielt en deden daar door de volledig kapitulerende Thiers het bewuste artikel en de geloofsbelijdenis aan het nationaal-socialisme intrekken met de geruststellende verklaring, dat er hoegenaamd geen verbod tegen het Verdinaso op komst was. W. Doevenspeck zal eind februari '41 verklaren, dat de Duitse militaire overheid zelfs zes weken na het konflikt geen weet had van enig verbod. François en Le Roy zouden volgens de groep Persijn-Van Dorpe de 23ste januari '41 list en bedrog hebben gebruikt om Thiers, onder zgz. bedreiging van een onmiddellijke ontbinding van het Verdinaso, een stuk te doen ondertekenen, waardoor het Verdinaso met het standpunt van de Alg. SS-Vl. zou ingestemd hebben. Tegenover de auteur heeft François nochtans de bewering, als zou er van ontbinding geen sprake zijn geweest, met klem als ‘een leugen!’ bestempeld.

In een brief aan DMO-inspekteur J. De Bruycker dd. 24 januari schreef François: ‘Zondag heb ik vergadering van de Leiding die over het al dan niet overgaan naar de Vlaamsche SS beslissen zal. In de huidige omstandigheden (het is een feit dat het Verdinaso ontbonden wordt) ben ik vast besloten dien weg te gaan’. Dat was volgens Persijn en Van Dorpe het bewijs, dat François en Le Roy vals spel speelden.

Persijn - Van Dorpe - Van Bilsen kregen het van Thiers op de koop toe gedaan, dat hij de 25ste januari François en Le Roy schriftelijk uitsloot, omdat deze achter hun rug besprekingen hadden gevoerd en tot een akkoord met de Duitse SS waren gekomen om het Verdinaso en de Alg.SS-Vl. tot één blok samen te smelten in het teken van het Grootgermaans Rijk: dat was ontrouw aan het Verdinaso-programma.

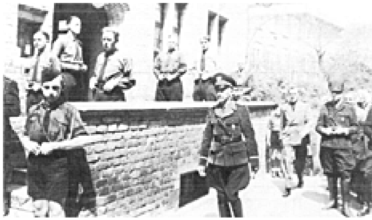
Thiers deelde François en Le Roy achteraf de drie redenen mede waarom de groep Persijn tegenover hem hun uitsluiting had geëist: 1) Zij hebben met de Duitse overheid gekomplotteerd om hun stellingen door de leider te doen aanvaarden; 2) Zij hebben bij de Duitse overheid een bezwarend stuk tegen Persijn en Van Dorpe ingediend (François verklaarde hieromtrent dat het niet om een stuk, maar om een heel dossier ging); 3) Le Roy was lid van de Vlaamse SS sinds een maand en François sedert veertien dagen.

Thiers gelastte alleszins de geplande leidingsvergadering van zondag de 26ste januari af. Die dag verscheen ‘Hier Dinaso’, maar... het was een blad van de groep Persijn-Van Dorpe. François zorgde evenwel ervoor, dat het door de militanten niet werd verspreid. Volgens François, Le Roy en Delafortrie stond toen vier vijfde van de Verdinasobeweging achter hen.

De uitsluiting van François en Le Roy bracht gewis het hele plan én van Lagrou én van François en Le Roy zelf met het oog op een overeenkomst met de Alg. SS-Vl. in groot gevaar. Want uitsluiting betekende dat ten minste een deel van de militanten uit trouw aan leider Thiers de uitgeslotenen niet meer zou volgen. Het plan mócht niet mislukken. De uitsluiting moest in ieder geval worden ingetrokken. Daarom trok François nog diezelfde dag, de 26ste januari, opnieuw naar Thiers om opgewonden te protesteren tegen: a) zijn uitsluiting en deze van Le Roy; b) tegen het niet-verschijnen van Thiers' artikel waarin - weer - een nieuwe marsjrichting zou worden opgelegd. Blijkbaar moest François bij de besluiteloze Thiers niet erg

aandringen. Want binnen een kwartier was de zaak al geklonken: Thiers trok de uitsluiting van nauwelijks enkele uren terug in en beloofde nu de leiders van de andere groep tot de orde te roepen. Het niet-verschijnen van Thiers' artikel had volgens François tot gevolg, dat maandag de 27ste januari ‘Hier Dinaso’ werd verboden. Dinsdag de 28ste januari werd François, Le Roy en vendelleider Maurits Seys officieel medegedeeld, dat én het blad én de beweging waren verboden. Dit werd evenwel door Van Dorpe ontkend.Door François werd dinsdag de 28ste januari een delegatie o.l.v. Luc Delafortrie naar Thiers gestuurd om deze opnieuw onder druk te zetten. Benevens Delafortrie omvatte de afvaardiging: DMO-inspekteur J. De Bruycker, korpsoverste Jozef Morael, gebiedsleider Dinaso Jeugd Leo Poppe en vendelleider Maurits Seys. De delegatie stelde Thiers in kennis van François' eisen: a) uitsluiting van Persijn, Van Dorpe, Van Bilsen en Pol van Herzeele, leider van het Departement Administratie en Financiën; b) het leiden van het Verdinaso in volkse en nationaal-socialistische zin en samenwerking met de Vlaamse SS. Zo niet zou de groep François-Le Roy - met

9

10

11

12

13

14
(9) 23 mei 1941: te Brugge wordt de eerste verjaardag van de moord op Joris Van Severen herdacht. VNV-leider Staf De Clercq begeeft zich naar het ‘Cruyse van Bourgonje’, de woning waar Van Severen woonde. Dinaso's vormen de erewacht. Achter De Clercq, in uniform en kepi: Jef François. (10) Jef François, gevolgd door Pol Le Roy, op weg naar de herdenking van de moord op Van Severen. Dinaso-militanten staan opgesteld op de pui van het ‘Cruyse van Bourgonje’. (11) Opening van de tentoonstelling Joris Van Severen in zijn vroegere woning. V.l.n.r.: Jef François, leider van de Dinaso Militanten Orde, VNV-leider Staf De Clercq, Ernest Van den Berghe, algemeen sekretaris van het VNV, Pol Le Roy, leider van de Dinaso Corporaties en vader Lampaert. Op de tafel vooraan de uniform van Van Severen. (12) Van Severen-herdenking in de zaal Patria te Roeselare in 1940. Op de eerste rij, eerste links: de nieuwe Verdinaso-leider Emiel Thiers. (13) Van Severen wordt herdacht in de grote studio van zender Brussel in het teken van ‘Mijn Scild ende Betrouwen’. (14) Naast de foto's van Joris Van Severen en Jan Ryckoort roept Luc Delafortrie de herinnering op aan de Verdinaso-leider en zijn trouwe metgezel, die allebei te Abbeville werden omgebracht.

de DMO! - zich afscheuren. De afvaardiging bevestigde dat de Duitse overheid het Verdinaso reeds ontbonden had. Zij kwam in feite de politieke lijn opleggen, die Thiers moest volgen.

De besprekingen duurden van dinsdagavond 21 u. tot woensdagochtend 7 u. Toen kapituleerde Thiers opnieuw om getwist, zelfs gewelddaden, en ontbinding te voorkomen, zoals Thiers het formuleerde. Volgens de groep Persijn stond Thiers onder dwang de leiding aan François af. Volgens François heeft Thiers evenwel uit eigen vrije wil de leiding aan hem afgestaan. Een bewijs daarvan zag François in de brief, die Thiers de ochtend van de 29ste januari aan Van Dorpe richtte: 'De beweging staat vóór de ontbinding. De Commandant (n.v.d.r. François) wil nog een laatste kans wagen om ze te redden. Ik kan hem deze kans niet weigeren'. In zijn brief schreef Thiers ook nog dat het noodzakelijk was dat Van Dorpe en Persijn zich terugtrokken. Toen Thiers tegenover de delegatie de leiding overdroeg, had hij gezegd: 'Ik ben thans bij de Duitsche overheid gekompromitteerd. Het is beter dat iemand anders poogt de beweging te redden'. De afvaardiging verzekerde Thiers, dat François-Le Roy zouden trachten, nu het standpunt van het Verdinaso was gewijzigd, de beweging nog te redden.

Terwijl de delegatie bij Thiers was, werd de dokumentatie van de beweging door DMO-leden uit de Verdinaso-centrale te Antwerpen weggehaald en naar Gent overgebracht. Hierbij werd volgens Persijn de Duitse overheid als boeman gebruikt. Er werd verklaard, dat er een inval van de Gestapo dreigde en dat daarom de dokumenten 'op bevel van den Leider' moesten weggehaald worden. François had inderdaad aan Jan Morael, Hilaire De Mayer en enkele anderen de opdracht gegeven de hele dokumentatie, die tijdens François' afwezigheid in het begin van de bezetting door Persijn van Gent naar Antwerpen was overgebracht, 's nachts terug te halen.

De 29ste januari richtte Thiers een schrijven aan de 'Heeren van de Leiding van het Verdinaso' met uitzondering van François en Le Roy. Hierin schreef hij: 'Daar de Heer François bleek ervan overtuigd te zijn mij de te volgen politieke lijn te moeten opleggen, heb ik geoordeeld den Hr. François de Leiding van de Beweging te moeten laten, en mij te moeten terugtrekken'.

Volgens François konden hij en Le Roy de 29ste januari te Brussel het opheffen van alle tegen het Verdinaso uitgevaardigde verbodmaatregelen verkrijgen, omdat de nieuwe leiding 'zich reeds lange maanden onvoorwaardelijk voor het volksche en nationaalsocialistische standpunt had uitgesproken' en die nieuwe leiding hardnekkig ertoe besloten was het Verdinaso in die zin te leiden.

Nog steeds de 29ste januari '41 sloot François als nieuwe leider Paul Persijn uit wegens de 'groote verantwoordelijkheid voor den gang van zaken, die onze Beweging in zoo korte maanden regelrecht naar de ontbinding door de Duitsche overheid heeft gevoerd'.

Dezelfde dag sloot hij ook Frantz Van Dorpe uit: 'De reden is U *overbekend* en ik herstel hiermede de uitsluiting door Joris Van Severen tegen U uitgevaardigd'. Van Bilsen werd uitgesloten 'wegens zijn steunactie aan Van Dorpe'. Ten slotte werd ook nog een vijftal Dinaso-hoofdmannen uit het Brusselse uitgebannen, omdat zij tot de volgelingen van het betrokken drietal behoorden.

De groep Persijn - zeven van de negen leden van de leiding - beschouwde daarentegen de overdracht als onaanvaardbaar en besloot de 30ste januari de leiding op zich te nemen en een Direktorium op te richten. Dit omvatte o.l.v. Persijn Pol van

Herzeele, Juul Declercq en Louis Gueuning. De uitsluiting van François en Le Roy bleef gehandhaafd. Delafortrie werd uit zijn funktie van gouwleider Oost-Vlaanderen ontheven. Er waren nu twee Verdinaso's.

Dat Persijn, Van Dorpe, Van Bilsen en hun volgelingen de beweging volgens hún opvattingen wilden voortzetten, noemde François ‘een patent feit van opstandigheid, van tuchteloosheid’.

Met hun totaal tegenover elkaar staande stellingen deed elke van beide groepen alsof zij die in volste trouw aan de nagedachtenis van Joris Van Severen moest verdedigen. Die nagedachtenis moest evenwel dienen voor politieke doelstellingen en slechts in de mate waarin zij in één of ander kraam te pas kwam.

Tijdens de kadervergadering van het Verdinaso de 2de februari '41 verklaarde François: ‘Wij hebben moeten vaststellen dat een deel der leiding, niet alleen de gevangene was en bleef van een leer, maar de gevangene was en bleef van één marschrichting, die door den Leider, jaren vóór den oorlog, werd gedicteerd, en die door de geweldige gebeurtenissen van mei jl., meer dan gewoon voorbijgeloopen was. En Van Severen leerde ons verder: Een politieke actie moet van de werkelijkheid

uitgaan en met die werkelijkheid rekening houden (...) De werkelijkheid, nu, is niet meer de Belgische staat. De werkelijkheid van thans, het is de Duitsche macht, het is het Nationaalsocialistische Duitschland, en met die macht moeten wij, niet alleen rekening houden, met die macht moeten wij loyaal samenwerken.

Inmiddels was zaterdag, de 1ste februari, 'Hier Dinaso' verschenen, met de door Van Dorpe en Persijn achtergehouden teksten én met het artikel van Thiers 'Verzoening' - dus met diens toestemming - én met het bericht van de uitsluiting van Persijn, Van Dorpe en Van Bilsen.

Gezien de moeilijkheden in de schoot van het Verdinaso hadden de Duitsers Persijn medegedeeld, dat de 1ste februari het blad niet mocht verschijnen, maar dat zulks ook gold voor François en Le Roy. Het weekblad verscheen de 1ste februari toch - dus zonder Duitse toelating - maar het werd door de Duitse overheid uit de handel genomen.

Persijn hoopte dat de Duitse overheid 'ons weekblad in onze handen geven zal ten einde ons toe te laten het onze bij te dragen voor de Duitsch-Belgische samenwerking'.

De 3de februari '41 verontschuldigde François zich bij Oberkriegsverwaltungsrat Thedieck voor de uitgave van 'Hier Dinaso'. François schreef dit toe aan 'een misverstand'. Hij verzekerde Thedieck dat het Verdinaso 'kampbereid achter de nieuwe nationaal-socialistische leiding' stond.

Dezelfde dag verzocht François de Propaganda Abteilung te Brussel om de machtiging 'Hier Dinaso' te Gent te mogen uitgeven. Hij steunde zijn verzoek hierop, dat de vroegere leider van de Dinaso-Persdienst, Frantz Van Dorpe, uit de beweging was gesloten en de leiding van het Verdinaso door Thiers aan hemzelf was overgedragen.

Reeds de 6de februari deelde de Propaganda Abteilung mee, dat de reeds te voren mondeling gegeven toestemming nu ook schriftelijk werd bevestigd. De groep François-Le Roy had het blijkbaar gehaald.

Begin februari trachtte Frantz Van Dorpe nog in een ultieme poging 'Hier Dinaso' opnieuw in handen te krijgen. In een memorandum aan majoor Gerhardus, de leider van de Propaganda Abteilung, herinnerde Van Dorpe aan de inzet van het Verdinaso voor de Nieuwe Orde en vroeg nadrukkelijk dat rond het Verdinaso een nationale beweging zou gevormd worden: 'Het doel van deze beweging moet zijn: een volkse en nationaal-solidaristische ordening, binnen een ruimte, waarvan het Grootduitse Rijk de grenzen zal waarborgen'. De 6de februari stuurde hij ook een brief aan Regierungsrat Heym: 'Wij hopen, dat de Duitse ambtenaren ons - de oudste vrienden van het nieuwe Duitsland en België - de heruitgave van ons enig strijdblad, niet zullen verbieden'.

In een memorandum van de 10de februari '41 deed Persijn nog een vertwijfelde poging om bij de Duitsers enig gehoor te vinden. 'Wij zijn in dit land de oudste vrienden van het Nationaal Socialistische Duitsland. Op honderden vergaderingen en in honderden artikelen in ons weekblad hebben wij getracht ons volk de groote gebeurtenissen in het Derde Rijk te doen begrijpen en hebben wij steeds het goede recht van Duitschland tegenover de machten van het Westen verdedigd (...) Wij hebben tijdens den oorlog, op ordewoord van onzen Koning, tegen deze macht (n.v.d.r. Duitsland) gevochten hoe tragisch wij, Dinaso's, dit ook vonden en hebben onzen volledigen plicht gedaan (...) Reeds in zijn programma (1931) stelde Joris van

Severen voor ons volk “bondgenootschappen met eender gefundeerde Staten voornamelijk met diegene die rasverwante volkeren omsluiten” voorop. Hij doorzag de noodzakelijkheid, wanneer hij erin gelukte voor ons een ordestaat te bouwen, als eenig mogelijke waarborg tegen de democratische machten van het Westen een bondgenootschap met Duitschland te sluiten (...) Zooals wij vóór dezen oorlog de noodzakelijke samenwerking met Duitschland vooropstelden, zoo hebben wij deze samenwerking ook na dezen oorlog steeds verdedigd en als hoogste waarborg voor onze Nationale belangen op onze vergaderingen en in ons weekblad steeds uiteengezet. Steeds hebben wij verklaard dat in de toekomst het Duitsche Rijk het leidende Rijk van Europa zal zijn, zelfs indien door Adolf Hitler nog een mogelijk vergelijk met het Engelsche imperium bereikt wordt. Als Nationalisten willen wij dat ons land in de volledigste integrale samenwerking met het Rijk zal staan en erkennen ook dat dit Rijk, teneinde de herordening in Europa te kunnen doorvoeren, noodzakelijkerwijze het recht moet hebben bepaalde eischen aan alle landen te stellen, eischen waardoor het begrip van ons onafhankelijkheid in zekere mate kan gewijzigd worden (...) Al hetgeen wij, Dinaso's, voor ons volk bereiken willen en waarvoor wij thans 10 jaren gestreden hebben is, naar ons oordeel, in volledige harmonie met de belangen van het Duitsche

Rijk (...) Wij zouden niets liever hebben dan ten spoedigste een volledige samenwerking met het VNV te bereiken en meenen dat deze organisatie ook voor deze beginselen te vinden is (...) Ook met Rex wenschen wij verstandhouding en samenwerking te bereiken'.

Hoe ver Persijn, Van Dorpe en hun medestanders de Duitsers ook tegemoet kwamen, hun pogingen bleken vergeefs te zijn. De Duitse overheid had voor de strekking François-Le Roy gekozen, die nóg meer haar aanhankelijkheid aan het nationaal-socialisme had betoond. De tijd was nu niet meer ver af dat Persijn, Van Dorpe en Van Bilsen heel eenvoudig het zwijgen zal worden opgelegd. Nog gedurende korte tijd ontstond een ware berichten-, mededelings- en memoranda-oorlog tussen de twee Verdinaso's, zodat vele militanten ten slotte niet meer wisten wie ze moesten geloven en wie ze moesten volgen. Menige Dinaso stond voor een onmogelijke keuze en zal er dan maar uiteindelijk - en dikwijls met pijn in het hart - de brui aan geven. Zij stapten van het politiek toneel. Sommigen zoals Persijn, Van Dorpe en Van Bilsen zullen na verloop van tijd in het verzet gaan, zich daar verdienstelijk maken en trachten het onzalige jaar '40 te doen vergeten.

Het einde

De splitsing van het Verdinaso eind januari '41 was voor deze organisatie noodlottig. Reeds geruime tijd was het duidelijk geworden, dat de Duitsers het Verdinaso voor de keuze stelden: samengaan met VNV of Alg. SS-Vl.

François en Le Roy hadden weliswaar van het Duits bezettingsbestuur toelating gekregen hun aktie - voorlopig - voort te zetten, doch enkel op voorwaarde dat zij zo spoedig mogelijk met het VNV of de SS zouden versmelten. Nochtans stuurden zowel VNV als Alg.SS op het uiteenvallen van België aan. Joris Van Severen zal zich toen nog een keer in zijn graf hebben omgedraaid. De eigenlijke bedoelingen van François en Le Roy waren op samengaan met de Alg. SS gericht, maar velen van hun volgelingen wilden van geen Anschlusspolitiek weten. Eén van de gewestelijke Dinaso-leiders schreef de 5de september '41: 'Er is geen sprake van dat één mijner mannen naar de SS zal gaan, daar zal ik over waken'.

Nochtans hadden Le Roy en François na de 2de februari '41 de aanhangig zijnde onderhandelingen met de SS-Vlaanderen hervat. Onmiddellijk stelde de Alg. SS het duidelijk, dat er geen sprake kon zijn van samengaan of uitbouw van een nieuwe organisatie, maar dat het Verdinaso eenvoudigweg diende ontbonden en dat de Dinaso's maar naar de SS hadden te gaan. Daarop werden de onderhandelingen tot nader order stopgezet.

Nog in diezelfde week werden besprekingen met het VNV gevoerd. De Verdinaso-afvaardiging kreeg daar net hetzelfde antwoord als bij de SS: 'Gij hebt U te ontbinden en over te gaan naar het VNV'. Een afgevaardigde van de 'Persijnianen' zou zelfs - ten minste volgens Pol Le Roy - bij de VNV-leiding zijn gaan aandringen om met zijn groep een akkoord te sluiten.

Het Verdinaso was toen overgeleverd aan twijfel, wantrouwen, moedeloosheid, vrees voor de toekomst. In april '41 verergerde met de dag de afbrokkeling van de beweging. De enen oordeelden, dat het Verdinaso niet ver genoeg ging op de weg

naar de inlijving bij het Rijk en verlieten de beweging om bij de Alg. SS aan te sluiten. Anderen liepen vooruit op de pogingen om tot een eenheidsbeweging te komen en stapten al vlug naar het VNV. Nog anderen ten slotte vreesden dat het Verdinaso té ver ging en verkozen eruit te stappen en zich voortaan van elke aktiviteit te onthouden. Uiteindelijk reikten De Clercq en vooral Reimond Tollenaere - die dacht ook aan de DMO of wat er nog van overbleef - het Verdinaso de hand. De 10de mei '41 werd door François uiteindelijk vrede genomen met - voorlopige - aansluiting bij het VNV.

François: ‘Wij zijn overgegaan tot het VNV na een onderhoud met Thedieck. Thedieck gaf ons uitdrukkelijk te kennen dat het Verdinaso zou ontbonden worden. Hij deelde ons mee dat alleen het VNV de erkende beweging was, waarbij Rex-Vlaanderen reeds was aangesloten, en dat er voor ons geen andere keuze was, tenzij de overgang van het Verdinaso naar de Alg. SS’ Daarop riep François een vergadering samen van een dertigtal vooraanstaande Dinaso's. Nadat hij zich tegen de overgang naar de Alg.SS had uitgesproken, werd de overgang naar het VNV praktisch algemeen aangenomen.

Als benaming van de eenheidsbeweging had het VNV Nationaal-Socialistische Beweging voorgesteld. Doch de Duitse overheid ontkende én het

VNV én het Verdinaso het recht op bevoegdheid om van naam te veranderen. Daarover zou Berlijn wel beslissen - zoals het trouwens voor al de rest deed. Het bleef evenwel Eenheidsbeweging VNV. Het Verdinaso kwam zelfs niet mee in de benaming voor. Het kreeg het hoofdredakteurschap van het weekblad 'De Nationaalsocialist' en één lidmaatschap in de Raad van Leiding voor Pol Le Roy, de militie werd Dietsche Militie/Zwarte Brigade, François werd hiervan kommandant, maar kreeg Tollenaere als kommandant-generaal boven zich. Nochtans had François geëist dat de DMO-leiding de leiding der militie zou behouden, aangevuld door leden van de leiding der Zwarte Brigade. Wel traden vier hogere officieren van de DMO met hun rang en hun funktie in de staf van de DM/ZB. Het kader van de DMO zou op gelijkwaardige posten in de eenheidsmilitie worden ingezet. Ook in het politiek kader zou een billijke verdeling zijn. Maar ook daar was de praktijk verschillend van de theorie.

Alle organisaties werden ontbonden en traden tot het VNV toe. Daardoor was het Verdinaso volledig van het politiek toneel verdwenen. Dat er toch nog een paar duizend Dinaso's François en Le Roy naar het VNV zijn gevolgd, mag hieraan worden toegeschreven, dat zij wilden pogen door hun overstap in het VNV verandering te brengen. Na korte tijd bleek nochtans, dat zij daar niet tot gelding konden komen en dat de politiek van het VNV niet die van het Verdinaso zou worden. Om de waan op te houden dat het Verdinaso als evenwaardige partner met het VNV werd beschouwd, werd vooral te onpas misbruik van de naam van Van Severen gemaakt, terwijl zijn programma heel eenvoudig over de boord van het kollaboratie-schip werd gegooid. Toen vele in het VNV ontgoochelde Dinaso's dát begrepen, verlieten zij vooral in september '41 het VNV en de Zwarte Brigade om te trachten buiten het VNV en ook buiten de SS een hergroepering door te voeren om vroeg of laat op eigen krachten opnieuw hun kansen te benutten. Hierin zouden zij evenwel nooit meer slagen.

Zelfs voor Francois en Le Roy, die nochtans honderden militanten naar het VNV hadden gebracht, bleek deze beweging geen goede voedingsbodem voor hun geldingsdrang. De 26ste september '41 diende Le Roy zijn ontslag uit het VNV in.

In zijn ontslagbrief beschuldigde hij de VNV-leiding ervan dat zij de eenheidsbeweging had nagestreefd, niet om de nationaal-socialistische revolutie door te voeren, maar om de konkurrenten uit te schakelen en meester van de situatie te worden. Hij verweet haar eveneens dat zij haar beloften inzake benoemingen in het kader en toewijzing van gezagdragende funkties niet was nagekomen. Volgens Le Roy was de geest in het VNV 'nog precies zoo klein flamingantisch en zoo democratisch als hij dat vóór den oorlog was. Het VNV begreep niets van een nationaal-socialistische ingesteldheid en van een autoritaire gemeenschap, waar één leider spreekt en beslist (...) Het feit dat een publieke calamiteit als een Daels (wat hij altijd geweest is) in een nationaalsocialistische leidingsvergadering mag komen zuchten en steenen en blaffen en schruwelen en ... hysterisch doen spreekt boekdelen', aldus Le Roy.

François meende reeds de 16de oktober '41, dat er tussen het VNV en de Alg.SS-Vl. een brug moest geslagen worden naar 'de eene nationaalsocialistische beweging in Vlaanderen'. Ook voor hem bleek het VNV maar een tussenstation te zijn. Weldra trok hij eveneens naar de Vlaamse SS om hiervan einde '42 zelfs de leider te worden. En ook daar verkondigde hij 'de nagedachtenis van den grooten voorloper en

grondlegger van het nationaalsocialisme in Vlaanderen' te huldigen. François ondertekende toen evenwel met 'In trouwe aan van Severen. Heil Hitler'.

En waartoe politiek tijdens een bezetting zoal kan leiden blijkt ten slotte ook nog uit het volgende: De namen van de Dinaso's, die niet mede waren toegetreden tot de eenheidsbeweging van het VNV, werden door de VNV-leiding te Dendermonde geplaatst op de lijst van hen, die als gijzelaars in aanmerking kwamen...

4 Het Vlaams Nationaal Verbond (VNV)

‘Wanneer België nu door één of andere buitenlandsche macht moest overrompeld worden en onder dezes heerschappij komen te staan, dan kunnen wij een kruis maken over de verwezenlijking der door ons nagestreefde zelfregeering, zelfregeering die wij voor ons volk, langs wettelijke wegen, willen veroveren’.
(Kamer der Volksvertegenwoordigers - 1936)

‘Welnu, wij, Vlaamsche Nationalisten, wij zeggen: ‘Wij hebben twintig jaar gevochten voor het “Los van Frankrijk”, wij zullen met dezelfde hardnekkigheid vechten voor het “Los van Duitschland”.

Moest Hitler het in zijn bol krijgen, hier een voet probeeren te zetten, dan zullen wij in de eerste rangen staan om met ons lijf een levende borstweer te vormen tegen gebeurlijke overrompeling’.
(VNV-verkiezingspamflet lente 1939).

De oprichting van het Vlaams Nationaal Verbond (VNV) werd de 8ste oktober 1933 door Staf De Clercq in een manifest bekendgemaakt. Het doel bestond in de samenbundeling van de toenmaals verspreide Vlaams-nationale krachten in een beweging onder autoritaire leiding ter verwezenlijking van de Dietse staat op solidaristische grondslag, waarin Vlamingen en Nederlanders zouden worden verenigd. Een federalistisch België werd als een eerste stap hiertoe beschouwd.

Vóór mei '40 had het VNV een politiek van ‘strikte neutraliteit’ gevoerd vooral via het partijblad ‘Volk en Staat’ onder het motto ‘Nooit meer oorlog’ en ‘Geen Vlaamsch bloed voor vreemde belangen’. Wat die ‘strikte neutraliteit’ betekende kan in de eerste plaats afgeleid worden uit de heel wat konkreter woorden van Karel Lambrechts, VNV-propaganda-leider, die hij in '43 over het vooroorlogse VNV uitsprak: ‘Het (VNV) heeft resoluut partij gekozen voor Duitschland (...) Het kan niet ontkend worden dat de ideologische opstelling en de houding tegenover het nieuwe Duitschland zóó was, dat de nationaal-socialistische gedachtenstrooming overheerschend, ja, richtinggevend was in onze rangen’. Het kan moeilijk ontkend worden, dat bij een aantal VNV-ers vóór de Tweede Wereldoorlog een uitgesproken sympathie voor het nationaal-socialisme bestond. Binnen het VNV werd naar meer dan één verschijnsel in Duitsland opgekeken. In de tweede plaats staat het onomstootbaar vast, dat het partij-orgaan vóór de oorlog door nazi-Duitsland financieel werd gesteund. Zoals hierna zal blijken verstrekte VNV-leider De Clercq daarenboven tijdens de mobilisatie en de 18-daagse veldtocht via zijn zgh. ‘Militaire Organisatie’ (MO) het ordewoord, dat de Vlaamsgezinde soldaten de wapens tegen Duitsland niet zouden opnemen en bereikte hij dat - zoals uit het interview met Dr. Fritz Scheuermann, gewezen Abwehr-officier, en met Leo Tollenaere, de broer van Reimond, voortaan onloochenbaar vaststaat - sabotage werd gepleegd en geen weerstand werd geboden. Hierdoor werden de inzet en de weerbaarheid van een aantal gemobiliseerde soldaten ondermijnd, wat in het voordeel van Duitsland heeft gespeeld, ook al moge zulks de afloop van de 18-daagse veldtocht niet hebben bepaald.

Mei-oktober '40: Het VNV biedt zich meteen aan, de trein mag niet gemist worden.

De 14de mei 1940 werd door de VNV-parlementsfraktie ‘Geen tweede aktivisme’ als politiek standpunt ingenomen, d.w.z. geen gebruik te maken van de bezetting om struktuurhervormingen in de Belgische staat door te duwen. Het aktivistisch avontuur tijdens '14-'18 was immers slecht afgelopen. Volgens VNV-vooraanstaanden - maar dan ná de oorlog - zou het VNV tot november '40 hebben gewacht om in de kollaboratie te stappen. Zoals hierna zal blijken is dit onjuist. In de zomer van 1940 waren zeer velen in België ervan overtuigd, dat Duitsland de oorlog zo goed

1

2

3

4

5

6

7

(1) Duidelijker kon het niet: voor het VNV was de inval van de Duitsers de bevrijding uit de jarenlange vastkluistering in de Belgische staat. In dat teken sprak Jan Timmermans de 21ste december '41 in de Alhambra-schouwburg te Brussel tijdens de landelijke studiedag van (toen reeds vele) VNV-burgemeesters en -schepenen. (2) Staf De Clercq, de plattelandsonderwijzer, die VNV-leider werd. De mislukking van zijn politiek om het VNV als enige nationaal-socialistische partij in Vlaanderen te doen erkennen en het bewustzijn van zijn grote verantwoordelijkheid bij de kollaboratie-inzet van zovele aanhangers zullen wellicht tot zijn vroegtijdige dood hebben bijgedragen. (3) Hendrik Elias werd per 30/12/40 door het Militair Bestuur tot burgemeester-kommissaris van Gent benoemd. Na het overlijden van Staf De Clercq volgde hij deze per 23/10/42 als VNV-leider op. Hij kreeg een zware erfenis, waarvoor er geen weg terug meer was. (4) Victor Leemans liet reeds vóór de oorlog zijn belangstelling voor het nationaal-socialisme blijken en stelde zich tegen de demokratie en het parlementair stelsel op. In augustus '40, onder de druk van de Duitsers, sekretaris-generaal van het Ministerie voor Ekonomische Zaken. Na de oorlog CVP-senator, lid en zelfs voorzitter van het Europees Parlement. (5) Gérard Romsée, het brein van het VNV, tijdens de oorlog sekretaris-generaal voor Binnenlandse Zaken, met Van Coppenolle verantwoordelijk voor het - meer dan eens betwist - optreden van politie en rijkswacht bij de orde-handhaving. Heeft over zijn vele kontakten met het Hof tijdens de oorlog gezwegen als een graf. (6) Ernest Van den Berghe, de algemene sekretaris van het VNV, de 'éminence grise', die meer dan eens aan de touwtjes trok - maar dan achter de schermen - en zich in 1943 van het voorplan terugtrok. (7) Karel Lambrechts, van bij het ontstaan in 1933 voorzitter van het Vlaamsch Nationaal Syndicaat. Toen Reimond Tollenaere in 1942 aan het Oostfront om het leven kwam, volgde hij deze als propaganda-leider van het VNV op.

als zeker had gewonnen. Na de Belgische kapitulatie van 28 mei volgde de 22ste juni '40 de Franse wapenstilstand, en velen dachten dat ook Engeland spoedig zou verslagen worden.

De Duitse invallers hebben zich niet veel moeite moeten getroosten om met het VNV kontakt op te nemen en steun te bekomen. Integendeel, het VNV stelde zich onmiddellijk ten dienste van de invaller. Of, zoals Antoon Mermans het formuleerde: ‘De beslissing van den Leider was dan ook vanzelfsprekend: volwaardige onverdeelde samenwerking met de Duitsche overheid, in volkomen vertrouwen in den Führer en in de zekerheid dat Duitschland uiteindelijk dezen oorlog moest winnen, met de bereidheid alles te doen om deze zegepraal, in de mate onzer krachten, te helpen bevorderen. Het was hierdoor dat de Leider zich liet leiden, toen hij kontakt zocht en vond met het Militair Bestuur, zoodra dit in België gevestigd was’. De 15de mei '40 wist Berger, hoofd van het SS-Hauptamt, aan zijn chef Himmler te melden, dat niet nader genoemde VNV-leiders opnieuw, d.i. sinds de Duitse inval, in de werking van de Abwehr waren ingeschakeld.

J. Smets, de gouwleider van Arbeidsorde voor Limburg, die door De Clercq als een vertrouwensman was aangesteld, schreef eind maart 1941 aan Karel Lambrechts: ‘Reeds vanaf 19 mei 1940 (...) stelde ik mij ter beschikking om zoveel het maar kon arbeiders aan te zetten dienst te gaan nemen bij de Duitsche spoorwegen’. Smets had daartoe richtlijnen van De Clercq ontvangen.

De gouwleider van Arbeidsorde voor Antwerpen, Willems, maakte zelfs melding van uitgebreide wervingen voor het in gang zetten van de spoorwegen op een ogenblik waarop de slag aan de Leie nog aan de gang was. Hij vermeldde eveneens het inzetten van een aantal vertrouwensmannen, die als echte spionnen ten dienste van de Duitsers stonden.

Reeds de 24ste mei '40, dus nog in volle 18-daagse veldtocht, toen ook nog Vlamingen vielen, had De Clercq een eerste samenkomst met afgevaardigden van de Abwehr in ons land.

In een nota van het VNV aan het bezettingsbestuur dd. 6 februari '41 (‘Over wat men noemt de Vlaamsche SS’) beriep het VNV zich zelfs op zijn kontakten en samenwerking met de Abwehr nog vóór de 18-daagse veldtocht ten einde was. Nauwelijks een paar dagen nadat het Duitse leger de 17de mei '40 Brussel had bezet (volgens Elias in zijn naoorlogse memoires en ook volgens Antoon Mermans het in mei '41 schreef was dat de 27ste mei '40), ‘kwam de leiding van het VNV (De Clercq, Elias, Leemans, Romsée, Bessem - n.v.d.r. algemeen sekretaris van het Vlaams Economisch Verbond-, Van den Berghe, Lambrechts, Marcel De Ridder, enz.) in betrekking met de Abwehrstelle en arbeidde saam met dat organisme om de veiligheid van het Duitsche leger, door het inrichten van verweer tegen sabotage, te verzekeren. Zij gebruikte haar invloed bij de bevolking ten voordeele van de Duitsche bezetting, met de overtuiging aldus het best de Vlaamsche belangen te dienen. Dat gebeurde op een oogenblik dat duizenden onzer kameraden, door de schuld der Belgische regeering, aan de Franschen en Engelschen overgeleverd, in zware gevechten aan de frontlinie waren gewikkeld (...) In deze oorlog had het VNV partij gekozen, reeds lang vóór 10 mei’. Het initiatief daartoe was zoals de 24ste mei van De Clercq uitgegaan.

In een andere nota van eind '41 wordt nog medegedeeld, dat maandag de 27ste mei '40 de leider van het VNV besprekingen voerde met ‘de Abwehrstelle en de door

haar voorgestelde personen om de samenwerking voort te zetten. De eerste daad was de ter beschikkingstelling van honderden betrouwbare krachten als vertrouwenspersonen in de industrie'. Zij moesten sabotagedaden opsporen en voorkomen. Elias en vertegenwoordigers van 'Arbeidsorde' voerden hierover de 30ste mei '40 eveneens besprekingen met officieren van de Duitse militaire inlichtingsdienst.

Ook von Falkenhausen en Reeder, topofficieren van het Militair Bestuur (MB), waren amper 3 dagen te Brussel, toen Staf De Clercq en Jeroom Leuridan, VNV-gouwleider voor West-Vlaanderen, de 3de juni '40 'op bezoek' kwamen voor een 'eerste kennismaking'.

Het VNV kreeg er zijn eerste koude douche toen het vroeg naar de toekomst van het Vlaamse volk: 'De Führer zal na den oorlog hierover beslissen, hebt vertrouwen in hem'. Meteen was dit reeds een stilzwijgend verbod van elke openbare propaganda voor Dietsland als staat.

Wellicht als gevolg van dit onderhoud, waarvan vrijwel niets bekend is, stelde De Clercq nog in juni '40 een memorandum op, waarvan twee ongeveer gelijkluidende versies na de bevrijding bij zijn weduwe werden ontdekt. De VNV-leider stelde vast dat er in Vlaanderen ontegensprekelijk een Germaans bewustzijn bestond, 'dat gepaard gaat

met de gedachte der Germaansche lotsverbondenheid. Aldus zijn de elementen aanwezig eener trouwe samenwerking met Duitschland, vooral vanwege het jonge Vlaanderen, dat met geestdrift de volksche gedachte tot de hare heeft gemaakt en daarop haar staatkundig streven naar den Groot-Nederlandschen Staat (Holland + Vlaanderen + Fransch Vlaanderen) heeft gegrond'. Volgens De Clercq was het VNV de exponent van deze gedachte. Het VNV was nl. 'de sterke autoritaire organisatie in Vlaanderen, waarvan de alg. Leider, Staf De Clercq, bij den inval in België, door het Belgisch gerecht werd aangehouden en door den Engelschen Veiligheidsdienst werd opgezocht, terwijl meer dan tweehonderd leiders en volgelingen naar Frankrijk en elders werden ontvoerd', en... 'het VNV, dat 30.000 mannelijke leden telt, stelt zich volledig ter beschikking, met raad en daad'. En zeer belangrijk: 'Het VNV heeft trouwens niet den loop der vijandelijkheden afgewacht om volle medewerking aan Duitschland toe te zeggen'. In zijn memorandum legde De Clercq de nadruk op de wens van het VNV om in de provincie- en gemeentebesturen, de Rijkswacht, het NIR, de ministeries machtsposities te veroveren. Wat het toekomstig statuut van België betreft liet De Clercq een hele reeks mogelijkheden open: Groot-Nederland, de Belgische eenheidsstaat, een Belgische federale staat, of 'een nieuwe staatkundige ordening op nationaal-socialistischen grondslag in de landen onderworpen aan de Pax Germanica'. Zijn voorkeur scheen echter naar een autonome staat op Grootnederlandse basis uit te gaan. In afwachting hiervan drong hij aan op een strenge toepassing van de taalwetten, de officiële vastlegging van de taalgrens en de verwezenlijking van de kulturele autonomie. Voorts wees hij erop, dat zodra mogelijk een nieuwe Belgische regering diende gevormd, die aan de volksdualiteit zou aangepast zijn. Ook diende De Clercq een financieringsprogramma in ten belope van 8,5 miljoen fr. per jaar om het VNV als enige partij uit te bouwen en 'alle Vlamingen te winnen voor de Beweging, welke met Duitschland zal samenwerken'.

Het is niet bekend of en, zo ja, hoe het Militair Bestuur op De Clercqs memorandum heeft gereageerd. Erg geestdriftig zullen deze generaals wellicht niet geweest zijn. De Duitse bestuurders in Brussel, en dan in het bijzonder Reeder, waren wel van plan een voorzichtige 'Vlamingenpolitiek' te voeren, nog vóór hierover de 14de juli door Hitler onderrichtingen werden uitgevaardigd. Maar dit betekende nog niet, dat het MB het VNV meteen de vrije teugel liet. In een rapport van het MB van einde juli '40 over de 'Vlaamse kwestie' werd inderdaad tegenover het VNV zelfs een zeer gereserveerde houding aangenomen. In de ogen van het MB was het VNV ideologisch onstandvastig, klerikaal gebonden, miste het inzicht in de sociale noodwendigheden, was het verdeeld over het politiek einddoel, en was het vooral ervoor bevreesd zich over zijn verhouding tot het nationaal-socialistisch Duitsland en over de gemeenschappelijke Germaanse afkomst van Duitsers en Vlamingen te uiten. Niettemin besloot het MB uit taktische overwegingen tot een tijdelijk samengaan met het VNV, o.m. omdat dit de enige nationaal-socialistische groep was, waarvan de werking gans Vlaanderen bestreek, m.a.w. het MB nam zich voor te doen wat het inderdaad vier jaar lang heeft gedaan: het VNV zoveel mogelijk in het voordeel van Duitsland 'gebruiken'.

Volk en Staat loopt van socialistische persen.

Was het VNV dus al achter de schermen met de Duitse bezetters drukdoende, dan viel er nochtans tijdens de eerste weken na de kapitulatie van een openbaar optreden van het VNV niets te merken. Het MB wilde trouwens toen geen enkele beweging in het openbaar laten optreden. Rust en orde vormde voor het MB het parool, en ook voor de Duitsers was België met een in het land gebleven Koning een moeilijk geval. Wel verscheen het VNV-dagblad Volk en Staat opnieuw de 13de juni '40, uiteraard onder Duitse censuur. Het werd gedrukt op de persen van de in beslag genomen Volksgazet, die een aantal socialisten rond H. De Man opnieuw wilde uitgeven.

Het initiatief tot de wederuitgave van Volk en Staat was vooral van Staf De Clercq uitgegaan. Beheerder Karel Peeters en hoofdredakteur Antoon Mermans waren de 10de mei aangehouden en met één van de ‘spooktreinen’ naar het kamp van Le Vernet d'Ariège in Zuid-Frankrijk overgebracht. Tot hun terugkeer drie maanden later was Jan Brans hoofdredakteur. In augustus '40 kwam A. Mermans terug in dienst en werd Brans plaatsvervangend hoofdredakteur. Mermans was vooral verantwoordelijk voor de volkse uitgave A van Volk en Staat, terwijl

Brans de verantwoordelijkheid voor de uitgave B van de krant kreeg, die veeleer voor een gevormd publiek bestemd was.

De gezamenlijke oplage lag tijdens de oorlog merkelijk hoger dan vóór de Duitse inval. Terwijl het vooroorlogs blad amper een oplage van 10.000 exemplaren haalde, werd het van 1942 tot 1944 doorgaans op 50 à 60.000 exemplaren gedrukt (voor de jaren 1940 en 1941 zijn geen betrouwbare gegevens voorhanden).

Besprekingen t'allen kante... naar de eenheidspartij van alle 'gezonde' Vlamingen

In juni en juli '40 voerde het VNV besprekingen met andere Vlamingen én ook met 'Belgicisten'. De kontakten met Belgicistische kringen, waaronder het Hof, betroffen in de eerste plaats de eventuele vorming van een nieuwe regering. Het initiatief daartoe ging meestal niet van het VNV uit, maar wel van politici uit de traditionele 'staatspartijen' of van personen, die steeds de Belgische eenheidsstaat hadden voorgestaan. De VNV-leiders hebben daarom na de oorlog steeds voorgehouden, dat zij vreesden door de Belgicistische kringen nogmaals, zoals vóór de oorlog, te worden voorbijgestreefd. Met deze eenheidsstaat, waarin het VNV steeds het Franstalig overwicht had aangeklaagd, wilde het VNV met de hulp van de bezetter komaf maken. Alle Vlaamse krachten moesten dus verenigd worden.

De kontakten met andere Vlaamse kringen liepen over de vorming van een zo breed mogelijke Vlaamse koncentratie, waaraan toen in heel wat kringen werd gedacht. Zo werden in de zomer van '40 tussen de VNV-leiding en leiders van de Katholieke Vlaamsche Volkspartij (KVV) besprekingen gevoerd tot vorming van een 'kristelijke koncentratie'. Hierbij vervulde Frans Daels, hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Gent en voorzitter van het IJzerbedevaartkomitee, een bemiddelende rol. Of... een algemene maar mislukte herhaling van 1936. Volgens graaf Capelle, sekretaris van de koning, behoorde senator en hoogleraar Edgard De Bruyne in 1940 tot de KVV-onderhandelaars.

Ook met de leiding van het Verdinaso werden door VNV-vooraanstaanden, Gerard Romsée en Victor Leemans, en door Piet Meuwissen, gewezen sekretaris van minister Sap en sekretaris van het tegen de Boerenbond gerichte Vlaams-nationaal Boerenfront, besprekingen met het oog op koncentratie gevoerd. Volgens het MB mislukten deze, omdat het Verdinaso Wallonië in Dietsland wilde opnemen.

Er moet een koncentratie komen...

De 3de juni '40 zaten bij een samenkomst te Brussel rond de tafel in het lokaal Sirius o.a. Hendrik Elias, lid van de Raad van Leiding van het VNV, de reeds te voren vermelde P. Meuwissen, advokaat J. Custers, algemeen sekretaris van het Katholiek Vlaamsch Oud-Hoogstudentenverbond en kort daarop kabinetschef van de kommissaris-generaal voor Wederopbouw Verwilghen, alsmede Jef Van de Wiele,

vóór de oorlog tegelijk redaktiesekretaris van Nieuw Vlaanderen en hoofdredakteur van het maandblad De Vlag.

Volgens J. Van de Wiele, na de oorlog, waren de aanwezigen het erover eens, dat er geen tweede aktivisme mocht tot stand komen, ‘in dien zin dat niet zou getracht worden Vlaamsche ministeries op te richten, een zelfstandig Vlaanderen op te richten enz...’, dat het uit was met alle partijen, ook met het VNV, ‘en dat nu alleszins een koncentratie diende te ontstaan’. Van de Wiele legde de aanwezigen een motie voor, die naar zijn mening als principiële verklaring bij de bezetter moest ingediend worden. Deze verklaring omvatte drie punten: ‘1) Vlaamsche bodem en Vlaamsche arbeid zijn Vlaamsch bezit; 2) de uitbouw der Vlaamsche waarden moet liggen in Vlaamsche handen; 3) de historisch gegroeide cultuur en eigen aard van Vlaanderen moet zich ongehinderd kunnen ontplooien’. Deze motie werd volgens Van de Wiele door de aanwezigen niet aanvaard, vooral omdat Elias ze ‘te klein’ vond, en verklaarde dat ‘er iets grooters in wording was’.

Volgens J. Custers werd een tweede aktivisme verworpen, omdat de Vlamingen hiermee tijdens de 1ste wereldoorlog slechte ervaringen hadden opgedaan: de strafvervolgingen, de stilstand van de Vlaamse Beweging na de Eerste Wereldoorlog, de verdeeldheid in het Vlaamse kamp. Doch volgens Ward Hermans gold het hier geen initiatief van de Vlaamse nationalisten, maar ging het om een richtlijn van het Hof. Bij voormelde of één van de andere vergaderingen waren volgens J. Custers o.a. ook

ex-BWP-voorzitter Hendrik De Man en dr. Martens aanwezig. De opname van laatstvermelde in de Vlaamse Akademie voor Geneeskunde had de 9de februari 1939 de val van de regering Spaak veroorzaakt. Dr. Martens was samen met Dr. Speleers, beiden oud-aktivisten en om die reden als hoogleraar afgezet, reeds in juli '40 op aandringen van graaf Lippens opnieuw aan de Rijksuniversiteit Gent aangesteld.

Tijdens diezelfde periode onderzocht Van de Wiele, samen met opnieuw Piet Meuwissen en V. Leemans, welke persoon geschikt zou zijn om ‘de geconcentreerde Vlaamsche actie’ te leiden. Van de Wiele stelde Leemans voor, gezien diens onderlegdheid op sociaal-ekonomisch gebied. Leemans leidde reeds vóór de oorlog Arbeidsorde, de korporatistische syndikale organisatie van het VNV, één van de weinige konkrete resultaten van het akkoord, dat in 1936 tussen het VNV en Rex was gesloten. Niettegenstaande al het drukke gepraat leverde het evenwel geen tastbaar resultaat op.

De juli-manifesten: Dietsland om Duitsland beter te dienen

In juli '40 voerde het VNV een drukke Dietse propaganda-aktie, die vooral in Dietsgerichte artikels van Volk en Staat tot uiting kwam. Deze artikels werden door het MB niet gecensureerd. Het MB verbood echter wel de publikatie in de VNV-krant van twee manifesten, waarin de noodzaak van de wedervereniging der Nederlanden werd voorgehouden.

Het eerste manifest was van de hand van Staf De Clercq en was bestemd om ter gelegenheid van de 11de juli in Volk en Staat te worden gepubliceerd. Volgens De Clercq wezen de historische gebeurtenissen duidelijk erop, dat een nieuwe wereld in aanbouw was, waarin de volkeren eindelijk ‘de bestemming, die aan hun eigen karakter en aard beantwoordt, volledig en ongehinderd zullen kunnen vervullen. De gedachte aan die nieuwe wereld houdt voor honderden (n.v.d.r. sic!), in Noord en Zuid, de hoop in, dat een staatkundig uiteengehouden volk eindelijk de eenheid zal verwerven, welke dat volk zal toelaten de taak die uit zijn wezen voortvloeit, ten volle te volbrengen’.

Doch De Clercq ging verder. De wederverenigde Nederlanden zouden hun plaats in het ‘Germaansche geheel’ innemen, maar dan een plaats die hun op grond van hun specifieke eigenheid toekwam. Zulke Nederlanden zouden Duitsland betere diensten kunnen bewijzen dan ‘verscheurde’ Nederlanden.

Het tweede manifest werd opgesteld door een groep rond Frans Daels, vooral het Verbond der Vlaamsche Oudstrijders. Nog meer dan in het manifest van De Clercq werd hier voor de ‘staatkundige hereeniging van de Nederlanden’ gepleit, nu ‘in Europa een nieuwe politieke, sociale en economische orde in uitzicht wordt gesteld’. Het manifest zou ‘aan de breedst mogelijke lagen onzer intellectuelen’ ter ondertekening worden voorgelegd. Op het ogenblik waarop het manifest werd rondgestuurd, hadden 21 Vlamingen ondertekend. De bezettende overheid greep niet alleen tegen deze Dietse manifesten in. Zij verbood zelfs het gebruik van de leeuwenvlag ter gelegenheid van de 11de juli. Het uithangen van de leeuwenvlag kon immers tegenmanifestaties uitlokken. En ‘wanordelijkheden’ wilde het MB alleszins voorkomen. De werkelijke reden van dit leeuwenvlag-verbod kwam echter

ongetwijfeld hierop neer, dat het MB elke verwijzing naar het toekomstige statuut van België wilde verhinderen.

Hierbij mag dan al voor het eerst de vraag gesteld worden waarom het VNV tegenover deze manifeste Duitse afwijzing i.v.m. Dietsland of een zelfstandig Vlaanderen reeds toen niet heeft beslist om de kollaboratie stop te zetten toen het nog tijd was. Die vraag zal nog herhaalde malen moeten gesteld worden. Vier jaar lang zal het VNV niet de logische besluiten trekken uit de vele ontgoochelingen, die het bij de Duitsers zal oplopen. Het VNV is de kollaboratie ingegaan zonder enige waarborg te eisen, waarvoor het achteraf zeer duur zal moeten betalen.

Augustus '40: het VNV treedt naar buiten onder het mom van een Volksbeweging.

Het MB verbood in de zomer van '40 nochtans niet om het even welk optreden van het VNV. De 18de juli '40 had het MB inderdaad het VNV, Rex en het Verdinaso ertoe gemachtigd openbare vergaderingen te houden, waarvan het VNV dankbaar gebruik maakte. Zo kon Elias eind juli '40 tijdens volksvergaderingen het woord voeren over 'Vlaan-

8

9

10

11

12

Sluit eendrachtig aan bij de groote Volksbeweging!

De ondergeteekenden, bewust van hun verantwoordelijkheid ten opzichte van hun Volk en van het werk van heropbouw, dat moet worden tot stand gebracht, roepen alle Vlamingen op om — tot hernieuwing van de nationale en sociale orde — eendrachtig aan te sluiten bij de groote Volksbeweging, waarvan het V.N.V. het initiatief heeft genomen.

STAF BRUGGEN, leider Vlaamsche Volkstooneel.
ERNEST CLAES, letterkundige
Dr FRANS DAELS, professor aan 's R. U. te Gent, Voorzitter van het Bedevaartcomite.
EDGAR DELVO, gewezen leider der Arbeidershoogeschool.
Dr F. DE PILLECYN, letterkundige
Dr DE VLEESCHAUWER, professor aan 's R. U. te Gent
Dr A. DE WAELE, professor aan 's R. U. te Gent
Dr. L. ELAUT, professor aan 's R. U. te Gent
Dr. V. EVRARD, professor aan 's R. U. te Gent
Dr. ADELFONS HENDERICKX
HUIB. HOSTE, bouwkundige
G. LEFEVER, voorzitter Vlaamsche Oud-Strijdersbond (V. O. S.).
Dr. C. LEURS, professor aan 's R. U. te Gent, voorzitter Vlaamsche Toeristenbond
M. LIESENBORGHS, journalist, sekret. Alg. Ned. Verbond
Dr. J. MEUWISSEN, gewezen rector aan 's R. U. te Gent.
Ir. P. MEUWISSEN, alg. secret. Boerenfront
KAREL PEETERS, secret. Volksuniversiteit «Herman Van den Reeck»
J. SIMONS, letterkundige
H. TANREZ, secret. Vl. Verbond voor Brussel
Dr UYTTERHOEVEN, secret. leeraarsbond van het officieel Middelbaar Onderwijs (O. M. O.)
Ir. VAN BOCKSTAELE, secret. Vlaamsche ingenieursvereeniging (V.I.V.)
Dr. J. VAN OVERSTRAETEN, hoofdopsteller Toerisme
Dr. ROB. VAN ROOSBROECK
Ir. VAN THILLO, voorzitter Vlaamsche Voetbalbond (V. V. B.)
Dr. D. VERSTRAETE, voorzitter Vlaamsche Jeugdherbergcentrale (V.J.H.C.)
Ir. E. WAUTERS, voorzitter Vlaamsch Instituut voor Volksdans (VIVO.)

13

14

(8) Freiherr Alexander von Falkenhausen, vier jaar lang militair bevelhebber in ons land. Tegenstander van Hitler, maar niet van hoge Belgische kringen. Verantwoordelijk voor de terechtstelling van gijzelaars, wegvoering van Joden en uitvaardiging van de arbeidsplicht. Daarom door Belgisch gerecht veroordeeld tot 12 jaar dwangarbeid, maar reeds na twee dagen vrijgelaten. (9) Eggert Reeder, vier jaar lang chef van het Duits Militair Bestuur maar ook SS-Brigadeführer, voerde een handige 'verdeel en heers'-politiek in het uitsluitend voordeel van Duitsland, waaraan het VNV zich liet vangen. Veroordeeld door het Belgisch gerecht, maar onmiddellijk vrijgelaten. (10) Jeroom Leuridan, VNV-gouwleider voor West-Vlaanderen, kreeg van het Militair Bestuur spreekverbod en een boete. Elias beval hem zich daaraan te onderwerpen. (11) Karel Peeters, van '33 tot '44 afg. beheerder van de NV Uitgeverij De Schelde en algemeen direkteur van de gelijknamige krant, die van '36 af Volk en Staat werd, de spreekbuis van het VNV. Werd in mei '40 met een spooktrein naar Zuid-Frankrijk weggevoerd. (12) Antoon Mermans, sedert 1938 hoofdredacteur van Volk en Staat, wat hij bleef voor de volkse editie bij zijn terugkeer na zijn wegvoering in mei '40. Viel het politiek katholicisme en het Jodendom aan. Lag herhaald overhoop met de Duitse Propaganda-Abteilung omtrent de preventieve censuur en het gebruik van Diets. (13) Jan Brans, hoofdredakteur van de uitgave 'voor intellektuelen' van Volk en Staat tijdens de bezetting. (14) Eén der oproepen in de zomer van '40 tot aansluiting bij de Volksbeweging, waarachter het VNV schuilging, dat toen al de eenheidsbeweging in Vlaanderen wilde worden.

deren in de nieuwe tijd'. Te Hasselt verklaarde hij o.m. dat het VNV niets aan zijn programma hoefde te wijzigen. Hij gaf wel toe dat 'de toekomstige landsgrenzen niet door ons kunnen getrokken worden', maar Hitler 'die het zwaard hanteert, kan ook in het zwaard het recht putten de grenzen te bepalen. (...) Het Vlaamsche volk zal spreken door het VNV.'

Een eerste greep naar de macht.

De in gans Vlaanderen gehouden volksvergaderingen van eind juli '40 vormden voor het VNV de start van een groots opgezette kampagne voor een ruime 'Volksbeweging', waarachter de poging van het VNV schuilging om de eenheidsbeweging in Vlaanderen te worden. Weliswaar waren de Dietse manifesten op de boycot van het MB gestoten, maar én het VNV én Fr. Daels gaven daarom de moed niet op. Het MB had immers alle politieke formaties van vóór mei '40 verboden, met uitzondering van VNV, Rex en Verdinaso. Wilde het VNV als enige partij erkend worden, dan moest zij de andere uitschakelen of opslorpen. De 11de augustus '40 verscheen in Volk en Staat de officiële oproep van Staf De Clercq tot vorming van een Volksbeweging, met een eerste lijst van ondertekenaars, vooraanstaande Vlaamsgezinden maar hoofdzakelijk niet-VNV-ers. Opvallend was in deze oproep geen sprake meer van Dietsland of de Grootnederlandse staat, wel van 'dit oogenblik waar Vlaanderen het uur zijner vrijwording gaat beleven'. Duidelijk werd ook gesteld, dat het een volkse en nationaal-solidaristische beweging betrof. Hoewel het initiatief voor deze Volksbeweging van het VNV uitging, werd ook nadrukkelijk verklaard - een middel zoals een ander - dat toetreding tot de Volksbeweging niet betekende, dat men bij het VNV aansloot. Vertegenwoordigers van de vooroorlogse radikale Dietse groepen kwamen evenwel niet voor op de vijf ondertekenaarslijsten, zoals die in Volk en Staat tussen 11 augustus en 15 september '40 verschenen en die slechts een keuze uit de duizenden ondertekenaars omvatten. Vertegenwoordigers van andere Nieuwe Orde-bewegingen als het Verdinaso en Rex-Vlaanderen al evenmin. VNV-algemeen sekretaris Nest Van den Berghe had het trouwens in zijn brief van 2 augustus aan Jef Van de Wiele over 'deze verbreeding van het VNV'. Onder de ondertekenaars kwamen o.a. voor: Staf Bruggen, leider van het Vlaams Volkstoneel, de schrijvers Ernest Claes, Filip de Pillecijn en Jozef Simons, verscheidene professoren aan de RUG: Frans Daels, Herman de Vleeschauwer, A. Dewaele, Leo Elaut, V. Evrard, Constant Leurs en de latere professor aldaar Robert Van Roosbroeck, ook Zeger Van Hee, professor aan de KUL, voorts de gewezen BWP-er Edgar Delvo, later leider van de Unie van Hand- en Geestesarbeiders, Germain Lefever, voorzitter van het VOS, Piet Meuwissen, algemeen sekretaris van het Boerenfront, Jozef Van Overstraeten, afgevaardigd beheerder van de VTB, Reimond Speleers, gewezen rektor van de zgh. von Bissing-universiteit, Adriaan Martens, gewezen lid van de Raad van Vlaanderen, Leo Vindevogel, volksvertegenwoordiger.

Het MB was niet zo erg met deze Volksbeweging, de verdoken voorbereiding van de VNV-eenheidspartij, ingenomen. De MB-chef Reeder oordeelde, dat ook déze koncentratiepoging 'voorbarig' was: eerst moest er klaarheid komen in de verhouding van het VNV tot Duitsland, en de Dietse plannen moesten achterwege blijven. Reeder

verbood uiteindelijk in september '40, dat nog volksvergaderingen zouden gehouden worden. Hierdoor maakte het MB de Volksbeweging onmogelijk. Wel verscheen de 1ste september '40 nog een manifest van het Davidsfonds, eerst in zijn eigen blad De Belleman, nadien ook in Volk en Staat van 7 september en in oktober nogmaals in Nieuw Vlaanderen. De 70.000 leden van het Davidsfonds werden opgeroepen 'in een geest van tucht en volksverbondenheid op het plan der cultuuractie, uit volle kracht mee te werken aan den uitbouw van de nieuwe volksche ordening', en het Davidsfonds sprak de hoop uit, dat ook op politiek vlak spoedig de eenheid zou worden bereikt. Maar zó ver kwam het voorlopig niet.

Het VNV bereidt zich voor op de macht.

Terwijl de kampagne voor de Volksbeweging aan gang was, ontstonden binnen het VNV plannen voor een interne reorganisatie. Hierbij werd reeds aan een eenheidsbeweging gedacht, en blijkbaar werd ook rekening gehouden met de hoop, dat het VNV 'de macht' zou krijgen. Daarom werd in juli-

augustus '40 de vooroorlogse Grijze Brigade, de door Herman Van Ooteghem geleide militie van het VNV, tot Zwarte Brigade o.l.v.R. Tollenaere omgevormd. Kleur en insignes van de uniformen waren aan de Nederlandse NSB en uiteindelijk aan de Duitse Algemene SS ontleend. Wilde het VNV de greep naar de macht doen, dan moest het over een militie beschikken om de konkurrenten het hoofd te kunnen bieden. Bovendien werd de 23ste oktober de Raad van Leiding uitgebreid. Bij de stichting van het VNV in 1933 was de Raad van Leiding als een kollektief leidinggevend orgaan bedoeld. In de loop van de jaren was het VNV zich steeds meer als een niet-demokratische, veeleer autoritaire beweging gaan gedragen, waarin de Leider het laatste woord kreeg. De Raad was reeds vóór de oorlog nauwelijks nog een raadgevend lichaam, dat door leider Staf De Clercq al dan niet kon geraadpleegd worden, en in de praktijk steeds minder werd geraadpleegd. Vóór de uitbreiding van oktober '40 telde de Raad 5 leden: Staf De Clercq, algemene leider en VNV-volksvertegenwoordiger, H.J. Elias, advokaat, historicus, volksvertegenwoordiger en VNV-gouwleider voor Oost-Vlaanderen, Reimond Tollenaere, eveneens advokaat en volksvertegenwoordiger alsmede VNV-propagandaleider en kommandant-generaal van de Zwarte Brigade, Gerard Romsée, advokaat en volksvertegenwoordiger, en Ernest Van den Berghe, volksvertegenwoordiger en algemene sekretaris van het VNV.

Door de beslissing van De Clercq werd de Raad van Leiding uitgebreid met Frans Daels, Edgar Delvo, tot mei '40 sekretaris van de socialistische Centrale voor Arbeidersopvoeding, Jeroom Leuridan, advokaat, parlementslid en VNV-gouwleider voor West-Vlaanderen, en Raymond Speleers, tijdens de Eerste Wereldoorlog waarnemend rektor van de vervlaamste 'von Bissing-universiteit' te Gent, die in 1918 naar Nederland was uitgeweken, en zoals reeds vermeld in de zomer van '40 opnieuw hoogleraar te Gent was geworden.

Het VNV openlijk en 100% pro-Duits: 'Leve de Führer' (november 1940)

In de loop van oktober '40 hadden 'talrijke' besprekingen plaats tussen de MB-chef Reeder eensdeels en Staf De Clercq en zijn medewerkers anderdeels, waarbij de leider van de Auslandorganisation van de NSDAP voor België, Schulze, als bemiddelaar optrad. Deze besprekingen hebben blijkbaar in november '40 tot een koerswijziging van het VNV geleid.

Van dan af sprak de partij zich openlijk uit ten voordele van het nationaal-socialistisch Duitsland en zijn Führer Adolf Hitler, steeds met het doel als enige partij aan de macht te komen, en om van de Duitse bezetting gebruik te maken om de doelstellingen van het VNV te verwezenlijken. Volgens Reeder werd tijdens deze besprekingen bereikt, dat het VNV in toenemende mate de nationaalsocialistische ideologie overnam, de Grootnederlandse gedachte voorlopig op de achtergrond schoof - de Duitsers stelden deze gedachte immers niet op prijs - en duidelijk tegen het politiek katholicisme stelling nam. Laatstvermelde houding was belangrijk, omdat het VNV vóór de oorlog met de Vlaamse vleugel van de Katholieke Partij duchtig had geflirt, en ook nog bij het begin van de bezetting op een koncentratie met

katholieke kringen had aangestuurd. Zulks had vooral de Duitse SS ertoe aangezet het VNV als een klerikaal gebonden beweging te brandmerken.

Nochtans had Daels met het oog op voormelde besprekingen de VNV-leiding ervoor gewaarschuwd de Grootnederlandse gedachte niet in de vergeethoek te schuiven. De 4de oktober '40 schreef hij inderdaad aan algemeen sekretaris Van den Berghe, dat wanneer de VNV-leiding spoedig daarop von Falkenhausen zou ontmoeten ‘dan kunnen wij, zoveel de bezettende macht het enigszins wenscht, de nationaal-socialistische richting van onze beweging onderstrepen; maar het moet volstrekt zijn dat de bezettende macht weet en van ons hoort, dat wij op het standpunt staan van Groot-Nederland, kultureel en staatkundig één.’ Uit dezelfde brief van Daels blijkt ook, dat er diskussie bestond binnen de VNV-leiding over de vraag of het VNV naar buiten uit de nationaal-socialistische terminologie zou overnemen, dan wel het etiket ‘nationaal-solidaristisch’ zou blijven gebruiken. Er werd aan een naamsverandering van de beweging in nationaal-socialistische zin gedacht, waarbij de vorming van een ‘concentratie van alle gezonde Vlaamsche krachten’ niet uit het oog werd verloren.

De naamsverandering kwam evenwel niet tot stand, en het resultaat van de ‘talrijke besprekingen’ was hogervermelde koerswijziging van het

VNV ten gunste van Duitsland. Deze koerswijziging werd voor het eerst door Staf De Clercq openbaar gemaakt in een toespraak, die hij de 10de november '40 vóór het VNV-kader van de afdeling Groot-Brussel hield. Het was zijn eerste grote politieke en openbare toespraak sinds het begin van de bezetting, en de tekst was vooraf door de bezettende overheid gecensureerd. Zo werd hem gezegd dat hij om taktische redenen de term 'nationaal-socialistisch', die hij perse wilde gebruiken, moest vermijden. De Clercq deed wat de Duitsers vroegen en gebruikte dan maar de term 'nieuwe orde'. In deze 'merkwaardige rede' - hoewel vrijwel elke toespraak van de leider in Volk en Staat zo zal worden genoemd was deze toespraak inderdaad uiterst merkwaardig - verklaarde De Clercq o.m.: 'Wij hebben vertrouwen in den Führer. Verwacht van mij niet dat ik hier spreken zal over grenzen. Ieder kent onze opvattingen daaromtrent. Maar grenzen worden vastgelegd door den overwinnaar in dezen oorlog. Die overwinnaar zal Duitschland zijn. Die overwinnaar is Duitschland. In onzen strijd tegen België moesten wij van grenzen spreken. Wij moesten die grenzen bepalen en er voor vechten. België was trouwens onzen vijand. Duitschland is onzen vijand niet. Wij hebben vertrouwen in den Führer. Wij twijfelen er niet aan of wat hij zal doen, zal goed gedaan zijn. Goed voor ons volk, voor heel ons volk.'

En dan kwam de historische, opzienbarende uitspraak, dat het VNV zijn vooroorlogse leuze 'geen Vlaamsch bloed voor vreemde belangen' tijdens de 18-daagse veldtocht alle eer had aangedaan: 'Als er in de maand mei geen duizenden Vlaamsche en duizenden Duitsche soldaten méér zijn gevallen, dan kan het Vlaamsch-Nationaal Verbond zulks gerust op zijn rekening schrijven. Dat kunnen wij ook bewijzen. Doch de tijd is nog niet gekomen om die schitterende bladzijde van Vlaanderen's Geschiedenis openbaar te maken'. Deze uitspraak deed en doet ook nog tientallen jaren later veel stof opwaaien. Daarom komen wij even verder hierop uitgebreid terug.

De Clercq verklaarde tijdens zijn toespraak ook nog, dat de doelstelling van het VNV kon omschreven worden als het vestigen van 'de nieuwe orde in Vlaanderen (...) geboren uit de nationaalsocialistische revolutie'. Geen sprake meer van Dietsland of van de politieke wedervereniging van de Nederlanden, waarmee het VNV in de zomer van '40 hoog van de toren had geblazen. Nochtans had Daels de VNV-leiding de 4de oktober '40 bezworen de kulturele en staatkundige eenheid van Groot-Nederland te blijven verdedigen. 'Gebeurt dat niet, dan zullen wij bij heel ons volk doorgaan als officieele protagonisten van de annexatie'. Voorwaar de taal van een Vlaamse profeet. Ten slotte verklaarde De Clercq nog, dat het VNV in geen geval een Engelse overwinning wenste: 'De Germaansche samenhoorigheid is geen ijdel woord. Lang vóór den oorlog reeds heeft het VNV partij gekozen'.

De rest van de rede was een aanval tegen de anti-Duitse hetze, de woeker, de vrijmetselarij, de Joden, het politiek katholicisme, de pro-Engelse propaganda.

De MO: een bijhuis van de Abwehr

De fameuze verklaring van De Clercq de 10de november '40 over de aktie van het VNV vóór en tijdens de 18-daagse veldtocht heeft dus heel wat opzien in ons land verwekt, zelfs onder Vlaamse nationalisten. Zij heeft toen en tot de dag van vandaag

vele reakties uitgelokt. Het Verdinaso verbrak toentertijd de opnieuw aangeknoopte onderhandelingen omwille van De Clercqs verklaringen. De verklaring van Staf De Clercq van de 10de november 1940 was niet alleen belangrijk, omdat de VNV-leider zich voor het eerst in het openbaar duidelijk voor de kollaboratie uitsprak en de algemene richtlijnen van zijn kollaboratie-politiek toelichtte. Maar vooral omdat de Clercq erin verwees naar het optreden van de M.O., de Militaire Organisatie in het Belgisch leger vóór en tijdens de 18-daagse veldtocht van mei 1940, een Militaire Organisatie die De Clercq in het geheim en in overleg met de Abwehr, de diensten voor spionage en contraspionage van de Duitse Wehrmacht, had opgebouwd.

Vlaamse nationalisten uit de kollaboratie hebben met deze opzienbarende verklaring van Staf De Clercq meer verveeld gezeten dan hun lief was... en is. Zelfs Elias, opvolger van De Clercq na diens overlijden, verklaarde in september '47 vóór het Krijgshof, dat hij met de MO niets te maken had en vóór november '40 nooit erover gehoord had. Het zou gewoon bluf van De Clercq zijn geweest. De Clercq zou het hem zelf gezegd hebben (Vanzelfsprekend dient ermee rekening gehouden, dat

Elias tijdens zijn proces alle belang erbij had de MO tot bijna onbestaande, en zijn eventuele medeplichtigheid eraan tot helemaal onbestaande te herleiden). Ook in zijn naoorlogse ongepubliceerde gedenkschriften stelde Elias: ‘Ik ben persoonlijk, in de eerste dagen na deze verklaring, bij Staf De Clercq gaan protesteren tegen zijn uitlatingen. Ik heb hem recht in het aangezicht gezegd dat wat hij verteld had leugens waren en dat hij dit best moest weten. Dat ik zijn verklaring als een niet meer goed te maken blunder in elk opzicht beschouwde en dat, indien hij nog verder rond dit thema mocht propaganda maken, ik van de eerste gelegenheid zou gebruik maken om hem in 't openbaar te logenstraffen... Ik kreeg de toezegging dat hij dit thema in het openbaar niet meer zou behandelen en dit is ook, op één uitzondering na, geloof ik, gebeurd’.

Welnu, zulks beantwoordt hoegenaamd niet aan de werkelijkheid. Staf De Clercq heeft daarna nog herhaalde malen in het openbaar over de MO gesproken en nochtans heeft Elias hem nooit in het openbaar gelogenstraft.

In dit verband mag verwezen worden naar de verklaringen van de gewezen VNV-volksvertegenwoordiger Ward Hermans in het ‘Dossier Repressie’, dat door het weekblad ‘Humo’ in februarimaart 1973 werd gepubliceerd. Hermans was al vóór en ook nog tijdens de oorlog zeker geen vriend van Elias. Volgens Hermans was Elias even goed op de hoogte van de MO als hijzelf en de andere flamingantische tenoren. ‘Elias, aldus Hermans, hoeft zich nu niet meer van de domme te houden en met zijn akademische relaties te proberen in de geschiedschrijving door te drukken alsof al deze toestanden onzeker en niet te bewijzen zijn. Elias gaf de nare indruk nog te hopen met enig Belgisch fatsoen de geschiedenis te kunnen ingaan. Als je hem leest lijkt het wel of hij er nooit bij geweest is: niet bij het VNV en niet bij de hele kollaboratie. Ik vind dat een wraakroepend verraad aan de zaak, waarvoor minder uitgekookte jongens aan het Oostfront gesneuveld zijn of nu nog in de miserie zitten. Het is hoogverraad vanwege de lui, die niet geaarzeld hebben om in zwarte uniform als de leiders te paraderen: wat halen we er nog mee de kollaboratie te minimaliseren, we waren Duitsgezind tot over onze oren! We hebben duizenden jongens in de vuurlijn gestuurd, we spuwen op hun graf als we de schijn willen wekken dat we eigenlijk nooit iets tegen België hebben gedaan’. Omtrent het doel en de werking van deze geheime MO binnen het Belgisch leger wordt nog steeds getwist.

Vlaamse nationalisten uit de kollaboratie voeren aan dat de verklaringen van De Clercq louter politieke bluf waren. De Clercq wilde volgens hen indruk op de Duitsers maken, en zichzelf en het VNV als zeer verdienstelijk voor Duitsland opwerpen, opdat het VNV van de Duitsers als enige partij in Vlaanderen de macht zou toegewezen krijgen. Door de oprichting eind september - begin oktober '40 van een politieke konkurrent, nl. de Algemene SS-Vlaanderen (zie verder), zou De Clercq geoordeeld hebben, dat het meer dan ooit nodig was de rol en het belang van het VNV aan te dikken. Wat de MO genoemd werd zou in feite slechts een sociale werking ten gunste van Vlaamse soldaten, een soort ‘pakjesdienst’, zijn geweest. Bij voorkeur aan sociaal-behoeftige miliciens werden pakjes met sigaretten, chocolade, e.d. bezorgd. In sommige gevallen zou het VNV hiertoe met het Davidsfonds, de VTB en het VOS hebben samengewerkt. Tijdens de ongeveer acht maanden mobilisatie zou door het VNV bovendien een inspanning zijn geleverd om bij de militairen, en vooral de ‘Vlaamsvoelenden’, het dagblad Volk en Staat, het kontaktblad De Schakel en andere lektuur zoals de roman van Jozef Simons ‘Eer Vlaanderen

vergaat', te verspreiden. Deze aktiviteiten, zo wordt nog aangevoerd, waren bovendien helemaal niet zo geheim (in de veronderstelling natuurlijk dat alles zich hiertoe zou beperkt hebben).

Enkele Vlaams-nationale woordvoerders uit de kollaboratie, zoals Jef Van Dingenen van het maandblad 'Broederband', geven weliswaar toe, dat er wel degelijk een geheime MO bestond, maar menen dat het hier louter een persoonlijk initiatief van De Clercq betrof, een 'naïeve en dwaze, maar goedbedoelde politieke zet'. De Clercq zou getracht hebben 1) Vlaanderen en België buiten de oorlog te houden door een echte neutraliteit; 2) te voorkomen dat bij mobilisatie of oorlog de Belgische instanties hun uitzonderlijke machten zouden misbruiken om de rechten van de Vlamingen terug af te bouwen en ze als tweederangsburgers te behandelen; 3) ervoor te zorgen dat bij een relatief lange oorlog Vlaanderen er met een minimum aan offers zou doorkomen. De Clercq zou bij dit alles de geheime Frontbeweging voor ogen hebben gehad en de leuze 'Geen Vlaamsch bloed voor vreemde (n.v.d.r. ook Belgische) belangen' hebben willen

waarmaken. Om de MO en vooral de werking ervan geheim te kunnen houden zou Staf De Clercq zelfs vele vooraanstaande VNV-leiders hierover niets gezegd hebben. De Clercq zou in mei '40 met zijn MO nog maar in het organisatiestadium geraakt zijn. De geheime MO zou bedoeld geweest zijn om bij een langdurige loopgravenoorlog zoals in '14-'18 tot volle ontplooiing te komen.

Op lange termijn moest de MO ook dienen om de Vlaams-nationale doelstellingen, desnoods buiten de Belgische wettelijkheid om, met revolutionaire middelen na te streven, om volgens Leo Tollenaere met de wapens in de hand de macht te veroveren en de zelfstandigheid van Vlaanderen uit te roepen. Dat deze geestesgesteldheid trouwens wel degelijk aanwezig was, blijkt uit een brief dd. 31 december 1939 van MO-man en VNV-persleider van het arrondissement Aalst, Maurice Bruyland, aan De Clercq: ‘Mijn Leider, dat het nieuwe jaar voorspoedig moge worden. Dat het uur van Vlaanderen spoedig moge slaan. België heeft ons bewapend en misschien?... Dat welhaast duizenden Dietsche VNV-soldaten vastberaden zouden paraat staan, om stipt en met offervaardigheid elk bevel uit te voeren, dit wenscht U ‘n Dietsch soldaat in Belgisch narrenpak gekamoefleerd. Mijn Leider, we zullen geen moeite besparen om de bevelen stipt en onmiddellijk uit te voeren’.

Vermits de oorlog einde mei '40 voor België afgelopen was, zou er ook van zulke MO-werking niet veel in huis zijn gekomen. Bovendien, aldus deze VNV-woordvoerders, werkte De Clercq met een aantal burgerlijke kontaktmannen tussen hemzelf en de gemobiliseerde MO-leden, en werden deze kontaktmannen in mei '40 bijna allen door de Belgische Staatsveiligheid opgepakt en in de beruchte spooktreinen naar Frankrijk overgebracht. Bijgevolg zou er tijdens de 18-daagse veldtocht zelfs geen kontakt tussen de Leider en de MO-mannen zijn geweest. De belangrijkste vertrouwensmannen van de MO werden door De Clercq in een hierna vermeld memorandum aan Keitel van midden '40 enkel met hun initialen aangeduid. Volgens het Belgisch krijgsgerecht gaat het bij B.M. om Bert Meuris (tijdens de bezetting eerst banleider der Dietse Militie/Zwarte Brigade (DM/ZB), in 1943 waarnemend kommandant der Fabriekswacht en later Opperheerbanleider en stafoverste van de Vlaamse Wachtbrigade), bij O. om Herman Van Ooteghem (de leider van eerst de Grijze en vervolgens van de Werfbrigade, beide voorloopsters van de Zwarte Brigade tijdens de bezetting. Hij werkte reeds vóór de oorlog voor de Abwehr en was tijdens de bezetting hiervan de hoofdagent te Gent), bij D'H. om Emiel D'Hondt (de adjudant van De Clercq) en bij T. om Reimond Tollenaere (de propagandaleider van het VNV). Drie onder hen werden inderdaad tijdens de meidagen '40 door de Staatsveiligheid weggevoerd. H. Van Ooteghem wist echter, samen met zijn zoon Oswald en met Elias, via een aantal tuinmuurtjes en kippenhokken te ontsnappen.

Ten slotte voeren deze Vlaams-nationale woordvoerders uit de kollaboratie aan, dat het krijgsgerecht na de oorlog heeft gepoogd te bewijzen, dat de MO inderdaad een belangrijke sabotage-rol had gespeeld, maar dat het daarin geensdeels is geslaagd, vermits niemand wegens MO-aktiviteiten werd veroordeeld. Ook zij oordelen, dat veeleer het potje van de Belgische legerleiding tijdens de 18daagse veldtocht moest gedekt blijven.

Welnu, hier mag gesteld worden, dat o.a. Emiel D'Hondt en Johannes L'Ecluse wegens MO-aktiviteiten wél werden veroordeeld. Mochten meer en sneller gerechtsstukken ter beschikking worden gesteld, dan zal blijken, dat nog andere

MO-leden op dezelfde grond werden veroordeeld. Trouwens, een aantal MO-leiders en -leden zijn niet wegens hun aktiviteit in de MO veroordeeld geworden, omdat zij tijdens de bezetting zó sterk in de kollaboratie zijn opgetreden, dat zulks ruimschoots voldoende was om hen alleen al op grond daarvan te veroordelen. Niet alle strafbare feiten werden inderdaad noodzakelijkerwijze in aanmerking genomen om tot veroordeling over te gaan.

Meer dan eens wijzen voormelde gewezen kollaboratie-kringen op vooroorlogse verklaringen van VNV-leider De Clercq. Op de VNV-Landdag te Gent de 21ste mei 1939 zei hij immers: ‘Wij, Vlaamsch-nationalisten, zeggen: onverduitscht. Wij willen van Vlaanderen geen doormarschgebied laten maken van vreemden. Hij weze Duitscher, Fransman of Brit. Wie ons aanvalt, is de vijand’. In zijn nieuwjaarsboodschap van 30 december '39 in Volk en Staat stelde De Clercq: ‘Het VNV is loyaal tot het uiterste inzake absolute neutraliteit. Het VNV gaf formele opdracht aan zijn gemobiliseerden in niets afbreuk te doen aan de weerbaarheid van het leger’.

Daarbij wordt dan niet ernaar verwezen, dat de hevig anti-Belgische VNV-er Jeroom Leuridan op de bodem van zijn en gewis nog andere Vlaams-

nationale harten liet kijken, toen hij de 13de december 1938 in de Kamer veelbetekenend uitriep: ‘De oorlog komt. Duitschland zal naar Frankrijk oprukken. Het is Vlaanderens belang, dat Duitschland de oorlog winne. Wij zijn ook Germanen. Komt Duitschland bij ons aankloppen, dan laten wij Duitschland door’.

Terwijl de geruststellende verklaringen van De Clercq zich vermenigvuldigden te midden van het steeds dreigender gevaar van de naderende wereldoorlog, was hij evenwel toen reeds een hele tijd bezig met héél andere dingen, maar dan achter de schermen. Laten wij daarom nu veeleer daar gaan kijken, waar de werkelijkheid te vinden is.

Want reeds in 1936 was in een nota voor inwendig VNV-gebruik over de verhoudingen van het VNV tot het buitenland gesteld: ‘Onze buitenlandsche vrienden weten wat zij aan ons hebben. In de Europeesche konjunktuur van gisteren, van heden en van morgen zijn wij op elkaar aangewezen. Hun veiligheid wordt door denzelfden vijand bedreigd. Deze gemeenschappelijke vijand is Frankrijk. Wanneer de Dietsche beweging de Fransche politiek, de Fransche invloed en de Fransche hegemoniebestreving bekampt, speelt zij in de kaart van al de tegenstanders van Frankrijk. Al wat Frankrijk vermindert, versterkt de andere zijde... Tegen Frankrijk ageren is ook in de kaart onzer buitenlandsche vrienden spelen. Het VNV steunen beteekent dus voor deze vrienden in groote mate hun eigen belang steunen. Het VNV zegt dus aan deze vrienden: ‘Voor U bestaat de 100% zekerheid dat het VNV alles zal doen wat het kan om de gemeenschappelijke vijand te verzwakken’.

Daarenboven was De Clercq - ook volgens Van Dingenen - reeds in 1934 via de persoon van majoor Marwede in kontakt met de Abwehr gekomen. Van dat jaar af ontmoette De Clercq hoe langer hoe meer zgh. ‘Flamenfreunde’, van wie in 1940 veeleer - en gewis niet toevallig - zal blijken, dat ze in één of andere Duitse geheime dienst waren ingeschakeld. De Clercqs belangrijkste kontaktpersoon van de Abwehr was Dr. Fritz Scheuermann. Deze officier, die van september '39 af in dienst van de Abwehr stond, had in '34 en '35 te Gent gestudeerd, zoals dat ook nog enkele andere Duitse ‘studenten’ deden die bij het begin van de bezetting - ook weer niet toevallig - bij ons opdoken. Scheuermann voelde zich te Gent goed thuis, werd verliefd (op een dochter van een Vlaamse professor, Mieke, met wie hij later huwde), leerde er Gaston Stuyck kennen, de persoonlijke sekretaris van De Clercq en Elias. Tijdens de oorlog ging hij om met Elias, Reimond Tollenaere, Cyriel Verschaeve, Jef Van Hoof, René Lagrou, professor Frans Daels - allen bekende figuren in de latere kollaboratie - en woonde hij de IJzerbedevaart bij.

Deze Scheuermann was blijkbaar bijzonder aktief in de periode vlak vóór de Duitse inval. In de laatste maanden van '39 en de eerste maanden van '40 had hij ‘zeer geregeld’ kontakten met De Clercq over de MO. Volgens Dr. Scheuermann heeft De Clercq met hem van september 1939 af tot een echte samenwerking tussen de Duitse Abwehr en de MO beslist. Het doel van de Abwehr zou erin bestaan hebben de macht in Vlaanderen in handen te nemen tegen de SS in. Na het verstrekken van diensten door de MO aan de Abwehr zou het VNV tijdens de bezetting als wederdienst aan de macht gebracht worden en Vlaanderen kunnen vrijmaken. Steeds volgens Scheuermann kwam De Clercq zelf hem in oktober '39 de diensten van de MO aanbieden. Die diensten bestonden in het zich overgeven, het overlopen, het saboteren, het neergooien van de wapens, de weigering tot het uitvoeren van bevelen. De Abwehr

liet hierbij aan de MO-leiding en -leden de vrije hand om zelf uit te maken hoe zij te werk zouden gaan.

De 14de maart '40 schreef kolonel Lahousen, de chef van Abwehr II in zijn dagboek: ‘Dr. Scheuermann, door Referat I West met een opdracht belast, is van zijn reis naar België teruggekeerd. Hij heeft besprekingen gevoerd met de Vlaamse leider Staf De Clercq en andere vertrouwensmannen. Hierbij is gebleken, dat de Vlaamse Militaire Organisatie gevoelig is uitgebouwd.’

En de 17de maart '40 noteerde Lahousen in zijn dagboek dat Scheuermann opnieuw naar Brussel was vertrokken ter voorbereiding van een reis van VNV-leden naar Czenstochowa in het door Duitsland veroverd Polen. Daar werden een vijftigtal VNV-leden opgeleid in de Abwehr-methoden voor het Brandenburger Regiment ten einde bij een inval in België te worden ingezet. Uiteindelijk werden zij niet ingezet, omdat de oorlog reeds de 10de mei '40 uitbrak. De intentie tot inzet was er alleszins. Bij de opgeleiden bevonden zich niet alleen Jules De Hen, de VNV-er die in '39 onder verdenking van spionage en met de hulp van de Abwehr uit België naar Duitsland was gevlucht en die samen met Karel Van Roosendael tijdens de 18daagse veldtocht via de Duitse radio Vlaamse mili-

15

16

17

18

19

20

21

22

(15) Ward Hermans, één van de gestrafte 'houthakkers' van de Orne in 14-18. Impulsieve, radikale Vlaamse nationalist, die reeds vóór WO II tot nationaal-socialist en anti-kommunist evolueerde en kontakten met de SD onderhield. Medestichter van de Alg. SS-Vl. en hoofdredakteur van 'De SS-Man'. Zijn politieke loopbaan was een aaneenschakeling van incidenten. (16) Bert Meuris, MOvertrouwensman, eerst banleider van de DM/ZB, later opperheerbanleider en stafoverste van de Vlaamse Wachtbrigade. (17) Herman Van Ooteghem, vader van Oswald, stond vóór de oorlog in dienst van de Duitse spionage en contra-spionage. Ook MO-man. Tijdens de oorlog was hij hoofdagent van de Abwehr te Gent. (18) Emiel D'Hondt, adjudant van De Clercq en vertrouwensman van zijn MO. (19) Reimond Tollenaere, de radikale propaganda-leider van het VNV en MO-man. Als konsekwent politicus zal hij ten minste de daad bij het woord voegen en vertrekken met hen, die hij voor het Oostfront had opgeroepen. (20) v.l.n.r. luitenant Fritz Scheuermann en zijn overste majoor Marwede, beiden van de Abwehr. Bij de eerste kwam De Clercq vóór de oorlog zijn diensten aanbieden, opdat het VNV bij een bezetting aan de macht zou komen. (21) en (22) Jules De Hen (links) en Karel Van Roosendael, twee van de ± 50 VNV-ers, die vlak vóór de oorlog in het veroverd Polen tot Abwehragent werden opgeleid. Tijdens de 18-daagse veldtocht riepen zij de Vlaamse soldaten via de Duitse radio op hun wapens neer te gooien.

tairen zal aansporen de wapens neer te gooien, maar ook Fred ver Hees, de zoon van de na de 1ste wereldoorlog naar Duitsland gevluchte aktivist. Zoon ver Hees zal tijdens de bezetting de nieuwsberichtendienst van Zender Brussel leiden.

De 1ste en de 9de mei '40 noteerde Lahousen de versterkte aktie van de MO in het Belgisch leger.

De 8ste mei '40 kwam Scheuermann uit Duitsland naar Vlaanderen om De Clercq ervan op de hoogte te brengen, dat de inval over weinige dagen zou plaatshebben en dat hij zich met zijn MO-mannen moest klaarmaken om tot de aktie over te gaan. De 9de mei '40 trok Scheuermann ook nog naar Antoon Mussert, de leider van de Nationaal-Socialistische Beweging Nederland.

Kolonel Lahousen kon de 31ste mei '40 in zijn dagboek schrijven: ‘Uit de vaststellingen, die majoor Marwede te Brussel met Vlaamse vertrouwensmannen heeft gedaan, blijkt reeds nu dat de Militaire Organisatie van het VNV door haar beïnvloeding van de Vlaamse troepen in aanzienlijke mate ertoe heeft bijgedragen de stemming in het Belgisch leger zeer gevoelig te verzwakken om bij de Vlaamse militairen het verlangen te doen ontstaan zich zoveel mogelijk aan de krijgsverrichtingen te onttrekken’.

De 31ste juli '40 schreef von Falkenhausen in een verslag over de Flamenfrage: ‘Het VNV heeft zich zonder enige twijfel bepaalde verdiensten in het aktiegebied van Abwehr II verworven’.

Ook Paul Leverkuhn, gewezen Abwehr-officier, zal later, in 1954, in zijn boek over de Duitse inlichtingsdiensten schrijven: ‘Van betekenis voor de Abwehr was het bestaan van Vlaams-nationale organisaties in de formaties en eenheden van het Belgisch leger, waardoor de eenheid van dit leger werd verstoord en zijn strijdvermogen kon verzwakt worden’.

Anderdeels werden bij de weduwe van De Clercq de 19de oktober 1944 een aantal dokumenten in beslag genomen, die rechtstreeks met de MO verband houden.

In de eerste plaats een in het Duits gesteld verslag onder de titel ‘Die Vlämische Militärische Organisation in der Belgischen Armee 1934-1940’. Werd dit verslag totnogtoe aan De Clercq toegeschreven, dan weten we nu sedert het belangrijk getuigenis van Dr. Scheuermann, dat het wel degelijk om een tekst van De Clercq gaat, een tekst die hij in het Duits deed vertalen om via de Abwehr aan het OKW te worden overgemaakt.

Wat voerde De Clercq nu in zijn MO-verslag van juni '40 aan?

De MO had een dubbele organisatievorm. Zij bestond in de regimenten en ze was ook plaatselijk georganiseerd.

In de regimenten volgde de struktuur van de MO de legerorganisatie en geschiedde daarom per legerafdeling.

Plaatselijk kregen de MO-leden het bevel bij de Vlaamse Oudstrijders aan te sluiten en daar de ideeën en de opvattingen van de MO te verspreiden.

De arrondissementsleiders van het VNV moesten inlichtingen verstrekken over de betrouwbaarheid van de te bewerken soldaten; in de gemeenten, waar soldaten gekantonneerd waren, moesten inwoners gevonden worden, die als verbindingsagenten tussen de burgerlijke MO-leiders en de gemobiliseerden wilden optreden en die hun woning ter beschikking stelden voor bijeenkomsten der gemobiliseerde en niet-gemobiliseerde leden der MO of als opslagplaats voor bladen en vlugschriften; zij moesten de burgerlijke adressen der bewerkte soldaten overmaken aan de betrokken

arrondissementsleiders van het VNV, opdat deze de familieleden zouden kunnen bezoeken en op hun beurt bewerken door propaganda en eventueel door steun in geld en natura. Bij het uitbreken der vijandelijkheden moesten die verbindingsagenten onmiddellijk bij de burgerlijke MO-leiding de bevelen en onderrichtingen voor de gemobiliseerde MO-leiders gaan halen.

B.M., en dat is ongetwijfeld Bert Meuris, werd tot leider van de MO aangesteld.

Elke afdelingsleider werd door De Clercq of diens plaatsvervanger beëdigd: hij moest eveneens strikte geheimhouding zweren en de bevelen van de MO opvolgen onder bedreiging van zulke straf, dat het hem onmogelijk werd gemaakt de MO te schaden of zijn kameraden te verraden.

Bovendien handelt het verslag over het voorbereiden van mogelijke sabotage-daden zoals het opblazen van bruggen te beletten, doorsnijden van telefonische verbindingen, onbruikbaar maken van automatische wapens en artilleriegeschut, met één woord er moest derwijze gehandeld worden dat het Duitse leger een minimum van weerstand zou ontmoeten.

Aan ongeveer honderd estafetten was bevel gegeven om naar Brussel te komen, wanneer ze dachten dat een konflikt zou kunnen uitbreken.

Tijdens de nacht van de 9de op de 10de mei 40 boden 30 onder hen zich aan. De Vrijdag, de 10de mei, tussen 6 en 13 u. nog 48. Zij werden ermee belast onmiddellijk of later met de afdelingsleiders kontakt te zoeken. Zij moesten volgende mondelinge mededelingen overbrengen:

1) niet op de Duitsers schieten;

2) zich gevangen geven, zo mogelijk massaal.

Toen de Duitse troepen België binnenrukten, werd een groot aantal dokumenten van de MO vernietigd of verborgen. De meest aktieve burgerlijke MO-leiders werden onmiddellijk aangehouden en weggevoerd.

Bij het MO-verslag waren zeven bijlagen gevoegd over het optreden tijdens de 18-daagse veldtocht van MO-afdelingsleiders en -leden, wier naam, op één uitzondering na, slechts met de beginletter werd vermeld. Hierin deelden deze MO-mannen mee wat zij in hun legereenheid inzake aktieve of passieve sabotage zelf hadden verricht of meegemaakt. Hierbij was sprake van wegwerpen van wapens, o.m. in het kanaal van Terneuzen, van weigering te schieten, van zich gevangen geven, het buiten werking stellen van een stuk geschut en een mitrailleuze en dergelijke meer.

Deze verslagen waren van de hand van zeven van de tientallen MO-mannen, die De Clercq na de kapitulatie had bezocht en die zich op zijn verzoek bereid hadden verklaard schriftelijk verslag over hun sabotage- en defaitistische daden uit te brengen. De Clercq schreef meer dan eens zelf neer wat hem werd uiteengezet. Enkele voorbeelden:

‘Zoo bleef ik trouw aan mijn eed afgelegd voor den Leider van het VNV, van niet voor vreemde belangen te vechten, en niet op de Duitsche soldaten te schieten (2de Linie, 7de Cie, 3de peloton).’ Deze kompagnie kwam de 18de mei '40 in kontakt met Duitse soldaten: ‘Slechts enkele schoten werden gelost. Ons peloton schoot niet, en trok achteruit ondanks de pogingen der officieren. In Ruddervoorde moesten wij verzamelen. Nog 43 man bleven er over van de Cie, nog 16 hadden een geweer. De anderen waren gevlucht, vertoefden elders, of waren vrijwillige krijgsgevangenen’. Majoor Milcamps zou volgens deze verklaring gezegd hebben: ‘Die Vlaamsch-nationalisten zijn bezig met gansch mijn bataljon te demoraliseeren’.

Een soldaat van het 1ste Karab., 10de Kie, V.A. Kortrijk verklaarde: ‘Ik voerde groote propaganda in de Kie voor de neutraliteit en werd bewaakt door de officieren. Een luitenant zegde mij: Uwe kameraden (Duitschers) zijn niet verre van U. Zijt ge nu tevreden? De Kie had geen zin te vechten, nog veel minder op de Duitschers te schieten. De officieren wisten het en zij waren blij dat wij onze stellingen in Vorst mochten verlaten. Een vijftigtal soldaten hadden zelfs hunne kogels weggesmeten en andere hun geweer onbruikbaar gemaakt’.

Soldaat Arthur Vanneste (4 linie, 8 Kie) bevond zich de 10de mei te Diepenbeek. ‘In den voormiddag stak een burger uit de gemeente die ik dikwijls ontmoet had mij een briefje in de hand: “Niet schieten op de Duitschers. Ook de kameraden er toe aanzetten”. Een ander regiment kreeg bevel te wijken. Daarop stookten wij onze mannen op hetzelfde te doen. Vele mannen hadden reeds hunne munitie weggeworpen, zoodat zij in de onmogelijkheid waren te schieten. Anderen waren reeds hunne geweren kwijt. Anderen namen de gelegenheid te baat om zich krijgsgevangen te laten nemen’.

W. (8ste Artillerie, 2de Groep): 'Toen wij in Merelbeke kwamen vloekte onze kommandant Abraham: straks zullen de officieren nog zelf de kanons moeten afschieten, gezien de afwezigheid van een aantal kanonniers. Daar werd geschoten met groote onwil en onder bedreiging der officieren. Zoo trokken wij naar Vink, waar wij twee dagen stelling namen. Een stuk was onbruikbaar gemaakt en de manschappen verlieten de batterij...'.

Marcel Hillewaere (23ste linieregiment): 'Ook de andere kompagnies bleven onbruikbaar. Hier eindigde onze taak. Trouw aan onzen eed en aan ons Germaansch Stambewustzijn, hebben wij het mogelijke gedaan om met België af te rekenen'.

Leo Tollenaere was in '39 als gemobiliseerde door De Clercq te Kester beëdigd geworden. De VNV-leider had hem vooraf het doel van de MO uiteengezet: bij een inval van de Duitsers geen weerstand bieden en sabotage plegen in het Belgisch leger tijdens de veldtocht. De bezoeken, die De Clercq en Reimond Tollenaere tijdens de mobilisatie aflegden aan een hele reeks legerkantonnementen, o.m. aan het belangrijk Albertkanaal, waren volgens Leo Tollenaere ongetwijfeld niet alleen bedoeld om handjes te geven, maar om tot sabotage en defaitisme aan te zetten: 'Ze zegden ons: Kijk zelf uit wat gij eventueel kunt ondernemen'. Leo Tollenaere was door De Clercq aangesteld tot vertrouwensman van de MO in het 1ste Grenadiers, 14de kompagnie 4/7: 'We deden de gedachte ingang vinden, dat de Belgische neutraliteit een ver-

zinsel was om ons te foppen en dat het zeker was dat men zou trachten ons naast Frankrijk en Engeland, dus voor deze beide landen, te doen vechten! (...) Zoo kwam 10 Mei. Wij lagen in stelling aan de brug te Kwaad-Mechelen, samen met de 1ste compagnie mitrailleurs. De 4/7 (n.v.d.r.: anti-tankkanonnen) waren door ons onbruikbaar gemaakt, omdat juist deze die moesten vuren van onze manschappen waren(...) Ineens stopt op 150 meter vóór ons op den steenweg een luxe-car met 3 Duitsche manschappen. (...) Niemand der onzen schiet, toen ineens de Duitschers achter de car springen en beginnen te vuren. Ik doe teeken aan één onzer hoornblazers, die onmiddellijk den aftocht blaast. Ondanks de pogingen der gegradeerden verlaten de soldaten de stellingen in het veld. Een soldaat der 4de compagnie komt bij mij en met ontroerde stem deelt hij mij mede: “Leo, het is gelukt, geen enkel mijner manschappen heeft geschoten”.’

Na de oorlog werd door gewezen VNV-ers aangevoerd, dat al deze verslagen in grote mate aangedikt of ronduit verzonnen waren om De Clercq ermee een dienst te bewijzen, een ‘redelijk handige mengeling van waarheden, bluf en vooral onwaarheden’, zoals Van Dingenen het tegenover de auteur uitdrukte.

In ‘Broederband’ van januari '84 schreef Jef Van Dingenen: ‘Men zal nooit een betrouwbare getuige vinden die zal zeggen: Ik ben lid van de MO geweest en ik heb inderdaad gedaan wat in mijn rapport vermeld wordt’. Leo Tollenaere, de broer van Reimond, verklaarde evenwel nadrukkelijk tijdens twee interviews met de auteur, dat hetgeen hij in zijn verslag had vermeld een absoluut getrouwe weergave was van hetgeen zich in de werkelijkheid had voorgedaan. Bovendien onderstreepte hij dat een vriend van hem, een zekere Matthijs, eveneens in diens verslag al evenzeer een getrouwe weergave van de werkelijkheid had gebracht. Ten slotte stond hij ervoor in dat de weerbaarheid van het Belgisch leger door een aantal MO-leden ‘absoluut’ ondermijnd was geworden.

In de papieren, die na de bevrijding bij de weduwe van Staf De Clercq werden gevonden, bevindt zich eveneens een verslag in het handschrift van De Clercq uit de zomer van 1940 en bestemd voor het Militair Bestuur. Volgens De Clercq hadden de 2.100 eedverbondenen het op zich genomen in het Germaans gedeelte van het Belgisch leger, ingeval het opgesteld werd tegen Germaanse broeders, een Duitse overwinning te bevorderen. Nog steeds volgens De Clercq werd hetgeen de duizenden door de eedgenoten bewerkte medestanders in de MO gepresteerd hebben vastgesteld en officieel gekontroleerd. Opportuniteitsredenen beletten toen evenwel zulks in het openbaar bekend te maken.

In een in het Duits vertaalde tekst van einde 41begin 42, uitgaande van de VNV-leiding, wordt bevestigd, dat Staf De Clercq sedert 1934 in kontakt stond met de Abwehr. ‘Overtuigd dat de natuurlijke bondgenoot van Vlaanderen niemand anders kon zijn dan Duitsland, kwam De Clercq in 1934-35 in voeling met Duitse instanties, nl. met de Abwehrstelle, en deze voeling werd nooit meer onderbroken. Van dit ogenblik af werd de gehele politiek van het VNV, hoewel zelfstandig bepaald, steeds na overleg en bespreking met Duitse instanties uitgevoerd en door deze aangenomen’. En weer opnieuw: ‘De juistheid dezer gegevens en datgene waartoe zij geleid hebben werd gedeeltelijk vastgelegd in een gekontroleerd verslag, dat bij veldmaarschalk Keitel werd ingediend’.

Tijdens de 18-daagse veldtocht werden tienduizenden strooibiljetten door de Duitsers uitgeworpen of verspreid, waarin de Belgische soldaten ertoe werden

aangezet de wapens neer te gooien en zich over te geven. Maar niet alle strooibiljetten werden door de Duitsers verspreid. Reeds tijdens de maanden vóór de inval heeft De Clercq propaganda-materiaal, dat in Duitsland gedrukt en in België binnengesmokkeld was, door zijn aanhang laten verspreiden, Dit valt te lezen in het boek 'Kalter Krieg, heisses Europa' van de hand van Oscar Reile, een hoge officier van Amt III van de Auslandabwehr. En in zijn verslag van juni '40 aan de Abwehr schreef De Clercq, dat ongeveer 15 verschillende strooibrieven door de MO met een duplicator werden vermenigvuldigd en onder de soldaten verspreid.

Vóór en tijdens de 18-daagse veldtocht werden onder de Belgische soldaten de vijf met 'Breydel' ondertekende pamfletten verspreid, waarvan exemplaren bij de weduwe van Staf De Clercq werden weergevonden. De tekst hiervan was meestal kort maar zeer duidelijk: 'De Vlaamsche soldaat vecht niet voor een vreemd belang. Liever legt hij de wapens neer.' Of nog: 'Het is dan toch gebeurd. De bandieten zijn er in gelukt ons voor Frankrijk en Engeland te doen vechten'. Breydel II stelde: 'Brussel is genomen. De Engelsche dieven, bandieten en moordenaars hebben er vreeselijk tehuis gehou-

den. De helft van de stad hebben zij doen springen. Zij hebben de vrouwen en kinderen kapot gemaakt (...) Honderden onzer soldaten hebben reeds de wapens weggeworpen of hebben zich gevangen gegeven (...) Wanneer moeder of het vrouwtje of onze kinderkens met ons konden spreken, zouden zij ons toeroepen: “Geeft U gevangen. De Duitschers zijn toch te sterk. Laat U niet kapot maken voor Frankrijk of voor Engeland. Werpt uw wapens weg”.’

Krijgsgerecht en patriottische kringen hebben na de oorlog deze Breydelpamfletten aan de MO toegeschreven. Hoewel VNV-kringen deze pamfletten na de oorlog gefabriceerd en vervalst hebben genoemd, ‘vervalst door de vijanden van het VNV’, herinnerde Leo Tollenaere zich nochtans zeer duidelijk, dat deze pamfletten vóór en tijdens de 18daagse veldtocht door de MO waren verspreid.

Ook reserve-kommandant van het Belgisch leger en verzetsman Prof. José De Geyter heeft onderstreept, dat hij exemplaren van de pamfletten Breydel II en III tijdens de 18-daagse veldtocht en wel te Lokeren in de nacht van 20 op 21 mei '40 in de rugzak van een milicien had aangetroffen. Eigenaardig genoeg leverde kommandant De Geyter de betrapte milicien niet aan de provoost over. Dat deed hij wel met een wachtmeester, die de 21ste mei '40 duidelijk het Duitse spel speelde. De Geyter tot de auteur: ‘Te Molenbeek, eveneens in de buurt van Lokeren, werd ik door één van de soldaten verwittigd, dat iemand signalen aan het geven was voor een ander Duits verkenningsvliegtuig. Wij hebben ons zo vlug mogelijk ter plaatse begeven en hebben hem, één van mijn wachtmeesters, op heterdaad betrapt. Dié heb ik wel onmiddellijk doen aanhouden. Ik waag het niet zijn naam te noemen, want hij bekleedt thans een zeer hoge funktie in het ekonomisch leven en beschikt trouwens over veel macht. Het is riskant zijn naam te noemen.’

De verklaringen van Prof. De Geyter en vooral van Dr. Scheuermann en Leo Tollenaere, de verslagen en aantekeningen van Lahousen, von Falkenhausen en Leverkuhn zijn op zichzelf al overtuigend genoeg om de versie beslist te weerleggen als zou de MO louter politieke bluf zijn geweest. Zij kunnen echter aangevuld worden door nog andere dokumenten, zowel van VNV-als van Duitse zijde.

Zo is er een weergevonden ontwerp van toespraak, die Staf De Clercq wilde houden tijdens de vergadering van de Algemene Raad van het VNV dd. 23 september 1939. In zijn ontwerp verkondigde de VNV-leider, dat het ‘voor alle Dietschers verdoemden plicht’ was tegen de anti-neutralistische werking te reageren. ‘Een aantal opdrachten, zo vervolgde De Clercq, werden in dit verband door de leiding van het VNV gegeven aan de vertrouwensmannen der organisatie.’ Gemobiliseerde VNV-ers werden ertoe aangespoord tijdens verlofdagen de gewestleider van hun streek te bezoeken: ‘Dat is één der middelen om onze mannen op ongevaarlijke wijze te bereiken en hun opdrachten mede te deelen (...) Elk van u weet, dat wij in het leger wat anders nastreven dan het naleven der taalwetten. Het doen naleven der taalwetten is voor ons een middel, geen doel. De VNV-ers in het leger dienen gewaarschuwd dat slechts directieven door de leiding zelf gegeven dienen gevolgd.’

Mogelijk verwees Ward Hermans, gewezen VNV-volksvertegenwoordiger, naar deze vergadering toen hij in Dietsland-Europa van mei '72 gewag maakte van ‘de plannen die Staf De Clercq tijdens de mobilisatie in de bovenzaal van het Vlaamse Huis op de Grote Markt te Brussel ontvouwde voor ruim 50 verantwoordelijke aanwezigen’. Alleszins bracht Hermans deze plannen, die toen volgens hem door niemand werden betwist, met de MO in verband. De aanwezigen hoorden daar uit

de mond van De Clercq, dat in een fabriek te Duffel (Bert Meuris werkte vóór de oorlog in een tegelfabriek te Duffel) de lijst verborgen zat van de 2.000 adressen der MO-leden. Die 2.000 opgeroepenen moesten in het Belgisch leger het defaitisme verspreiden, de Breydel-pamfletten uitdelen en ervoor zorgen dat Vlaamse soldaten zouden overlopen. Volgens Ward Hermans heeft het VNV terzake, ten minste volgens Belgische normen, wel degelijk verraad gepredikt.

In tegenstelling tot na de oorlog hebben de VNV-leiders het bestaan en de subversieve aard van de MO tijdens de bezetting nooit geloochend, wel integendeel.

In een brief aan Oostfrontsoldaat Bert De Bruycker dd. 25 april 1942, schreef De Clercq: ‘Ik hoop dat ik U binnenkort in Vlaanderen zal kunnen ontmoeten, en het zal mij een groote vreugde zijn één *mijner MO-mannen, beëdigd in Malpertus* (Vlaams Huis te Antwerpen), in mijn Hoofdkwartier te kunnen ontvangen.’

Aan de andere kant blijkt uit een nota van Bert Meuris, één van de belangrijkste MO-vertrouwensmannen, aan de algemene sekretaris van het

VNV Ernest Van den Berghe dd. 17 mei 1942 dat alle of alleszins sommige leden van de MO een speciaal MO-kenteken hadden. In een nota aan Van den Berghe dd. 6 maart '42 schreef Meuris trouwens: ‘We moeten zoo haast mogelijk de gansche aktie der MO in hare organisatie en werking vastleggen, ten einde de noodige documentatie voor de toekomst te verzekeren.’ Daarom was het volgens Meuris nodig te zorgen voor: 1) de aanleg van een volledig fichesstelsel betreffende de vertrouwensmannen, waarin hun taak en opdracht gedurende de mobilisatie en de oorlog werd omschreven; 2) de aanleg van een volledig fichesstelsel met de naam, alsmede het militair en burgerlijk adres van alle soldaten, die door ‘onze propaganda destijds bewerkt werden’; 3) een gedocumenteerd overzicht *van het verloop der gehele actie*; 4) de geschiedenis van ‘De Schakel’; 5) idem van ‘Kameraadschap en Solidariteit’; 6) idem van de ‘liefdegaven’ (pakjes). Waaruit meteen blijkt dat het gewis om veel meer dan ‘pakjes’ ging. Niettegenstaande dit alles hield Meuris in een interview met de auteur dd. 8 april '76 mordicus staande, dat hij de term MO voor het eerst tijdens zijn proces in 1947 hoorde uitspreken!

In een nota van M. Maertens, algemeen sekretaris van de Dietse Militie-Zwarte Brigade dd. 24 juni '42 luidt het ten slotte: ‘Niemand minder dan de Leider heeft ter gelegenheid van zijn spreekbeurt gehouden verleden jaar in de (n.v.d.r. sic!) circus te Brussel verklaard, dat wanneer hij het oogenblik zal gepast achten te spreken over zijn werk gedurende de mobilisatie ook dan over het lot van Vlaanderen zal beslist worden. Wij weten dat de Werfbrigade hierin het leeuwenaandeel zal hebben, omdat zij gedurende de mobilisatie rechtstreeks onder het bevel stonden (n.v.d.r. resic!) van den Leider, die op gevaar van zijn leven, de Werfbrigade ombouwde tot een organisatie die alleen bestand was deze gevaarlijke opdrachten te vervullen, dank zij haar geslotenheid en haar trouw aan hem die haar aanvoerde’.

Het is opvallend, dat geen enkele Duitse instantie De Clercqs verklaringen nopens de MO ooit in twijfel heeft getrokken. En nochtans kwam de MO praktisch zeker ter sprake tijdens het eerste onderhoud tussen De Clercq en het Militair Bestuur de 3de juni '40; De Clercq bood in zijn memorandum van juni '40 aan Reeder MO-leden voor vertrouwensopdrachten in de rijkswacht aan; hij stuurde in juni '40 een omstandig verslag over de werking van de MO aan OKW-chef Keitel; en in twee nieuwe nota's voor het bezettingsbestuur beroemde de VNV-leider zich opnieuw op de reeds aan Duitsland bewezen diensten. Gelegenheden voor de Duitsers te over dus om twijfels te uiten. Maar neen, veeleer het tegenovergestelde is waar.

In een verslag van de Oberfeldkommandantur 570 Gent staat te lezen: ‘Het VNV heeft ook een militaire organisatie (MO). Het gevolg ervan was dat militaire bruggen niet opgeblazen werden, alhoewel het bevel ervoor gegeven geweest was en dat groote eenheden in het Belgisch leger zich overgegeven hebben aan niet talrijke Duitsche soldaten’.

Het hoofd van het Militair Bestuur Reeder rapporteerde aanvankelijk gunstig over de verklaringen van De Clercq i.v.m. de MO. Nadien oordeelde hij evenwel, dat het voor het VNV beter was in het openbaar wat terughoudend te zijn, maar dit had slechts een praktische politieke reden. Reeder trok de feiten niet in twijfel, maar vreesde dat het VNV bij de meerderheid van de Vlamingen door het uitpakken met de MO zeker niet sympathieker zou overkomen. En de aanhang van het VNV was tenslotte al een beperkte minderheid van het Vlaamse volk genoeg.

Zo schreef Reeder in zijn Tätigkeitsbericht van de 2de februari '41:

‘Op de *zakelijk juiste verklaringen* van De Clercq over de subversieve aktiviteiten heeft de Belgische publieke opinie “uiterst ongunstig” gereageerd. De Militärverwaltung heeft Staf De Clercq erop gewezen hoe ongeschikt dergelijke rede was. Talrijke fatsoenlijk denkende Vlamingen, die de nationaliteitenstrijd niet zo konsekwent als Staf De Clercq doordenken, hebben wat dat betreft afstand genomen.’ Het leek daarom het Militair Bestuur geenszins doelmatig, dat De Clercq om zijn houding officieel door een dienst van de Wehrmacht werd geloofd.

Ondanks de waarschuwingen van het Militair Bestuur en ondanks ook het aandringen van zijn medewerkers heeft De Clercq evenwel geenszins ertoe willen besluiten over zijn MO-aktie te zwijgen. De ‘strategische terugtocht’ van De Clercq na de 10de november '40 heeft inderdaad niet plaatsgehad. Steeds maar opnieuw had De Clercq het in het openbaar over zijn MO: de 24ste november 40 te Leuven, de 1ste december 40 te Antwerpen, de 22ste december 40 te Wetteren, de 23ste maart 41 te Tielt, de 15de juni 42 te Brussel. En niet alleen De Clercq maar ook anderen hadden het over de MO

tot zelfs in 1943, toen Frans Daels, de 12de juli zijn open brief aan de Duitse overheid schreef:

'De Duitsers zouden moeten weten dat zij grotendeels hun vlug sukses in het Westen te danken hebben aan de demoraliserende aktie, die de Vlaams-nationale soldaten nauwgezet, vastbesloten en op gevaar af van hun leven in het Belgisch leger hebben gevoerd'.

Tot besluit blijkt uit hetgeen voorafgaat dat de MO zonder twijfel tot subversieve aktiviteiten, tot ondermijning en sabotage is overgegaan. De vraag is nu of die subversieve daden de krijgsgebeurtenissen beslissend hebben kunnen beïnvloeden. Velen met ons zijn ervan overtuigd, dat daarop ontkennend moet worden geantwoord. De nederlaag van het Belgisch leger in mei '40 kan zeker niet alleen aan de subversieve aktie van de MO worden toegeschreven. Daarvoor zijn voldoende andere redenen voorhanden. Een hele reeks andere landen zonder MO hebben trouwens toen eveneens de nederlaag geleden.

Een kaper op de kust: de Algemene SS-Vlaanderen. Wie niet mét ons is, is tégen ons.

Reeds te voren werd vermeld, dat het VNV na 'besprekingen' met het MB in november '40 tot openlijke kollaboratie overging. Bij deze besprekingen heeft het ontstaan van de Alg. SS-Vlaanderen ongetwijfeld een rol gespeeld. Sinds augustus-september '40 was er immers een mogelijk gevaarlijke konkurrent voor het VNV opgedoken: de Alg. SS-Vlaanderen, die op bevel van Hitler en Himmler was opgericht en werd geleid door Vlaamse nationalisten, die in het 'burgerlijke' en 'met de vooroorlogse demokratie verbonden' VNV geen heil zagen. Een Alg. SS-Vl., die duidelijk door de Duitse SS-leiding als een tegengewicht tegen het VNV was opgezet. Voor het VNV was dit het begin van een opbodpolitiek, die het steeds maar verder van het Vlaamse volk zal verwijderen en het uiteindelijk naar de ondergang zal leiden. De stichting van de Alg. SS-Vl. verontrustte het VNV in hoge mate, omdat het de enige partij in Vlaanderen wilde worden en bovendien naar het behoud van de zelfstandigheid van Vlaanderen streefde en bijgevolg tegen annexatie was gekant, wat met de Alg. SS-Vl. niet het geval was. Maar niet alleen het VNV, ook het MB voelde de oprichting van deze nieuwe groepering als een bedreiging van Himmlers taktiek tot 'hineinregieren' aan, waartegen het MB zich wenste te verdedigen. Voor deze strijd tegen de SS van Himmler vond Reeder, dus het MB, in het VNV een gewillige bondgenoot én een bruikbaar instrument. Reeder wilde het VNV wel een nieuwe kans geven, indien het een duidelijker proDuitse koers - maar dan tegengesteld aan de Alg. SS - wilde varen. Een VNV, dat zijn leden onmiddellijk verbood ook lid van de Alg. SS te zijn.

Van meetaf aan werd de Alg. SS-Vl. door het VNV als een ongewenste konkurrent heftig bestreden. Het omgekeerde was al evenzeer waar. Dat belette evenwel niet dat door bemiddeling van de leider van de Auslandsorganisation van de NSDAP, Schulze, in januari '41 een 'niet-aanvalspakt' tussen beide bewegingen werd gesloten. Maar reeds begin februari '41 werd dit akkoord feitelijk opgezegd. Staf De Clercq stuurde een uitgebreide nota aan Reeder met de veelzeggende titel 'Over wat men

noemt de Vlaamsche SS'. 'Het VNV is de dupe van het akkoord', aldus De Clercq, 'want de vijandige houding en de lastercampagne van de Vlaamsche SS tegen het VNV gaan ongestoord hun gang in vergaderingen en bijeenkomsten'. Op grond van deze vaststelling kwam de Raad van Leiding van het VNV tot volgende besluiten: a) de oprichting van de Alg. SS-Vlaanderen was 'een fout van psychologischen aard' en was in feite gericht 'tegen den (n.v.d.r. sic) eendracht in Vlaanderen en tegen den doelmatigen arbeid der Duitschvriendelijke krachten' (hiermee werd het VNV bedoeld); b) er werd een dubbelzinnige en voor het VNV kompromitterende toestand geschapen: 'Men zal het de kwaadwillige Vlamingen en jammer genoeg veel goedwillige Vlamingen niet uit het hoofd praten, dat de Vlaamsche SS een Duitsche instelling is, die de annexatie moet voorbereiden. Het bekend worden van het niet-aanvalspakt heeft reeds teweeggebracht dat in zekere lagen der bevolking aan het VNV wordt verweten ook die plannen in de hand te werken'; c) het VNV besloot zijn houding tegenover de Alg. SS-Vl. in de volgende zin te herzien: 'De Vlaamsche eed en trouw, die ook Germaansche eer en trouw zijn, gebieden *tegen* de Vlaamsche SS stelling te nemen'.

Hierop volgden besprekingen tussen het MB eensdeels en de leiding van het VNV en deze van de Alg. SS-Vl. anderdeels, en ook onder MB-chef Reeder, Berger, chef van het SS-Hauptamt, en Heydrich, chef van het Reichssicherheitshauptamt. Als

resultaat van dit overleg werd in maart '41 een taakverdeling tussen het VNV en de Alg. SS-Vl. vastgelegd. Reeder schreef de Alg. SS voor zich niet langer met de dagelijkse politiek te bemoeien, maar zich tot 'wereldbeschouwelijke scholing', en 'paramilitaire opleiding' te beperken. De dagelijkse politiek bleef het terrein van het VNV. Het konflikt tussen het VNV en de Alg. SS was hiermee echter niet definitief van de baan. De VNV-leiding wenste het politiek monopolie in Vlaanderen te behouden. De Alg. SS-Vl. bleef in de ogen van het VNV een politieke konkurrent. Nog herhaaldelijk tot eind '41 zou het VNV de 'onderschikking' van de Alg. SS eisen.

April '41: Waffen-SS-soldaten voor de VNV-macht en NIET tegen het bolsjevisme.

De Alg. SS-Vl. was reeds bij haar oprichting in augustus '40 met werving voor de Waffen-SS begonnen. Wegens de wedijver met de Alg. SS-Vl. om de politieke macht liet het VNV zich spoedig ook bij de militaire kollaboratie betrekken. Te Antwerpen verkondigde De Clercq de 1ste december '40, dat 'eer en plicht' geboden niet alle oorlogslast op de schouders van Duitsland te laden: 'Wij eischen ons aandeel op, propagandistisch en andersom. Wij mogen geen Duitsch bloed aanvaarden zonder tegenprestaties. Dit ware een volk onwaardig'. Voorlopig wees De Clercq de 10de maart '41 een voorstel van SS-Hauptsturmführer Leib af om soldaten voor de Waffen-SS te werven. De Clercq wilde niets beloven 'zolang het geschil VNV-Alg. SS niet in het voordeel van het VNV was beslecht', m.a.w. hij zag hierin een middel om van de Duitsers te eisen, dat de Alg. SS aan het VNV zou onderworpen worden. Dus geen katholieke bezwaren tegen de 'heidense' SS, maar louter machtspolitiek. De SS zond De Clercq wandelen. Overwoog de VNV-leider deze maal om met de kollaboratie te stoppen? In geen geval. Voortdoen, luidde zijn parool. De Clercq bood nauwelijks zes dagen later de Wehrmacht een Vlaams vrijwilligerslegioen aan, Vlaamse manschappen voor een luchtafweerbatterij (Flak) die aan de Belgische kust de aanvallen van de Engelse luchtmacht zou afslaan. De Clercq deelde zulks de 16de maart '41 ook aan VNV-kaderleden mede. Doch de Wehrmacht liet via Reeder weten dat 'niet-Duitse Germanen' enkel in de Waffen-SS dienst mochten nemen. De Clercq besloot dan maar de 20ste april '41 voor de Waffen-SS te gaan werven, de tol van het bloed door zijn volgelingen te doen betalen. Dus nog vóór de oorlog aan het Oostfront uitbrak en dus nog vóór van enige bestrijding van het bolsjevisme sprake kon zijn. De Clercq beval onmiddellijk voor inlijving bij de Waffen-SS-Standarte Westland propaganda te voeren. Wilde het VNV als enige partij in Vlaanderen aan bod komen, dan moest De Clercq bewijzen dat de beloofde 100% samenwerking niet bij woorden bleef en moest hij met zijn veel talrijker aanhang voorkomen, dat de Alg. SS hem de loef zou afsteken, aangezien deze reeds met de werving was gestart. De VNV-ers moesten de vijanden van het Duitse volk bestrijden, 'omdat het bestaan van het Vlaamsche volk op leven en dood gebonden is aan den opgang van het Duitsche volk in Europa' en om later 'het recht te hebben zich aan de zijde van Duitschland als overwinnaar te mogen rekenen en de rechten van den overwinnaar ten gepasten tijd op te kunnen eischen'.

De ene volksvergadering volgde de andere op. Overtuigende lokmiddelen werden gebruikt. De 4de mei '41 werden de leden van de DM/ZB tot inlijving aangespoord: als beloning verwierf men na twee jaar diensttijd het Duitse staatsburgerschap, na vier jaar een boerderij met 25 à 30 ha vruchtbare grond in de ‘Grootduitsche levensruimte’. Het eerste Waffen-SS-kontingent van het VNV zou ook al de kern vormen van de toekomstige Vlaamse Weermacht.

Nochtans was het resultaat bij het VNV uiterst pover. Vele VNV-leden waren met verstomming geslagen. De aktie van De Clercq tegen de SS had vruchten gedragen. De volgelingen konden zeker niet zo vlug als hun leider het geweer van schouder veranderen.

Gelukkig voor de geloofwaardigheid van het VNV bij de Duitsers zou nazi-Duitsland weinige tijd later, tegen alle mogelijke niet-aanvalspakten in, de Sovjet-Unie binnenvallen. Het VNV kon zich dan weer in de ogen van de Duitsers redden, doordat het een groter aantal Vlamingen bereid vond zich voor Vlaanderen en het katholiek geloof naar de slachtbank te laten leiden.

In een rondschrijven van de eerste leider van de Alg. SS-Vl., René Lagrou, tot zijn leden dd. 10 mei '41, kon hij tevreden en terecht opmerken: ‘Waar zij (de Alg. SS) voorgaat, volgen de anderen’.

Tijdens de vergadering van de Algemene Raad van

23

24

IN GROEPJES BESPREKEN.

VLAAMSCHE KAMERAAD !

De Belgische pers wil ons in den oorlog sleuren !
Elken dag hitst zij tegen Duitschland !
Doch moest er oorlog komen, ge zoudt de hazen zien loopen om weg te zijn.
Maar wij zouden gekwetst, verminkt of gedood worden !
Nooit zouden wij weten waarvoor !
Moeder en wellicht het vrouwken en de kinderen wachten op ons !
Wij vechten niet voor een vreemd belang.
Met Frankrijk en Engeland tegen Duitschland vechten ware vechten voor een vreemd belang !
Als het er zal op aankomen, zal Breydel u wel zeggen wat ge te doen hebt.

BREYDEL

25

26

27

Heden als bijlage: DE ZEVENDE DAG

VOLK en STAAT

NAAR EENHEID IN VLAANDEREN

Verdinaso en Rex-Vlaanderen sluiten aan bij het V. N. V.

De Leider sprak over deze Aansluiting op een Persreceptie te Brussel

FRANKRIJK WAARSCHUWT DE U.S.A.

28

Mededeeling van de Leiding.

Aan alle kameraden die in de V.N.V.-strijdformaties staan, wordt de onmiddellijke werving bevolen voor den Standaard-Westland, het door den Führer opgerichte en uit Vlamingen en Noord-Nederlanders bestaande vrijwilligersregiment der Waffen-SS.

Te Brussel, 20 April 1941

STAF DE CLERCQ

Alg. Leider V.N.V.

29

(23) José De Geyter (links), die als Belgische reserve-officier tijdens de 18-daagse veldtocht Breydelpamfletten bij één van zijn manschappen vond. (24) Leo Tollenaere, vertrouwensman van de M.O., die aan het Oostfront de plaats van zijn gevallen broer Reimond zal gaan innemen. 40 jaar later zal hij eerlijk getuigen over de ware aard van de M.O. (25) De tekst van één der Breydelpamfletten. (26) De chef van het SS-Hauptamt Gottlob Berger, schouwt met voldoening Waffen-SS-troepen uit de bezette gebieden, die Duitse levens zullen doen sparen. (27) De konkurrent die overal opduikt, ook te Eeklo in 1941: de Alg. SS-Vl. (28) Eén jaar na de inval: het VNV kan zich versterken, maar is er niet in geslaagd de Alg. SS-Vl. uit te schakelen. (29) Werven voor de Waffen-SS, maanden vóór de Duitse inval in de Sovjet-Unie en dus niet ter bestrijding van het goddeloos kommunisme, maar om op te bieden tegen de Alg. SS-Vl.

het VNV van de 3de mei '41 motiveerde De Clercq zijn beslissing als 'een noodzakelijke stap om de laatste Duitsche instanties voor het VNV te winnen, alle vooroordelen en door intriges verkeerd gevormde meningen bij sommigen weg te nemen'. Met 'de laatste Duitsche instanties' kon de VNV-leider slechts het SS-Hauptamt bedoelen, waaraan hij duidelijk wilde maken, dat het VNV ten minste gelijke tred met de Alg. SS wenste te houden. Hij maakte zich sterk, dat de Vlaamse vrijwilligers in de Waffen-SS niet zouden verduitst worden, hij zou 'zekere waarborgen op het politieke plan, o.m. tegen de Vlaamsche SS' hebben gekregen. Hij zou nl. waarborgen voor de Vlaamse zelfstandigheid hebben gekregen. Niets was minder waar. Die waarborgen had hij van geen enkele Duitser gekregen. De Clercq nam weer eens zijn wensen voor werkelijkheid, of deed ten minste alsof. Berger had hem de 29ste april '41 weliswaar beloofd, dat de Alg. SS-Vl. in het VNV zou ingeschakeld worden. Maar het was niet de eerste en de laatste belofte die de valsspelende Duitsers niet zouden naleven.

Stelde De Clercq naar buiten uit dienstneming in de Waffen-SS voor als ten bate van Vlaanderen, dan blijkt uit de brief, die hij de 4de juni '41 tot Berger richtte, dat hij met de werving voor de Waffen-SS louter de inschakeling van de Alg. SS in het VNV wilde afkopen.

Met de werving voor de Waffen-SS had het VNV opnieuw een belangrijke stap verder in de kollaboratie gezet. Het bleef er niet bij. Om toch maar de macht in handen te krijgen ging het nu ook werven voor para-militaire formaties: met ingang van maart '41 voor het NSKK, het Nationaal-Socialistisch Vervoerkorps, dat zgz. de bevoorrading van Vlaanderen zou verzekeren. Doch i.p.v. aardappelen voor Vlaanderen te halen in Polen, zullen de NSKK-ers in de barre Russische steppen munitie vervoeren voor het Duitse leger. In april '41 begon de werving voor de Vlaamse Wacht. Dat moest dan ook al het toekomstig Vlaams leger worden. Al te spoedig bleek dat deze Vlaamse Wacht een loutere hulptroep van het Duitse leger was. In mei '41 werd gestart met de Fabriekswacht, weer een hulptroep van de Duitsers. De Vlaamse zelfstandigheid was aan de einder nog nauwelijks te zien. Waar was nu het zgz. anti-militarisme van het vooroorlogs Vlaams nationalisme?

Was dit alles in de ogen van De Clercq het symbool van zijn geleidelijke opmarsj naar de erkenning van het VNV, dan was het in feite een vrijmaken van Duitse troepen ter voorbereiding van de kampagne in Rusland.

10 mei '41: Een eenheidsbeweging voor het VNV... maar zonder de Alg. SS.

Sinds het begin van de bezetting streefde het VNV opvallend ernaar de enige Vlaamse partij te worden. Daartoe volgde het hoe langer hoe meer een pro-Duitse koers, aanvankelijk achter de schermen, maar sedert de herfst van '40 ook naar buiten, betoonde het eveneens volgens Reeder een 'grotere ontvankelijkheid' t.o.v. het Rijk. In de lente van '41 zag het er voor de totaliteitsaanspraken van het VNV niet zo slecht uit. In maart werd de werking van de Alg. SS-Vlaanderen althans op papier beperkt en in mei '41, na maanden onderhandelingen, en onder druk van het MB, kwam een fusie tot stand onder het VNV, het Verdinaso (de afgescheurde groep François-Le Roy) en Rex-Vlaanderen.

De VNV-leider gaf de 10de mei '41 de beginselen van het gesloten akkoord tijdens een perskonferentie te Brussel (samengevat) als volgt weer:

'Het VNV stelt zich ten doel de vestiging van de nationaal-socialistische orde in Vlaanderen.

(...)

Als vrije mannen betuigen wij ons vertrouwen in het nationaal-socialistische Duitschland en in zijn Führer en Rijkskanselier Adolf Hitler, dien wij met trots erkennen als den Führer aller Germanen.

Wij hebben de stellige hoop, neen de zekerheid, dat hij de politieke, kultureele en ekonomische toekomst van het Nederlandsche volk beveiligen zal, krachtens de beginselen zelf die de grootwording van zijn eigen volksgemeenschap hebben mogelijk gemaakt.

Wij zijn bereid om met inzet van alles waarover wij beschikken, mede te arbeiden aan de totstandkoming van een nieuwe orde in Europa, waarin het Germanendom al zijn mogelijkheden zal kunnen ontplooien.

Voor ons volk willen wij een nationaal-socialistische ordening tot werkelijkheid maken, waarin al de thans nog bestaande tegenstellingen een harmonische en organische oplossing vinden'.

Als uiterlijk teken van de toetreding van Rex-Vlaanderen en het Verdinaso tot het VNV werden Pol Le Roy, leider van het Verbond van Dinaso

Corporaties, en Odiel Daem, leider van Rex-Vlaanderen, in de Raad van Leiding opgenomen.

Bij de onderhandelingen hadden ook materiële overwegingen een rol gespeeld. Zo nam de nieuwe organisatie de schulden van het Verdinaso over. Leidende Dinaso's wilden ook belangrijke funkties in de nieuwe beweging veroveren. De VNV-gezinde pater Callewaert in zijn soms heftige stijl van toen: 'Het ging er niet en nooit om principepen'. Vooral van Dinaso-zijde werd op een naamsverandering voor de nieuwe beweging aangedrongen. De Dinaso-leiding gaf de voorkeur aan 'Nationaal-Socialistische Beweging Vlaanderen'. Wellicht wilde zij hiermee de deur op een kier laten voor de Alg. SS, waarmee de Dinaso-leiders François en Le Roy reeds onderhandeld hadden. Ook het VNV was uit op een naamsverandering. De Clercq zag hierin de erkenning van het VNV als enige partij in Vlaanderen; tevens wilde hij hiermee bewijzen welke goede bondgenoot hij wel was. Maar Reeder was evenwel niet tot naamsverandering bereid. Het MB wilde blijkbaar het VNV geen al te sterk benadrukte monopoliepositie bezorgen. De benaming VNV moest voorlopig behouden blijven, 'omdat het VNV door zijn globale houding die het totnogtoe heeft aangenomen nog niet als officiële nationaal-socialistische partij kan beschouwd worden'. De loyale en omzeggens onvoorwaardelijke samenwerking van het VNV met het MB werd door dit bestuur zeker niet met gelijke munt betaald. De opslorping van Verdinaso en Rex-Vlaanderen was qua aantal niet zo belangrijk, maar wel omdat de inschakeling van de soldateske Dinaso Militanten Orde tot de vorming van een 'Vlaams strijderstype' zou bijdragen. In de handhaving van de Vlaamse SS zag Reeder een waardevol middel om het VNV gewilliger op het rechte nationaal-socialistische pad te houden.

Geen naamsverandering dus, en geen inschakeling van de Alg. SS-Vlaanderen. Wel betekende het opgaan van het kleine Rex-Vlaanderen in de eenheidsbeweging, dat Rex en zijn leider Degrelle van politieke aktie in Vlaanderen moesten afzien. Het VNV kreeg bovendien het recht organisaties voor Vlamingen in Wallonië op te richten, een eerste stap naar meer levensruimte, een 'Drang nach dem Süden'. Met dat al was een dubbelzinnige toestand ontstaan. De Alg. SS bleef ook na de stichting van de eenheidsbeweging een zweep op het VNV, terwijl laatstvermelde beweging haar pogingen om de Alg. SS onder kontrole te krijgen niet opgaf. Anderdeels voelden de toegetreden Dinaso's zich door het VNV bekocht en velen, o.a. Pol Le Roy, verlieten na enkele maanden de schijneenheid om voor een goed deel resoluut in de Alg. SS te stappen. Eenheid is in Vlaanderen altijd een moeilijke zaak.

Zomer-Herfst '41: De Duitsers 'marsjeren' niet, het VNV, ondanks alles, wel.

Einde juli- begin augustus '41 werd door Staf De Clercq een voorstel tot samenwerking tussen het VNV en de Alg. SS uitgewerkt als antwoord op een plan van SS-Brigadeführer Kammerhofer, na Leib de nieuwe 'Betreuer' van de Vlaamse SS. Kammerhofer had van Himmler en Berger tot opdracht 'een overeenkomst tussen de twee rivaliserende organisaties tot stand te brengen, met het doel de feitelijke monopoliepositie van het VNV op het terrein van de konkrete politiek te doorbreken

en de Alg. SS-Vlaanderen een ruimere taak toe te meten dan de wereldbeschouwelijke scholing en de paramilitaire opleiding, waartoe Reeder haar sedert maart 1941 dringend heeft beperkt'. Kammerhofers plan was erop gericht een 'Vlaamsche Nationaal-Socialistische Beweging' tot stand te brengen. Hiertoe zouden de DM/ZB, de NSJV en de Alg. SS zich als zelfstandig blijvende formaties 'aan de zijde van het VNV' opstellen. De Clercq zou met een beperkte raad, bestaande uit zijn plaatsvervanger en de leiders van de drie andere formaties omringd worden ten einde hem aan banden te leggen.

Kammerhofers plan werd de 28ste juli door Tollenaere en Delvo aan de Raad van Leiding van het VNV voorgelegd, waar het werd afgewezen. Tollenaere en Delvo waren ervoor gewonnen, maar de overige leden van de Raad van Leiding waren ertegen. Staf De Clercq woonde 'wegens ziekte' de vergadering niet bij. Volgens Leuridan, één van de hevigste tegenstanders van het plan, was het echter veeleer een 'moreele ziekte'. Staf De Clercq kwam enkele dagen later met een tegenvoorstel op de proppen. De SS-Vlaanderen zou naast de politieke formatie, de jeugd- en vrouwenorganisatie en de militie een vijfde onderdeel van het VNV worden. De leiders van de onderscheiden formaties, dus ook van de SS-Vlaanderen, zouden door de leider der 'Nationaal-Socialistische Beweging Vlaanderen', door De Clercq dus, worden aangesteld en hem trouw zweren.

De Duitse Algemene SS wees De Clercqs tegenvoorstel zonder meer van de hand. Wat dacht hij wel! De Clercq wilde de Alg. SS in feite onder kontrole van het VNV, terwijl de Duitse SS de macht van het VNV precies wilde fnuiken.

Benevens het knelpunt Alg. SS brachten nog andere problemen in het VNV tijdens de zomer en herfst van '41 een zware malaise teweeg. Het VNV leek een stuurloos lichaam, waarin de meest tegenstrijdige opvattingen zich aftekenden. Het Dietse beginsel stak bij sommigen opnieuw de kop op. Anderen legden de klemtoon op de Germaanse Rijksgedachte. Elias vroeg zich tijdens een vergadering van de Raad van Leiding van middenaugustus 1941 af, of het VNV geen toenadering met ‘talrijke elementen en groepen uit het Belgische kamp’ moest zoeken, die naar een verzoening op basis van een federaal statuut zou leiden. Verwees Elias hierbij naar de geheime kontakten, die het royalistisch Belgisch Legioen in juli '41 met Vlaams-nationale kringen had aangeknoopt om uit te maken of het VNV, in geval van vrede door vergelijk in het Westen, als een bruikbare bondgenoot tegen het kommunisme in België kon worden ingezet?

In 1940 had het VNV hoge verwachtingen in de toekomst gekoesterd. In de zomer van '41 was deze gemoedstoestand bij vele VNV-ers in diepe teleurstelling omgeslagen. Het VNV had zich in het kollaboratie-avontuur gestort om ‘op grond van zijn verdiensten in het verleden en van zijne medewerking in het heden’ door de Duitsers met ‘de macht’ in Vlaanderen te worden beloond. In '40 hoopte het VNV ook het vertrouwen van een groot deel van het Vlaamse volk te ‘veroveren’, wierp het VNV zich zelfs als de enige vertegenwoordiger van dit Vlaamse volk op. Het eerste kontakt van de bevolking met het Duits bestuur en de Duitse soldaten was toch ‘korrekt’ geweest. In vele Vlaamsgezinde kringen was er ook verontwaardiging geweest over de wegvoering van o.a. een aantal VNV-ers naar Franse kampen. Bovendien had de overgrote meerderheid van de bevolking met Koning, Regering en Kardinaal voorop, medio 1940 gedacht, dat de oorlog gedaan was en dat Duitsland deze voorgoed gewonnen had. Voor sommigen bijgevolg een gunstige voedingsbodem om de wekroep van de nieuwe tijd te volgen.

Medio 1941, na 1 jaar Duitse bezetting, was de situatie evenwel totaal veranderd. Zoals Delvo in een nota voor de Raad van Leiding schreef, heerste in VNV-kringen diepe teleurstelling, moedeloosheid en ontreddering. De stemming onder de bevolking was volkomen omgeslagen. De oorlog bleek dus bijlange niet gedaan. De voorraden waren uitgeput. De winter had kou en honger gebracht. Niet alleen de bezetter, maar ook en vooral zijn meelopers kregen hiervan de schuld. In september '41 zal Reeder schrijven: ‘Van een gedeeltelijk berustende en afwachtende sympathie in het najaar van 1940, heeft de stemming in het bezette gebied zich tot het stadium van de verborgen haat en de innerlijke vijandschap ontwikkeld. Voor het eerst krijgt men de indruk in een vijandig bezet gebied te leven. De kollaborateurs worden als landverraders nog veel meer dan de bezetter door de meerderheid van de bevolking gehaat, beschimpt en bedreigd’. Bovendien voelde het op macht beluste VNV zich tekort gedaan in weerwil van de gunsten, die het van de bezetter nochtans had gekregen. Noch Dietsland, noch een zelfstandig Vlaanderen, noch een federaal België met Vlaams overwicht was uit de bus gekomen. VNV-ers kregen stereotiep te horen dat ze als goede nationaal-socialisten maar moesten ‘vertrouwen op de Führer’. Het VNV was niet de enige beweging in Vlaanderen geworden. De Alg. SS-Vlaanderen was niet opgeslorpt, wel integendeel.

Dit alles leidde in VNV-kringen tot de vraag: ‘Wij zetten ons in zonder voorbehoud voor Duitschland, wij maken ons lot afhankelijk van een Duitsche zege, en wat bekomen we, als Volk, daarvoor als dank?’ Sommigen in het VNV stelden met ontgoocheling vast, dat het Militair Bestuur slechts VNV-gezind was in de mate waarin deze beweging de Duitse doeleinden diende - waarin zij zich niet vergisten.

Toch zou het VNV de kollaboratie, mits een aantal strubbelingen, onverminderd voortzetten. In '41 was de mistevredenheid bij sommigen nochtans groot. Leuridan bijv. verklaarde de 28ste juli '41 aan Albert Deckmyn: ‘De Duitschers houden geen enkele belofte. Wij zijn de eenigen die onvoorwaardelijk met hen samenwerken en wij worden door hen het ergerlijkst behandeld. Wij zijn goed voor het klein werk te doen. Voor de rest hebben ze ons niet nodig’.

De verwarring in het VNV bleef ook voor de Duitsers niet onopgemerkt. De MB-chef Reeder nodigde de 22ste augustus '41 enkele tientallen Vlaamse leiders, zowel van het VNV als van de SS en de DeVlag, voor een bijeenkomst bij hem uit. Staf De

30

31

32

33

34

35

36

(30) Konstantin Kammerhofer (derde v.l.n.r.), de 'Betreuer' van de Vlaamse SS, die de aanspraken van het VNV op een monopolie-positie moest intomen. (31) Edgar Delvo verliet van in het begin van de bezetting zijn vroegere socialistische vrienden, trad niet alleen tot het VNV toe, maar werd ook nog opvallend vlug in de Raad van Leiding opgenomen. Bij de dood van De Clercq was Delvo de kandidaat van Berger, de chef van de SS-centrale, die hem als 'splijtzwam' in het VNV had willen opdringen, maar te laat kwam. (32) Staf De Clercq met aan zijn linkerzijde Theo Brouns in 1941 op bezoek bij Limburgse VNV-landbouwgezinnen. Ook de kleinsten moesten van hun tijd zijn... (33) Sekretaris-generaal voor Landbouw en Ravitaillering Emile De Winter, die door Reeder tegen de VNV-aanvallen in bescherming werd genomen. (34) Dr. August Borms ving bot bij Reeder voor een zelfstandig Vlaanderen: 'Geduld hebben en vertrouwen op de Führer!' Voor (35) Jef François en (36) Pol Le Roy was hun verblijf bij het VNV maar een tussenstation op weg naar de Alg. SS.

Clercq was echter niet aanwezig. Volgens sommigen was die bijeenkomst veeleer een ‘flinke bolwassing’ voor het VNV. Tijdens een langdurige monoloog kregen de ‘geachte aanwezigen’ uitvoerig te horen wat Reeder op de lever lag, en wat bijgevolg dringend diende te veranderen. Reeder verweet de aanwezigen o.m. ‘ongermaanse onenigheid en versplintering’. Ook moest het gedaan zijn met het ongebreideld kritiek leveren op allerlei gezagsdragers. Met name de Vlaams-nationalistische pers veroorloofde zich op dit gebied teveel vrijheden. Zo keurde Reeder de VNV-kampagne tegen sekretaris-generaal voor Landbouw De Winter af. Volgens Reeder was deze zeer bekwaam en was de kritiek volledig ongegrond. Een definitief antwoord op de steeds terugkerende vraag: ‘Was wird aus Flandern?’ moest niet verwacht worden. Volgens Reeder kwam het op een aantal weken of maanden niet aan. De Belgen wisten immers zelf ook nog niet wat ze eigenlijk wilden. Sommigen waren anglofiel, anderen belgicisten, nog anderen wilden eerst het einde van de oorlog afwachten. Het VNV, dat in naam van de Vlamingen beweerde te spreken, wist zelf niet eens wat het wou: Vlaanderen?, Dietsland?, Duitsland? Alle verdere discussie over Dietsland als staatkundige eenheid kon door het MB evenwel niet langer geduld worden. (In september '41 bevestigde het MB zulks met een verordening). En vooral: Hitler had ook nog niets beslist. Bijgevolg: afwachten maar ... en vertrouwen op de Führer.

Borms merkte op dat niet alles de schuld van het VNV was. Het bezettingsbestuur was volgens hem veel te goedmoedig opgetreden: de teruggekeerde vluchtelingen en gewezen parlementsleden konden vrij het VNV en de Duitsers ondergraven. Ook het hongerprobleem speelde een rol. Aan de ene kant werd het volgens Borms mede door sabotage vanwege staatsdiensten veroorzaakt. Aan de andere kant had het tot gevolg dat ‘afwachtende’ Belgen nog minder geneigd waren om alsnog het Vlaamse kamp te kiezen. Borms, gewezen lid van de Raad van Vlaanderen tijdens de 1ste Wereldoorlog, drong nog sterk aan op voorbereiding van bestuurlijke scheiding en vervlaamsing van Brussel.

Eind september '41 vergrootte de onenigheid nog binnen het VNV. Jef Francois, Pol Le Roy en een groep medestanders namen ontslag en trokken naar de Algemene SS. Volgens hen had de Eenheidsbeweging slechts gediend om de Dinaso's te elimineren. En trouwens, het VNV was nog niet autoritair genoeg ...

De verwarring in het VNV werd ook door het SS-Hauptamt opgemerkt. Himmler en Berger hadden gehoopt, dat het ‘plan-Kammerhofer’ eindelijk klaarheid in de politieke toestand in Vlaanderen zou brengen. De Clercqs afwijzing van dit plan ontlokte bij Berger teleurstelling. Einde augustus 1941 schreef hij aan zijn chef Himmler, dat De Clercq zeer onzeker was geworden. Volgens Berger lag dit o.m. aan de in zijn ogen nefaste invloed van de ‘kerkelijk gebonden’ Thedieck, een naaste medewerker van Reeder. In dezelfde brief meldde Berger ook, dat hij Kammerhofer opdracht had gegeven achter de uitbouw van de Vlaamse SS spoed te zetten. Voorts hoopte hij de Duits-Vlaamse Arbeidsgemeenschap (DeVlag) te kunnen ‘aktivieren’ en vóór de SS-wagen te spannen. Met één woord: Berger had zijn besluiten getrokken. Met het VNV viel niets aan te vangen. Benevens de Alg. SS-Vl. ging hij nu ook de DeVlag politiek steunen. Hij koos voor de DeVlag als enige toekomstige nationaal-socialistische partij in Vlaanderen. Met genoegen stelde hij vast dat op sommige door de DeVlag georganiseerde filmvoorstellingen reeds voor de SS werd geronseld... In september '41 werd Berger algemeen voorzitter van de DeVlag.

In een verslag over besprekingen, die Berger in Vlaanderen had gevoerd, noteerde deze de 17de september '41, dat De Clercq, 'die enkele maanden geleden nog aan onze kant stond', weer de Dietse richting opging. 'Deze lieden wilden ons enkel gebruiken om van de Führer gedaan te krijgen dat zij de toekomstige bouwers van Vlaanderen zouden zijn'. Voor de SS was het echter een uitgemaakte zaak, dat er van een relatief zelfstandig Vlaanderen na de Duitse overwinning geen sprake kon zijn.

De 11de oktober '41 vond bij het MB een bespreking plaats met als VNV-aanwezigen de sekretarissen-generaal V. Leemans en G. Romsée en ook A. Borms. Deze bespreking was een vervolg van de bijeenkomst van de 22ste augustus '41. MB-chef Reeder merkte nogmaals op, dat Hitler i.v.m. Vlaanderen nog geen beslissing had getroffen en hiermee ongetwijfeld tot het einde van de oorlog zou wachten. Omtrent de discussie Diets (VNV) - Duits (Alg. SS) wenste Reeder zich niet uit te spreken; wel wilde het MB het 'Flamentum' door praktische maatregelen vooruithelpen. De vervlaamsing van het ambtenarenapparaat was onmiskenbaar goed opgeschoten, maar 'Man müsse also et-

was Geduld haben'. Voor de rest moest de openlijke polemiek stopgezet worden. Leemans was het daarmee eens. Hij kloeg in dit verband over de taal in het tijdschrift 'De SS-Man', o.m. over het gebruik van de term 'flamingant' als scheldwoord. Leemans merkte ook nog op, dat iedereen ijverig, braaf en vlijtig op zijn post moest werken en niet teveel grote verklaringen afleggen. Ook Romsée en Borms bekloegen zich nog eens over de Vlaamse SS. Romsée bestempelde de propaganda, die de SS voor de opslorping van Vlaanderen door het Derde Rijk voerde, als schadelijk, omdat ze de bevolking afschrok. De Alg. SS was volgens de VNV-ers ook te anti-katholiek. Zij vreesden reeds een toenemend kerkelijk verzet.

Reeder sprak zich ten slotte ook nog uit tegen een nieuwe bestuurlijke scheiding van België, zoals Borms die naar analogie met deze tijdens de eerste wereldoorlog wenste. Reeder vond een dergelijke hervorming voor de Duitse oorlogsvoering 'niet interessant'.

Ondertussen was het VNV naar wat meer eensgezindheid op zoek gegaan. Eind september '41 verscheen een 'bindende' verklaring van Staf De Clercq over de politiek der (VNV)-Eenheidsbeweging. Hierin had hij het o.m. over 'ons recht als Nederlanders op eigen volksbestaan', maar ook over 'Germaansche solidariteit', 'Duitschland moet den oorlog winnen' en 'vertrouwen in den Führer'. Maar spijtig genoeg voor De Clercq had de Führer weinig of geen vertrouwen in het VNV, en bleef de Alg. SS-Vlaanderen als zwaar geschut tegen het VNV ingezet.

Het zgn. Vlaams Legioen: een dubbel bedrog.

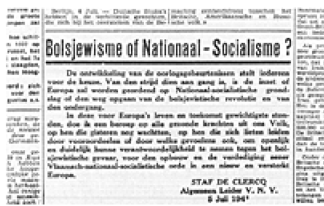
Tijdens dit gesprek van de 11de oktober '41 bij Reeder was er ook gepraat over de 'problemen met het Vlaams Legioen', een wel uiterst teer punt in VNV-kringen op dat ogenblik. Bij het begin van de werving voor de Waffen-SS en ook later nog was door sommigen de indruk gewekt, hadden sommigen gedacht of gehoopt, dat het hier om een uitsluitend Vlaamse militaire eenheid zou gaan. Tot hun ergernis werd na enige tijd duidelijk dat dit niet zo was. Geruchten deden de ronde over het inschakelen van Vlamingen in Duitse eenheden, over het feit dat zelfs bij volledig Vlaamse eenheden de bevelen vaak in het Duits werden gegeven. En waarom kregen de Walen in hun Waals legioen hun bevelen in het Frans? Reeder stelde voorop, dat dit slechts een tijdelijk probleem was. Het Waals legioen had reeds genoeg Waalse officieren en onderofficieren, het Vlaamse niet. Borms had het ook over een aalmoezeniers-probleem: de 'Vlaamsche jongens' konden hun religieuze plichten niet of met moeite vervullen. Reeder zei dat hij hiervoor volledig begrip had en beloofde er iets aan te doen. Wel merkte hij op dat het zeker niet de besten waren, die reeds waren teruggekomen en al die geruchten verspreidden.

Sedert het fiasco met de werving voor de Waffen-SS in april-mei '41 zweeg de VNV-leiding hierover in het openbaar als vermoord, enkel nog over werving voor het Legioen, precies alsof dit geen Waffen-SS was, en enkel over de strijd tegen het bolsjevisme. De Clercq vond het zelfs 'een groote eer dat de Vlaamsche soldaat wordt evenwaardig bevonden om naast den Duitschen soldaat den strijd te strijden tegen het verderfelijk communisme'. En riep De Clercq uit: 'Rusland en Engeland zijn de vijanden (...) Duitschland is de vriend en bondgenoot'. Dr. Ballet,

VNV-gouwleider van Limburg, meende: ‘Het Vlaanderen van Kruistochten en Boerenkrijg heeft gekozen’.

De 2de augustus '41 had De Clercq met SS-Hauptsturmführer Leib een akkoord gesloten, waarbij de richtlijnen voor het Legioen werden vastgelegd. Met de werving van een Vlaams Legioen voor het Oostfront had De Clercq gehoopt toch nog de erkenning als enige beweging in Vlaanderen af te dwingen. Na enkele weken was het VNV erin geslaagd een duizendtal kandidaten, van wie er slechts 405 werden aangenomen o.w. Tollenaere en François, te verzamelen, die de 6de augustus 1941 vertrokken. De toen nog toegepaste strenge normen zouden vlug verdwijnen wegens de nood aan manschappen voor het Russisch vat zonder bodem.

Uit de brieven, die Reimond Tollenaere aan het Oostfront naar De Clercq stuurde, bleek evenwel dat het akkoord De Clercq-Leib hoegenaamd niet werd nageleefd. Volgens Tollenaere was dit kontrakt trouwens, militair gesproken, onzin, vermits het Legioen als zelfstandige eenheid niet kon ingezet worden. Daarom had hijzelf ter plaatse ervoor gekozen de Vlaamse manschappen in een bataljon van de Waffen-SS onder te brengen. Daardoor was het Vlaams Legioen als dusdanig reeds zeer spoedig opgedoekt. Het was duidelijk, dat Leib alle mo-

Bolsjewisme of Nationaal - Socialisme ?

De ontwikkeling van de oorlogsgebeurtenissen stelt iedereen voor de keuze. Van den strijd dien aan gang is, is de inzet of Europa zal worden geordend op Nationaal-socialistische grondslag of den weg opgaan van de bolsjewistische revolutie en van den ondergang.

In deze voor Europa's leven en toekomst gewichtigste stonden, doe ik een beroep op alle gezonde krachten uit ons Volk, op hen die gisteren nog wachtten, op hen die zich lieten leiden door vooroordeelen of door welke gevoelens ook, om openlijk en duidelijk hunne verantwoordelijkheid te nemen tegen het bolsjewistische gevaar, voor den opbouw en de verdediging eener Vlaamsch-nationaal-socialistische orde in een nieuw en versterkt Europa.

STAF DE CLERCQ
Algemeen Leider V. N. V.
5 Juli 1941

38

HET NATIONAALSOCIALISTISCHE ZWAARD
BESCHERMT ONS TEGEN HET BOLSJEVISME

39

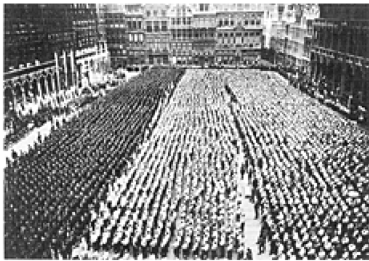
40

41

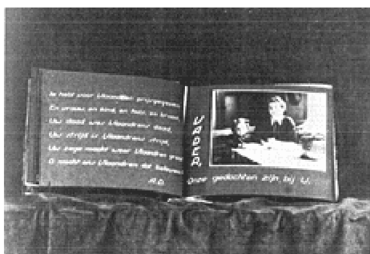

42

43

44

45

(38) De ene oproep na de andere... (39) en (40) Om er de schrik in te jagen en het plichtsgevoel aan te wakkeren... (41) Brussel, 21 juli 1941: één van de vele werfvergaderingen voor het Oostfront en tegen het bolsjevisme. Geopend werd met het zingen van de Vlaamse Leeuw. Rechts aan de sprekerstafel: Dr. Frans Daels. Deze zal nochtans eind '43 verklaren dat de werving voor het Oostfront een bedrog is geweest. (42) SS-Hauptsturmführer Leib beloofde al wat De Clercq maar wilde om zoveel mogelijk Vlamingen naar het Oostfront te krijgen. (43) en (44) Als machtsvertoon om de DeVlag Alg. SS te beïnvloeden en het vooral bij de Duitsers toch maar te halen, was het de 12de juli '42 op de Grote Markt te Brussel inderdaad een indrukwekkend gezicht, maar het deed noch de konkurrent, noch het Militair Bestuur verbleken. (45) 8/2/42: in het Paleis voor Schone Kunsten te Brussel bracht het VNV hulde aan de omgekomen Reimond Tollenaere. In het midden naast VNV-leider Staf De Clercq: de weduwe, die met haar kinderen achterbleef.

46

47

48

49

50

51

52

(46) Een Kerstalbum voor een Vlaamse Oostfronter. (47) De VNV-leider ontvangt in april '42 Oostfronters in het VNV-hoofdkwartier te Brussel. (48) Staf De Clercq brengt een bezoek aan gekwetste Oostfronters in het ‘Krijgsgasthuis’ te Antwerpen (Volk en Staat 27/28-9-42). (49) Vlaamsnationaal Zangfeest in 1942. V.l.n.r. de eerste: Dr. August Borms; de vierde: Staf De Clercq, de vijfde: Karel Peeters; de zesde: Victor Leemans. (50) De VNV-kaderdag in het Dudenpark de 14de juni '42. Op de eerste rij: kommandant-generaal van de DM/ZB Van Steenland, Dr. Lehembre, leider van de Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen, Jet Claessens, leidster van de Dietsche Meisjesscharen, Staf De Clercq, Mevr. Marechal, leidster van het Vlaamsch Nationaal Vrouwenverbond, en Dr. Elias. (51) De begrafenis van Staf De Clercq groeide uit tot een massale machtsontplooiing. (52) Het graf van Staf De Clercq op de Kesterheide.

gelijke beloften had gedaan om ook in Vlaanderen aan soldaten voor de Waffen-SS te geraken.

Niettegenstaande deze brieven zette De Clercq onverminderd de werving voor het Vlaams Legioen voort zonder dat hij zijn ‘trouwe en dierbare volgelingen’ op de hoogte bracht van hetgeen in het Oosten met de Vlamingen gebeurde. Daardoor ontstond nu een dubbel bedrog: de Duitsers bedrogen niet alleen het VNV, maar het VNV bedroog ook zijn volgelingen.

De grieven en teleurstellingen van Tollenaere werden tegenover De Clercq einde '41 nog eens herhaald door de teruggekeerde Oostfronter Dr. Vanderlinden en Dr. Ballet, vergeefs trouwens, want De Clercq wilde de werkelijkheid niet inzien. Ballet diende daarom zijn ontslag als VNV-gouwleider voor Limburg in en werd opgevolgd door Theo Brouns, hoewel die wist waarom Ballet verdween. In heel Vlaanderen werd door de VNV-kopstukken een ‘grootse’ wervings- en propagandakampagne gevoerd onder het motto ‘Met Europa tegen het Bolsjevisme’. Zo riep Brouns de 1ste maart '42 te Hasselt uit: ‘Nu komt het er op aan voor U Limburg, dat er zoo prat op gaat 99% goed geloovig (n.v.d.r.: sic!) katholiek te zijn (...) hoeveel uwer zonen het geweer kunnen hanteeren om voor het heil van godsdienst, volk en vaderland met Duitschland en met geheel Europa te vechten’.

De pot (het VNV) verwijt de ketel (de DeVlag) dat hij zwart ziet.

In het anderhalf jaar tussen midden '41 en einde '42 zal de DeVlag uitgroeien tot de sterkste mededingster van het VNV. Samen met de SS-Vlaanderen en zwaar gesteund door de Duitse partij- en SS-instanties zal zij Vlaanderen willen doen opgaan in het Grootgermaans Rijk der Duitse natie.

Tot het najaar van 1941 was de DeVlag een - naar buiten uit - kulturele organisatie, die filmvoorstellingen, studiereizen, kultuurdagen en soortgelijke ‘niet-politieke’ aktiviteiten inrichtte. De aanstelling van SS-Gruppenführer Berger tot algemeen voorzitter van de DeVlag in september '41 leidde deze beweging op nieuwe, ditmaal openlijk politieke wegen: de inschakeling van de DeVlag in het SS-kompleks, als SS-instrument. De Alg. SS-Vlaanderen had zich van meetaf aan een duidelijk politieke organisatie getoond, die ook als zodanig door het VNV werd aangevoeld en bestreden. De leden en leiders van de Alg. SS waren trouwens vaak Vlamingen, die ofwel altijd tegen het VNV gekant waren geweest, ofwel om één of andere reden uit het VNV of de Eenheidsbeweging waren gestapt, zoals bijv. François en Le Roy. Van bij het begin had het VNV zijn leden het gelijktijdig lidmaatschap van de Alg. SS verboden. Tollenaere had weliswaar in januari '41 een ‘niet-aanvalspakt’ met de Alg. SS gesloten, waarbij VNV-ers lid van de Alg. SS konden worden, doch het pakt had het nauwelijks een maand uitgehouden.

Met de DeVlag lagen de zaken anders. Vele VNV-ers waren gelijktijdig lid van deze kulturele organisatie, waarvan verondersteld werd, dat ze zich enkel op het nauwer aanhalen van de kulturele banden tussen Vlaanderen en Duitsland toelegde. Had De Clercq zijn volgelingen van in het begin verboden ook lid van de Alg. SS te zijn, dan had hij inzake de DeVlag een nieuwe taktiek toegepast: hij spoorde zijn aanhangers zelfs ertoe aan sleutelposities in de DeVlag in te nemen om aldus deze

konkurrent naar zijn hand te zetten. Deze taktiek zal evenwel op een mislukking uitdraaien en ondertussen had De Clercq bij principiële Dietsers heel wat kwaad bloed gezet. Zijn taktiek om van twee ruiven te eten, draaide hierop uit dat een aantal VNV-ers dan maar in de DeVlag bleven en voor het VNV voorgoed verloren waren.

Gezien de mislukking, althans qua aantal, met de Alg. SS-Vl. had de Duitse Alg. SS het inderdaad geraden geacht haar doeleinden onder de dekmantel van een kulturele organisatie als de DeVlag na te streven. De inschakeling van de DeVlag in de SS-strukturen werd ernstig aangepakt, zodat de leider van de Vlaamse DeVlag-afdeling, Jef Van de Wiele, een soort diensthoofd van de SS werd. De ledenwerving werd sterk uitgebouwd en het aantal aktiviteiten zoveel mogelijk opgedreven. Een nieuwe partij leek in wording. De DeVlag dekte de (oorspronkelijk voorgehouden) lading niet meer. Een konflikt met het VNV kon moeilijk uitblijven. Het VNV eiste nog altijd de politiek voor zich alleen op. Dit konflikt werd uitvoerig verwoord door de Gentse VNV-arrondissementsleider en schepen August De Wilde in een voor de VNV-leiding bestemd memorandum van begin januari '42: ‘Bij zijn ontstaan beantwoordde de DeVlag aan zijn doelstelling als Vlaamsch-Duitsche Arbeidsgemeenschap. Een gemeenschap dus met beperkt le-

dental waar door wederkeerige samenwerking zou betracht worden om de brug te leggen tusschen Vlaanderen en Duitschland, toenadering tusschen de beide volkeren, door uitwisseling van kultureele prestaties en het bevorderen van ekonomische betrekkingen'. Tot zover niets aan de hand, oordeelde De Wilde, maar: 'In plaats van een werkelijke arbeidsgemeenschap wordt de DeVlag meer en meer een werktuig in de handen van de Duitsche Propagandastaffel, die stapsgewijze de opslorping van Vlaanderen door Duitsland schijnt te willen voorbereiden. Deze strekking heeft zich in de laatste tijden scherper laten aanvoelen, gezien de dergelijke pogingen nagestreefd door SS-Vlaanderen meer en meer als mislukking worden aangeschreven, zodat nu beproefd wordt om de Vlag voor deze wagen te spannen. Immers de "Vlag" mist alle onafhankelijkheid en is in financieel opzicht zoowel voor zijn inrichtingen als voor de bezoldiging van zijn personeel aangewezen op de fondsen van de Duitsche propaganda. Het centraal bestuur te Brussel zit hoofdzakelijk in handen van SS-menschen. (...) Tal van afdeelingen in de provincies zitten in handen van SS-menschen die in de "Vlag" alleen een middel zien voor werving SS of verduitschende propaganda. (...) In ieder geval schijnt de "Vlag" aanstalten te maken om het politieke terrein te betreden. Te Brugge werd Van de Wiele reeds aangekondigd als de grootste redenaar ter gelegenheid eener spreekbeurt over het Nationaalsocialisme'. August De Wilde was er niet gerust in en begreep dat de DeVlag een gevaarlijke konkurrent kon worden. Zulks gebeurde ook en vermits het VNV geen konkurrenten duldde, kon de konfrontatie niet uitblijven.

Een aanvullend meningsverschil met de DeVlag was van principiële aard. Zowel het VNV, de Alg. SS-Vlaanderen als de DeVlag wensten een nationaal-socialistisch Vlaanderen. Maar het VNV wilde een min of meer zelfstandig Vlaanderen of Dietsland binnen het 'grote rijk der Germaanse volkeren'. Het VNV aanvaardde het Grootgermaanse Rijk als een samenwerking van tamelijk vrije staten (statenbond) onder Duitse leiding mits vrijwaring van de Nederlandse taal, kultuur en volksaard. De Alg. SS en DeVlag propageerden steeds openlijker, dat Vlamingen eigenlijk Duitsers waren en dat het erop aan kwam Vlaanderen als een nieuwe gouw in het Duitse Rijk 'heimzuholen'.

Eind maart '42 werd de taak van de DeVlag door het MB beperkt tot het bevorderen van de 'kulturele betrekkingen tussen Duitsland en Vlaanderen'. De DeVlag zou een tweetalig maandblad mogen blijven uitgeven en zou zich moeten beperken tot de organisatie van kultuurdagen, spreekbeurten, koncerten, theateropvoeringen, Duitse taallessen, seminaries, vertalingen, studiereizen, verdeling van studiebeurzen, vakanties voor kinderen in het Rijk. Bovendien kreeg de DeVlag de rol van officieel bemiddelaar tussen de NSDAP en de Vlaamse organisaties, alsmede tussen de Duitse en Vlaamse eenheidsvakbonden toegewezen. Tenslotte mocht zij ook nog de nationaal-socialistische wereldbeschouwing verspreiden.

Het VNV was hierover allesbehalve geestdriftig. Vooral de bemiddelaarsrol en de toelating de nationaal-socialistische wereldbeschouwing te verspreiden zette kwaad bloed in het VNV. Mocht het VNV eigenlijk ook nog iets doen, zo jammerde De Clercq bij Reeder. Tijdens de zomer van '42 trok het VNV ten aanval. Op de landdag van de 14de juni '42 werd medegedeeld dat het voortaan verboden was tegelijk lid van het VNV en kaderlid van de DeVlag te zijn. Gewoon lidmaatschap van de DeVlag werd toen nog niet verboden. Zij die weigerden werden uit het VNV gestoten. Zo besliste De Clercq nog daags vóór zijn dood tot de uitsluiting van

Brigadeleider en Inspekteur-Generaal der DM/ZB H.J. Morael ‘wegens ontrouw aan de beginselen der beweging’.

Het VNV zag de DeVlag vóór zijn ogen groeien. Deze beweging drong zich nu ook op het voorplan inzake werving voor het Oostfront en verovering van de jeugd, een aangelegenheid die het VNV als zijn reservaat had beschouwd en die het nu als zand tussen zijn vingers zag wegglijden.

Het VNV trachtte dan maar met machtsvertoon het tij te doen keren. De 14de juni '42 riep het 7.000 kaderleden samen, de 12de juli '42 verzamelde de Tollenaere-marsj 12.000 leden van de DM/ZB en de Hulpbrigade, alsmede 40.000 hoofdzakelijk VNV-toeschouwers, de 26ste juli troffen 3.500 leden van de vrouwenorganisaties elkaar te Brussel, allemaal om de tegenstander - en vooral de bezetter - te beïnvloeden en de VNV-aanspraken op machtstoewijzing kracht bij te zetten. De macht zou het VNV evenwel nooit krijgen, wel integendeel. De DeVlag en Alg. SS-Vl. gingen steeds maar erop vooruit. Reeds in april '42 had Reichsführer SS Himmler in ons land een gevoelige stap verder gezet, doordat hij er een persoonlijke vertegenwoordiger had kunnen aanstellen, Jungclaus, die

gezag kreeg over alle van de Duitse SS afhangende kollaboratie-bewegingen. Ook de SS-politie kon daardoor haar macht vergroten in afwachting dat Junclaus bij de invoering van het burgerlijk bestuur in '44 volledige politionele bevoegdheid zal krijgen.

Dit alles belette evenwel niet dat het VNV ijverig voortkollaboreerde, zowel in woorden als in daden. Onder het motto ‘De greep naar de macht’ waren honderden gouverneur, burgemeester, sekretaris-generaal of ambtenaar in ministeries en andere overheidsinstellingen geworden. Vele nieuwe leden bij rijkswacht en politie waren VNV-ers. Het VNV trachtte aldus het bestuursapparaat hoe langer hoe meer in handen te krijgen. Ook spande het VNV zich in om zoveel mogelijk vrijwillige arbeiders aan Duitsland te leveren. Toen in oktober '42 de verplichte arbeidsdienst werd ingevoerd, erkende het VNV wel, dat het om een harde maatregel ging, maar deze werd dan toch in Volk en Staat volledig goedgepraat en gerechtvaardigd. Ook met de Duitse politiediensten werd samengewerkt. Onverminderd bleef het VNV ronselen voor het Oostfront, alsof er geen vuiltje aan de lucht was.

De Clercq had zich tot een steeds verdergaande opbodpolitiek laten verleiden om het VNV door de Duitsers als enige beweging in Vlaanderen te doen erkennen. Hij heeft ongetwijfeld bij het einde van zijn leven ingezien, dat zijn kollaboratie-politiek geen tastbare resultaten voor Vlaanderen had opgeleverd, wel integendeel. Zij had de Vlaamse zelfstandigheidsgedachte in steeds groter gevaar gebracht en het VNV met handen en voeten aan de Duitse bezetter vastgeklonken. Wie weet heeft dit bewustzijn niet tot zijn vroege dood bijgedragen. De Clercq liet alleszins een zwaar ontgoocheld VNV achter.

De wanhoopspolitiek van Elias: het VNV zit in de boot en moet (?) blijven varen.

De 22ste oktober '42 was De Clercq overleden; zijn begrafenis was een nieuwe gelegenheid voor het VNV om aan massale machtsontplooiing te doen. Elias had zich reeds 's anderendaags 's morgens onder stuwing van de Raad van Leiding ertoe laten overtuigen, dat hij de enige was die de loodzware erfenis van De Clercq kon overnemen, wat deze trouwens tijdens zijn leven als zijn wens had te kennen gegeven. Te laat vernam Berger, dat de kandidaat van het SS-Hauptamt, die hij als ‘splijtzwam’ had willen opdringen, Delvo, aldus was uitgeschakeld. Maanden later nog kreeg Reeder hiervoor van Himmler duchtig op zijn donder.

Ook na de komst van Elias ging de kollaboratie van het VNV ijverig voort. Vooral in het openbaar werd deze samenwerking met veel rethoriek gepredikt. Het mag het VNV zwaar worden aangerekend, dat het heeft gepoogd de meest gehate maatregel van de bezetter, de door de Duitsers ingevoerde arbeidsdienstplicht en deportatie van onze arbeiders naar Duitsland goed te praten. Die haat zal zich vooral keren tegen diegenen, die tot handen spandiensten met de bezetter bereid waren gebleken. Zo verklaarde Elias de 7de februari '43 te Hasselt zelfs, dat hierbij geen sprake was van deportatie, noch van dwangarbeid, ‘maar een mogelijkheid voor meer mannen om hun plicht voor hun Volk en hun Vaderland te volbrengen’. Volgens hem ging de meeste tegenstand enkel van beroepsdoppers uit.

Wegens het groot aantal gesneuvelden aan het Oostfront volgde de ene na de andere werfaktie. Werkelijk alle middelen werden gebruikt. De 7de februari '43 had Brouns het te Hasselt over ‘het eerste Vlaamsch-Nationaal leger sinds eeuwen (...) om in de verste Russische steppen ons vaak zoo verblind en ondankbaar volk (n.v.d.r.: sic!) te gaan verdedigen, opdat Vlaanderen ook bij de uiteindelijke afrekening, zou kunnen getuigen met zijn bloed (...) En van U, ouders, vraag ik: Bedenk als uw jongen zijn ultieme beslissing mededeelt, dat de dood grooter kan zijn dan het leven’.

Elias deed hiervoor niet onder: ‘Daarom, gij ouders, als Uw zoon voor U komt te staan en U zegt: “Ik meld mij voor het front”, houdt hem niet tegen, overwint de smart van de scheiding, overwint dat natuurlijke instinkt van den vader en de moeder, die hun kind bij zich willen houden en denkt dat dit kind toch verloren is als ginder in het Oosten alles verloren gaat.

(...) Gij allen, Vlamingen, arbeiders, boeren en studenten, treedt aan. Ik ben er mij van bewust, veel smart zal er zijn om de scheiding, zwaar leed zal gedragen worden om diegenen die niet meer terugkeeren, hard en zwaar zullen de beproevingen zijn van diegenen die gaan. Ik weet het, maar ik zou geen recht hebben van spreken als Leider, indien ik niet tezelfdertijd wist dat de noodzakelijk-

heid van dit offer zich opdringt. Jonge mannen uit Vlaanderen, Uw kameraden van het Legioen: zij wachten op U! Mijn kameraden uit gansch Vlaanderen: Reimond Tollenaere, onze kameraad, hij roept U! Vlaanderen ligt niet in de rijen der stervende volkeren! Vlaanderen staat op, het moet en zal leven! Ik heb vertrouwen in het jonge Vlaanderen. Ik weet dat het zijn plicht zal doen'.

Maar de 7de mei '43 schreef Elias aan Reeder: 'Wij hebben geen eigen Legioen. Het Legioen is maar een afdeeling der Waffen-SS, en wordt door velen aangevoeld als het ware een noodgedwongen en spijtige toegeving aan het particularisme der Vlamingen'.

Toen prof. Daels de 3de december '43 zijn ontslag aan Elias stuurde, wees ook hij erop hoezeer de werving voor het Oostfront een bedrog was geweest, 'hoe de tragedie van den IJzer zich herhaalt aan het Oostfront'.

Nimmer werd het Vlaams Legioen door de Duitse legerleiding als een zelfstandig Vlaams korps erkend.

Nimmer heeft één enkele VNV-leider in het openbaar de werkelijke toestand durven bekendmaken, zelfs niet toen in september '43 de Waffen-SS-Stormbrigade Langemarck werd opgericht, wat het einde van het Vlaams Legioen betekende.

Ook tijdens het leiderschap van Elias bleven VNV en DeVlag op oorlogsvoet leven, een strijd op leven en dood, waaruit de DeVlag steeds meer als overwinnaar naar voor trad. Het zal uiteindelijk tot een openlijke breuk leiden. De grote hoop van 1940 was nu voor het VNV uitgegroeid tot de grote onrust, de angst dat het VNV voorgoed door de DeVlag zou voorbijgestoken worden. De DeVlag werd nu openlijk uitgescholden: Tijdens de kaderdag van het VNV de 6de juni '43 te Brussel verklaarde Elias: 'Twee nationaal-socialistische bewegingen is onzin. Er is per definitie slechts eene en derhalve indien er twee moesten zijn, dan kan de verhouding van die twee maar zijn deze van een strijd op leven en dood (...) Daarom zijn diegenen die op dit oogenblik in ons volk zijn opgestaan om te loochenen dat wij een volk zijn, niets anders tegenover onze toekomst dan de verraders van dat volk'.

Hoewel Elias vooropstelde, dat er een hemelsbreed verschil bestond met de Anschluss-bedoelingen van de DeVlag bleef hij - tegen elke werkelijkheid in - dromen over het Grootgermaans Rijk verkondigen zoals: 'de bekroning van onze nationale aspiraties, de beveiliging van ons nationaal bestaan; dan zullen wij als volwaardige Nederlanders in deze lage landen bij de zee de voorposten van het Germaansche Rijk in Europa zijn, dan zal uit gansch ons volk een eindeloos gejubel en gejuich opstijgen om in de zege te begroeten den bevrijder van ons volk, Adolf Hitler, den Führer aller Germanen. Ik heb genoeg vertrouwen in het politiek genie van Adolf Hitler om te verwachten dat hij geen Rijk zal opbouwen op imperialisme, maar zoals hijzelf reeds zoo dikwijls heeft gezegd, op de samenwerking van vrije volkeren in een groote Germaansche gemeenschap'. Naar buiten uit was het dus al Grootgermaans Rijk wat de klok sloeg.

Maar de 7de mei '43 schreef Elias een lange brief aan Reeder, waarin hij uiting gaf aan zijn grote ontevredenheid.

Er heerste 'wantrouwen' en 'verbittering' in het VNV. 'Wij hebben geen waarborgen voor onze toekomst als volk (...) Er wordt integendeel in dit opzicht een politiek gevoerd van dubbelzinnigheid die er op uit is het maximum te halen uit de artificieele verdeeldheid der Vlamingen die door de Duitschers zelf werd in het leven geroepen (...) Er is de politiek van afzondering en van vervreemding die gevoerd

wordt t.o.v. Noord-Nederland en omgekeerd in het Noorden t.o.v. Vlaanderen'. In werkelijkheid was er volgens Elias geen echt Vlaams Legioen, maar daarentegen wel een volledig Waals Legioen. VNV-ers werden aan het Oostfront soms zeer slecht onthaald. Er werd ook drukking op de legioensoldaten uitgeoefend om tot de SS toe te treden. Er was de pijnlijke geschiedenis van het 'dubbel vertrek'. In het voorjaar van 1943 had er enkele keren een afzonderlijk vertrek naar het Oostfront plaats. Het ene vrijwilligerskontingent werd te Antwerpen door Jef Van de Wiele van de DeVlag toegesproken, het andere deel van de vrijwilligers werd door Elias en het VNV te Brussel uitgewuifd. Bij het sturen van arbeiders naar Duitsland had het VNV de 'spits' afgebeten. Nochtans werd elke VNV-werking terzake in Duitsland verboden, terwijl dit voor de Algemene SS en DeVlag helemaal niet het geval was.

Elias was nog niet aan het einde van zijn klachtenlijst. Anti-VNV-ers kregen zonder moeite passen naar Berlijn, maar 'het is gemakkelijker voor een kameel (...) om door het oog van een naald te kruipen, dan voor een gekend VNV-er om een pas te krijgen naar Berlijn; indien toevallig een gekend VNV-er in Berlijn geraakt en er zijn mond durft

openen voor het VNV, zoo vliegt hij met of zonder voorwendsel buiten (n.v.d.r. toespeling op het feit dat Jan Brans, hoofdredakteur van Volk en Staat uit Duitsland werd gewezen) (...) Men heeft pogingen van Staf De Clercq tot kontakt met Berlijn steeds verhinderd' (...) En is Vlaanderen nochtans niet het land waar, zonder twijfel, Duitschland de hartelijkste vrienden heeft gevonden en de grootste medewerking?' DeVlag was volgens Elias een nieuwe partij geworden, die zich in niets meer van de SS onderscheidde, en die elke vorm van zelfstandig leven voor Vlaanderen in het Rijk verwierp. En ten slotte, dat hij, Elias, tegenover zijn volk met lege handen stond.

Dit was echter voor gebruik achter de schermen. Naar buiten bleef Elias de volledige samenwerking met Duitsland prediken. Duidelijk een politiek met twee gezichten. Tijdens de VNV-kaderdag van de 6de juni '43 riep hij uit: 'Wij zijn met Duitschland verbonden om Europa te redden. Ik heb betrouwen in het genie van Adolf Hitler, zoals ik betrouwen heb in zijn soldaten. De totale inzet, ja, en vraagt ge mij of deze medewerking onvoorwaardelijk is, dan antwoord ik U: ja'.

Deze politiek van twee gezichten ontsnapte vanzelfsprekend niet aan de DeVlag, vandaar de met leedvermaak herhaalde uitspraak:

'Op de hoek van de straat
staat een Farizeeër.
't Is geen mens, 't is geen dier,
't is een VNV-er'.

De maat is vol!

In eigen VNV-rangen rees de tegenstand. Elias werd verweten dat hij alles op één kaart - de Duitse overwinning - had gezet. En die overwinning werd met de dag onwaarschijnlijker... De scherpste kritiek tegen de VNV-politiek ging uit van pater dominikaan Jules Callewaert, die zeker niet kan beschuldigd worden van ontoereikende Vlaamsgezindheid. De 3de april '43 stuurde hij Elias een brief, die op betrekkelijk grote schaal werd verspreid. Hierin verweet de pater Elias en de Raad van Leiding dat het VNV principieel verkeerd was, dat het in zijn aktie noch houding van zelfstandigheid, noch houding van waarachtigheid had, dat het een wanhoopspolitiek volgde die kon worden samengevat in: Vallen we, dan vallen we allemaal te zamen. In een striemend betoog onderstreepte Callewaert dat het VNV vanwege Duitsland geen enkele waarborg, geen enkele belofte en geen enkele zekerheid had bekomen. 'Het slagwoord "De Führer weet alles en zal alles oplossen" kan enkel door naïeve snullen uitgesproken en geloofd worden. Integendeel, als Vlamingen staan wij voor een oneindige reeks van ervaringen die alle tot wantrouwen stemmen en ons doen vaststellen dat wij dag op dag gefopt worden en het nog meer zouden zijn moesten de Duitschers volledig winnen en de lakens uitdeelen in Europa (...) Het Duitsch nationaal-socialisme is voor de Germaansche volkeren wél een exportartikel. Dat nationaal-socialisme betekent voor Vlaanderen de verloochening van zijn katholiciteit en de verheidensching op heel de lijn. U weet best dat wie aan de katholieke ziel in Vlaanderen raakt, gedoemd is tot mislukking, dat is een historisch feit'.

(...) De Leiding buigt en kruipt, aarzelt en dubt en eindigt altijd maar met toe te geven. Die Leiding zit in haar broekzakken vuisten te maken tegen de trouwloosheid van den Duitsch, maar durft niet opstaan, vindt altijd een reden om uit te stellen en is altijd bang dat de Duitschers dit en de Duitschers dat zouden zeggen (...). De jonge mannen die opgeroepen worden moeten allen dienen om de opbodstaktiek te voeden. Het is onverantwoordelijk, dat de leiding onze jeugd zoomaar sacrifieert om haar eigen positie te redden, die door de Duitsche onwil toch onredbaar is.'

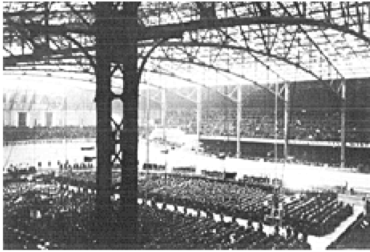
Pater Callewaert verweet de Leiding steeds aan opbod te hebben gedaan, vroeger met de Dinaso's, en thans met de DeVlag en de SS. Hij wreef bovendien de Leiding aan, dat zij zich datgene liet opdringen wat de Duitsers zelf niet rechtstreeks durfden opdringen bij het uitoefenen van het gezag, wat voor gevolg had dat het VNV zoveel hatelijkheden vanwege de bevolking moest verduren. Met één woord hij noemde de hele houding van de Leiding dubbelzinnig en laf.

Callewaert liet evenwel niet na erop te wijzen, dat hij de oorlog van Duitsland als volkomen rechtvaardig beoordeelde en dat hij de Nieuwe Orde bleef verdedigen.

Piet Wijndaele antwoordde dat hij makkelijk praten had, de jongste drie jaar niets van zich had laten horen en ineens het allemaal beter wilde weten.

Ook de Gentse professor Frans Daels trok hoe langer hoe meer aan de noodrem, hoewel hij de kolla-

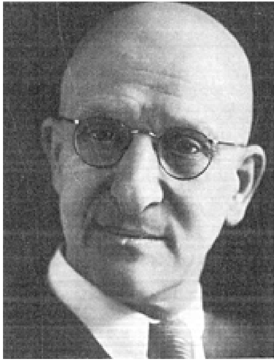

53

54

55

56

57

58

59

60

(53) Hendrik Elias voerde een politiek met twee gezichten. Naar buiten deed hij de ene na de andere oproep voor het Oostfront, terwijl hij inmiddels bij Reeder zijn beklag erover maakte, dat Vlaanderen geen eigen legioen had. (54) Het nokvolle Sportpaleis te Brussel de 14de maart '43, waar Elias tot aantreden voor het Oostfront opriep: 'Veel smart zal er zijn om de scheiding, zwaar leed zal gedragen worden om diegenen die niet meer terugkeren'. Maar Elias wist 'dat de noodzakelijkheid van dit offer zich opdringt'. (55) Op de Heldenhulde de 22ste januari '43 te Brussel: enkele van de reeds vele gekwetste en verminkte Vlaamse Oostfronters, die het er nog levend afbrachten. (56) Januari '44: Theo Brouns, VNV-gouwleider voor Limburg, tijdens de Heldenhulde in de zaal Cameo te Hasselt. Brouns deed herhaalde malen pathetische oproepen tot inzet aan het Oostfront, wat hem bij de repressie zwaar zal worden aangerekend. (57) E.P. Dom. Jules Callewaert die de 3de april '43 bij Elias de noodklok luidde over de wanhoopspolitiek van het VNV. Bleef niettemin de door Duitsland gevoerde oorlog als volkomen rechtvaardig bestempelen. (58) Frans Daels verliet begin '43 de Raad van Leiding van het VNV wegens de princiepenloze VNV-politiek van toegevingen en dubbelzinnigheden, die Vlaanderen regelrecht naar annexatie voerde. Ten slotte verliet hij helemaal het VNV. (59) Willem Grauls, één van de jonge leiders van 'Nederland Eén'. (60) Piet Wijndaele was VNV-arrondissementsleider van Antwerpen, toen Elias hem in juli '43 opriep om de algemene sekretaris Ernest Van den Berghe te vervangen. Wijndaele bestreed niet alleen de DeVlag en de Vlaamse SS, maar al evenzeer het Diets 'verzet' in de schoot van het VNV.

boratie bleef aanvaarden, maar dan onder welbepaalde voorwaarden. Begin '43 diende hij ontslag in uit de Raad van Leiding, doch bleef voorlopig nog in het VNV. Maar de oprichting van de Hitlerjeugd in Vlaanderen deed ook voor hem de deur van het VNV volledig dicht: het zou voor Vlaanderen nog enkel op Anschluss uitdraaien. Hij verliet het VNV. Hij zal zeker niet de enige zijn geweest. Dietse rebellengroepen zoals Het Diets Studentenkeurfront, het Diets Eedverbond en Nederland Eén verweten reeds van '42 af de dubbelzinnige politiek, niet alleen van de Duitsers, maar ook van het VNV. In 1944 zal zulks tot openlijke afscheuring leiden. Vooral Nederland Eén trad daarbij aktief op. Nederland Eén beschikte over kernen in het VNV, de jeugdbeweging NSJV, de Vlaamse Wacht, de Nationale Landbouw- en Voedingskorporatie, de Vrijwillige Arbeidsdienst en het Vlaams Legioen. Wellicht was maar een goeie honderdtal personen bij de aktieve werking betrokken, maar de gedachten van Nederland Eén leefden ongetwijfeld in ruimere kring. Het lag deze groep zwaar op de maag, dat het VNV in de opbodpolitiek met de DeVlag en Germaanse SS steeds maar meer toegevingen deed zonder iets in de plaats te krijgen. Zij stond erop, dat het VNV een principiëler en zelfstandiger koers tegenover de Duitsers zou volgen. Vooral het feit, dat het VNV de idee van Dietsland had laten varen en in de val van de Anschluss was terechtgekomen, hadden de rebellen moeilijk kunnen slikken. Als diep overtuigde VNV-ers hadden zij het evenwel niet tegen de kollaboratie op zichzelf, waarvoor zij trouwens zelf hadden gekozen, maar tegen de wijze, waarop de VNV-leiding de kollaboratie voerde, tegen haar dubbelzinnigheid. Die VNV-kollaboratie wilden zij ‘gezond maken’, omdat zij oordeelden dat het VNV hoe langer hoe meer van het Vlaamse volk vervreemdde.

Om elk misverstand te vermijden dient inderdaad onderstreept, dat het ‘Diets verzet’ in de eerste plaats tegen het uitblijven van een Duitse beslissing omtrent Vlaanderen of Dietsland, en de slaafs geachte houding van het VNV tegenover de bezetter was gericht, en dat het hier niet om een principiële anti-Duitse houding of een totale verwerping van het nationaal-socialisme ging. Ook de principiële Dietsers wilden een nationaal-socialistisch Dietsland, dat zij van de Duitse overwinning verhoopten. Naarmate de oorlogskansen wisselden en Dietsland steeds verder in de mist verdween, werden sommigen onder hen inderdaad van de weeromstuit anti-Duits, omdat zij zich door Duitsland bedrogen voelden.

Nederland Eén had reeds in mei '43 een open brief aan de Duitse overheid geschreven waarin haar verdeel- en heerspolitiek, haar afwijzing van Duitsland, ja haar bedrog werd aangeklaagd en Duitsland als een gevaar voor de Germaanse volkeren werd bestempeld.

Aangezien het VNV blijkbaar niet gezonder werd greep Nederland Eén naar radikaler middelen. Zo schreef Willem Grauls eind oktober '43 een uiterst scherpe brief aan Elias: voor hem was blijkbaar de maat vol. Hij had het over de persoonsverafgoding van de onfeilbare leider, over een blind partijfanatisme van een opportunistische camarilla, die op de konjunktuur teerde en Duitsgezindheid tot enige maatstaf nam, een Duitsgezindheid die niet ten goede kwam aan de Vlaamse zaak. ‘Wij willen met Duitschland samenwerken op leven en dood; wij willen echter geen zelfmoord plegen’, waren zijn slotwoorden.

De aanleiding tot zulke scherpe stellingname zal wel geweest zijn, dat Elias in oktober '43 niet alleen verbod had opgelegd nog lid van de DeVlag te zijn, maar tegelijkertijd de VNV-leden had verboden in één van de Dietse geheime groepen te

staan. Elias had zowaar de anti-Dietse DeVlag en de principiële Dietsers in één zak gestoken.

Deze Dietse aktie heeft het VNV - en de in Vlaanderen zwaar gekompromitteerde Grootnederlandse gedachte - niet kunnen redden. Maar wellicht heeft de kritiek van Callewaert, Daels en het 'Diets verzet' ertoe bijgedragen dat Elias midden '43 met de Duitse SS heeft gebroken, wat evenwel geen breuk met de kollaboratie betekende.

De frustraties bij de VNV-leiders omwille van de povere resultaten van hun ijverige kollaboratiepolitiek waren blijkbaar niet te tellen, doch brachten hen inderdaad niet ertoe hun kollaboratiepolitiek te laten varen. Toen August De Wilde in mei '43 sommige aspekten van deze samenwerking op de helling wilde plaatsen en een andere aanpak bepleitte, werd hij kordaat terechtgewezen en officieel geblameerd. Bovendien werd hem duidelijk gemaakt, dat het VNV een autoritaire organisatie was en afwijkende meningen niet werden geduld. De Wilde trok er dan maar van onder. Dat het VNV ook niet bijster veel op het MB kon rekenen, bleek in juli '43. J. Leuridan kreeg toen omwille van een persoonlijke openbare aanval tegen DeVlag-leiders spreekverbod en een boete van het MB. Elias pro-

testeerde wel bij Reeder, doch zonder resultaat. De VNV-leider gaf Leuridan dan maar bevel zich aan de maatregel te onderwerpen. Van platbroekerij gesproken.

Inmiddels had de algemene sekretaris van het VNV, Ernest Van den Berghe, zich in juli '43 ziek gemeld. Vertoonde hij natte vinger-verschijnselen? Nochtans had hij tijdens de eerste twee jaar van de oorlog duchtig aan de VNV-touwtjes getrokken en soms i.p.v. de ziekelijke De Clercq. Elias belde toen Wijndaele, VNV-arrondissementsleider Antwerpen, op: ‘Nest Van den Berghe heeft mij in den steek gelaten. Ik heb dringend iemand nodig. Kom direkt’. Wijndaele werd tot adjunkt-algemeen sekretaris aangesteld om Van den Berghe te vervangen. Deze nam evenwel niet echt ontslag, bleef algemeen sekretaris bij name en ontving voort zijn wedde, terwijl Wijndaele het werk opknapte. Doch bij de evacuatie begin september '44 zou Van den Berghe weer opduiken, mee naar Duitsland vluchten en te Lippstadt opnieuw als algemeen sekretaris fungeren.

Werd niettegenstaande alles de kollaboratiepolitiek dus niet stopgezet, dan ging het VNV zijn radikale Duitsgezinde houding uit de eerste helft van de bezetting afzwakken, verstrakte het dan toch zijn houding tegenover de Duitsers en besloot het vooral tot een openlijke breuk met de Duitse SS.

De 14de augustus '43 deelde Elias de Algemene Raad van het VNV mede, dat hij besloten had de aktieve werving voor de Waffen-SS op te schorten. Het VNV ging nu werven voor de Kriegsmarine, die van de Wehrmacht afhing. In feite een nog ergere zaak, vermits aldus Vlamingen tegenover volksgenoten in geallieerde dienst kwamen te staan. Ook maakte de VNV-leider een einde aan allerhande jeugdinitiatieven zoals Kinderlandverschickung en Germaanse Landdienst, die op verduitsingsmachines waren uitgedraaid. Wanneer richtlijnen van de Kommandanturen met besluiten van de sekretarissen-generaal in strijd waren, moesten de VNV-ers in de administratie de besluiten van laatstgenoemden de voorkeur geven.

Volgens DeVlag-leider Jef Van de Wiele wees dit alles op een ‘nieuwe marsjrichting’ in Belgische zin en werd Dietsland in de koelkast gestopt. Door Reeder hiervoor ter verantwoording geroepen bevestigde Elias, dat er voor ieder, die aan politiek wilde doen, slechts twee mogelijkheden waren: ofwel de pro-Duitse koers trouw blijven, ofwel anglofiel worden, en ook dat laatste was voor elke Dietser uitgesloten. Tegenover Reeder was Elias zich ervan bewust, dat een Dietse Staat naar het land der dromen moest verwezen worden.

Ongetwijfeld heeft Elias met zijn beslissing in zijn achterhoofd de bedoeling gehad de Duitsers ertoe te dwingen eindelijk klaarheid in Vlaanderen te scheppen, zich toch nog voor het VNV uit te spreken en aldus de strijd tegen de DeVlag-Alg. SS in extremis te winnen. Van dromen gesproken!

Elias met de SS-trein van Himmler op een zijspoor gezet

Met dat al was de positie van het VNV er niet op vooruitgegaan, want Duitsland verloor op steeds meer fronten terrein. In Oost-Europa waren de Russen in het offensief, Afrika was ontruimd, Italië was in '43 door de Westelijke geallieerden grotendeels veroverd, het verzet werd aktiever. Het VNV ging een duistere toekomst tegemoet. Bij een geallieerde eindoverwinning wist het VNV wat het te wachten

stond. En bij een - weliswaar steeds problematischer wordende - Duitse overwinning leek de Anschluss al evenzeer onvermijdelijk. Nog één mogelijkheid bleef over: zich uit de kollaboratie terugtrekken. Maar wat dan met de duizenden Oostfronters, met de vele VNV-ers die burgemeester of schepen waren geworden of in allerhande overheidsdiensten een plaats hadden ingenomen? Het leek de VNV-leiding onmogelijk hen allen in de steek te laten. Dan maar voortboeren.

Door Elias' beslissing van augustus '43 niet meer voor de Waffen-SS te werven, was de reputatie van het VNV bij de SS alleszins nog slechter geworden dan zij reeds was. Om een uitweg te vinden, of alleszins te zoeken, vroeg en bekwam Elias een onderhoud met Reichsführer Himmler. Deze ontmoeting vond de 29ste februari en de 1ste maart '44 plaats. Het was de eerste maal dat een VNV-leider een dergelijke hooggeplaatste leider van het Derde Rijk mocht ontmoeten. Het onderhoud ging door in Himmlers speciale trein, die van Berlijn naar Salzburg reed, en benevens Elias waren o.a. ook Jef Van de Wiele, Berger, Kaltenbrunner, Jungclaus en Constantin Canaris aanwezig. Het leverde voor het VNV geen resultaat op, wel integendeel. Het werd een volledige mislukking. Himmler was hoegenaamd niet bereid op Elias' wensen in te gaan, nl. beperking van de DeVlag tot kulturele organisatie

(wat de erkenning van het VNV als enige politieke partij in Vlaanderen inhield), de ontbinding van de Vlaamse Hitlerjeugd, en waarborgen voor de zelfstandigheid van Vlaanderen (waardoor Elias zich tegen annexatie kantte). Vermits dit alles werd afgewezen, mocht Vlaanderen voorgoed zijn onafhankelijkheid vergeten. Volgens Krug von Nidda zou Elias zelfs geweigerd hebben 'Hitler als Führer aller Germanen te erkennen'.

Leidde deze mislukking tot het besluit de kollaboratie dan maar stop te zetten? 'Neen, verklaarde Elias zelfs nog de 16de april '44 tijdens de vergadering van het Arr. Kader Gent-Eeklo, 'de kollabora-tiepolitiek moet doorgaan'. Elias kwam zelfs terug op zijn besluit niet meer te werven voor de Waffen-SS, waardoor hij bewees, dat hij dit enkel als politiek drukkingsmiddel tegenover de Duitsers had gebruikt. 'Wat de werving voor de Waffen-SS betreft, dat heb ik terug in studie genomen, na verzoek van verwanten van gesneuvelden en ik zal daarover in de eerste dagen beslissen'. Mermans, hoofdredakteur van Volk en Staat, schreef in een brief aan Lambrechts, VNV-propagandaleider, dd. 22 september '43: '... de Beweging heeft aan de rechtstreekse werving verzaakt, doch blijft vóór als na, met de grootste sympathie bezield ten overstaan van het gevaar der vrijwilligers'. De 14de april '44 liet Elias zelfs toe, dat de VNV-leden propaganda-materiaal voor de werving mochten verspreiden en werfvergaderingen bijwonen. Met één woord: een dubbelzinnigheid, die men niet licht kan vergeten.

De feitelijke kapitulatie van Elias na het onderhoud met Himmler betekende zelfs een stap terug i.v.m. Elias' houding van augustus '43. Tegenover de DeVlag moest nu volgens Elias een wapenbestand in acht worden genomen en de strakkere houding t.o.v Duitsland had plaats gemaakt voor de verstrenging van tucht in eigen rangen: 'Ik verwacht van de beweging: tucht, zenuwen, en vertrouwen'. Dat zal, vooral gezien het wapenbestand met de DeVlag en de oorlogssituatie van toen, wel hard nodig geweest zijn. Dat het Elias menens was blijkt uit de uitsluiting van een reeks dissidenten, die hem precies verraad aan de beginselen van het VNV aanwreven. Vele VNV-ers trokken ook uit eigen beweging eruit, wellicht ook om nog tijdig - dat dachten zij ten minste - hun jas naar de wind te keren. Volgens het VNV zelf waren er in april '44 nog slechts een goede tienduizend effectieve leden i.p.v. de kleine honderdduizend in het topjaar '41. Wellicht heeft Elias naar het einde van de oorlog toe nog op een vrede door vergelijk tussen de Westerse geallieerden en Duitsland gehoopt, opdat het Derde Rijk zich volledig zou kunnen koncentreren op de strijd tegen de Sovjet-Unie. Tevens zou dit voor het VNV nog de enige mogelijkheid zijn geweest om heelhuids uit de kollaboratie te geraken, meer nog, zelfs nog een rol te kunnen spelen in eigen land bij de handhaving van de orde en het verijdelen van een eventuele machtsgreep door de kommunisten. Opnieuw werden dan wensen voor werkelijkheid genomen: het was toen niet denkbaar dat ook de Westerse geallieerden geen onvoorwaardelijke kapitulatie zouden eisen. De gebrachte offers waren al te groot geweest; het nationaal-socialisme moest volledig verdwijnen.

Met de hoop op vrede door vergelijk stond Elias nochtans niet alleen. Uit een nota van Reeder aan Himmler van eind augustus '43 blijkt dat personen van het Hof en het aartsbisdom VNV-kringen hadden gekontakteerd om deze te laten verstaan, dat, bij onmiddellijke stopzetting van de kollaboratie, na de oorlog geen 'aktivistenjacht' zou gevoerd worden en met de Vlaamse aanspraken op autonomie rekening zou gehouden worden. Hofkringen hadden trouwens in augustus '43 via pater Callewaert

gepeild naar de houding van Vlaams-nationale kringen tegenover de koning en de toekomst van België. Volgens Piet Wijndaele, adjunktalgemeen sekretaris van het VNV, heeft Mrg. Etienne Carton de Wiart, hulpbisschop van Mechelen, daarenboven in '43 via een kontaktpersoon hem laten vragen of na het vertrek van de Duitsers op de VNV-milities kon gerekend worden om de orde te helpen handhaven, waarop Wijndaele na raadpleging van Elias bevestigd had kunnen antwoorden. Dit bewijst dat de vrees in kerkelijke kringen voor het kommunisme nog niet was geluwd. Ten slotte dient erop gewezen, dat het VNV reeds midden '42 een Verweerkommando had opgericht ten einde bij een Duitse aftocht en in geval van vrede door vergelijk de orde te handhaven en mogelijk ook een machtsgreep van het VNV voor te bereiden.

Dan nog liever België!

Nu duidelijk was geworden dat de kollaboratie het VNV in een wel zeer benarde positie had gebracht,

wendde het zijn blikken naar het enige waarin het mogelijk zoals vroeger, nog enig houvast kon vinden: de Belgische staat. Ten einde raad ging het hierin zijn heil zoeken om het Vlaams nationalisme nog te redden, hoezeer het dit ook in het gedrang had gebracht. Jan Brans ging zelfs optreden als tussenpersoon tussen de Belgische regering te Londen en een paar VNV-leiders.

Volgens Jan Brans in interviews met de auteur dd. 2 oktober '75, 2 en 11 september '80, dachten Elias en alleszins ook Romsée inderdaad nog aan andere uitwegen om voor het VNV ‘nog te redden wat er te redden viel’. De reizen die Jan Brans toen naar Spanje maakte, hielden daarmee verband. Brans maakte een eerste reis in december '43 en januari '44. Het was een gewone journalistenreis. Hij schreef trouwens nadien een reportage over Spanje. Maar op de Duitse ambassade te Madrid werd zijn aandacht ook gevestigd op de aanwezigheid van de Antwerpse reder Pierre Grisar, die bestendig in het Palace-Hotel verbleef en als een soort afgevaardigde van de Belgische regering in ballingschap te Londen optrad. Brans liet de kans niet liggen en vroeg naar de eventuele voorwaarden van Londen om het VNV te redden. Die kreeg hij: ontbinding van het VNV, terugtrekking van het Vlaams Legioen, bekendmaking van de beweegredenen waarom het VNV tot beide beslissingen zou overgaan, het aanvaarden van de stelling, dat het Vlaams volk zich kon ontplooien door loyale samenwerking binnen het kader van de Belgische staat en tenslotte het aanvaarden van een Belgisch verbond met het Britse Commonwealth. Als tegenprestatie zou er een ‘zachte’ repressie worden gevoerd. Bij zijn terugkeer besprak Brans deze kwestie met Elias en ook met Romsée. In de lente van '44 vertrok Brans, door Romsée aan een diplomatiek paspoort geholpen, opnieuw naar Spanje met de opdracht van Elias mede te delen dat de gestelde voorwaarden aanvaard werden en dat het VNV bijgevolg bereid was een politiek van ‘lusteloosheid’ te voeren en tot geleidelijke ontbinding over te gaan. Door de nakende invasie in het Westen zouden de kontakten tussen Spanje en Engeland echter onmogelijk geweest zijn - ten minste volgens Brans - zodat verdere onderhandelingen verhinderd werden. Brans bleef nadien echter in Spanje omdat hij, naar zijn zeggen, wegens de geallieerde landing, ‘niet meer weggeraakte’, m.a.w. omdat hij de Duitse nederlaag voorzag en wist wat hem te wachten stond. Brans moest trouwens vaststellen, dat de overeenkomst door Elias niet werd nageleefd. De 12de juni '44 riep Elias de Vlamingen immers op om aan de zijde van Duitsland de invasie terug te drijven.

Ondanks het steeds duidelijker worden van een mogelijke, zelfs waarschijnlijke Duitse nederlaag en niettegenstaande Elias' beloften aan de Belgische regering te Londen, zette het VNV de kollaboratie niet stop. Wel integendeel. Zo verscheen er in de lente van '44 nog een VNV-oproep om in de Duitse oorlogsindustrie in Thüringen te gaan werken. En in de beste reklamestijl werd erbij vermeld, dat de lonen aantrekkelijk waren, en dat het bedrijf zich bevond ‘in een zeer schilderachtige streek, waar het gevaar voor luchtbombardementen miniem is’. De 30ste mei '44 verscheen nog een oproep om arbeidskrachten voor de Luxemburgse staalindustrie te werven. Na de geallieerde landing in Normandië, de 6de juni '44, vroeg het VNV nog dringender om ‘inlichtingen’: ‘Het is van groot belang in deze kritische ogenblikken scherp de houding onzer tegenstrevers na te gaan en ons onmiddellijk in te lichten’. Alle beschikbare (VNV)-mannen zouden in korpsen van 20 man georganiseerd worden ‘met het oog op de verdediging, in elke eventualiteit, van den persoon en van het bezit der leden van het VNV.’

Toen dan de 13de juli 1944 het Militair door een Burgerlijk (NSDAP- en SS-) Bestuur werd vervangen, bevestigde zulks dat Himmler het zoals in Duitsland ook in België had gehaald: België zou na de Duitse eindoverwinning aangehecht worden.

Een terugblik: de VNV-greep naar de macht, ook al een maat voor niets

Van bij de stichting was het VNV een autoritaire en totalitaire beweging geweest. Autoritair omdat het de demokratische staatsvorm verwierp en het parlementarisme slechts noodgedwongen aanvaardde, en ook binnen de beweging zelf het leidersprincipe vooropstelde. Totalitair omdat het geen politieke konkurrent naast zich duldde en op alle terreinen van het openbaar leven het monopolie opeiste. Reeds de 4de mei '37 schreef De Clercq aan Herman Van Puymbrouck, toen hoofdredakteur van Volk en Staat: ‘Niemand zal het verwonderlijk vinden dat een autoritaire organisatie er slechts noodgedwongen kan toe bijdragen nevens

haar eigen macht een andere macht te laten ontwikkelen, die zich op een gegeven oogenblik tegen deze organisatie KAN keeren'.

Van het verbod tot optreden van de traditionele partijen door de bezetter in juli '40 heeft het VNV willen gebruik maken om de politieke macht te grijpen, Wallonië te koloniseren en alle vroegere tegenstanders monddood te maken, hetzij door opslorping, hetzij door bestrijding. Reeder noemde dit de 'totaliteitsaanspraken' van het VNV. Het VNV beweerde in naam van alle Vlamingen en van de Vlaamse beweging op te treden, hoewel het op zijn hoogtepunt slechts circa 100.000 leden telde, zodat het met inbegrip van de sympathisanten in werkelijkheid slechts een paar percenten van de Vlaamse bevolking achter zich had. Het ledenaantal dat vóór de oorlog minder dan 30.000 bedroeg, was in maart '41 reeds tot ongeveer 50.000 opgelopen, midden '41 tot 70 à 80.000 en eind '41 tot 85 à 90.000. Velen wilden het VNV wellicht enkel als kruiwagen gebruiken. De uitbouw van een dergelijke organisatie, de aankoop van uniformen, vlaggen en dergelijke, het voeren van een overvloedige propaganda, vroegen veel geld. Een VNV-lid betaalde 5F lidgeld per maand en bovendien een verplichte belasting evenredig met het inkomen. Maar het VNV zocht ook elders geld. Bij de Duitsers, maar ook, zoals blijkt uit een mededeling van maart '42 van Theo Brouns, werden lijsten aangelegd van 'bemiddelde sympathisanten of zelfs tegenstrevers (n.v.d.r.: sic!) die dank zij de oorlogsgebeurtenissen een zeker kapitaal hadden bijeengebracht om bij hen geld te mobiliseeren tot steun van de Zwarte Brigade tot uniformiseering en dergelijke zaken meer'.

In de schoot van het VNV was inderdaad door Staf De Clercq een financieel komitee opgericht, het Speciaal Fonds van het VNV-Kommissariaat voor Financiën, dat uit vijf zakenlui uit handel en nijverheid bestond, o.a. Ir. Cyriel Pycke en een Rexist uit Antwerpen. Het komitee ging hoofdzakelijk ekonomische kollaborateurs opzoeken, die steun of aanbevelingen van het VNV vroegen om aan Duitsland te kunnen leveren. Hun naam en adres werd het kommissariaat 'van bevriende Duitsche zijde' medegedeeld. De bezochte ekonomische kollaborateurs moesten in menig geval tegen een door het komitee bepaalde datum aanzienlijke sommen betalen (meestal ging het hierbij om honderdduizenden en zelfs miljoenen), die ten minste beliepen wat het VNV had vastgesteld 'in evenredigheid met de verdiensten'. In een paar maanden moesten tientallen miljoenen worden bijeengebracht. Het doel bestond erin, officieel althans, met dit geld een degelijk uitgeruste VNV-militie in stand te houden. Handel en industrie zouden immers in de eerste plaats hiervan 'profiteeren'. Zij hadden toch het ekonomisch leven op peil kunnen houden dank zij de 'samenwerking met de bezettende macht' en hadden 'uit dezen toestand veel nut en profijt kunnen trekken'. De gemeenschap moest 'deelachtig worden in hun persoonlijke winsten'.

Doch de opgeëiste sommen werden o.m. ook gebruikt om de wedden van het VNV-personeel te verhogen. Daarenboven bleef al hetgeen de komitee-leden meer hadden kunnen loskrijgen volgens Wijndaele aan hun vingers hangen. Zo heeft hij kunnen uitmaken, dat, gezien over een paar maanden, anderhalf miljoen fr. niet aan het VNV ten goede was gekomen. Zulks was mogelijk, omdat de sommen 'in vertrouwen' werden overgemaakt en het financieel komitee 'geen rekenschap moest geven'.

Aan de andere kant beweerde het VNV wel altijd in naam van de Vlaamse massa te spreken, maar had blijkbaar toch maar bitter weinig vertrouwen in die massa. De Clercq beval reeds de 13de november '40 in een ‘zeer vertrouwelijke’ mededeling aan zijn arrondissementsleiders nopens de bestrijding van de ‘anti-Duitsche propaganda’: ‘Engeland stelt zich aan als de vijand van ons volk. Wie optreedt als vriend en handlanger van onzen vijand is ook onze vijand. Het VNV zal deze vijanden ontmaskeren en tot het uiterste bekampen’. Daarom moest elke arrondissementsleider een verslag over de gemoedstoestand van de bevolking opstellen, ‘met vaststelling van de verantwoordelijkheden’, en alle anti-Duitse geschriften aan de VNV-leiding bezorgen.

In een nieuwe ‘zeer vertrouwelijke’ mededeling dd. 24 november '41 aan de gouw- en arrondissementsleiders kregen zij de opdracht voortdurend kontakt met de Orts- en Feldkommandanturen te houden. Zij moesten deze ‘helpen en inlichten in hunne moeilijke en kiesche taak’ (...) wegens ‘de vele diensten door deze overheden ons Volk en omwille van ons Volk aan onze beweging bewezen’. Ook moesten zij bij de Duitse instanties van hun arrondissement steeds maar de strijdgeest van het VNV beklemtonen: Mededeling aan de gewestleiders dd. 27 maart '42 (‘geheim, te vernietigen’):

61

62

63

64

65

66

67

68

(61) Midden januari '44: werving voor de Kriegsmarine te Antwerpen. (62) Mgr. Carton de Wiart, die volgens Wijndaele via een tussenpersoon liet vragen of na het vertrek van de Duitsers op de VNV-milities voor de orde-handhaving kon gerekend worden. (63) Werving voor de Zwarte Brigade,

de militie van het VNV, de voortzetting van de vooroorlogse Grijze Brigade, later Werfbrigade. Bij het ontstaan van de Eenheidsbeweging zal de Dietsche Militie/Zwarte Brigade de rekruteringsbron bij uitstek voor militaire en para-militiare formaties vormen. (64) Benevens een politieke scholing kregen de manschappen van de DM/ZB ook een militaire opleiding. (65) Bert Peleman, niet alleen dichter en hoofdreferent bij Zender Brussel, maar ook hoge officier, nl. Banleider, in de DM/ZB, waarvan hij de propaganda- en vormingsleider was. (66) Jan Brans zou namens Elias en Romsée eind '43 en in de lente van '44 in Spanje gepoogd hebben het door de kollaboratie zwaar belaste VNV tegenover een tussenpersoon van de Belgische regering te Londen nog te redden. Mislukte, hoewel VNV alle voorwaarden wilde aanvaarden. De snuggere Brans keerde niet meer terug uit Spanje en ontsnapte aldus aan de repressie. (67) Adriaan Van Coppenolle, als luitenant-kolonel van de Belgische rijkswacht tijdens de bezetting door Romsée benoemd tot hoofd van de Algemene Rijkspolitie en (van '43 af) kommandant van de rijkswacht. Zijn stelling: ‘Het was niet altijd mogelijk het onderscheid te maken tussen verzetsdaden en misdaden van gemeen recht’. (68) Armand Verreydt, leider van de Luitenant De Winde-kring te Luckenwalde en van '42 af leider van het VNV-Verweerkommando over alle militaire en para-militaire formaties met VNV-invloed om opstanden neer te slaan en de machtsovername door het VNV voor te bereiden.

de VNV-gouwleiders moesten zo vlug mogelijk en in het grootste geheim in het bezit gesteld worden van ‘de namen van personen (...) welke een anti-VNV, een anti-Duitsche en een Churchill-kommunistische houding aannemen (...). Op het gepaste oogenblik moeten we deze hetzers kunnen onschadelijk maken’. Dat het VNV wel zeer velen als hetzers beschouwde, blijkt uit een mededeling dd. 29 mei '42 van Piet Wijndaele, toen arrondissementsleider te Antwerpen (‘zeer vertrouwelijk, te vernietigen na vervullen van opdracht’). Hierin werd de aandacht van de VNV-ers vooral op de aktiviteiten van de katholieke jeugdbewegingen (scouts, KAJ, KSA, enz.) gevestigd.

Daarenboven werd een net van eigen inlichtingsdiensten en ‘verweer’-milities opgericht. Reeds in december '40 stelde De Clercq immers aan het MB de oprichting van een Vlaamse Abwehrstelle voor, die nauw met de Duitse Abwehr zou samenwerken. Van augustus '41 af beschikte het VNV inderdaad over een zogenaamde Inlichtingsdienst, die ook wel eens Documentatiedienst of D-Dienst werd genoemd. Deze dienst werd achtereenvolgens geleid door J. Dedullen (die een kaderfunktie had in de DM-ZB) en Heremans, schoonbroer van H. Elias. Zei Elias na de oorlog, dat deze D-dienst louter inlichtingen moest verzamelen over kandidaat-burgemeesters en -schepenen en over de wijze waarop deze na hun benoeming hun ambt uitoefenden, dan bleek het in werkelijkheid volgens weergevonden dokumenten van het VNV om heel wat anders te gaan, niet zozeer het nagaan van de politieke aktiviteit van de DeVlag, maar vooral: ‘de politieke tegenstand tot aan de bron opsporen en aldus doelmatig bekampen; de eventueele militaire en para-militaire oppositie nagaan, om desgevallend gewapend verzet te voorkomen; de levensaders van de volksgemeenschap als stadhuizen, politie-diensten, centrale(s), enz. ondermijnen en door vertrouwensmannen laten bezetten; het onkruid in eigen rangen, de sabotage in eigen boezem signaleeren om te zuiveren waar er dient gezuiverd (...) Vanzelfsprekend komt in oorlogstijd er nog bij het overmaken (m.a.w. verklikken n.v.d.r.) van gevallen van sabotage en spionage te nadeele der Duitsche Wehrmacht.’ Per arrondissement werd een inlichtingsagent aangesteld, die zorgvuldig door de arrondissementsleider werd uitgekozen en alleen door hem was gekend. Deze agent koos op zijn beurt in zijn gebied zoveel mogelijk plaatselijke vertrouwensmannen, die elkaar onderling niet mochten kennen. Zij moesten in de stads- en gemeentediensten, in de telefoon-, telegraaf- en electriciteitscentrales, in de fabrieken en bij de politie gezocht worden. Zij mochten zo weinig mogelijk omgang met elkaar hebben. Deze plaatselijke agenten waren enkel door de arrondissementsagent en de centrale dienst te Brussel gekend. Alle briefwisseling moest met codeletters en -nummers worden gevoerd. Blokleiders moesten steekkaarten invullen over alle inwoners van hun blok met opgave van dezer politieke gezindheid. Hierbij werd nauw met de geheime VNV-cellen samengewerkt, waarover reeds tevoren sprake was. In de reeds vermelde ‘zeer vertrouwelijke’ mededeling van 29 mei '42 vroeg P. Wijnendaele inlichtingen over alle mogelijke tegenstanders. Het ging er niet om ‘alle personen die tegen ons zijn, of gewone misleide menschen op te geven, we moeten de kopstukken en de gevaarlijke schurken hebben. Een buurman bijv. die de Engelsche Radio beluistert en ‘dien kletspraat verder vertelt’, welnu ‘deze persoon, die gewoonlijk ongevaarlijk is, moet *niet* opgegeven worden. Daarentegen kunt ge een burgemeester of een rechter, enz. hebben die openlijk niets zegt, maar die alles saboteert, onze menschen vervolgt en in 't geniep ophitst. Deze persoon moet

opgegeven worden.' Een dergelijk dokument werd op bevel van de VNV-leiding in alle arrondissementen rondgestuurd. Die inlichtingen werden niet alleen verzameld, maar ook 'nuttig gebruikt'. De 1ste juli '42 stuurde bijv. de inlichtingsdienst van het VNV een verklikkingsnota naar SS-Brigadeführer Jungclaus te Brussel, waarin werd medegedeeld dat de moeder van legioensoldaat K. Degraeve er zich over bekloeg dat 'haar gebuur, Louis Devits, landbouwer te Oetingen, Eerdebaan, haar bij ieder gelegenheid beleedigt en haar verwijt dat haar zoon dienst doet bij de smerige Duitschers, dat zij zelf een smerige Duitsche is, en dat zij moet wachten tot wanneer de Engelschen terugkomen'.

De greep naar de macht, de bestrijding van de tegenstander moest ook verzekerd worden door de DM/ZB, het politiek thuisleger en de werfreserve van het VNV. Zoals te voren even aangestipt, werd onmiddellijk na de terugkeer van de naar Frankrijk weggevoerde Tollenaere onder zijn leiding de Zwarte Brigade opgericht ter voortzetting van de vooroorlogse Grijze Brigade en Werfbrigade, die o.m. bij vergaderingen, betogingen en onlusten de VNV-leden verdedigden.

In mei '41 werd bij de eenmaking van VNV, Verdinaso en Rex-Vlaanderen de Zwarte Brigade versterkt met de Dietsche Militantenorde van het Verdinaso en de Vlaamsche Rex-Wacht en voortaan Dietsche Militie/Zwarte Brigade (DM/ZB) geheten. Eind '41 omvatte zij 5.000 leden. De leden kregen een militaire opleiding en een politieke scholing. De DM/ZB moest ‘een keurkorps vormen, dat de orde handhaaft, want die tracht gebroken te worden door misleide, niet begrijpende en verdorven massamenschen, dat soldatesk op de bres staat om de beweging vrij baan te scheppen, waar zij die versperd zou vinden, in het huile-balken van de genieperigen, en openlijke tegenwerkers den mond te stoppen door voorbeeldige tucht harer leden, door het mannelijk stoere harer rijen, door het indrukwekkende van haar verschijning en wanneer moet, door hardhandig optreden.’

‘De Zwarte Brigade dat is het Vlaamsch soldatenkorps, het korps der politieke soldaten, die zich geschaard hebben onder de Vlag van een ijzeren tucht en blindelingsche gehoorzaamheid, die zich verklaard hebben bereid te zijn dat, wat door den Leider als eenig goed voor ons Volk werd verklaard, met hun leven te willen bevechten en te willen doen zegevieren in de politieke constellatie van een komend nieuw Vlaanderen’.

‘De Zwarte Brigade-mannen zijn de dappere soldaten onzer beweging en moeten de kern worden eener volksche weermacht’. Zoals Hitler via zijn politiek leger van eerst de SA en daarna de SS de staatsmacht in Duitsland in handen had gekregen, heeft De Clercq met de trouwe kopie van de DM/ZB geleidelijk getracht een politiek thuisleger te vormen om diegenen te bestrijden, die zijn plannen dwarsboomden en om eventueel een staatsgreep uit te voeren, een militair getraind ‘keurkorps van politieke soldaten in de handen van den leider (...) om de zege van het nationaal Socialisme te bevechten en vooral de zege van de gezonde Europeesche volkeren tegen de weerzinwekkende machten van Bolsjewisme, Jodendom en Ploetocratie helpen bewerkstelligen’. Of zoals Elias de DM/ZB zou betitelen (Volk en Staat, 16 juni '42): ‘de SS van het VNV’.

Met ingang van 12 maart '42 - begin februari '42 had Van Steenland de gedode Tollenaere als kommandant-generaal van de DM/ZB opgevolgd - waren alle VNV-leden van 18 tot 25 jaar, die geen funktie bekleedden in de politieke afdeling en die lichamelijk geschikt waren, verplicht bij de DM/ZB aan te sluiten. Algemene sekretaris Van den Berghe wees twee dagen later in een dienstorder (‘geheim, te vernietigen’) erop, dat dit bevel deel uitmaakte van de strijd van het VNV tegen ‘communistische en andere krachten die hier werken en handelen op vreemd commando’.

Bovendien werd ter gelegenheid van de Tollenaere-marsj de 12de juli '42 de Hulpbrigade als reserve van de DM/ZB opgericht. De Hulpbrigade had een tweevoudige taak. Zij moest in de eerste plaats orde - en propagandadiensten verrichten: de leden vormden de propagandastoottroepen van de partij, een korps van gedrilde en gemilitariseerde propagandisten, de verspreiders der nationaal-socialistische gedachte, terwijl de ZB meer de beschermers groepeerde, de ‘Schutse der gedachte’ vormde.

In de tweede plaats moest de HB de ZB bijstaan in geval van nood, bij binnenlandse onlusten ‘door communistische of anglofiele geheime organisaties op touw gezet’, of bij de greep naar de macht door alle andere organisaties dan deze van de VNV.

In de derde plaats moest zij drager zijn van de militaire weerbaarheidsgedachte onder de VNV-leden en aldus zoals de ZB de werfbasis vormen voor het Legioen, het NSKK en de Fabriekswacht, later Wachtbrigade. Tot de HB moesten alle leden tussen 18 en 50 jaar toetreden, die niet in de rangen van de Zwarte Brigade stonden of geen leidende funktie in de NSJV bekleedden, zoniet werden zij als lid geschrapt. Dergelijke drastische maatregelen waren nodig om de DM/ZB niet te laten leeglopen. Het gros van de VNV-troepen werd immers met grote ijver door de VNV-leiding voor de militaire en paramilitaire formaties geronseld. (Waffen-SS en Vlaams Legioen, NSKK, DRK, Organisation Todt, Vlaamse Wacht, Fabriekswacht, Hulpfeldgendarmerie, Kriegsmarine, VAVV).

Om zich tegenover de Duitsers onmisbaar te maken en na de verhoopte Duitse overwinning de macht in de wacht te slepen, bevolkte het VNV de hele waaier van militaire en paramilitaire formaties met zijn leden. Met uitzondering van de Vrijwillige Arbeidsdienst voor Vlaanderen (VAVV) slaagde het VNV erin deze formaties grotendeels met VNV-ers vol te proppen of te infiltreren, hoewel de SS-DeVlag-strekking ook op dit gebied haar beste beentje voorzette.

Bij de Tollenaere-marsj de 12de juli '42 zouden 12.000 ZB- en HB-leden opgemarsjeerd hebben. Het ledental van beide formaties bereikte als hoog-

tepunt 20.000 man. Eén vijfde hiervan, 4.000 man, is in de militaire en para-militaire nevenorganisaties getreden.

In maart '43 werd de Dietsche Militie in vier formaties onderverdeeld: de Zwarte Brigade (ZB), de Motorbrigade (MB, ingedeeld bij de NSKK), de Hulpbrigade (HB) en de Wachtbrigade (WB, de vroegere Fabriekswacht). De 12de november '43 werden de eerste drie gegroepeerd onder de naam Dietsche Militie, 'die fanatisch de bevelen van den Leider zou uitvoeren'. Op dezelfde datum kwam bevel van de VNV-leiding, dat alle VNV-ers die in de Wehrmacht dienden, moesten aansluiten bij de DM. Zolang zij in de Wehrmacht dienden zouden ze beschouwd worden als zijnde met onbepaald verlof bij de DM.

De DM werd stelselmatig ingezet tegen 'de handlangers van Stalin en Churchill', in samenwerking met voormelde Veiligheidsdienst van het VNV.

Ook werd in de mogelijkheid voorzien om de DM-leden aan de Wehrmacht bijstand te doen verlenen ten einde strategische punten in ons land te bezetten.

Voorts vormde de DM ook de basis bij de bestrijding van de aanslagen op VNV-ers, vooral in '43 en '44 en in Limburg, bestrijding van hetgeen door het VNV, 'banditisme en terrorisme vanwege vuige sluipmoordenaars' werd genoemd, wat in menig geval ook het verzet moest dekken (zie later in een volgend boek).

Ten slotte werd in augustus '43 overgegaan tot de inschakeling van de weerbare VNV-ers in de Hulpfeldgendarmerie.

Dat het VNV wel degelijk aan een staatsgreep heeft gedacht, blijkt hieruit, dat de 5de juni '42 aan de arrondissementsleiders de oprichting van een Verweerkommando werd medegedeeld. Deze nieuwe dienst stond o.l.v. Armand Verreydt, gewezen beroepsofficier van het Belgisch leger en leider van de luitenant De Windekring. Het Verweerkommando was bevoegd 'voor alle aangelegenheden die verband houden met de ordediensten in, rond en buiten de beweging'. De 18de september '42 stuurde Verreydt een geheim rondschrijven aan de arrondissementsleiders van de dienst Verweer, waarin uitvoerig werd uitgelegd wat moest gedaan worden bij het uitbreken van een opstand. Na de bevrijding werd ten huize van G. Romsée, sekretaris-generaal voor Binnenlandse Zaken en als dusdanig belast met de ordehandhaving, een studie ontdekt die onder de titel 'Het handhaven der orde' zeer waarschijnlijk door Verreydt werd opgesteld. Beide teksten passen in hetzelfde kader: opstanden verhinderen of in de kiem smoren, en de machtsovername door het VNV voorbereiden.

Alle militaire en para-militaire organisaties, waarin het VNV iets te zeggen had, dienden hierbij ingeschakeld.

Maar tot een eigenlijke staatsgreep door het VNV is het nooit gekomen. Daarvoor zouden de Duitsers en de DeVlag-Alg. SS gewis een stevige stok gestoken hebben. De gewapende akties, die de VNV-leiding in '44 vooral in Limburg liet uitvoeren, vormden enkel een antwoord op de talrijke gewapende aanslagen op VNV-ers. Deze door het VNV en de door andere kollaboratie-bewegingen in Limburg en elders uitgevoerde represailles zullen in een volgend boek onderzocht worden.

De greep naar de macht heeft zich bijgevolg qua resultaat ertoe beperkt, dat het VNV niets onverlet heeft gelaten om als typisch kleinburgerlijke partij zoveel mogelijk ambten in de administratie te bezetten. Daarbij is het gevoelig geholpen geweest door de Duitse (en door het VNV geïnspireerde?) maatregelen om de postverlaters uit hun ambt te ontzetten en om de pensioenleeftijd op 60 jaar vast te leggen, dus mét de steun en vaak ook dank zij het kordaat ingrijpen van het MB.

Zo veroverde het VNV twee ambten van sekretaris-generaal voor uitgesproken Nieuwe Orde-gezinden, Romsée en de latere CVP-senator Viktor Leemans. Zo kregen vier Vlaamse provincies elk een VNV-gouverneur. Tussen de 1ste januari en de 22ste november '41 werden 430 nieuwe burgemeesters en 553 nieuwe schepenen benoemd. Respektievelijk 232 (54%) en 283 (51%) hiervan waren VNV-ers. Op te merken valt dat de VNV-er Romsée sinds maart '41 sekretaris-generaal voor Binnenlandse Zaken was, en aldus de benoeming van burgemeesters onder zijn bevoegdheid kreeg. Eén van die 232 nieuwe burgemeesters was Hendrik Elias, die in januari '41 door het MB tot kommissaris-burgemeester van Gent werd aangesteld. De voorganger van Romsée, Jean Vossen, weigerde deze aanstelling te bekrachtigen en verdween mede hierom uit het kollege van sekretarissen-generaal. Zijn opvolger Romsée, Elias'vriend en partijgenoot, had natuurlijk geen bezwaar tegen diens benoeming.

Met de magistratuur hoopte het VNV dezelfde loop te kunnen nemen als met de administratie, maar in

dit opzet is het niet geslaagd. Nochtans verscheen de 20ste juni 1942 in Volk en Staat:

'De eenheidsbeweging VNV wil in den Staat de macht veroveren en maakt aanspraak op een totaal machtsbezit; ze kan dus niet onverschillig staan tegenover deze eersterangsmacht. Wil het VNV een duurzame macht vestigen, dan moet ook de magistratuur, van onder tot boven, van het ambt van vrederechter tot dit van raadsheer aan het Verbrekingshof, door VNV-ers bezet worden'

Ook in rijkswacht en politie, opnieuw het domein van Romsée, kon het VNV voor het eerst vaste voet aan wal krijgen. Met het oog op de inzet van een verweerkorps zette het VNV alles in het werk om zijn leden bij politie en rijkswacht in te schakelen, wat mogelijk werd door de aanwezigheid van Romsée en van zovele nieuwe VNV-gemeente-mandatarissen. Overal in het land werden politiescholen onder VNV-invloed opgericht. Bij de rijkswacht werd Van Coppenolle door Romsée aangesteld en werden Nieuwe Orde-officieren uit het krijgsgevangenkamp van Luckenwalde aangetrokken.

Het aandeel van het VNV in de nieuwe benoemingen was veel groter dan zijn procentuele aanhang bij de Vlaamse bevolking. Bovendien had het VNV in het vooroorlogs België nooit op zo'n aandeel kunnen hopen. En nochtans was het VNV nog lang niet tevreden. Tot in den treure en soms tot ergernis van de bezetter protesteerde de VNV-leiding tegen nieuwe benoemingen van Franstaligen of 'niet-bewuste' Vlamingen, zoals bijv. begin '41 bij de aanstelling van G. Schuindt tot sekretaris-generaal voor Justitie, waarvoor ook Romsée kandidaat was, van A. Goffin tot gouverneur van de Nationale Bank en van tal van magistraten.

De totaliteitsaanspraken van het VNV beperkten zich niet tot politiek en administratie. Op vakbondsgebied eiste het VNV aanvankelijk het monopolie op, en toen dit niet haalbaar bleek, wilde het de leiding van de eenheidsvakbond, die in april '42 in handen van Delvo kwam. Ook de Orde der Geneesheren werd in Vlaanderen volledig door VNV-ers gedomineerd. Winterhulp, een liefdadigheidsorganisatie tot steun aan behoeftigen, werd in '40 door het VNV als één van zijn onderafdelingen voorgesteld, maar hier bleef het bij vrome wensen. De Vlaamse radio kwam evenmin onder rechtstreekse VNV-kontrole, terwijl zowel het VNV als de DeVlag om het monopolie in de kulturele sektor bleven wedijveren.

De vlucht: het VNV naar een roemloos einde.

Reeds tijdens de bezetting was de VNV-leiding zich ervan bewust, dat een Duitse nederlaag ook de VNV-ondergang zou betekenen.

Begin september '44 was het zover: ook een blinde zag toen het begin van het einde. De laatste dagen van augustus was Elias één van hen, die door de SD ervan verwittigd werden, 'dat het best was uit België te verdwijnen'. De VNV-leiding had wel het voornemen toen zoveel mogelijk leden te verwittigen, dat het einde van de Duitse bezetting, met dus het risico van een tweede aktivistenjacht, nakend was 'Wie zich gekompromiteerd achtte, deed er beter aan te vertrekken, wie niet, bleef beter thuis', doch wegens de haast van het vertrek kwam van dit voornemen niet zoveel in huis.

Samen met zijn sekretaris Gaston Stuyck, de VNV-algemene sekretaris ‘met rust’, Van den Berghe, die plotseling weer was opgedoken - hij zou in Duitsland weer als alg. sekr. fungeren en er de kas houden -, van propagandaleider Lambrechts en DM/ZB-leider Van Steenland vertrok Elias naar Lummen, waar het VNV een kasteel in beslag had genomen. Doch spoedig ging het, zoals voor vele andere kollaborateurs, naar Nederlands Limburg, met de hoop dat aldaar Mussert voor hen zorg zou dragen. Waar was de tijd, toen Elias over de ‘bourgeois’, die in mei '40 op de vlucht waren geslagen, schimpend zei: ‘Als er gevaar is staat hun moed in verhouding tot de paardekracht van hun wagen’? Over de doortocht te Maaseik deed een ooggetuige in Volksgazet van 7 oktober '44 volgend verhaal: ‘Op zondag 3 september kreeg Maaseik hoog bezoek. Onder de vogels van diverse pluimage bevond zich dien dag niemand minder dan... de Leider Elias, in hoogsteigen persoon. De fiere sicamber scheen ditmaal niet gekomen om een van zijn groote redevoeringen uit te brallen. Hij kon in die opstopping niet snel genoeg vooruitkomen, en sakkerde omdat zijn auto versperd geraakte in den warboel van optrekkende vervoermiddelen. Er is toen zelfs een hevig incident ontstaan, toen Elias zich den voorrang wilde doen verschaffen. Midden in de opeengepakte menigte werd hij aangebruld door een jongen SS-man van Maaseik, die aan het Oostfront gestaan heeft, en die hem midden tusschen het volk in het gezicht striemde: Gij hebt ons van de schoolbanken gehaald en naar de hel van het Oostfront gestuurd: maar gij zelf zijt veilig

thuisgebleven! En nu op het oogenblik dat ge naast ons zoudt moeten staan, nu laat ge ons in den steek! Ge zijt een gemeene bedrieger, een ploert, een walgelijke lafaard! (...) Ook Jef Van de Wiele, en Piet Wijnendaele zijn dien dag toegekomen. Zij zijn natuurlijk ook een tijdje door de verkeersopstopping opgehouden geworden. Zij hebben al dien tijd rondgelopen met een mitraillette in de hand. Gelachen mocht er niet worden. Zelfs niet geglimlacht, of er vielen slagen'.

Vandaar belandde de VNV-leiding in Nijmegen. Doch de geallieerde stoomwals dreef hen naar de Duitse gens. Omdat bepaalde Duitse instanties niet zo erg gesteld waren op VNV-aanwezigheid onder de geëvakueerden, trok de groep min of meer gecamoufleerd Duitsland binnen dank zij de hulp van Turcksin, leider van de Fabriekswacht. De 9de september '44 bereikten zij Lippstadt. Daar kon de afgang voor goed beginnen. Deze minder mooie tijd voor het VNV-zoals trouwens voor de andere kollaboratie-bewegingen - van de evakuatie tot het einde van de oorlog zal dan in een volgend boek behandeld worden.

5 De Algemene SS-Vlaanderen

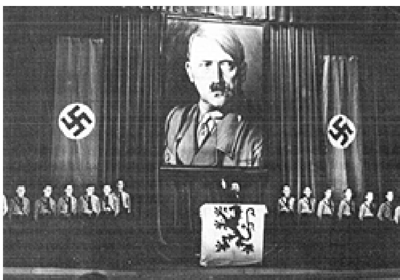
De mannen van het eerste (SS-)uur

Tijdens de nazomer van '40 verscheen in Vlaanderen een totaal nieuwe politieke beweging op het toneel: de Algemene SS-Vlaanderen. (Alg. SS-Vl.) Zij ontstond op initiatief van de Duitse SS-leiding (Himmler en Berger). Aan de eigenlijke stichting in augustus-september '40 gingen enkele voorbereidende terreinverkenningen vooraf. Hierin speelde dr. Perey, die tot de Duitse inval in België aan de SD te Aken verbonden was en in het begin van de bezetting met de rang van SS-Hauptsturmführer leider van Amt III van de Sipo-SD Dienststelle (de SS-vertegenwoordiging) te Brussel werd, een toonaangevende rol. Reeds de 9de juni '40 gaf Berger hem in Den Haag opdracht in Vlaanderen een Algemene SS te stichten. Himmler, Reichsführer-SS, besprak de aangelegenheid de 23ste augustus '40 met Hitler, waarop diens formeel bevel tot oprichting volgde. De stichting zelf gebeurde zonder voorkennis van het Militair Bestuur (MB), dat hierover ten zeerste ontstemd was. Wat het MB vreesde, was geschied: de Duitse SS zette haar poging tot 'hineinregieren' van het ambtsgebied voort, d.w.z. het ondermijnen van het gezag van het MB, een poging die reeds in juli '40 uit de oprichting van de Sipo-SD Dienststelle was gebleken.

Bij de terreinverkenning was ook SS-Hauptsturm-führer (= kapitein) Leib betrokken. Leib was in Den Haag hoofd van de 'Ergänzungstelle' van de Waffen-SS, en als zodanig verantwoordelijk voor de werving van Nederlanders en Vlamingen voor de SS-Standarte Westland, die reeds de 25ste mei '40 op bevel van Hitler was gesticht. Met de piepjonge Herman Bruggen, een zoon van de bekende toneelregisseur Staf Bruggen, reisde Leib tijdens de zomer van '40 Vlaanderen af, op zoek naar Vlaamse Waffen-SS-vrijwilligers en tegelijkertijd bezoeken afleggend aan kandidaat-leiders voor de Algemene SS-Vl. Want, aldus Tony Van Dijck, de vierde en laatste leider van de Alg. SS-Vl.: 'Leib

1

2

3

4

5

6

(1) Bij een vergadering van de Bormskommissie, naast Dr. August Borms, in de uniform van SS-Hauptsturmführer: René Lagrou. Hij zou al van in 1928-29 naar het nationaal-socialisme zijn geëvolueerd. Onderhield alleszins zoals Ward Hermans reeds vóór de oorlog kontakten met de Duitse SS. (2) De dekors bij de bijeenkomsten van de Alg. SS-Vlaanderen waren in die tijd zó reusachtig, dat men moeite heeft om Ward Hermans op het podium te herkennen. Maar blijkbaar was het hem toen veeleer om Hitler dan om Ward Hermans te doen. Zelfs de Vlaamse Leeuw leed er onder de verdrukking. (3) Herman Van Puymbrouck toonde zich vóór de oorlog zó Duitsgezind, dat hij in 1937 uit het VNV en 'Volk en Staat' werd gesloten. Patroneerde daarna kleine rabiate nationaal-socialistische groepjes. Stichtte mee de Alg. SS-Vl. en stond vooraan in de DeVlag. (4) Ook de bekende eerste-dirigent van de Kon. Vl. Opera te Antwerpen (1931-44) Hendrik Diels, broer van de al even bekende akteur en regisseur Joris Diels, behoorde tot de oprichters van de Alg. SS-Vlaanderen. Hij maakte de Vlaamse muziek en komponisten vooral in Duitsland bekend, ook tijdens de oorlog. (5) Raf Van Hulse, de hoofdonderwijzer die SS-Stormbanleider voor Oost-Vlaanderen werd en er grote kuis hield. Te Antwerpen herleidde hij drie stormen tot één enkele. Een radikalist dus. Bij de inschakeling van de Alg. SS-Vlaanderen in de grote Rijks-SS werd hij Standaardleider (= kolonel). In september '42 vertrok hij als Kriegsberichter naar het Oostfront. Van maart '44 af bezorgden de Duitsers hem als aspirant-leider van de Hitlerjeugd Vlaanderen zijn grootste ontgoochelingen. (6) Robert Verbelen, betrokken bij de oprichting van de Alg. SS-Vl., waarvan hij in '41 Stormbanleider voor Brabant en Limburg werd. Tevens als stafleider van de DeVlag van april '43 af symboliseerde hij in zijn persoon de nauwe banden tussen de DeVlag, de uiteindelijke en enig nationaal-socialistische partij in Vlaanderen, en de Alg. SS-Vl. als militie. Zal vooral berucht worden wegens de onder zijn leiding uitgevoerde represailles tegen aanslagen door het verzet.

wist wél aan welke huisdeur hij moest gaan kloppen. Hij had de adressen in zijn vestzak'. Inderdaad. Met twee andere officieren... en met een brief van Berger, chef van het SS-Hauptamt, was Leib recht naar Robert Verbelen getrokken. Verbelen had nog maar pas de gewezen aktivist Piet Van Rossem wandelen gestuurd, die als afgevaardigde van Antoon Mussert, de leider van de Nationaal-Socialistische Beweging (NSB) in Nederland, hem was komen vragen ook in Vlaanderen een NSB op te richten. 'Meer dan honderd jaar had men in Holland geen belangstelling voor de Vlaamse Beweging gehad en nu plots waren ze daar, nu geruchten over macht in de lucht hingen. Het was al te doorzichtig, dat Mussert Vlaanderen naar zich wilde toehalen, omdat hij geloofde dat de Duitsers daarmee zouden instemmen'. In zijn brief rekende Berger erop, dat Verbelen zou helpen de Alg. SS-Vl. op te richten en lijsten van mogelijke kandidaten zou bezorgen. Verbelen, die vóór de oorlog niet alleen sekretaris van de Vlaamse Voetbalbond en lid van het VNV was, maar ook toen al met Duitse SS-kringen kontakt had, stelde zijn lijst op, waarop, ten minste volgens hem, o.a. volgende personen voorkwamen: René Lagrou, René Van Thillo, Staf De Clercq, Edgard Lehembre, Reimond Tollenaere, Herman Van Puymbrouck, Ward Hermans en Edgar Delvo. Verbelen zal tijdens de bezetting vlug leider van de Alg. SS voor Leuven en achteraf van Brabant-Limburg worden. Zijn naam zal ook verbonden blijven aan het beruchte Veiligheidskorps, dat tot veelvuldige represailles is overgegaan. Na de oorlog zal hij tot 1956 voor de Amerikaanse inlichtingsdiensten tegen de Sovjet-Unie werken.

Zoals hierna zal blijken diende de Alg. SS-Vl. een menigvuldig doel: de werving voor de Waffen-SS organiseren; Vlaanderen integreren in het Grootgermaanse - lees Grootduitse - Rijk; samenbrengen van hen, die het nationaal-socialisme in Vlaanderen zouden uitdragen; de Vlamingen tot meer nationaal-socialistisch radikalisme opzwepen; para-militaire opleiding van nationaal-socialistische Vlamingen, die later op leidende funkties moesten terechtkomen; een alternatief tegen het VNV vormen en later de militie uitmaken van de DeVlag, de uiteindelijke nationaal-socialistische partij in Vlaanderen.

Dat de Alg. SS-Vl., gemeenzaam ook Vlaamse SS genoemd, nog vóór het formeel bevel van Hitler in de praktijk reeds bestond, blijkt niet alleen uit het optreden van Leib. Want toen Jef François begin augustus '40 uit Frankrijk terugkwam, was er al een afdeling, een 'Storm' te Gent. Dr. Perey van de Duitse SS vroeg François met de Dinaso Militanten Orde (DMO) een Vlaamse Alg. SS te stichten, wat François zou geweigerd hebben: die zou in de mogelijkheden van het Dinaso blijven geloven hebben. Lagrou deed het dan maar, bijgestaan door Ward Hermans en Seraf Trio. De officiële stichtingsvergadering had begin september in de lokalen van de SD, Louisalaan 453, te Brussel plaats. Daarbij waren o.a. aanwezig: SS-Hauptsturmführer Leib, eerste SS-Betreuer én in Nederland én in Vlaanderen, dr. Perey van de SD-Aken, advokaat René Lagrou, Ward Hermans, VNV-volksvertegenwoordiger, reeds vóór de oorlog SD-agent en bevriend met Perey, Herman Van Puymbrouck, gewezen hoofdredakteur van Volk en Staat, 'de ziel der nationaal-socialistische aktiviteit in België vóór 10 mei '40', Hendrik Diels, pleegzoon van Van Puymbrouck en dirigent in de Koninklijke Vlaamse Opera te Antwerpen, en de uit de VNV-jeugdbeweging herkomstige Antwerpse advokaat Frans Dillen. Volgens Tony Van Dijck en Robert Van Roosbroeck was Maurits Van de Walle eveneens bij de oprichtingsvergadering. Volgens Gravez zouden nog Georges Van Lauthem en Hendrik Heyman aanwezig

zijn geweest. Volgens G. Provoost woonde ook Gottlob Berger, chef van het SS-Hauptamt, de stichtingsvergadering bij.

Ward Hermans, één der houthakkers-aktivisten uit '14-'18, was vóór de oorlog van '29 tot '32 Vlaamsnationaal kamerlid, werd toen niet meer herkozen, stapte voor korte tijd over naar het Verdinaso, waar hij echter spoedig met Joris Van Severen - zoals met iedereen - overhoop lag. Hij ging dan maar over naar het VNV, maar ook daar stootte hij Staf De Clercq voor het hoofd, een ‘cavalier seul’ te allen prijze dus. Toen hij niettemin in '39 voor het parlement werd verkozen, dachten velen in die beweging: ‘Verdomd, dat dit ons nog moet overkomen’. (Bert Meuris)

In die 30-er jaren onderhield Hermans kontakten met vooraanstaanden uit de NSDAP, de SS (vooral de SD) en het Vlaams Bureau te Berlijn, dat zelf in betrekking stond met Duitse inlichtingsdiensten zoals de Abwehr.

Bij het begin van de bezetting zette hij zich o.a. bij Rudolf Hess in om de Vlaamse krijgsgevangenen vrij te krijgen, waarbij hij inderdaad veel verdiensten heeft gehad. De Walen liet hij evenwel aan

hun lot over. Reeds van bij de aanvang van de bezetting was hij er opnieuw - nu bij het VNV - vanonder getrokken om een hoofdrol te spelen bij de oprichting van de Alg. SS-Vlaanderen. Als hoofdredakteur van ‘De SS-Man’ ging hij zover, dat hij zijn vroegere VNV-partij aan de schandpaal nagelde: hij stelde dat de Vlaamse SS, in tegenstelling tot het VNV, geen vijf maanden na de kapitulatie had gewacht om zich tot Germaanse lotsverbondenheid en de wil van de Führer aller Germaanse volken te bekennen.

Na enkele maanden trok hij weer weg, nu naar Duitsland, waar hij o.m. in radio Bremen propaganda-uitzendingen voor de Vlaamse arbeiders aldaar verzorgde. Na de evacuatie van begin september 1944 zou hij erin geslaagd zijn Goebbels ervan te weerhouden Elias naar het koncentratiekamp van Dachau te sturen.

Van Puymbrouck en Lagrou hadden ook vóór '40 veelvuldige kontakten met nazi-Duitsland gehad. In '37 waren de ‘Vrienden van het nieuwe Duitschland’ door A. Goossens opgericht, met als officieel doel het vergemakkelijken van reizen naar Duitsland. In feite ging het om een propaganda-centrale ten gunste van nazi-Duitsland en zorgden de ‘Vrienden’ o.m. voor de verspreiding van propagandamateriaal (zoals toespraken van Goebbels, Goering, Hitler en Rosenberg in het Nederlands) in kringen van het VNV, het Verdinaso, het Nationaal Legioen en onder studenten van kolleges en athenea. In '39 legde deze vereniging haar werking voorzichtigheidshalve - ten minste naar buitenuit - stil, omdat zij te sterk gekompromitteerd was. Uit deze ‘Vrienden’ waren inmiddels ontstaan: de Vlaamsche Arbeiderspartij, de Dietsche Arbeiderspartij en de Nationaal-Socialistische Vlaamsche Arbeiderspartij, (NSVAP) alle gepatroneerd door Van Puymbrouck via een dekmantelorganisatie, ‘De Adelaar’. De NSVAP zal in augustus '40 schrijven: ‘Wij, Vlamingen, zijn Nederduitschers, d.w.z. Duitschers, en daaruit trekken wij al de logische konsekwenties. Wij willen in onze hoedanigheid van Nederduitschers, dus van Duitschers, als volwaardige Duitsche volksgenoten en volwaardige staatsburgers in het Rijk ingeschakeld worden’. Onder Duitse druk zal deze NSVAP begin '41 in de Alg. SS-Vl. opgaan.

In '39 verbleef Lagrou, een oud-dominikaan, die een tijdlang in het Verdinaso had gestaan, een tijdlang in Duitsland. Hij zou zelfs met een vliegtuig van de Luftwaffe boven Dantzig gevlogen hebben, toen Duitsland en Polen om deze stad een verbitterde strijd voerden. Toen Lagrou in mei '40 als verdachte werd aangehouden en weggevoerd, werd in de tuin van zijn villa te Ekeren door de rijkswacht een ondergedolven uitzendpost gevonden. Na zijn terugkeer uit Frankrijk liet hij niet na de wegvoeringen politiek uit te buiten, ook tegenover de Duitsers, o.m. in een curriculum vitae, waarin hij schreef dat hij omstreeks 1928-29 naar het nationaal-socialisme was geëvolueerd, de partijpolitiek had verlaten. ‘Ziende dat de Vlaamse knoeierij Vlaanderen slechts ondiensten bewees, heb ik op het ogenblik gewacht tot de Führer ons zou bevrijden’. Nog in '39 voerden Lagrou en Van Puymbrouck besprekingen, die leidden tot de uitgave van het door de Duitse Allgemeine SS gefinancierd weekblad ‘De Vlaamsche Post’, dat zich tot doel stelde de diplomatieke en militaire politiek van Duitsland goed te praten en de meest verregaande neutraliteit van België te verdedigen. Eén van de agenten van Van Puymbrouck en Lagrou was Firmin Parasie. Hij was het, die vóór de oorlog de Duitse financiële steun aan Volk en Staat bekendmaakte en hiertegen het Belgisch gerecht wilde doen ingrijpen, een gevolg van de zich toen reeds afspelende strijd tussen

diverse stromingen in Duitsland. Na de Belgische kapitulatie kwam Parasie in dienst van de Sipo te Brussel.

Tot de mannen van het eerste (Vlaamse SS-) uur behoorde ook Gevaert-ingenieur Jef De Langhe. In '31 was De Langhe één van de mede-oprichters van het Verdinaso geweest. In '36 had hij ontslag genomen wegens een geschil met Van Severen. Hij wierp zich op als een specialist in het rassenvraagstuk en onderhield reeds lang vóór de oorlog betrekkingen met geestesgenoten als de rabiate antisemiet Julius Streicher en generaal Ludendorff. In juni '40 verspreidde hij een manifest, waarin werd gesteld, dat de Vlamingen een volk van Germaanse bloede vormden, waarin het sterke vertrouwen van de Vlamingen in de Führer en het nationaal-socialisme werd uitgesproken, en de wens tot vorming van een krachtige Vlaamse nationaal-socialistische beweging werd geformuleerd. Aan het manifest was een formulier gehecht met het verzoek om de Duitse nationaliteit te bekomen. Eén der ondertekenaars was Renaat Rits, één der latere hoofdofficieren van het NSKK (Nationalsozialistisch Kraftfahrer Korps). Volgens een kettingsysteem moest elke ondertekenaar voor tien andere ondertekenaars zorgen. Exemplaren wer-

den enkel verspreid onder diegenen, die reeds vóór de oorlog om hun nationaal-socialistische sympathieën bekend stonden. Onder de ondertekenaars van dit manifest werden de eerste kernen van de georganiseerde NSVAP gevormd en de leidende elementen voor de Alg. SS-Vl. gezocht. De Langhe was één van de mede-oprichters van de Alg. SS-Vl. en werd de eerste scholingsleider van deze organisatie. Reeds na enkele maanden gaf hij het op en werd vervangen door Robert Van Roosbroeck. Bij de inschakeling van de Vl.SS in de Germ. SS verdween hij helemaal van het SS-voorplan. Ook de Duitsers vonden hem niet zo efficiënt.

René Lagrou werd de eerste algemene leider en waarschijnlijk ook de eerste Vlaamse Waffen-SS-er. In augustus '40, als weggevoerde nauwelijks terug uit Frankrijk, nam hij inderdaad gedurende korte tijd dienst bij de Waffen-SS, wat door de ‘Brüsseler Zeitung’ en ‘Volk en Staat’ in de verf werd gezet. Tony Van Dijck, laatste leider van de Alg. SS-Vl., zei hierover ‘dat Lagrou maar symbolisch verdwenen was om terug te komen met het aureool van “Ik ben bij de Waffen-SS” geweest’. Kwestie van carrière dus. Lagrou heeft volgens Van Dijck ook later geen oorlogsfront van ver of dichtbij gezien. Na het eerste verblijf van Lagrou bij de Waffen-SS werd de Alg. SS-Vl. officieel opgericht.

De Gentse VNV-arrondissementsleider August De Wilde was door de Oberfeldkommandantur (OFK)-Gent ervan op de hoogte gebracht, dat Lagrou in verbinding met de SS-leiding te Berlijn was gekomen om in Vlaanderen een gelijkaardige groep op te richten. ‘Eén der officieren van de OFK deelde mij vertrouwelijk mede dat de SS een proefneming was om te zien in hoeverre het zelfstandigheidsgevoel der Vlamingen nog levenskrachtig was. Hij vergeleek de SS aan den hamer van den tandarts die eens op de tanden klopt om te zien hoe ze nog vast zitten’. De 9de september '40 werd von Falkenhausen door Himmler verzocht de nieuwe SS-afdeling, waar nodig, te steunen. In een nota van von Harbou, chef van de Kommandostaf van von Falkenhausen, dd. 26 september '40 wordt vermeld dat de Alg. SS-Vl. ‘reeds’ 80 leden te Antwerpen en 50 te Gent telde. De 15de oktober'40 voerde Berger besprekingen i.v.m. de Alg. SS met het MB (hierbij waren o.a. von Falkenhausen, von Harbou en Reeder aanwezig). Tot ergernis van Berger bleek, dat von Falkenhausen niet op de hoogte was van de struktuur van de SS en zelfs geen onderscheid wist te maken tussen Waffen-SS en Alg. SS. Von Falkenhausen maakte zich ervan af doordat hij de behandeling van deze problematiek in het vervolg volledig aan Reeder overliet. Met Reeder kwam Berger o.a. overeen, dat de Alg. SS-Vl. een boven de partijen staande organisatie zou zijn, die alle Vlamingen zou samenbrengen die bereid waren zich voor de verwezenlijking van een Groot-germaans Rijk in te zetten. De oprichting van een Alg. SS in Vlaanderen betekende volgens Berger niet enkel een versterking van de werving voor de Waffen-SS, maar zij moest in de binnenlandse politiek ook zorgen voor een ‘scheiding der geesten’ om uit te maken wie wel en wie niet het nationaal-socialisme, en dus de SS, echt was toegedaan: ‘Delen van de Zwarte Brigade hebben zich reeds bij Leib aangemeld en om opname verzocht’. In zijn aktiviteitsverslag dd. 2 november '40 beweert Reeder dat reeds ‘vele bekende persoonlijkheden uit de Vlaamse Beweging’ zich bij Lagrou waren komen aanbieden, onder wie de leider van het Verdinaso, Thiers, de leider van de Dinaso-militie François, de leider van de Dinaso Corporaties Le Roy, verscheidene arrondissementsleiders van de Zwarte Brigade (ZB) en van het VNV, alsook Ward Hermans, Herman Van Puymbrouck, Jan Acke, enz. Ook Dr. Borms zou volgens

Lagrou's verklaring veel begrip gehad hebben voor zijn politieke streven. Het ledenaantal bedroeg volgens Reeder eind oktober '40, op minder dan twee maanden tijd, reeds ongeveer 1.000 man. In Bergers rapport voor Himmler dd. 5 november '40 is er sprake van 950 leden. Berger schreef bovendien, dat dagelijks ongeveer 50 mannen om toetreding tot de Vlaamse SS verzochten. De 3de januari '41 meldde Reeder, dat het aantal leden tot 3.200 was opgelopen. Maar die omvatten dan ook veel kaf en weinig koren, wat tot een zuivering zou leiden (zie later).

Raf Van Hulse was er ook reeds zeer vroeg bij. In een interview met de auteur dd. 2 oktober '75 verklaarde hij, dat hij enkele maanden na de stichting van de Alg. SS-Vl. bezoek kreeg van Lagrou, vergezeld door een Duitse SS-officier. Raf Van Hulse verklaarde zich toen akkoord om in Eeklo een kern van de Alg. SS te vormen. Na een maand had hij plaatselijk 30 à 40 personen aangeworven, hoofdzakelijk uit de Jong Nederlandsche Gemeenschap en de Dinasojeugd.

In het begin was er nog geen uniform. Na een tijd kreeg de Alg. SS eerst laarzen van de Duitse SS,

later een volledig zwarte uniform (broek, jas, mantel en kepi met doodskop - de doodskop betekende: alles geven, voor niets terugdeinzen). Aanvankelijk bleef Van Hulse tegelijkertijd hoofdonderwijzer en schaarleider van de SS.

Om de SS in Vlaanderen van de grond te krijgen werden werfvergaderingen georganiseerd, waar zowel voor de Waffen-SS als voor de Algemene SS werd geworven. Een dergelijke vergadering had de 6de oktober '40 plaats ten huize van Van de Walle te Roeselare. De uitnodiging ging uit van Lagrou en was met ‘Heil Hitler’ ondertekend. Aanwezig was o.a. Jef Françcois, de leider van de Dinasomilitie. Volgens het OFK-Gent waren er 125 à 150 aanwezigen. Ward Hermans hield de inleidende toespraak. Da arna deed SS-Hauptsturmführer Leib een oproep om dienst te nemen in de Waffen-SS, en meer in het bijzonder in de SS-Standarte Westland. Kandidaten moesten mannen zijn tussen 17 en 25 jaar. De eerste zes maanden kregen ze hun opleiding in Duitsland. Bij voldoening zouden ze een kontrakt voor twee of vier jaar aangeboden krijgen. Na twee jaar zouden ze het Duitse staatsburgerschap verwerven en na vier jaar hadden ze recht op een funktie bij de politie of op een boerderij van 25 à 30 ha in het Oosten. Vervolgens deed Leib ook een oproep om toe te treden tot de ‘politieke SS in Vlaanderen’. Lagrou voerde er dan kort het woord en deelde wervingsformulieren uit. Na de vergadering verklaarde Lagrou aan François, dat zijn wervingsopdracht hem door de Führer zelf was verleend. Lagrou was bereid de Dinaso-militie globaal in de Alg. SS-Vl. op te nemen als Verdinaso-leider Thiers hiermee akkoord ging. Volgens de Oberfeldkommandantur te Gent was zulks ‘de duidelijke erkenning van de innerlijke waarde van de Dinaso-militie en van de hele Verdinaso-beweging’.

Niet enkel Lagrou, maar ook Perey, die François van vóór de oorlog kende, aasde op de goed gedrilde Dinaso-militie (DMO). Van oktober tot januari '41 voerden leiders van de Alg. SS-Vl. herhaaldelijk besprekingen met François, soms in aanwezigheid van leider Thiers, met het oog op samenwerking tussen de Alg. SS-Vl. en de DMO, maar het kwam niet tot een konkreet resultaat.

De 30ste november '40 werd door Lagrou de officiële oprichting van de Alg. SS-Vl. medegedeeld: ‘De aanvangsperiode van de losse werving is voorbij. Wij hebben thans voldoende materiaal verzameld om onze kaders te beginnen uitbouwen. De Vlaamsche SS wordt heden opgericht’. Bij hetzelfde ‘bevel I/40’ werden tot stormbanleiders aangesteld: Gerard Van de Walle (West-Vlaanderen), Georges Van Lauthem (Oost-Vlaanderen), Jef De Meyer (Brabant) en Seraf Trio (Antwerpen). Later, de 5de september '41 werden tot stormbanleider benoemd: Wim Fret (Antwerpen), Hendrik Heyman (Oost-Vlaanderen), Maurits Bijttebier (West-Vlaanderen), Robert Verbelen (Brabant en Limburg).

De Anschluss: ‘Heim ins Reich’.

Tegen de verwachting van Himmler in was België bij het begin van de bezetting onder een militair bestuur gekomen, dat het VNV bij gebrek aan beter onder zijn vleugels wou nemen. Aangezien Himmler zijn strijd om de macht in Duitsland ook in de bezette gebieden wilde voeren, was hij er vlug bij om ook in Vlaanderen een Alg. SS als onderdeel van de Germaanse Algemene SS in het leven te roepen om als ‘Schutscharen’ op te treden voor de éne nationaal-socialistische beweging, die de

Anschluss van Vlaanderen bij Duitsland zou voorbereiden. In tegenstelling tot hetgeen zich in Duitsland had voorgedaan, vormde de Alg. SS toen nog niet de ideologische onderbouw van een bestaande nationaal-socialistische partij. Zulke partij was er in Vlaanderen niet, aangezien het VNV onmogelijk als dusdanig in aanmerking kwam. Eerst maar wanneer de DeVlag zich met ingang van eind '41 als politieke partij geleidelijk zal opdringen, zal de Alg. SS als beschermingstroep hiervan gaan fungeren en dit in augustus '43 officieel worden.

Zo schreef Berger terzake aan Heydrich de 17de december '40, dat de Alg. SS allen moest omvatten ‘die bereid zijn zich voor een Grootgermaans Rijk in te zetten en de vaste wil hebben de nauwe “Anschluss” van Vlaanderen bij Duitsland, desgevallend met geweld, af te dwingen’, m.a.w. evenzeer als in Duitsland moest ook in Vlaanderen de Alg. SS uiteindelijk de lakens uitdelen. Ook Tony Van Dijck liet niet de minste twijfel bestaan: ‘Leib is hierheen gekomen met in zijn achterhoofd de idee van de Anschluss: Vlaanderen als Duitse Gau. Daar twijfel ik niet aan’.

De Alg. SS-Vl. zou van die éne nationaal-socialistische beweging in wording de ‘bovenpartijpolitieke’ para-militaire organisatie worden; die bewe-

ging kon in de ogen van de Duitse SS onmogelijk het VNV zijn. Van Dijck: ‘Bij de oprichting van de Alg. SS-Vl. in september '40 was er één politieke partij, het VNV, waarvan de Duitse SS al had uitgemaakt dat de Alg. SS-Vl. nooit de para-militaire organisatie zou kunnen worden (...) De Duitse SS had op dat ogenblik al het kaf van het koren gescheiden (...), zij wist zeer goed dat zij met het oog op de Nieuwe Orde en op 100% verknochtheid aan de Duitse zaak beter terecht kon bij een Ward Hermans, een Van Roosbroeck dan bijv. bij Leuridan of een Elias (...) Ze dachten dat hun haring wel zou braden bij een Lagrou, een Van Puymbrouck’. Reeds lang vóór de oorlog wist de Duitse SS welk (voor haar slecht) vlees zij met het VNV in de kuip had. Schreef zoon Ver Hees van de Abwehr en van het door het Promi gefinancierd Vlaams sekretariaat te Berlijn niet reeds de 20ste juni '38 aan De Clercq, dat volgens de SS ‘het VNV de toekomstige Vlaamsch-nationale, katholieke en Duitsch-vijandige partij zal worden, waarmee iedere betrekking gevaarlijk en tegen de belangen van het Rijk zou zijn’, gelijkaardig aan de mededelingen die Vrijdaghs aan de SD overmaakte?

Ook tijdens de bezetting zag de Duitse SS geen heil in het VNV, omdat het volgens haar tegen de Anschluss was gekant en enkel aan zichzelf dacht. Nadat Berger de 27ste augustus '41 aan Himmler had medegedeeld, dat de Alg. SS-Vl. samen met de DeVlag Vlaanderen op de Anschluss voorbereidde, maakte hij het de 17de september daarop zeer duidelijk, dat het VNV had afgedaan: De Clercq stond tot vóór kort helemaal aan de SS-kant, maar nu had Berger hem door: De Clercq wilde zijn en niet het SS-doel nastreven; hij wilde de SS gebruiken om de toekomstige leider van Vlaanderen te worden. De Vlaamse SS-ers beschouwden de VNV-ers trouwens als een soort regionalisten ‘die nog niet begrepen hadden dat de Vlamingen moesten deel uitmaken van een Groot-Duitsland en dat zij hun particularisme moesten laten varen’. De Vlaamse SS-ers hadden het blijkbaar wel begrepen: zij weigerden als kenteken op hun uniform de Vlaamse Leeuw. De SS-ers minachtten de VNV-ers en hun ‘konventioneel’ optreden.

Weliswaar werd én door de Alg. SS én door het VNV de Germaanse Rijksgedachte beleden, een door de Duitse SS uitgevonden dekmantel voor de binnenskamers door de SS vaak geuite Grootduitse Rijksgedachte, die diende gekamoufleerd omdat bijv. Vlamingen zich heel wat gemakkelijker als Germanen dan als Duitsers wilden beschouwen. Door het VNV werd de Germaanse Rijksgedachte veeleer met de mond beleden, maar tot de Anschluss, die deze gedachte in werkelijkheid, en alleszins in de geest van haar SS-ontwerpers inhield, is het VNV nooit bereid geweest.

Hoe SS-ers daarover dachten blijkt uit een artikel, dat Van Puymbrouck in januari '43 in het DeVlagtijdschrift schreef: ‘Na 20 jaar nationaalsocialistischen kamp, die heel de wereld uit haar demo-liberalistisch moeras heeft opgetild, na 10 jaar nationaal-socialistisch regiem, dat het Rijk heeft groot gemaakt, leggen wij in blind (n.v.d.r. sic) vertrouwen en absoluut geloof het lot onzer Vlaamsche heimat in handen van den Führer. Wat de Führer doet is altijd goed.’

Dat de Alg. SS-Vl. zou gesticht zijn om zelf politieke partij te worden, zoals wel door het VNV werd gevreesd, heeft zij steeds ten stelligste ontkend: ‘De Alg. SS is geenendeele eene politieke partij, zij is zelfs in niets te vergelijken met eene politieke partij’. Ook zo ‘De SS-Man’ van 7 december '40: ‘Wij zijn geen politieke partij. Wij bouwen geen staatsvormende gedachte uit (...) Wij willen ook geen partij zijn’. Ook Leib dd. 7 april '41: ‘Zij moet zich van elke partijpolitieke werking onthouden’.

Wel hield zij over zichzelf voor, dat zij het nationaal-socialistisch gedachtengoed in Vlaanderen moest overhevelen en dat zij de toekomstige leiders in Vlaanderen moest vormen, dat zij was 'eene keure, een uitlezing naar lichamelijk en geestelijk-rassische maatstaven, (...) de mobilisatie van de gaaf gebleven Nederduitsche Volkskracht'. Lagrou in 'De SS-Man' van 10 mei '41: 'Ik ontving de opdracht om een keurkorps op te richten van politieke soldaten, waarin de dynamische en rassisch waardevolle krachten zouden gebundeld en opgevoed worden tot de leiders, die den levensvorm onzer gemeenschap zullen bepalen'.

De 4de december '41 stelde Kammerhofer tegenover Delvo dat 'de Vlaamse SS niet de bedoeling heeft een politieke partij te worden. Zodra in Vlaanderen een erkende nationaalsocialistische beweging zal ontstaan zijn, zal de Alg. SS zich hierbij aansluiten en zich hiervoor met alle middelen inzetten. De Alg. SS beoogt het bevorderen van de nationaalsocialistische gedachtenwereld, het helpen tot stand brengen van een nationaalsocialistische beweging, alsmede het beschermen van het Vlaamse volk en de nationaalsocialistische leiders in het toekomstige Germaanse Rijk'.

7

8

9

10

11

12

(7) Gottlob Berger, chef van het SS-Hauptamt te Berlijn en algemene leider van de DeVlag. Vond in Van de Wiele de gedroomde medewerker om Vlaanderen 'heim ins Reich' te brengen. (8) Heinrich Himmler, Reichsführer-SS, de tweede machtigste man na Hitler, de man ook van de uitroeiingskampen. Voerde zijn strijd om de macht niet alleen in Duitsland, maar ook in de bezette gebieden. De 'verdeel en heers' - politiek was wél een exportartikel. (9) Konstantin Kammerhofer. Deze SS-Brigadeführer slaagde al evenmin als zijn voorganger Leib erin VNV-leider De Clercq tot meer inschikkelijkheid tegenover de Alg. SS-Vl. te bewegen. Hij werd teruggeroepen en vervangen door Jungclaus. (10) In mei '42 vóór het Gravensteen te Gent: de Germaanse SS - Vl., 'de garante van het onvervalschte Nationaal-Socialisme, de voorvechtster van Vlaanderens Noordrassig en Duitsche-volksche wezen, de draagster van het Rijk'. (11) Ook dat was er bij... (12) Cyriel Verschaeve, de kapelaan van Alveringem, was reeds lang vóór WO II een bewonderaar van de Duitse kultuur en het Duitse volk. In 1940 sloeg voor hem 'het uur van Vlaanderen', het uur van het zelfbestuur. Eigenaardig genoeg steunde hij als katholieke priester niet het VNV, maar wel de DeVlag en de Alg. SS-Vlaanderen, die beide onvoorwaardelijk op het Duitse nationaal-socialisme en op de Duitse Rijksgedachte waren afgestemd. Wellicht werd hij hierbij gedreven door zijn ietwat naïeve droomwereld van de Germaanse mystiek.

De zweep op het VNV

Wilde de Alg. SS-Vl. dus, hoewel overlopend van politieke oogmerken, volgens haar eigen verklaring geen echte partij zijn - alleszins naar buiten uit toch niet - dan moest zij des te meer een zweep op het VNV vormen, omdat het VNV zich in de ogen van de bezetters nog niet duidelijk genoeg had geëngageerd. Als dusdanig was zij gewis een sukses. Het VNV had inderdaad alle mogelijke vrees dat de Alg. SS-Vl. de leiding in Vlaanderen zou nemen en het VNV uitschakelen. Deze vrees zette het VNV ertoe aan een steeds verdergaande opbodpolitiek te voeren. Schreef Reeder niet in december '40: ‘De aanwerving voor de Vlaamse SS heeft de indruk verwekt van een grotere Duitse invloed op de politiek van het land. Deze indruk heeft gunstige gevolgen gehad in de leidende VNV-kringen: Staf De Clercq, Tollenaere, Dr. Elias, sekr.-gen. Leemans legden inderdaad een grotere bedrijvigheid aan de dag, voeren persoonlijk anti-Engelse propaganda, nemen de strijd op tegen de vrijmetselarij en het politiek katholicisme’. En in februari '41: ‘De oprichting van de Alg. SS-Vl. oefende een sterke invloed uit op de politieke ontwikkeling in Vlaanderen. Zij bevorderde in gevoelige mate de toenadering van het VNV tot het Rijk, de ontbinding van de NSVAP en de zuivering van het Verdinaso’. De 23ste juni '41 schreef Berger aan Himmler dat ‘wegens de oprichting van de Alg. SS-Vl. als “partij” het VNV ertoe werd gedwongen onze (n.v.d.r. lees SS-) koers te volgen’. Met De Clercq en Tollenaere werd overeengekomen ‘dat SS-Brigadeführer Kammerhofer op verzoek van De Clercq de leiding en de omvorming van de ZB overneemt en hem de Alg. SS-Vl. wordt onderworpen om een gemeenschappelijk opgaan in één enkele groepering mogelijk te maken’. Ten slotte was ook Heydrich in september '41 duidelijk: ‘De Vlaamse SS heeft het ganse politieke leven in Vlaanderen geaktiveerd’.

Hineinregieren

Wat niet wil zeggen dat het VNV daardoor aan de voorwaarden voldeed om de éné nationaalsocialistische beweging in Vlaanderen te worden. De SS wilde deze zelf in handen hebben en houden. In Duitsland had de SS-methode overtuigende resultaten opgeleverd: het ‘hineinregieren’, het dóórdringen in alle mogelijke organisaties om deze uiteindelijk de grond onder de voeten weg te nemen en hun leden in een verzamelbekken van alle overtuigde nationaal-socialisten, de SS, over te hevelen. Voor Berger dd. 18 oktober '40 was de oprichting van de Alg. SS-Vl. daarom ‘een volledige ommekeer van de tot heden in België gevoerde politiek’. Zij zou de geesten scheiden.

De Alg. SS moest politieke kaderleden voor alle organisaties vormen. Zo infiltreerde de Alg SS bijv. in de Vrijwillige Arbeidsdienst voor Vlaanderen (VAVV). Eind '40 zag te Antwerpen een nieuwe jeugdbeweging het licht: de Vlaamse Jeugd, geleid door NSVAP- en SS-man Wachtelaer. De groep zal midden '41 in de eenheidsjeugdorganisatie (NSJV) worden opgenomen, waardoor het VNV, dat de drijvende macht achter deze eenheid was, een SS-paard van Troje in de jeugdgelederen haalde.

Wervingssluis

Reeds de 15de mei '40, amper enkele dagen na de Duitse inval, had Berger aan Himmler voorgesteld ook Nederlanders en Vlamingen - ook ‘reines deutsches Volkstum’ - voor de Waffen-SS te werven. Reeds de 25ste mei '40 verkreeg Himmler van Hitler het bevel tot oprichting van de Waffen-SS-Standarte Westland. De eerste vrijwilligers werden nog in de zomer van '40 geworven en vertrokken eind september voor hun opleiding.

De Alg. SS-Vl. moest ook dienen om de werving voor de Waffen-SS te vergemakkelijken, een wervingssluis dus. In een order van de 27ste januari '41 schreef Lagrou hierover: ‘Als leden van de Alg. SS-Vlaanderen is het onze voornaamste taak ons met alle middelen waarover wij beschikken te wijden aan de werving voor de Standarte Westland’. Bijgevolg moesten de SS-mannen in de loop van februari elk niet één, zoals in januari, maar twee vrijwilligers aanbrengen. De 18de februari '41 kondigde Lagrou aan, dat hij zelf dienst nam in de Waffen-SS: ‘Ik wil niet dat wij bij onze Noord-Dietsche broeders, bij de Noren en de Denen nog langer ten achter moeten blijven’. Volgens Tony Van Dijck waren misschien 150 van de eerste 500 Vlaamse vrijwilligers voor de Waffen-SS lid van de Alg. SS-Vl., in feite een pover resultaat. Het woord

Waffen-SS zou menigeen afgeschrikt hebben, want dat betekende militaire inzet. Alg. SS daarentegen voorlopig niet, of ten minste niet in dezelfde mate. Spoedig - midden '41 - zal de Duitse SS in de persoon van Berger haar keuze laten vallen op de DeVlag als de uiteindelijke éne nationaalsocialistische beweging, omdat met het VNV toch geen land te bezeilen bleek. Maar niet alleen daarom. De Alg. SS-Vl. heeft nooit een grote toeloop gekend. Daartoe was de dienst en de toegepaste tucht voor velen al te streng. Dienst en scholing eisten te veel tijd en inspanning van hen, die daarnaast ook nog om den brode moesten gaan werken: per week werden in de afdelingen een oefeningsavond en een scholingsvergadering belegd, de talrijke propagandavergaderingen, meetings en kolportage-tochten niet meegerekend. Op het programma van de oefenavond stonden lichaamsoefeningen, sport, militaire oefeningen, terwijl tijdens de scholingsvergadering onderricht werd gegeven in rassenkunde en erfelijkheidsleer, nationaalsocialistische levensbeschouwing, plichten van de SS-man, Vlaamse geschiedenis, Germanendom, ontwikkelingsgeschiedenis der Rijksidee, geschiedenis der NSDAP, haar leiders en formaties, algemene politiek, kulturele, sociale en ekonomische onderwerpen. Het lidmaatschap van de Alg. SS-Vl. zal dan nog na de inval in de Sovjet-Unie sterk dalen wegens het hoog percentage van dienstneming in de Waffen-SS. Daarom zal Berger hoe langer hoe meer op de DeVlag steunen, die hij o.m. wegens het veel groter aantal leden beter geschikt achtte voor zijn plannen. Hij beoogde toen inderdaad dat de DeVlag het VNV zou vervangen en op de Vlaamse SS als haar militie zou kunnen steunen. De DeVlag en Alg. SS waren trouwens sterk verweven: velen waren tegelijkertijd lid van de De-Vlag en de Alg.SS. Eens dat Berger zijn aandacht van de Vlaamse SS naar de DeVlag zal verleggen, zal deze het orgaan tot verspreiding van de SS-ideologie in Vlaanderen worden, terwijl de Alg. SS dan de DeVlag als 'schutschare' als stoottroep, zal bijstaan en er mee twee handen op één buik leggen.

Inmiddels was de 7de december '40 het eerste nummer van het weekblad 'De SS-Man, Kampblad voor de Algemeene Schutscharen-Vlaanderen' verschenen. Ward Hermans was de eerste hoofdredakteur, reeds na enkele maanden opgevolgd door Wim Fret, die zelf korte tijd nadien gewestleider van de DeVlag voor Antwerpen-Kempen werd. In mei '41 werd Maurits Van de Walle de nieuwe hoofdredakteur. Wim Wuyts was redaktiesekretaris. Het blad werd elke week door al dan niet geüniformeerde SS-mannen gekolporteerd, echter niet aan de kerken. Volgens de SD-Brussel kende 'De SS-Man' een vrij grote weerklank. De 15de januari '41 zou de gedrukte oplage 15.000 exemplaren hebben bedragen. De Alg. SS-Vl. publiceerde ook 'Scholingsbrieven', die voor de vorming van de leden in zuiver nationaal-socialistische geest bestemd waren.

Veel kaf...

Einde '40 - begin '41 kende de Alg. SS een betrekkelijke toeloop, o.m. een gevolg van de ontbinding van de NSVAP, waarvan leider Wachtelaer haar leden sterk had aangespoord naar de Alg. SS over te gaan, wat deze ook deden. De meeste nieuwe leden waren echter volgens de SD uit de Zwarte Brigade van het VNV herkomstig.

Reeds in december '40 had Reeder op het bestendig gevaar van infiltratie van twijfelachtige elementen in de Alg. SS-Vl. gewezen. Daarom werd tot zuivering van deze organisatie overgegaan. Een afgevaardigde van de Duitse Alg. SS kwam daartoe uit Duitsland. Volgens Van Hulse dd. 2 oktober '75 mochten 'alleen idealisten lid zijn van de Alg.SS, zij mochten niet zichzelf dienen, maar zij mochten wel "een goede positie" ambiëren. Zij mochten ook anderen niet terroriseren of willekeurig macht uitoefenen (bijv. Joden bestelen)'. Van Hulse zelf werd door SS-Brigadeführer Kammerhofer met de zuivering te Gent belast, 'omdat hij mensen kon weigeren'. Zo zond Van Hulse een aantal avonturiers en o.a. ook een homofiel wandelen. Na de zuivering bleven er te Gent van de 240 man in de twee aldaar bestaande stormen nog slechts 92 over. Ook stormbanleider Van Lauthem werd afgezet. In zijn plaats werd Van Hulse stormbanleider voor Oost-Vlaanderen. Hij had toen als onderwijzer verlof zonder wedde 'om studieredenen' aangevraagd en bekomen. Als stormbanleider van de Alg. SS kreeg hij dezelfde wedde als die van onderwijzer. Ook te Antwerpen zuiverde Van Hulse verscheidene leden weg: hij herleidde 3 stormen tot één enkele. Van Hulse verklaarde de aanwezigheid van zovele avonturiers (die in uniform drank en derg. uit Frankrijk naar België smokkelden) door

het feit 'dat zich in uitzonderlijke omstandigheden als een oorlog twee soorten mensen het eerst aanmelden: idealisten en absolute minderwaardigen'.

... en weinig koren

Niet elke aanwinst was een avonturier. Cyriel Verschaeve verklaarde dat de Vlaamse SS de enige organisatie was, die Vlaanderen nog kon redden. Robert Van Roosbroeck, Jef Van de Wiele en Prof. Hentze, allen lid van de na de kapitulatie opgerichte Vlaamse Kultuurraad, waren ook lid van de SS geworden. De dichter Ferdinand Vercnocke eveneens.

Nadat einde '40 spanningen tussen de Zwarte Brigade van het VNV en de Alg. SS waren gerezen, werd door Reimond Tollenaere, kommandantgeneraal van de ZB, een 'Burgfrieden' met de Alg. SS gesloten. Hierin werd o.m. bepaald dat VNV-ers voortaan lid van de Alg. SS konden worden. Zowel het VNV als de Alg. SS kwamen vrij vlug na het sluiten van dit wapenbestand tot de bevinding, dat de andere partij zich niet aan de gemaakte afspraken hield. Veel winst voor de SS zat er bijgevolg niet in.

Begin maart '41 oordeelde het MB, dat de toenadering van het VNV tot de Rijksgedachte, de ontbinding van de NSVAP en de 'zuivering' in het Verdinaso waarschijnlijk wel te danken waren aan de stichting van de Alg. SS-Vl., maar dat het toch beter was dat die Alg. SS zich niet meer zou inlaten met de dagelijkse politiek - zij deed inderdaad het werk van een partij zonder de naam daarvan te hebben - en zich zou beperken tot wereldbeschouwelijke scholing. De dagelijkse politiek moest het VNV worden voorbehouden. Ook over het naleven van deze verordening ontstonden wrijvingen tussen het VNV en de Alg. SS-Vl.

Ondertussen bleef de Alg. SS-Vl. in de richting van o.m. het Verdinaso en zijn militie uitbreiding zoeken. Een brief dd. 10 februari '41 wijst erop, dat Lagrou en Trio hierover aan het onderhandelen waren met de leiding van het Verdinaso. Uit een brief van 7 april '41 van Leib aan Cornelissen (SS-stormbanleider in Limburg) blijkt bovendien, dat naar de militie van Rex-Vlaanderen en de Zwarte Brigade van het VNV werd gelonkt. Maar ook daar was het resultaat pover.

De anderen moeten volgen.

De uitbreidingsplannen van de Vlaamse SS werden doorkruist door de oprichting, de 10de mei '41, van de VNV-Eenheidsbeweging, waarbij Rex-Vlaanderen en een deel van het Verdinaso zich aansloten. Reeder had zich in april '41 tegen een mogelijke inschakeling van de Alg. SS in het VNV uitgesproken. Het afzonderlijk blijven van de Alg. SS bood immers een goede mogelijkheid ter kontrole en aansporing, een stok achter de deur, om het VNV te beletten 'nog in zijn traditionele oude opvattingen te vervallen'.

De animositeit tussen het VNV en de Alg. SS bleef bestaan. In een rondschrijven van Lagrou aan de SS-leden dd. 10 mei '41 antwoordde de SS-leider op een aantal

volgens hem ongegronde beweringen, die door het VNV over de Alg. SS werden rondgestrooid. Volgens Lagrou was de SS geen politieke partij. ‘Zij is niets anders dan een formatie van NS soldaten, een stoottroep die het NS in Vlaanderen uitdraagt en het instrument is in handen van den Führer om Vlaanderen tot zijn natuurlijke Nederlandsche-Nederduitsche-Germaansche bestemming te brengen. (...) Waar zij voorgaat volgen de anderen. (...) De SS wordt niet ten dienste van het VNV gesteld, daarover kan geen twijfel bestaan. Iedereen ziet dat een vergelijking met de toestanden in het Rijk niet opgaat. De SS blijft zelfstandig werken aan de opvoeding en de drilling harer manschappen, aan het uitdragen der *echte* nationaal-socialistische wereld- en levensbeschouwing, aan het voorbereiden van het terrein voor de groote definitieve beslissingen van den Führer. (...) Het VNV beweert thans het eerste Vlaamsche vrijwilligerskorps te vormen. Sedert 25 mei '40 bestaat het Führerbevel tot opstelling der Standarte Westland. De Alg. SS heeft voor de Waffen-SS tot heden ruim 600 man geworven, niettegenstaande de tegenwerking van *alle* partijen in Vlaanderen. (...) Vergeet niet, wij zijn de spits van Vlaanderen. Wij plantten het nationaal-socialisme hier als de anderen nog te parlementeeren zaten.’

Ondertussen was de nochtans reeds 36-jarige Lagrou de 16de februari '41 door de Duitsers naar de Waffen-SS gestuurd, opdat hij volgens Tony Van Dijck ‘met deze dienstneming zou kunnen uitpakken om zijn imago als leider van de Algemene SS-Vl. op te vijzelen. (n.v.d.r. Lagrou kwam terug uit het opleidingscentrum van de Waffen-SS voor bui-

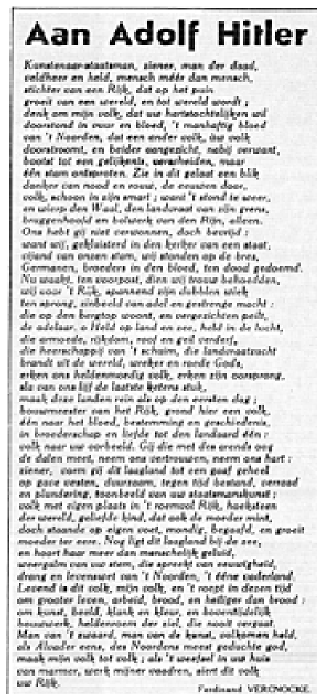
13

14

15

Aan Adolf Hitler

Kunstenaar-staatsman, ziener, man der daad,
veldheer en held, mensch méér dan mensch,
stichter van een Rijk, dat op het puin
groeit van een wereld, en tot wereld wordt :
denk om mijn volk, dat uw hartstochtelijken wil
doorstond in vuur en bloed, 't manhaftig bloed
van 't Noorden, dat een ander volk, uw volk
doorstroomt, en beider aangezicht, nabij verwant,
boetst tot een gelijkenis, [illegible], maar
één stam ontsproten. Zie in dit gelaat een blik
donker van nood en zorg, [illegible]
volk, schoon in zijn smart ; want 't stond te zeer,
[illegible]
bruggenhoofd en bolwerk van den Rijn, alleen.
Ons hebt gij niet verwonnen, doch bevrijd :
want wij, [illegible] in den kerker van een staat,
vijand van onzen stam, wij stonden op de bres,
Germanen, broeders in den bloed, ten dood gedoemd.
Nu waakt, ten voorpost, [illegible]
wij voor 't Rijk, [illegible]
Een sprong, zinbeeld van adel en gestrenge macht :
die op den bergtop woont, en vergezichten peilt,
de adelaar, o Held op land en zee, held in de lucht,
die [illegible], rijkdom, nood en geil verderf,
die heerschappij van 't schuim, die [illegible]
brandt uit de wereld, wreker en zende Gods,
erken ons heldenmoedig volk, erken zijn oorsprong,
als van ons lijf de laatste ketens stuk,
maak deze landen rein als op den eersten dag ;
bouwmeester van het Rijk, grond hier een volk,
één naar het bloed, bestemming en geschiedenis,
in broederschap en liefde tot den landaard één :
volk naar uw voorbeeld. Gij die met [illegible]
de dalen meet, neem ons vertrouwen, neem ons hart :
ziener, neem gij dit laagland tot een gaaf geheel
op gave wetten, duurzaam, tegen tijd bestand, verraad
en plundering, toonbeeld van uw staatsmanskunst ;
volk met eigen plaats in 't [illegible] Rijk, hoeksteen
der wereld, geliefde kind, dat ook de moeder mint,
doch staande op eigen voet, mondig, begaafd, en groeit
moeder ter eere. Nog ligt dit laagland bij de zee,
en hoort haar meer dan menschelijk geluid,
weergalm van uw stem, die spreekt van eeuwigheid,
drang en levenswet van 't Noorden, 't ééne vaderland.
Levend is dit volk, mijn volk, en 't roept in dezen tijd
om grooter leven, arbeid, brood, en heiliger dan brood :
om kunst, beeld, klank en kleur, en [illegible]
bouwwerk, heldenroem der ziel, die nooit vergaat.
Man van 't zwaard, man van de kunst, volkomen held,
als Allvader eens, des Noordens meest gedachte god,
maak mijn volk tot volk ; als 't [illegible] in uw huis
van marmer, werk mijner vaderen, sluit dit volk
uw Rijk.

Ferdinand VERCNOCKE.

16

17

18

(13) Historicus Robert Van Roosbroeck aan het woord tijdens de Duits-Vlaamse kulluurdagen te Brussel in augustus 1943. Tijdens WO II liet hij het VNV achter zich, werd scholingsleider van de Alg. SS-Vl. en speelde een vooraanstaande rol in de DeVlag. (14) Jef Van de Wiele op de eerste rij in burger met aan zijn rechterzijde Richard Jungclaus tijdens één van de vele plechtigheden waarbij hij vooraan stond. (15) en (16) Ferdinand Vercnocke, de dichter van de Germaanse heldenepiek ... en van de 'Ode aan Hitler'. (17) 8.11.42: vóór de marsj van de Alg. SS te Antwerpen schouwt Richard Jungclaus de Vlaamse manschappen. (18) Reimond Tollenaere leidt de 18de mei 1941 de regimentsdag van de Zwarte Brigade te Brussel. In de machtsstrijd tussen het VNV en de Alg. SS-Vlaanderen riep hij hierbij op tot dienstneming in de Waffen-SS, dus nog vóór van enige bestrijding van het bolsjevisme

sprake kon zijn. Bleef als politieke leider konsekwent, doordat hijzelf naar het Oostfront trok en daar onder eigen (Spaans) geschut om het leven kwam.

tenlandse vrijwilligers te Sennheim met de rang van Hauptsturmführer en met het "Kriegsverdienstkreuz".) Vergeten we niet dat voor de Duitsers de hoofdzaak was uit de Alg. SS-Vl. een kern van werving voor de Waffen-SS te bouwen'. In februari '41 nam Ir. Jef De Langhe de leiding van de Alg. SS-Vl. waar, en bleef dit ook nog doen na de terugkeer van Lagrou in België in juni '41. Lagrou nam inderdaad - eigenaardig genoeg - het bevel over de Alg. SS-Vl. niet opnieuw op, bleef nochtans SS-Hauptsturmführer en verdween als 'Generale Sekretaris der Kommissie Rechtsherstel' (Borms-kommissie) van het voorplan. Volgens Tony Van Dijck zou hij als beschermeling van Leib aan de dijk zijn gezet, samen met zijn beschermheer, die niet zou kunnen weerstaan hebben aan de veelvuldige korruptie in bezet België. Lagrou zou daarop voor de SD hebben gewerkt.

De 10de juli '41 werd SS-Hauptsturmführer Leib als Duitse verantwoordelijke voor de Alg. SS-Vl. vervangen door SS-Brigadeführer Kammerhofer. Deze had als eerste opdracht een oplossing te zoeken voor de voortdurende konflikten met het VNV, wat Leib volgens de SS-leiding niet had kunnen voorkomen. Anderdeels zou Leib, zoals gezegd, bij korruptie betrokken zijn geweest. Kammerhofer werkte een plan uit, dat erop gericht was een Vlaamse Nationaal-Socialistische Beweging tot stand te brengen, waarin alle politieke groeperingen zouden geïntegreerd worden. Hiertoe zouden de DM/ZB, de Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen (NSJV) en de Alg. SS als zelfstandig blijvende formaties 'aan de zijde van het VNV' treden. De Clercq zou omringd worden met een beperkte Raad van Leiding, bestaande uit zijn plaatsvervanger en de leiders van de drie andere formaties. Het kwam er uiteindelijk op aan de macht van De Clercq en van het VNV aan banden te leggen.

Om de SS-mannen moreel voor te bereiden op eventuele koerswijzigingen ontvingen zij van Raf Van Hulse, toen stormbanleider voor Oost-Vlaanderen, volgende mededeling dd. 14 juli '41: 'Als U over kort de definitieve beslissing wordt medegedeeld dat de SS-Vlaanderen heeft besloten samen te arbeiden met andere formaties als VNV, NSJV en ZB/DMO voor de verovering en de NS-vorming van ons volk, bestaat er voor geen enkel SS-man reden tot eenig wantrouwen of tot opstandig morren (...) De waarheid is dat aan den vorm, aan den inhoud, aan het doel der SS niets verandert, dat de SS niemand wordt ondergesteld, dat alleen Adolf Hitler onze leider is aan wien allen wij dan ook den eed van trouw zullen afleggen in de handen van H. Himmler. Heil Hitler.'

Het voorstel Kammerhofer werd evenwel begin augustus '41 door het VNV afgewezen, ook al had Verbelen aan De Clercq duidelijk gemaakt, dat deze slechts met de Alg. SS-Vl. aan de macht kon komen. De Clercqs tegenvoorstel om de Alg. SS aan het VNV ondergeschikt te maken was uiteraard voor Berger en Himmler onaanvaardbaar. Het plan Kammerhofer was een totale mislukking. Kammerhofer werd op voorstel van Berger de 31ste maart '42 teruggeroepen en reeds 's anderendaags door Jungclaus als leider van de SS-Abschnitt Flandern vervangen.

Volgens J. Franqois in 'Berkenkruis' van november '79 werd Tollenaere begin '42 op bevel van Kammerhofer en met akkoord van De Clercq van het Oostfront teruggeroepen 'om de Algemene SS in het raam van de eenheidsbeweging onder te brengen'. Deze stelling is op grond van volgende feiten onhoudbaar:

- de Alg. SS 'in naam van de eenheidsbeweging onderbrengen', wat De Clercq met zijn tegenvoorstel op Kammerhofers plan had beoogd, was ook door Kammerhofer afgewezen;

- in september '41 beschouwde de Duitse SS-leiding de opdracht van Kammerhofer (bundeling van de Alg. SS en de eenheidsbeweging) als mislukt, en wilde Berger deze uit Vlaanderen laten terugroepen - wat einde maart '42 inderdaad gebeurde;
- in oktober '41 reisde Kammerhofer met De Clercq en Delvo naar het Oostfront. Met Tollenaere en François werden de binnen de eenheidsmilitie gerezen moeilijkheden besproken. Er werd overeengekomen dat Tollenaere kort daarop naar Vlaanderen zou terugkeren om de militie opnieuw te leiden;
- in december '41 zette ook Kammerhofer een punt achter zijn inspanningen om de Alg. SS en het VNV nader tot elkaar te brengen. Tot dan was zijn VNV-pion bij deze inspanningen niet Tollenaere, maar Delvo;
- van augustus '41 af besloot Berger de DeVlag te 'aktiveren' om samen met de Alg. SS-Vl. voor het onvoorwaardelijke nationaal-socialisme te winnen. Voor de Duitse SS-leiding, waarvan Kammerhofer rechtstreeks afhing, had het VNV toen reeds afgedaan. Ten hoogste werd nog gepoogd om de

SS-goedgezinde Delvo als ‘splijtzwam’ in het VNV aan te wenden.

Het is bijgevolg niet denkbaar dat Kammerhofer nog begin '42 zou gepoogd hebben beide organisaties te verzoenen op basis van een idee, die grotendeels aan de verwachtingen van het VNV beantwoordde. Veeleer is het zo, dat De Clercq Tollenaere van het Oostfront terugriep om de militie van de eenheidsbeweging in handen te nemen.

De lste SS-Standaard Vlaanderen in de ‘groote Rijks-SS’

De 6de september '41 werd in ‘De SS-Man’ meegedeeld: ‘De hoogste Rijks-SS-leiding heeft geoordeeld dat het oogenblik gekomen is om deze eerste ontwikkelingsperiode af te sluiten om de Algemeene SS te hervormen en totaal in te schakelen in de groote Rijks-SS’. Daarom werd met ingang van de lste september '41 de Alg. SS-Vl. tot lste SS-Standaard Vlaanderen omgedoopt, die 4 bataljons en 18 kompagnieën omvatte. Raf Van Hulse werd de nieuwe Standaardleider (kolonel) en bleef dat tot augustus '42, waarna hij de 12de september '42 als Kriegsberichter naar het Oostfront vertrok om dan uiteindelijk in mei '44 inspekteur van de Hitlerjeugd-Vlaanderen te worden. Als uniform werd deze van de Duitse SS aangenomen, zonder afwijkende emblemen zoals bijv. de Vlaamse leeuw, wat volgens Berger toch maar ‘het begin van separatisme’ betekende. In september '41 waren er volgens Berger 1.800 leden, van wie er ongeveer 600 naar de NSKK of als ‘Betreuer’ in de Organisation Todt (OT)-werkkampen van Lorient (in Frankrijk) vertrokken waren. 1.000 leden waren bij de Waffen-SS. Hierover schreef ‘De SS-Man’ van 6 september '41: ‘Met trots gedenken wij onze kameraden bij de Waffen-SS die, daarginds, Europa van het Joodsch-Aziatisch monster helpen bevrijden’.

Een aap met een hoed op bij de Alg. SS

Aanvankelijk werden de strenge SS-selektienormen qua rasgeschiktheid (groot, Germaans type) ook in Vlaanderen toegepast. Doch bij de vorming van de SS-Vl. diende men dan, volgens Tony Van Dijck, ‘zoveel mensen af te keuren, dat men het vanuit politiek nazi-standpunt zonde vond al die mensen de laan uit te sturen. Dan heeft men het berucht Vlaanderen-Korps uitgevonden: wie op grond van fysieke en racistische beweegredenen werd afgekeurd voor de SS, die kon toch dienst nemen in het tweederangs Vlaanderen-Korps; dat waren geen SS-mannen maar FK-mannen (n.v.d.r. Flandern Korps), die naar buitenuit aan hun uniform een detail gewijzigd zagen: ze mochten géén SS-runes dragen’. Ook bij de keuringen voor de Waffen-SS moest men de selektiecriteria afzwakken. Van Dijck: ‘In Vlaanderen trommelde men in den beginne 200 mensen samen voor een keuring Waffen-SS, en er zijn er maar 13 van overgebleven. (...) Indien ze zich hadden gehouden aan het criterium van 1,78 m, dan zouden ze de droom van Himmler en Hitler nooit kunnen verwezenlijkt hebben, nl. divisie naast divisie in de rangen van de Waffen-SS te plaatsen (...) De

eerste SS-mannen moesten 1,78 m groot zijn, blonde haren hebben; de laatste waren Kirgiezen en Mongolen, overgelopen van de Vlassov-Armee anno '45. Dat zijn de twee uitersten. Dat alleen bewijst dat het systeem van de rassenselektie door de SS één fameuze waterblaas was. Ook hier in Vlaanderen waren de eerste aangeworvenen streng geselektioneerd, maar op het laatst kon een aap met een hoed op lid worden van de Algemene SS'.

Bij een nauwgezette inachtneming van de oorspronkelijke selektie-gronden ware de Alg. SS-Vl. een onaanzienlijke kern gebleven. Daarom omvatte het Vlaanderen-Korps, dat de 18de september '41 werd opgericht, de SS-kandidaten, die qua gestalte en qua raszuiverheid niet geschikt waren, plus ook de meer dan 40-jarigen. Dit korps nam evenwel aktief aan de inzet deel, het werd geoefend en gedrild maar in mindere mate dan de aktieve SS-mannen, de uniform was gelijk op de jas na, het aantal uren verplichte dienst per maand bedroeg 10 i.p.v. 16 voor de aktieve SS-ers. Berger beweerde in september '41, dat het aantal leden van dit korps 2.800 bedroeg.

Benevens de aktieve SS-leden en het Vlaanderen-Korps waren er nog Beschermende Leden. Hun bedrijvigheid beperkte zich tot financiële en morele steun (o.a. aanwezigheid op feesten en scholingen). Door de oprichting van het Vlaanderen-Korps kon een deel van de Beschermende Leden van de Alg. SS ook tot de SS-militie zelf toetreden, waardoor de BL 'voortaan dus nog alleen voor vrouwen en oude mannen, voor SS-mannen of SS-militairen met dienstverlof om ziekte, arbeidstoestand enz., zal bestaan'.

De Alg. SS-Vl. was ingedeeld in 5 Stormbannen: Antwerpen, Brabant, Limburg, Oost- en West-Vlaanderen. Iedere stormban was onderverdeeld in stormen en deze op hun beurt in troepen. In Wallonië was er één storm voor de Vlamingen, die te Luik woonachtig waren. Sedert eind '41 bevond het hoofdkwartier zich in de Van Orleystraat te Brussel. Tijdens de bijeenkomsten van de SS-leden werd militair en politioneel gedrild en 'weltanschauliche Schülung' verstrekt, want zei ons Jef De Ridder: '90% van de Vlamingen, die bij de SS-Vl. kwamen, wisten niets af van het nationaalsocialisme'.

De schuts van ras en bloed

Bij de verspreiding van de nationaal-socialistische idee werd de nadruk gelegd op het elite-beginsel van de SS alsmede op de rassentheorie. De SS eiste van de leden niet enkel bepaalde diensten, maar legde hun ook een aantal leefregels op. Kern hiervan was de trouw: trouw aan zichzelf, aan sibbe (vrouw en kinderen) en kameraden, trouw aan Führer en volk, trouw aan leer en wet. Vandaar de leuze: 'Meine Ehre heisst Treue - Trouw is mijne eer'. Wie de trouw brak verloor zijn eer en werd uit de SS-gemeenschap gesloten. Dit gold als de grootste schande. Ook de raszuiverheid mocht in geen geval aangetast worden.

Zo verscheen in 'De SS-Man' dd. 22 november '41 een uitgebreide tekst onder de titel: 'De jeugd van Noordschen bloede moet het geslacht voortzetten. Grondregels bij de keuze van een echtgenoot'. Hierin staat o.m. te lezen: 'Alles wat gij zijt, zijt gij uit kracht van uw volk, van uw bloederf en niet door eigen verdienste. (...) Zijt gij gezond en krachtig, gaat dan niet ongehuwd door het leven. (...) Als Germaan moet gij een huwelijkskameraad van gelijken bloede kiezen. (...) Bloedvermenging van verscheidene rassen scheppen een wanverhouding. Vermengingen van verschillend bloed (verbastering) voeren dikwijls tot ondergang van mensch en volk. De ondergang wordt te sneller voltrokken, naarmate de rasmatige eigenschappen minder bij elkander passen. Houdt U daarom ver van vreemdaardige, buiteneuropeesche rassen. (...) Verschaft U inzicht in den geslachtsboom van uw toekomende echtgenoote! Gij huwt niet slechts met uw aanstaanden echtvriend, doch in zekeren zin ook met haar voorouders. Want waardevolle nakomelingen kunnen alleen van waardevolle voorouders worden verwacht. (...) Derhalve moet gij niet dien enkelen goeden mensch huwen, uit een voor het overige minderwaardige familie (...) Zijt gij onzeker, eischt dan een erfbiologisch getuigschrift en haalt raad bij een arts. Er bestaat geen grooter waarde in het leven als de erfmassa van een edel bloed. Geen arts ter wereld kan een vernielde erfmassa redden (...) Uw huwelijk moet kinderrijk zijn! Eerst wanneer uit elk huwelijk 4 kinderen voortspruiten, is het bevolkingscijfer verzekerd. Vele en waardevolle kinderen verhoogen de waarde van een volk en vormen den zekersten schuts voor zijn voortbestaan. Gij zelf vergaat. Doch wat gij uw nageslacht schenkt, leeft eeuwig verder. Daarin vindt gij uw opgang. Uw volk leeft eeuwig!'

Tevens werd tot aktie tegen de daling van het geboortecijfer opgeroepen zoals in 'De SS-Man' dd. 31 januari '42. 'Meer kinderen, Vlaming! (...) De SS, die de schuts is van ras en bloed, is in wezen een familie-aangelegenheid. De SS is geen

mannenbond en zal ook niet ten onder gaan aan dit euvel van alle vroegere mannenorganisaties. Waar de man SS is, zijn het ook de vrouw en de kinderen. Wij moeten echter deze ideeën verspreiden en onze volksgenooten bewust maken dat de kracht van ons in wezen nog oer-gezonde Vlaamsche volk ligt in het bloed, dat wil zeggen in den onophoudenden stroom die gaat van de ouders naar een talrijke en gezonde nakomelingschap'.

In 'De SS-Man' werd ook regelmatig aandacht besteed aan hetgeen werd genoemd 'den huidigen stand van het Jodenvraagstuk in Europa'. Uit de toespraak van Rijksredenaar Eidt tijdens het oogstdankfeest van de NSDAP te Antwerpen werden in 'De SS-Man' van 17 oktober '42, o.m. volgende woorden aangehaald: 'In het Oosten, vooral bij Lublin in het voormalige Polen, zijn reusachtige ghetto's opgericht geworden, waar de Joden nu eens eindelijk in den letterlijken zin des woords moeten werken - en hard - om hun brood te verdienen. Tegen het gevaar dat de Joden zich nog al te zeer zouden voortplanten, zijn ook afdoende maatregelen - en zeer humane natuurlijk - getroffen'. Op dat ogenblik was de uitroeiing van de joden en andere bevolkingsgroepen al volop bezig.

Jef François: Nieuwe bezems keren goed

De 1ste september '42 telde de 1ste SS Standarte Flandern 430 en het Vlaanderen-Korps 800 man, samen dus 1.230. Er waren ongeveer 4.200 BL-leden.

Leider Van Hulse was in augustus '42 naar het Oostfront vertrokken. Nadat J. Francois van datzelfde front was teruggekeerd - bij de Waffen-SS was hij als ongeschikt voor wapendienst verklaard - belastte SS-Brigadeführer (= generaal) Jung-claus, die in april '42 Kammerhofer had opgevolgd, hem in november '42 met het bevel over de voortaan officieel geheten ‘Germaansche SS-Vlaanderen’. Volgens François behoorde hijzelf toen niet tot deze Germ. SS, was hij wel officier in de Waffen-SS. Men moest nl. geen lid van de Germ. SS zijn om lid van de Waffen-SS te worden. Jungclaus zou bij die gelegenheid aan François gezegd hebben: ‘Gij moet mij van die bende iets maken zoals uw DMO destijds’. Vóór de oorlog had Jungclaus als adjudant van Himmler de landdag van het Verdinaso te Brugge bijgewoond. Jungclaus stond met man en macht achter de Alg. SS én achter de DeVlag, die reeds vóór zijn komst duidelijk de politieke toer was opgegaan. Met het VNV ging Jungclaus alleen voor de vorm om. Doch daaruit was hem nochtans volgens Jef François zeer duidelijk geworden, dat de VNV-politiek niet strookte met hetgeen de SS beoogde, omdat het VNV aanleunde bij het Militair Bestuur, geen zuivere nationaal-socialistische politiek voerde, het Grootgermaanse rijk slechts met de mond beleed en teveel op de zelfstandigheid van Vlaanderen stond.

Na zijn aanstelling voerde François onmiddellijk een zuivering door. ‘De stormen Gent, Antwerpen en Brussel funktioneerden goed, d.w.z. er werd werkelijk dienst gedaan, maar de stormban West-Vlaanderen bestond voor tweederde uit smokkelaars. Zo smokkelden sommige SS-ers in uniform sigaretten over de Franse grens, die ze in Frankrijk inruilden voor cognac’. In totaal heeft François, naar eigen zeggen, meer dan 300 leden van de Germ. SS uitgesloten, en daarom was hij er ook niet graag gezien. Einde '42 bedroeg de getalsterkte van de Germ. SS volgens de eigen verklaringen van Francois nog slechts 100 tot 125 man, en deze van het Vlaanderenkorps 300 tot 400 man.

Hij spoorde de leden ook aan naar het Oostfront te gaan. ‘Ze waren immers overtollig in Vlaanderen’. Rond de periode van Stalingrad ging François bij Jungclaus om hem zijn voornemen bekend te maken, dat hij zijn mannen wilde verplichten naar het Oostfront te vertrekken. Alleen vaders van twee of meer kinderen en mannen ouder dan 40 jaar mochten blijven. ‘Jungclaus stemde met dit plan in. Door intriges van Duitse Betreuers kwam het echter niet tot dienstverplichting’. Dienstverplichting had inderdaad voor deze Betreuers betekend, dat zij hun ‘bonne planque’ in Vlaanderen zouden kwijtspelen en naar het front zouden worden gestuurd. Niettemin meldden 200 SS-leden zich vrijwillig, die François als Transportführer naar het front vergezelde.

De Alg. SS-Vl. ziet het groot

Van begin '42 af werden Alg. SS-afdelingen opgericht voor de in Duitsland verblijvende arbeiders van Germaanse afkomst (Vlamingen, Noren, Denen,

Nederlanders, Zwitsers). Dit waren de Germaansche SS-Stormbannen in het Rijk o.l.v. SS-Obersturmbannführer Max Kopischke. Bedoeling was het verspreiden van nationaal-socialistische propaganda onder de buitenlandse arbeiders, het verspreiden van de Grootgermaanse gedachte bij het Duits publiek door het optreden van buitenlandse SS-formaties in uniform, het steunen van de sociale aktie van het Deutsche Arbeidsfront (DAF) door het opnemen van al haar buitenlandse 'Germaanse' funktionarissen in de SS. De buitenlandse arbeiders, die tot deze Stormbannen toetraden, hebben dit deels uit overtuiging, deels echter ook uit materiële noodzaak, om niet te zeggen uit eigenbelang, gedaan. Volgens Jef François betekende die organisatie zoveel als niets. Het DAF heeft deze inmenging van de Alg. SS niet op prijs gesteld en zelfs gesaboteerd, in zoverre dat het de SS-wervers gedurende enige tijd verboden was de arbeidskampen van het DAF te betreden.

De Germaanse SS-Stormbannen in het Rijk waren ingedeeld in referaten. De 1ste Vlaamse referent was SS-Obersturmführer Jozef Van Acker. Met hem kwamen mee: SS-Untersturmführer Hendrik Heyman (Braunschweig), SS-Ustuf. Wim Fret (Düsseldorf) en SS-Ustuf. Gillis (Hamburg). Het was de bedoeling alle Duitsgezinden onder de Vlaamse arbeiders in Duitsland te verenigen in DeVlag-afdelingen, en uit dit reservoir vervolgens

de leden voor de SS-Stormbannen te rekruteren. Daar echter deze DeVlag-cellen grote uitbreiding namen en de SS-referenten er toch maar op neerkeken, werd eind '42 overgegaan tot de stichting van de DeVlag voor Vlamingen in het Rijk, met zetel te Düsseldorf.

Na het vertrek van J. Van Acker naar het Oostfront bleef zijn plaats als 'Rijksreferent Vlaanderen' een tijd onbezet, tot ze einde '43 door J. François werd waargenomen.

Tot in '44 bestonden er geen georganiseerde relaties tussen de Vlaamse SS-Stormbannen in het Rijk en de 1ste Standaard van de Alg. SS-Vl. De leden van deze Stormbannen werden niet erkend door de Alg. SS-Vl. Van begin '44 af werden de leden van de Stormbannen echter voortaan ingeschreven bij de eenheid van hun woonplaats in Duitsland én bij de eenheid van hun woonplaats in Vlaanderen. Hier werden zij dan beschouwd als 'in het buitenland verblijvende effektieven'. Tot een goede verstandhouding kwam het nooit. Elke formatie keek op de andere neer. De Alg. SS-man in Vlaanderen werd op de duur als een soort politie-agent beschouwd, terwijl de SS-man uit de Stormbannen zich meer als een politiek georganiseerde SS-man beschouwde. Ook de verhouding tot de Waffen-SS was niet zeer hartelijk. Tegenover de Stormbannen werd steeds de nadruk erop gelegd, dat de Stormbannen met de Waffen-SS niets te maken hadden en dat toetreding tot de Stormbannen geenszins dienstname in de Waffen-SS betekende. Wel kwamen er wervers voor de Waffen-SS spreken.

Geld maakt macht

Behalve door de BL-leden werd de werking van de Alg. SS-Vl. ook in belangrijke mate gefinancierd door de Germanische Leitstelle van het SS-Hauptamt te Berlijn. Maandelijks ontving de Alg. SS-Vl. aldus 50.000 RM (ongeveer 625.000 BF van toen, of een tiental miljoenen van nu). Geen onaardige som voor een organisatie, die volgens Duitse bronnen in juni '43 amper 962 aktieve leden (Alg. SS-Vl. + Vl. Korps) telde. Een aantal, dat tot het einde van de bezetting niet meer zou aangroeien. De 1ste juni '43 waren er ook nog 3.552 Beschermende Leden. De Alg. SS-Vl. had, tot op dat ogenblik, 1.088 mannen aan het front afgestaan (Waffen-SS, Vl. Legioen, NSKK).

Nog maar eens een nieuwe leider

In april '43 werd Tony Van Dijck, de broer van één van de leiders van de Hitlerjeugd-Vlaanderen, Wim Van Dijck, tot adjunkt van François aangesteld. De 9de november '43 werd Tony Van Dijck dan officieel Standaardleider van de Alg. SS, omdat François zgz. naar Berlijn moest om alle Vlaamse SS-Stormbannen in Duitsland te koördineren. Sedert de komst van Van Dijck was elk lid van de Alg. SS automatisch ook lid van de DeVlag. Volgens François is Lagrou echter altijd algemene leider van de Vl. SS gebleven en zijn er volgens hem vier Standaardleiders geweest,

achtereenvolgens Lagrou, Van Hulse, François zelf en Tony Van Dijck. Van Dijck was naar de Waffen-SS vertrokken in april '41, nadat hij aanvankelijk omwille van een kwetsuur in september '40 op 18-jarige leeftijd was afgekeurd. ‘Na mijn periode aan het front heb ik de militaire school van de Waffen-SS doorlopen; ik was voorzien om de leiding van een eenheid aan het front te nemen gezien de 6 maanden opleiding in Bad Tölz. In allerlaatste instantie - ik stond al met pak en zak klaar om mij opnieuw bij het Legioen Vlaanderen te voegen - is er een telex van Brussel gekomen tegelijkertijd met het bevel van het SS-Hauptamt Berlijn dat Van Dijck naar Brussel diende te komen om er zich ter beschikking te stellen van Brigadeführer Jungclaus. Als ik daarop terugkijk, dan ben ik de mening toegedaan dat de Duitsers mij wilden gebruiken als een vlag om mee te zwaaien in de werving voor de Waffen-SS: een jonge kerel met reeds frontervaring, één van de eerste officieren van de Waffen-SS’.

Na zijn SS-huwelijk met een Duitse toneelactrice uit München deed Van Dijck een aanvraag om de Duitse nationaliteit te bekomen....

Olifanten in een porceleinwinkel

Over de redenen van zijn aanstelling verklaarde Van Dijck in een gesprek dd. 16 april '76 dat de officieren van de Dienststelle Jungclaus, een dienst belast met de administratieve leiding van de SS in België en Noord-Frankrijk, ‘niet bepaald om hun kennis van de Belgische binnenlandse problematiek waren uitgezocht. Het waren olifanten in een porseleinwinkel. Maar zij deelden de lakens uit en

19

Wij willen rein bloed!

De jonge man ziet dus voor alles in zijn bruid de toekomstige stammoeder, die samen met hem zal instaan voor het behoud van zijn erfgoed: de eer en de gaafheid van zijn sibbe. En zij ziet in hem den toekomstigen verwekker van haar kinderen, den stamvader, die met have, goed en bloed de eer van zijn geslacht zal weten te beveiligen en te verdedigen. Beiden zijn zich volkomen bewust van den ernst van hun besluit en van de draagwijdte, de verantwoordelijkheid en de verheven zending van hun huwelijksgemeenschap.

20

21

22

23

24

(19) Het SS-huwelijk van SS-Untersturmführer Theo Pasques te Gent. Bij zulk huwelijk mocht in geen geval de raszuiverheid aangetast worden. (20) Uit ‘Balming’ van 19 februari 1944, het uiterst Duitsgezind en extreem nationaalsocialistisch weekblad van de DeVlag. Verscheen van 18 april 1943 tot 2 september 1944. (21) Tony Van Dijck, hét voorbeeld van de Vlaamse Germaan, op nauwelijks 22-jarige leeftijd de laatste Standaardleider van de Germaanse SS-Vlaanderen. (22) 22 november 1942, op de Vrijdagmarkt te Gent, bij de marsj van de Germaanse SS-Vlaanderen door de stad. SS-Obersturmführer Jef François, Standaardleider (in de rug) begroet er links SS-Oberscharführer Frans Packet, SS-Stormbanleider van Antwerpen en rechts Untersturmführer Gust Schollen. Schollen zal enkele dagen later, de 4de december 1942, te Brussel worden doodgeschoten, zeer waarschijnlijk in de plaats van Robert Verbelen. (23) Tony Van Dijck houdt de gelegenheidstoespraak bij de August Schollen-herdenking de 5de december 1943. (24) Een grafmonument, waarop Vlaanderen ontbreekt.

gingen aan François zeggen hoe het moest. (...) Een andere reden was dat de diensttaal tussen de Alg. SS-Vl. en de Dienststelle van Jungclaus Duits was. Jef François is de eerste die erop stond dat de Duitsers, die hier waren, met hem Nederlands spraken. Hij vreesde dat Vlaanderen in hetzelfde euvel zou vervallen als anno 1830. François heeft aan al zijn eenheden een nota geschreven waarin hij hen opvorderde met de Duitsers enkel nog in het Nederlands te korresponderen. (...) Na de vele wrijvingen besloten ze François door mij te vervangen: ik was hun geknipte persoon, ik had de militaire school gedaan, jong, gedisciplineerd.'

François had inderdaad laten blijken, dat hij het moeilijk kon slikken, dat de Duitse SS in België de Vlamingen als ondergeschikten beschouwde en geen gevoel voor Vlaamse zienswijzen had. Bovendien had Van de Wiele in een brief aan Berger gesteld, dat François geen leiderskwaliteiten had. Dit alles heeft bijgedragen tot de verwijdering van François en zijn vervanging door Van Dijck, die - nog geen 22 jaar - volgens zijn eigen verklaringen beter te manoeuvreren was en tuchtvol in het Duitse gareel liep.

'Als één man naar de Waffen-SS'

De 'thuisfronters' werden volgens Van Dijck als lafaards beschouwd. 'We lieten dat ook blijken'. Tot SS-Obersturmführer François volgens 'De SS-Man' van 20 maart '43 ter gelegenheid van een manifestatie te Antwerpen de 14de maart '43 onverwacht op het podium verscheen, en ook tot de aanwezige Brigadeführer Jungclaus volgende mededeling deed: 'Als stoottroep van het Nationaalsocialisme, als trouwste soldaten van den Führer in Vlaanderen, daaruit de uiterste konsekwentie trekkend en aanvaardend, meldt de eerste Standaard der Germaansche SS in Vlaanderen zich gesloten als EEN MAN voor de Wapen-SS en het Vrijwilligerslegioen Vlaanderen'. Daarop 'barstte de geheele zaal in luide toejuichingen los. (...) Nadien werd overgegaan tot het vrijwillig invullen der verplichtingsformulieren voor de Wapen-SS. Alle SS en FK-mannen hebben onderteekend.' De versie van Van Dijck is enigszins anders. Volgens hem hebben 'al die mannen, op een paar tientallen uitzonderingen na die dan aan de deur werden gezet, (...) op het vaandel gezworen dat ze naar de Waffen-SS zouden gaan. Maar wanneer het erop aankwam dat in de daad om te zetten, dan waren er een deel ziek, enz...' François had trouwens niemand van zijn manschappen terzake geraadpleegd.

Toen Van Dijck 'de zaak van François overnam' waren er volgens hem nog 800 aktieve leden van de Vlaamse SS in Vlaanderen aanwezig. In september '44 waren er volgens Van Dijck nog 700. In die tussentijd waren er zo'n 100-tal daadwerkelijk naar de Waffen-SS vertrokken.

De Nieuwe Wanorde

De leden van de Alg. SS waren, net zoals de andere kollaborateursgroepen, vaak het slachtoffer van aanslagen door het verzet. Deze akties werden uiteraard talrijker naar

het eind van de bezetting toe. Hoewel de SS-ers, o.m. door het geheime Standaardbevel nr. 7 dd. 21 januari '43, verbod kregen na aanslagen op eigen houtje weerwraak te nemen, beperkte de Alg. SS zich toch niet tot een louter passieve houding. SS-Wachtbrigaden waren betrokken bij een groot aantal bedreigingen, aanhoudingen, razzia's, plunderingen, enz. De Alg. SS verleende in deze omstandigheden vaak hulp aan de SD en aan het beruchte Veiligheidskorps van de DeVlag (zie aldaar). De Alg. SS was trouwens sedert augustus '43 officieel de militie van de DeVlag-partij geworden. Volgens Van Dijck had hij zich als leider van de Alg. SS, na een onderhoud met Van de Wiele, ermee akkoord verklaard dat ieder lid van de Alg. SS-Vl. automatisch ook lid van het Veiligheidskorps o.l.v. Robert Verbelen werd. (Zie in volgend boekdeel: *De Kollaboratie 2*).

De Alg. SS-Vl. kon op de duur moeilijk anders, nog steeds volgens Van Dijck, dan zelf tot akties overgaan. ‘Feit is, dat wanneer een SS-man slachtoffer was geworden van een aanslag, de diensten van von Falkenhausen daar eerder met slaapogen aan begonnen. Vermits wij als SS-Vl. geen politionele opdracht hadden, lag het aanvankelijk niet in onze bedoeling vergeldingsaanslagen te beramen en uit te voeren, afgezien van de onafhankelijke optredens van Verbelen, die wel samenwerkte met de SD, maar de aanvallen werden alsmaar driester en talrijker. In mijn bureau werd ik gekonfronteerd met de smart en de verbittering van de familieleden van de neergekogelde kollaborateurs. Op mijn bureau hebben zich zeer heftige tonelen afge-

speeld, familieleden zowel van de Zwarte Brigade of van de SS - dat was voor ons geen onderscheid als het ging om slachtoffers van een aanslag'.

Zelfs Jungclaus wordt door de SS afgetroefd.

Bij de begrafenis van neergeschoten SS-mannen ontstonden regelmatig incidenten. Dit was o.m. het geval de 8ste december 1942 bij de begrafenis van August Schollen, toen op een bepaald ogenblik de SS-ordedienst van de omstaande Brusselse bevolking eiste dat deze het hoofd zou ontbloten. Sommigen weigerden en kregen een pak slaag op straat. Volgens Van Dijck zou zelfs Jungclaus, die in burger stond te kijken, slaag gekregen hebben, omdat hij niet vlug genoeg het hoofd kon ontbloten.

De 8ste maart '43 werden te Brussel voorbijgangers, die weigerden het lijk van de door het verzet neergeschoten DeVlag-vooraanstaande en medeeigenaar van de Drukkerij-Uitgeverij Steenlandt, Jan Acke, te groeten, door SS-mannen, die de erehaag vormden, aangevallen; mannen werd het hoofddeksel van het hoofd gerukt, en een student werd achtervolgd door 4 gewapende SS-mannen. Baron Robert Goffinet, ordonnansofficier van Prins Karel, trachtte hen tegen te houden, maar werd overgebracht naar de lokalen van de Gestapo op de Louizalaan, doch na ondervraging vrijgelaten.

Lambert Soors was de 23ste mei '44 in de buurt van Neeroeteren door twee mannen doodgeschoten. Hij was vader van zes kinderen. Een zoon was vrijwilliger aan het Oostfront. Zelf was hij aangesloten bij de DeVlag, terwijl zijn broer, een VNV-er, burgemeester van Neeroeteren was.

Tijdens de lijkdienst van Lambert Soors te Neeroeteren de 27ste mei '44 hield Hendrik Morael, Stormbanleider van de Alg. SS-Vl. en kommandant van de Wachtbrigade van de Alg. SS-Sint-Truiden, met enkelen van zijn groep in een dorp vijf personen aan en bracht hen naar het kerkplein. Daar werden de vijf vreselijk toegetakeld, moesten van 11 tot 13u. op hun knieën zitten met de armen in de hoogte, werden in een gracht gegooid en door het slijk getrokken, vervolgens tegen een muur geplaatst en door leden van de groep Morael met het hoofd tegen de muur geslagen. De Feldgendarmerie kwam aan de folteringen een einde maken en stelde de vijf personen in vrijheid. Morael werd op de Feldkommandantur te Hasselt ter verantwoording geroepen, doch werd niet verder verontrust. Deze Morael en zijn manschappen schreven nog een groot aantal andere mishandelingen, razzia's, ook plunderingen, op hun aktief. Door hun toedoen belandden ook enkele tientallen personen in koncentratiekampen, van waaruit slechts een gedeelte terugkeerde.

Bedreigingen, folteringen, moorden en plunderingen t' allen kante

De groep Morael was binnen de Alg. SS-Vl. beslist geen uitzondering. De 12de december '42 ging bijv. te Antwerpen een aantal leden van de plaatselijke Stormban over tot vandalenstreken in verscheidene inrichtingen van de stationswijk, waar de inboedel kort en klein werd geslagen. In de danszaal 'Maxim' sprong de leider van

Stormban Antwerpen, Untersturmführer François Packet, bovendien op het podium en riep dat elke persoon, die tijdens het eerstvolgend halfuur de zaal zou trachten te verlaten, zou neergekogeld worden. De 2de februari '43 kwam een bom tot ontploffing vlakbij de woning van de weduwe van de vroegere Stormbanleider Schollen. Een groep SS-ers ging daarop naar de woning van schepen Eric Sasse en schoot deze neer. Midden juli '44 verliet adjunktpolitiekommissaris Migem zijn woning om een paar flessen melk te gaan halen in een nabijgelegen zuivelwinkel. Migem was belast met het aanleggen van dokumentatie over incivieken. Hij werd door leden van de SS-Stormban ontvoerd, naar de lokalen van de Alg. SS overgebracht, daar in een kelder met een loden buis afgetroefd en door Jozef Bachot met twee revolverschoten afgemaakt.

Einde augustus en begin september '44 werden tientallen personen door de Alg. SS aangehouden en in de kelders van de Dienststelle in de Quellinstraat te Antwerpen opgesloten. Onder hen een vrouw, Helena Boonen, die Jozef Bachot, Oswald Pulinckx en Gaston Koeken kende, omdat deze in haar buurt woonden. Ook bevond zich onder de aangehoudenen het bejaarde Joodse echtpaar Blanes-Reiss, bij wie leden van de Alg. SS een belangrijke geldsom en juwelen hadden gestolen. De getuigenis van deze personen zou voor de SS-ers erg bezwarend zijn geweest bij de bevrijding, die over weinige dagen onvermijdelijk werd geacht.

De 3de september '44 werden voormelde personen uit de kelders gehaald en door Packet, Alfred Van Malderen en Trappers naar een afgelegen plek in de buurt van de firma Stocatra gebracht. Daar werden ze met mitraillette-salvo's door Van Malderen neergeschoten. Blanes was op slag dood, zijn echtgenote overleefde uiteindelijk, terwijl de zwaar gekwetste Helena Boonen enkele dagen later in een ziekenhuis overleed.

De Antwerpse SS-ers waren ook altijd present bij de grote razzia's tegen het verzet, zowat overal in het land (zie aldaar). Naast de groep-Sint-Truiden was er in Limburg ook nog een groep Neerpelt. Bij de evacuatie naar Duitsland in september '44 ontvreemdden leden van deze groep met geweld en bedreigingen verscheidene auto's, vrachtwagens en autobussen. Bovendien verplichtten zij zes eigenaars of chauffeurs van deze voertuigen hen tot in Duitsland te vergezellen.

Geen politiek meer, maar vechten...

Volgens Van Dijck vervulde de Alg. SS-Vl. in het Vlaamse bezette gebied van België ‘een paramilitaire opdracht. Van zodra dit gebied ontruimd was, had de SS-Vl. geen reden van bestaan meer. (...) De Duitsers stelden het niet op prijs dat anno '44 een formatie Vlaamse Algemene SS in Duitsland een politieke aktiviteit zou komen ontplooien. De Duitse Algemene SS bestond enkel nog uit enkele administratieve bureaus’.

Op de Lüneburgerheide heeft Van Dijck hoop en al 200 van zijn mannen teruggevonden, wie hij het bevel gaf zich aan te sluiten bij de Waffen-SS, waartoe ze zich voorheen al principieel hadden verbonden. Eens in Duitsland stelde Tony Van Dijck een uitvoerig verslag op voor Reichsführer-SS Himmler met kopie voor de chef van het SS-Hauptamt Berger en het hoofd van de Sicherheitspolizei Kaltenbrunner. Hierin beschuldigde Van Dijck Jungclaus ervan dat deze de waarborgen, die hij Van de Wiele en Van Dijck zelf had gegeven inzake de beveiliging van de kollaboratie-gezinnen bij de evacuatie van de Duitse troepen en de komst van de geallieerden niet had nageleefd. Volgens Van Dijck was Jungclaus schromelijk tekort gekomen aan hetgeen hij had beloofd, nl. deze gezinnen tijdig naar Duitsland te doen overbrengen. Daardoor vielen kollaboratie-gezinnen bij de bevrijding ten prooi aan de volkswoede. Een paar dagen alvorens de geallieerden Brussel bezetten stonden nog honderden uit Oost- en West-Vlaanderen gevluchte vrouwen en kinderen van kollaborateurs in het Noordstation vergeefs op een reddende trein te wachten. Op het laatste ogenblik werden zij nog met noodvervoer weggebracht. Maar Jungclaus had toen al verscheidene dagen te voren met zijn stafofficieren Brussel verlaten en zich in Duitsland in - voorlopige - veiligheid gebracht.

Volgens Van Dijck werd Jungclaus tengevolge van dit en wellicht nog andere verslagen gedegradeerd en naar het Oostfront gezonden.

Ten tijde van de Landsleiding werd Van Dijck adjunkt van Van de Wiele. De toen 22-jarige Van Dijck was op dat ogenblik Obersturmführer (luitenant) in de Waffen-SS en Standaardleider (te vergelijken met kolonel) in de Alg. SS.

Vele. SS-ers wisten blijkbaar van geen ophouden. Zij kwamen o.m. in het Jagdverband 502 en in het Polizeibataljon terecht (zie aldaar).

Al met al heeft de Alg. SS-Vlaanderen, in weerwil van haar vrij gering ledenaantal, een belangrijke politieke rol in Vlaanderen gespeeld. Door haar optreden heeft zij het VNV tot politieke en militaire kollaboratie gestimuleerd. Wel is zij nooit erin geslaagd het VNV onder kontrole te krijgen of te ondermijnen. Maar hiervoor had het Duitse SS een andere pion klaar: de Deutsch-Vlämische Arbeitsgemeinschaft, de DeVlag (zie volgend boek).

Geraadpleegde bronnen

Ongepubliceerde bronnen

Dokumenten uit:

Algemeen Rijksarchief
Archief en Museum voor het Vlaams Cultuurleven, Antwerpen
Auditoraat-Generaal
Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht
GRMA, Archief en Aktiviteitsverslagen van het Militair Bestuur, T 501
GRMA, Archief van de Reichsführer SS, T 175
Institut für Zeitgeschichte München
Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, o.m. Aktiviteitsverslagen van de OFK Gent 15/10/40-18/3/41; Dok. Berlin Document Center; DeVlag; DM/ZB; Ekonomische kollaboratie; Germaansche SS; Rapport MB: Die politische Lage in Belgien, Hier Flamenfrage (juli '40); VNV
Oorlogsdagboek Pater Callewaert, AMVC
Politisches Archiv Bonn
Prive-archieven: Luc Delafortrie, Jan Olsen, Frantz Van Dorpe, Staf Vermeire, Armand Verreydt, Piet Wijndaele.
Verdedigingsnota van Hilaire Gravez, opgesteld in de gevangenis te Gent de 28ste september 1947 (eigen verzameling).
Persoonlijke dagboeken, dossiers, memoranda en verslagen

Publikaties

Algemeen

Els DE BENS, *De Belgische dagbladpers onder Duitse censuur*, De Nederlandsche Boekhandel, 1973.
Arthur DE BRUYNE, *De Kwade Jaren*, Uitg. De Roerdomp, Brecht-Antwerpen, 1971.
Albert DE JONGHE, *Hitler en het politieke lot van Belgie*, deel I, De Nederlandsche Boekhandel, 1972.
Albert DE JONGHE, *De strijd Himmler-Reeder om de benoeming van een Höherer SS- und Polizeiführer te Brussel*, Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, Uitg. Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, nr. 3,1974, p. 9 - 82; nr. 4,1976, p. 5 - 151; nr. 5, 1978, p.5 - 175; nr. 7, 1982, p. 97 - 186; nr. 8, 1984, p.5 - 211.
L. DE LANDSHEER et A. OOMS, *La Belgique sous les nazis*, L'Edition Universelle, Bruxelles, 4 t.
Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, Uitg. Lannoo, Tielt, 1973.

Jules GÉRARD-LIBOIS en José GOTOVITCH, *L'An 40*, Ed. Crisp, Bruxelles, 1971.

1. 'De Verdachten'

H. BORGINON, *Op zoek naar de weggesleepten van mei 1940*, De Nederlandsche Boekhandel, Kapellen, 1973.
Jacques CROCKAERT, *Een land op drift in 1940*, Knackdokument, 1974.
Marcel DE BOE, *Edmond Van Dieren*, Noorderwijk, 1975.
Léon DEGRELLE, *Oorlog achter de tralies*, Uitg. Ignis, Brussel.
L. DE JONG, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, Deel II, Neutraal, 's-Gravenhage, 1969.
Cl. DE LANDTSHEER, *Uit het dagboek van een weggevoerde - 14 mei 1940*, eigen uitg.
Serge DORING, *L'Ecole de la douleur*, Uitg. Ignis, Brussel, 1942.
J. GÉRARD-LIBOIS et José GOTOVITCH, *L'An 40*, Crisp, Bruxelles, 1971,p. 105-122.
René LAGROU, *Wij, verdachten*, Uitg. Steenlandt, Brussel, 1941.
A. MERMANS, *De Parachutisten van Orleans*, N.V. Uitg. De Schelde, Boekhandel Volk en Staat, Antwerpen-Brussel, 1940.
G. PROVOOST, *Ward Hermans*, Rockox-Uitgaven, Antwerpen, 1977.
Lucien RANSON, *De Gedeporteerden*, Uitg. Schoonaert, Roesbrugge, 1983.
L. SCHEPENS, *Dagboek van een politiek conflict*, Tielt, 1970.
F. VAN BERCKEL, *De tragische dood van Joris Van Severen en Jan Rijckoort*, Oranje-Uitgaven, Zulte, 1960.
M. VAN GIJSEGEM, *Het bloedbad van Abbeville*, Antwerpen, 1942.
M. WULFOWICZ, *Ne jamais oublier nos martyrs*, Bruxelles, 1975.
Menigvuldige artikels in dagbladen, weekbladen en tijdschriften.

2. 'Belgen tegen wil en dank'

H. DOEPGEN, *Die Abtretung der Kreise Eupen-Malmédy an Belgien im Jahre 1920*, Bonne Röhrscheid, 1966, 262 p.
Kurt FAGNOUL, *Flitsen uit het oorlogsgebeuren in de streek van St Vith*, in Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1982, nr. 7, p. 189.
John GILISSEN, *Etude statistique sur la répression de l'incivisme*, Revue de droit pénal et de criminologie, 1951.
Jean-Louis LHOEST, *Les paras allemands au canal Albert mai 1940*, Presses de la Cité, Paris.
Jean MABIRE, *Les paras du Matin Rouge*, Presses de la Cité, Paris.
P. MAXENCE, *Les atouts gaspillés ou le drame des Cantons de l'Est. La politique beige à Eupen-Malmédy-St Vith 1920-50*, St Niklaas, 1951, 66 p.
James E. MRAZEK, *The fall of Eben-Emael*, Robert Hale, Londen.

Walter Melzer, *Albert-Kanal und Eben-Emael*, Scharnhorst Buchkameradschaft, Heidelberg, 1957.
K. PABST, *Eupen-Malmédy in der belgischen Regierungs- und Parteipolitik 1914-1940*, Aachen, Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins, Band 77, 1966,, p. 183-210.
P. THOMAS und H. JENNIGES, *B.H.F. Sendungen in deutscher Sprache*, 50 Jahre Geschichte der Ostkantone.

3. Verdinaso

R. BAES, *Joris Van Severen, une âme*, Editions Oranje, Zulte, 1965.
Arthur DE BRUYNE, *Joris Van Severen - Droom en Daad*, Oranje-Uitgaven, 1961.
Luc DELAFORTRIE, *Joris Van Severen en Wij*, Uitg. Het Genootschap Joris Van Severen, 1942.
Luc DELAFORTRIE, *Joris Van Severen en de Nederlanden*, Oranje-Uitgaven, Zulte, 1963.
X (zonder auteur), *Joris Van Severen*, Ver. uitg. André Belmans, Brussel, 1945.

4. VNV

Henri BERNARD, *Panorama d'une défaite*, Uitg. Duculot, Paris-Gembloux, 1984.
Jan BRANS, *Kollaboratie en kollaboratiepers in 1940-1944*, in: Uit het dossier van 't Pallieterke (Jan.-Maart 1974).
Brochure: *Theo Brouns en de terreur in Limburg*.
Brochure: *Het tweede aktivisme*.
Brochure: *Verweerschrift inzake Prof. Dr. Frans Daels*.
R. CAPELLE, *Au service du Roi*, Brussel, 1950.

Albert DE JONGHE, *Dr. Elias als leider van het VNV*, Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis, VII, 1976, 3-4, p. 329-424.
Broederband.
G. HAMERS, *Zwart Vlaanderen 1 en 2*, Germinalreeksen 1945-1946.
P.J.A. NUYENS, *Pater L.J. Callewaert*, Oranje-Uitgaven, Mortsel, 1969.
Frans VAN DER ELST, *Dr. Elias als leider van het VNV*, Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, nr. 3, 1974, p. 83-105.
Eigentijdse pers (*Volk en Staat, De Nationaalsocialist, Leiding*, enz.)

5. Alg. SS-Vl.

Martin BROSZAT, *Der Staat Hitlers*, Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 1969.
Hans BUCHHEIM, *Anatomie des SS-Staates*, Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 1967.
E. KNOEBEL, *Racial Illusion and Military Necessity: A study of SS political and manpower objectives in occupied Belgium*, Colorado, 1965.
Guido PROVOOST, *Ward Hermans*, Rockox-Uitgaven, Antwerpen, 1977.
George H. STEIN, *La Waffen SS*, Stock, Paris, 1967.
Hugh P. TAYLOR, *Uniforms of the SS*, volume 2: Germanische-SS 1940-1945
Sytze VAN DER ZEE, *25.000 landverraders, De SS in Nederland*, Kruseman, Den Haag, 1967.
Weekblad 'De SS-Man'.
Heinz HÖHNE, *Der Orden unter dem Totenkopf - Die Geschichte der SS*, Fischer Bücherei, Verlag Der Spiegel, Hamburg, 1966.

Foto's

Archief en Museum van het Vlaams Cultuurleven
Archief 'De Dag'
Archief 'Het Laatste Nieuws'
Auditoraat-Generaal
Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht
Koninklijk Legermuseum
Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog
Voor gebruik afgestaan uit privé-bezit

Interviews[(1)]

1. 'De Verdachten' (TV)

August De Boodt (8.4.82), Clem De Landtsheer (3.4.82), Marcel De Ridder (8.8.80), August De Schrijver (16.7.82), Luc Desramault (10.4.82), John Gilissen (17.9.82), Georges Glineur (29.5.82), José Gotovitch (8.1.81), Kurt Grünebaum (22.5.82), Pierre Joye (13.2.83), Jacob Kümel (14.7.81), Achiel Mareel (15.4.82), Karel Peeters (8.7.82), E.P. Werner Schmidt (25.2.83), Oswald Van Ooteghem (29.8.80), Carlos Vlaemynck (17.4.82).

2. 'Belgen tegen wil en dank' (TV)

Kurt Fagnoul (16.7.83), Josef Heinzkyll (14.7.83), Erich Miessen (8.1.84), Aloïs Schoffers (15.7.83), Josef von der Lahr.

3. Verdinaso

Luc Delafortrie (TV 27.8.80, K 12.3.76), Jef François (TV 28.8.80, K 2.5.71, K 29.1.76), Pol Le Roy (K 6.5.75), Lutz Pesch (TV 22.12.81), Emiel Thiers (K 19.11.74), Jef Van Bilsen (TV 21.8.80), Frantz Van Dorpe (TV 22.8.80).

4. VNV

Jan Brans (TV 2.9.80, 11.9.80, K 25.2.75, K 2.10.75, K 3.1.76, K 5.7.76), Lode Claes (TV 3.9.80, K 12.2.76), Maurits Coppieters (TV 17.8.83), Jos Custers (K 1.2.78), Paul Daels (TV 25.9.80, K 8.6.75), José De Geyter (TV 11.8.80), Edgar Delvo (K 7.5.75), Jef De Ridder (K 24.5.76), Marcel De Ridder (TV 8.8.80, K 10.3.76), Raymond Derine (TV 14.1.82, TV 21.1.82), Maurits Geerardijn (K 7.5.76), Willem Grauls (TV 20.4.84), Geert Mallefroy (TV 25.3.83), Bert Meuris (K 8.4.76, K 15.4.76), Jef Olaerts (TV 8.1.81), Jaak Ooms (TV 11.2.82), Lutz Pesch (TV 22.12.81), Franz Petri (TV 20.12.81), Walter Reusch (K 3.9.76), Fritz Scheuermann (TV 23.12.80), Franz Thedieck (TV 23.12.81), Leo Tollenaere (TV 6.8.80, K 14.7.76), Jef Van Dingenen (TV 27.1.84, TV 18.2.84), Oswald Van Ooteghem (TV 29.8.80), René Van Thillo (K 5.12.77), Armand Verreydt (TV 6.2.81), VNV-groep: Ernest Van den Berghe, Karel Lambrechts, Karel Peeters, Jan Brans, Gaston Stuyck (K 22.3.75, K 2.4.75, K 12.4.75, K 26.4.75), Piet Wijndaele (K 10.9.75, K 30.5.76, K 26.5.78).

5. Algemene SS-Vlaanderen

Frans De Hoon (TV 7.5.81), Albert De Jonghe (TV 1.10.81, TV 17.4.83), Jef François (TV 28.8.80, K 2.5.75/29.1.76), Ward Hermans (K 9.5.75), Franz Petri (TV 20.12.81),

(1) TV = TV-interview(s); K = Klankopname(n) van gesprekken.

Franz Thedieck (TV 23.12.81), Tony Van Dijck (K 10.4.76, K 16.4.76, K 8.5.76, K 24.5.76, K 6.6.81), Raf Van Hulse (K 2.10.75), Robert Van Roosbroeck (K 8.4.75), Robert Verbelen (TV 11.10.80).